

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ДРАГАНА С. РАНЂЕЛОВИЋ

**РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА
КАО ПРЕТПОСТАВКА КВАЛИТЕТА
ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА**

- докторска дисертација -

Ниш, 2018. година

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ДРАГАНА С. РАНЂЕЛОВИЋ

**РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА
КАО ПРЕТПОСТАВКА КВАЛИТЕТА
ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА**

- докторска дисертација -

Ниш, 2018. година

**UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF ECONOMICS**

DRAGANA S. RANĐELOVIĆ

**ACCOUNTING REGULATIONS AS A PREREQUISITE
FOR THE QUALITY OF FINANCIAL STATEMENTS**

- Doctoral dissertation -

Niš, 2018

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ментор: др Тадија Ђукић, редовни професор

Универзитет у Нишу, Економски факултет

Чланови комисије:

1. _____

2. _____

Датум одбране докторске дисертације: _____

**ИЗЈАВА МЕНТОРА О САГЛАСНОСТИ ЗА ПРЕДАЈУ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Овим изјављујем да сам сагласан-на да кандидат мр Драгана Ранђеловић може да преда Реферату за последипломско образовање Факултета урађену докторску дисертацију под називом Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја, ради организације њене оцене и одбране.

Ниш, 11/06/2018. године

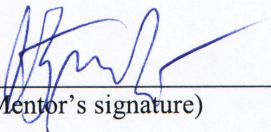

(Потпис ментора)

**THE STATEMENT OF THE MENTOR'S CONSENT FOR THE SUBMISSION
OF THE COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION**

Hereby, I declare that I agree that the candidate Dragana Randelović, can submit the completed doctoral dissertation entitled Accounting Regulation as a Prerequisite for the Quality of Financial Statements to the officer for doctoral studies at the Faculty, for the purpose of its evaluation and defense.

Niš, 11/06/2018.

(Mentor's signature)

Научни допринос докторске дисертације

Хармонизација финансијског извештавања представља најзначајнији правац у развоју рачуноводствене регулативе у савременим условима пословања. Национални регулатори приликом конципирања рачуноводствених прописа морају респектовати достигнућа међународне рачуноводствене праксе. Такође, приближавање општеприхваћених система рачуноводствених стандарда је изазов регулаторима на међународном нивоу, како би квалитет информација садржаних у финансијским извештајима био препознатљив у глобалном окружењу.

Садржај докторске дисертације указује на њен потенцијал да допринесе даљем развоју националних рачуноводствених регулатива Републике Србије и других земаља из окружења, с циљем интензивнијег укључивања ових привреда у светске економске токове.

Теоријски допринос докторске дисертације огледа се у систематизацији сазнања везаних за улогу финансијског извештавања у глобалној економији, хармонизацију финансијског извештавања, као и у сагледавању доприноса појединих институција и организација овом процесу у међународним оквирима. Дисертација обрађује примену рачуноводствене легислативе, рачуноводствених стандарда и других прописа у дефинисању рачуноводственог регулаторног оквира. Посебна пажња је усмерена на актуелне прописе којим Европска унија тежи да достигне виши ниво упоредивости финансијских извештаја на подручју земаља чланица. Детаљном анализом карактеристика општеприхваћених система рачуноводствених стандарда, у докторској дисертацији је дат приказ сличности и разлика у третману одређених рачуноводствених проблема, које могу утицати на упоредивост финансијских извештаја припреманих у појединим јурисдикцијама.

Докторска дисертација се бави развојем система финансијског извештавања током периода реформи, као и постојећим рачуноводственим регулаторним оквирима у земљама Источне и Централне Европе, при чему су сагледани домети инструмената *aquarīs communitariē* у постизању вишег нивоа упоредивости финансијског извештавања на подручју ових држава и Европске уније.

Резултати истраживања истичу потребу за надоградњом нормативних оквира земаља у развоју, у које спада и Република Србије, сходно захтевима међународне

рачуноводствене праксе, уз јачање капацитета рачуноводствене професије за њихову примену.

Дисертација, конкретним препорукама пружа основу за даља унапређења рачуноводствене регулативе Републике Србије, што би подразумевало виши ниво усклађености са *aquaris communitarie*-а, доследну примену међународних рачуноводствених стандарда и успостављање ефикасног институционалног оквира уз веће учешће професионалне организације у развоју рачуноводствене професије, конципирању рачуноводствених прописа, координацији и контроли финансијског извештавања на овим просторима.

The Scientific Contribution of the Doctoral Dissertation

The harmonization of financial reporting is the most important direction in the development of accounting regulations in modern business conditions. When drafting accounting rules, national regulators must respect the achievements of international accounting practice. Also, the convergence of generally accepted accounting systems is a challenge for regulators at the international level. Their goal is that the quality of the information contained in the financial statements is recognizable in the global environment.

The content of the doctoral dissertation points to its potential to contribute to the further development of the national accounting regulations of the Republic of Serbia and other countries in the region, with the aim of intensively involving these economies in the worldwide economic trends.

The theoretical contribution of the doctoral dissertation is reflected in the systematization of knowledge related to the role of financial reporting in the global economy, the harmonization of financial reporting, as well as in the consideration of the contributions of individual institutions and organizations to this process in international frameworks. The dissertation deals with the application of accounting legislation, accounting standards and other regulations in defining the accounting regulatory framework. Particular attention has been paid to the current regulations by which the European Union seeks to achieve a higher level of comparability of the financial statements in the Member States. The doctoral dissertation, using a detailed analysis of the characteristics of generally accepted accounting systems, provides a presentation of the similarities and differences in the treatment of certain accounting problems, which may affect the comparability of the financial reports prepared in certain jurisdictions.

The doctoral dissertation deals with the development of the financial reporting system during the reform period as well as the existing accounting regulatory frameworks in the countries of Eastern and Central Europe, by looking at the scope of the aquariscommunautarie instruments in achieving a higher level of comparability of financial reporting in these countries and the European Union.

The results of the survey highlight the need for upgrading the normative framework of developing countries, including the Republic of Serbia, in accordance with the requirements of international accounting practice, with the strengthening of the capacity of the accounting profession for their implementation.

The dissertation, by concrete recommendations, provides the basis for further improvement of the accounting regulations of the Republic of Serbia. This would imply a higher level of compliance with the aquariscmmunautarie, the consistent application of international accounting standards and the establishment of an efficient institutional framework with greater participation of professional organizations in the development of the accounting profession, the conceptualization of accounting regulations, as well as coordination and the control of financial reporting in this area.

ЗАХВАЛНИЦА

Захваљујем се свом ментору проф. др Тадији Ђукићу на изузетној сарадњи, корисним сугестијама и помоћи током израде ове докторске дисертације.

Велико хвала породици и колегама на подстицајима, разумевању и саветима приликом реализације истраживања.

Докторску дисертацију посвећујем својој мајци Гроздани и оцу Соколу за сву љубав и подршку коју су ми несебично пружали током свих година школовања и усавршавања.

Подаци о докторској дисертацији

Ментор: Др Тадија Ђукић, редовни професор
Универзитет у Нишу, Економски факултет

Наслов: Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета
финансијских извештаја

Резиме:

Глобална економија и интернационализација пословања опредељујуће утичу на привредни развој земаља, као и на пословање привредних субјеката. Ширење пословних активности предузећа изван националних граница доводи до јаче међузависности и смањења економског суверенитета појединих националних економија, што се одражава и на успостављене системе финансијског извештавања који морају бити одговарајућа подршка пословном комуницирању. Рачуноводствена регулатива којом се уређује вођење пословних књига и финансијско извештавање детерминише квалитет информација садржаних у финансијским извештајима. На тај начин, рачуноводствени регулаторни оквир непосредно доприноси стицању конкурентске предности привредних субјеката, као и јачању конкурентности националних економија на међународном тржишту.

Циљ докторске дисертације под називом „Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја“ је да укаже на могућа унапређења финансијског извештавања на подручју Републике Србије, узимајући у обзир њену стратешку оријентацију ка чланству у Европску унију, као и савремене правце у развоју финансијског извештавања на регионалном и глобалном нивоу. У оквиру специфичних циљева, сагледани су савремени друштвено-економски фактори од значаја за развој националних економија и пословање привредних субјеката. Указано је на неопходност регулисања рачуноводства и финансијског извештавања, уз респектовање актуелних процеса хармонизације и стандардизације рачуноводствених пракси на међународном нивоу. Представљен је рачуноводствени амбијент и финансијско извештавање у предтранзиционом и транзиционом периоду на подручју појединих земаља Источне и Централне Европе, сагледане су особености постојећих рачуноводствених регулаторних оквира и перспективе даљег развоја финансијског извештавања у овим државама. Посебна пажња, била је усмерена на анализу нормативне регулативе, примену међународних рачуноводствених стандарда, место и улогу рачуноводствене

професије и професионалних организација у системима финансијског извештавања некадашњих република СФРЈ. Компарацијом националних регулаторних оквира ових земаља, извршена је свеобухватна оцена достигнутог нивоа у хармонизацији финансијског извештавања у односу на постојеће прописе Европске уније.

Резултати истраживања указују да постоје сличности између успостављеног система финансијског извештавања у Републици Србији и у земљама из окружења код којих евроинтеграциони процеси нису приведени крају. Полазећи од идентификованих недостатака рачуноводственог регулаторног оквира Републике Србије, конципиран је предлог мера чијом би се имплементацијом унапредило финансијско извештавање привредних субјеката на подручју наше земље, а ради постизања вишег квалитета финансијских извештаја.

Научна област:	Економија
Научна дисциплина:	Рачуноводство
Кључне речи:	рачуноводство, финансијско извештавање, рачуноводствена регулатива, квалитет финансијских извештаја
УДК:	006.44:657.2(043.3)
CERIF класификација:	S 192 Рачуноводство
Тип лиценце Креативне заједнице:	CC BY-NC-ND

Data on Doctoral Dissertation

Doctoral Supervisor:	PhD Tadija Đukić, full professor University of Niš Faculty of Economics
Title:	Accounting regulations as a prerequisite for the quality of financial statements
Abstract:	<p>Global economy and internationalization of operations have a decisive influence on the economic development of countries, as well as on the operations of business entities. The expansion of companies' business activities outside the national borders leads to stronger interdependence and reduction of the economic sovereignty of individual national economies. This is reflected in the established financial reporting systems that need to be adequate support for business communication. The accounting regulations governing the conduct of business books and financial reporting determine the quality of information contained in the financial statements. In this way, the accounting regulatory framework directly contributes to the acquisition of the competitive advantages of business entities, as well as the strengthening of the competitiveness of national economies in the international market.</p> <p>The goal of the doctoral dissertation entitled "Accounting Regulations as a Prerequisite for the Quality of Financial Statements" is to point out possible improvements in financial reporting in the territory of the Republic of Serbia. This was done by taking into account the country's strategic orientation towards membership in the European Union, as well as modern directions in the development of financial reporting at the regional and global level. Within the specific goals, contemporary socio-economic factors of importance for the development of national economies and the business of economic entities are examined. The necessity of regulating accounting and financial reporting, with respect to the current processes of harmonization and standardization of accounting practices at the international level, is pointed out. The accounting environment and financial reporting in the pre-transition and transition period in the area of individual countries of Eastern and Central Europe are presented. The particularities of the existing accounting regulatory frameworks and the perspective of further development of financial reporting in these countries are examined. Special attention was paid to the analysis of normative regulations, the application of international accounting standards, the place and role of the</p>

accounting profession and professional organizations in the financial reporting systems of the former republics of the SFRY. By comparing the national regulatory frameworks of these countries, a comprehensive assessment of the reached level in the harmonization of financial reporting in relation to the existing regulations of the European Union was made.

The results of the research indicate that there are similarities between the established financial reporting system in the Republic of Serbia and in the countries from the regions in which the EU integration processes have not been brought to an end. Starting from the identified shortcomings in the accounting regulatory framework of the Republic of Serbia, a proposal of measures has been conceptualized. The implementation of the proposal would improve the financial reporting of economic entities in the territory of our country in order to achieve a higher quality of financial reports.

Scientific Field: Economics
Scientific Discipline: Accounting

Key Words: Accounting, Financial reporting, Accounting regulations, Quality of financial statements

UDC: 006.44:657.2(043.3)

CERIF Classification: S 192 Accounting

Creative Commons License Type: **CC BY-NC-ND**

СПИСАК ТАБЕЛА

Први део	
Табела 1.	Иностране компаније на најзначајнијим тржиштима капитала (2016)
Табела 2.	Класификација земаља према правном систему
Табела 3.	Карактеристике рачуноводствених система условљене доминантним изворима финансирања
Табела 4.	Организације и тела повезана са процесом хармонизације
Други део	
Табела 5.	Законски оквир у земљама Европе и Европске уније
Табела 6.	Структура и садржај Нове рачуноводствене директиве (Directive 2013/34 EU)
Табела 7.	Транспоноване Директиве 2014/95/EU у националне оквире земаља чланица Европске Уније
Табела 8.	Преглед статуса FASB-ових Концептуалних извештаја
Табела 9.	Достигнути статус појединих фаза у пројекту ревизије Концептуалног оквира за финансијско извештавање
Табела 10.	Преглед захтева Концептуалног оквира за финансијско извештавање из 1989. и Концептуалног оквира за финансијско извештавање из 2010. године
Табела 11.	Извори легитимности за припрему и усвајање стандарда
Табела 12.	Рачуноводствено окружење Велике Британије
Табела 13.	Преглед FRSs са најзначајнијим одликама
Табела 14.	Примена МСФИ по регионима
Табела 15.	Компаративни преглед стандарда система МСФИ, UK GAAP, US GAAP по одређеним темама
Табела 16.	Компаративни приказ МСФИ, UK GAAP, US GAAP по појединим рачуноводственим питањима
Табела 17.	Хронологија процеса конвергенције МСФИ и US GAAP-а
Табела 18.	Статус пројеката конвергенције
Трећи део	
Табела 19.	Компарација планског и тржишног модела економије и разлике у области рачуноводства
Табела 20.	Преглед професионалних организација рачуновођа у земљама Источне и Централне Европе
Табела 21.	Преглед професионалних ревизорских организација у земљама Источне и Централне Европе
Табела 22.	Хронологија развоја рачуноводствене регулативе на подручју анализираних земаља Источне и Централне Европе
Табела 23.	Макроекономски индикатори земаља Европе (2016.)
Четврти део	
Табела 24.	Економски индикатори Републике Словеније за 2014. и 2015. годину
Табела 25.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Словеније по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 26.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о привредним друштвима Републике Словеније
Табела 27.	Економски индикатори Републике Хрватске за 2014. и 2015. годину
Табела 28.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Хрватске по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 29.	Класификација привредних субјеката према критеријумима

Табела 30.	дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Хрватске Економски индикатори БиХ, Републике Српске и ФБиХ за 2014. и 2015. годину
Табела 31.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике ФБиХ по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 32.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству и ревизији ФБиХ
Табела 33.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Српске по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 34.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству и ревизији Републике Српске
Табела 35.	Економски показатељи Републике Црне Горе за 2014. и 2015. годину
Табела 36.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Црне Горе по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 37.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Црне Горе
Табела 38.	Економски показатељи Републике Македоније за 2014. и 2015. годину
Табела 39.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Македоније по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 40.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о трговачким друштвима Републике Македоније
Табела 41.	Нормативна основа финансијског извештавања у некадашњим републикама СФРЈ
Табела 42.	Упоредни преглед захтева оквира ЕУ и рачуноводствене регулативе анализираних земаља по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 43.	Усклађеност захтева за класификацију ентитета предвиђених националним прописима анализираних држава са Директивом 2013/34/ЕУ
Табела 44.	Упоредни преглед обима и облика извештавања предвиђених Директивом 2013/34/ЕУ, Директивом 2014/95/ЕУ и националним прописима анализираних држава
Табела 45.	Компаративни преглед дубине рашчлањивања позиција у билансу стања и биланса успеха прописаних националним нормативним оквирима анализираних земаља и Директивом 2013/34/ЕУ
Табела 46.	Примена МСФИ, МСФИ за МСП и националних стандарда у анализираним земљама
Табела 47.	Преглед професионалних организација на подручју анализираних земаља

Пети део

Табела 48.	Економски индикатори Републике Србије за 2014. и 2015. годину
Табела 49.	Хронологија законског оквира финансијског извештавања у Републици Србији у периоду од 1989. до 2013. године
Табела 50.	Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Србије по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања
Табела 51.	Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Србије
Табела 52.	Преглед обима и облика финансијског извештавања према релевантним извештајним основама
Табела 53.	Компаративни приказ степена рашчлањена у билансу стања и билансу

- успеха према Директиви 2013/34/ЕУ, МСФИ и актуелног Закона о рачуноводству
- Табела 54. Недоследности и проблеми у примени МСФИ на подручју Републике Србије
- Табела 55. Преглед броја достављених финансијски извештаја АПР-у
- Табела 56. Рачуновође по професионалним звањима

СПИСАК ГРАФИКА

Први део

- График 1. Кључне компоненте финансијске репутације предузећа из перспективе инвеститора
- График 2. Прилив страних директних инвестиција по групама економија

Други део

- График 3. Примена Трговачког (Компанијског) и рачуноводственог закона у земљама Европе
Ефекти рачуноводствених стандарда на квалитет финансијског извештавања
- График 4. Процентуално изражена примена МСФИ у јурисдикцијама широм света
- График 5. Процентуално изражена примена МСФИ за МСП у јурисдикцијама широм света

СПИСАК СЛИКА

Први део

- Слика 1. Резиме процеса извештавања и главних финансијских извештаја
- Слика 2. Повезаност између предузећа и појединих интересних група корисника финансијских информација
- Слика 3. Веза између процеса одлучивања и информација
- Слика 4. Утицај информација финансијског рачуноводства и извештавања на економске перформансе предузећа
- Слика 5. Систематизација процеса хармонизација финансијског извештавања

Други део

- Слика 6. Уређење рачуноводственог нормативног оквира
- Слика 7. Регулатори финансијског извештавања
- Слика 8. Ефекти рачуноводствених стандарда на квалитет финансијског извештавања

Трећи део

- Слика 9. Процес рачуноводствених реформи у земљама Источне и Централне Европе

Пети део

- Слика 10. Чиниоци квалитета финансијског извештавања

СПИСАК КОРИШЋЕНИХ СКРАЋЕНИЦА

Скраћеница	Значење
AE	Accountancy Europe Рачуновође Европе
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа
AISG	Accountants International Study Group Међународна студијска група рачуновођа
AJPES	Agency of the Republic of Slovenia for Public Legal Records and Related Services Агенција за јавне правне регистре и сродне услуге Републике Словеније
APB	Accounting Principles Board Одбор за рачуноводствене принципе
APBO's	Accounting Principles Board Opinions Рачуноводствени принципи
ARB's	Accounting Research Bulletins Рачуноводствени билтени
ASAF	Accounting Standards Advisory Forum Саветодавни форум за рачуноводствене стандарде
CAP	Committee on Accounting Procedure Одбор за рачуноводствене процедуре
DEM	Немачка марка
EC	European Council Савет Европе
EEC	European Economic Community Европска економска заједница
EFF	European Federation of Accountants Fédération des Experts Comptables Européens, Accountancy Europe Европска федерација рачуновођа
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group Европска саветодавна група за финансијско извештавање
FAF	Financial Accounting Foundation
FASB	Financial Accounting Standard Board Одбор за стандарде финансијског рачуноводства
FRC	Financial Reporting Council Савет за финансијско извештавање
FRS	Financial Reporting Standards Финансијско рачуноводствени стандарди
GAAP	Generally accepted accounting principles Општеприхваћени рачуноводствени принципи
GAAP Czech	Generally Accepted Accounting Principles Czech Општеприхваћени рачуноводствени принципи Чешке
GRI	Global Reporting Initiative Глобална иницијатива за извештавање
HAS	Hungarian Accounting Standards Мађарски рачуноводствени стандарди
HASB	The Hungarian Accounting Standards Board Мађарски одбор за рачуноводствене стандарде

IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board Одбор за међународне ревизијске стандарде и услуге уверавања
IASB	International Standards Accounting Board Одбор за међународне рачуноводствене стандарде
IASC	International Accounting Standards Committee Комитет за рачуноводствене стандарде
IASCF	International Accounting Standards Committee Foundation
ICAS	The Institute of Chartered Accountants of Scotland Институт овлашћених рачуновођа Шкотске
IEASB	International Education Standard Board Међународни одбор за образовне стандарде
IES	International Education Standard Међународни образовни стандарди
IESBA	International Ethics Standards Board for Accountants Међународни одбор за етичке стандарде рачуновођа
IFAC	International Federation of Accountant Међународна федерација рачуновођа
IIRC	International Integrated Reporting Council Оквир за међународно интегрисано финансијско извештавања
IIRF	International Integrated Reporting Оквир за међународно интегрисано финансијско извештавања
IMF ММФ	International Monetary Found Међународни монетарни фонд
IOSCO	International Organisation of Securities Commissions Међународна организација комисија за хартије од вредности
ISAR	Intergovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting Радна група експерата за међународне рачуноводствене стандарде и извештавање
NACA	National Accounting Council of Albania Национални рачуноводствени савет Албаније
NAFTA	North American Free Trade Agreement Северно амерички споразум о слободној трговини
OECD	Organization for economic cooperation and development Организација за економску сарадњу и развој
PAR	Polish Accounting Standard Пољски рачуноводствени стандарди
SAS	Slovenia Accounting Standards Словеначки рачуноводствени стандарди
SEC	Securities And Exchange Commission Комисија за хартије од вредности
SFAC	Statements of Financial Accounting Concepts – Concepts Statements Извештаји о концептима финансијског рачуноводства
SFAS	Statements of Financial Accounting Standards Изјаве о стандардима финансијског рачуноводства
SORPs	Specific Statements of Recommended Practice Изјаве о препорученој пракси
UK GAAP	United Kingdom Generally accepted accounting principles Општеприхваћени рачуноводствени принципи Уједињеног краљевства

UN	United Nations
УН	Уједињене нације
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles Опште прихваћени рачуноводствени принципи Сједињених америчких држава
WB	World Bank
СБ	Светска банка
WTO	World Trade Organization
СТО	Светска трговинска организација
AIA	American Institute of Accountants Амерички институт рачуновођа
АПИФ	Агенцији за посредничке, информатичке и финансијске услуге
АПР	Агенција за привредне регистре
БиХ	Босна и Херцеговина
ДБП	Дурштвени бруто производ
ЕУ	Европска унија
ЕУР	Евро
ИОРРМ	Институт овлашћених ревизора Републике Македоније
ИРРЦГ	Институт овлашћених ревизора и рачуновођа Црне Горе
ИСОС	Институт рачуновођа и овлашћених рачуновођа Републике Македоније
ИСРЦГ	Институт сертифицикованих рачуновођа Црне Горе
ЈРС	Југословенски рачуноводствени стандарди
КМ	Конвертибилна марка
КН	Хрватска куна
КОР	Комора овлашћених ревизора
МРС	Међународни рачуноводствени стандарди
МРСЈС	Међународни рачуноводствени стандарди за јавни сектор
МСР	Међународни стандарди ревизије
МСФИ	Међународни стандарди финансијског извештавања
МСФИ за МСП	Међународни стандарди финансијског извештавања за мала и средња правна лица
НБС	Народна банка Србије
РЗС	Републички завод за статистику
САД	Сједињене америчке државе
СРРРС	Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске
СРРС	Савез рачуновођа и ревизора Србије
СРРФ-ФБиХ	Савез рачуновођа, ревизора и финансијских радника Федерације Босне и Херцеговине
СФРЈ	Социјалистичка федеративна република Југославија
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ФИА	Финансијско информатичка агенција ФБиХ
ФИНА	Финансијска Агенција Републике Хрватске
ХАНФА	Хрватска агенција за надзор над финансијским услугама
ХЗРИФ	Хрватска заједница рачуновођа и финансијских радника
ХНБ	Хрватска Народна Банка
ХСФИ	Хрватски стандарди финансијског извештавања

САДРЖАЈ

УВОД	1
<u>1. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У УСЛОВИМА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ КАПИТАЛА</u>	5
1.1. Циљ и улога финансијског извештавања	5
1.1.1. Финансијско извештавање као језик пословног комуницирања привредних субјеката	6
1.1.2. Финансијско извештавање у подмиривању информативних потреба екстерних корисника	11
1.1.3. Финансијско извештавање као подршка процесу управљања у привредним субјектима	18
1.1.4. Транспарентност финансијског извештавања и интернационализација пословања	22
1.2. Финансијско извештавање у глобалном окружењу	28
1.2.1. Фактори глобализације финансијског извештавања	30
1.2.2. Међународне разлике у финансијском извештавању	36
1.3. Хармонизација финансијског извештавања у међународним оквирима	45
1.3.1. Циљеви хармонизације финансијског извештавања	47
1.3.2. Фазе у развоју хармонизације финансијског извештавања	49
1.3.3. Проблеми у хармонизацији финансијског извештавања	60
1.4. Институционална подршка процесу хармонизације финансијског извештавања у међународним оквирима	64
<u>2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА</u>	71
2.1. Потреба за регулисањем финансијског извештавања	72
2.2. Улога регулатора у изградњи нормативног оквира финансијског извештавања	74
2.3. Законски оквир финансијског извештавања	80
2.4. Професионална регулатива финансијског извештавања	95
2.4.1. Концептуални оквир за финансијско извештавање	96
2.4.2. Стандарди финансијског извештавања: појам, значај, подела и разлике у међународним оквирима	104
2.5. Глобални стандарди финансијског извештавања: окосница професионалне регулативе	112
2.5.1. UK GAAP, US GAAP и МСФИ/МРС – системи рачуноводствених стандарда од међународног значаја	114
2.5.2. Разлике између глобалних рачуноводствених стандарда и њихов утицај на упоредивост финансијских извештаја	128
2.5.3. Приближавање МСФИ и US GAAP и унапређење квалитета финансијског извештавања на међународном нивоу	135
2.6. Интерна рачуноводствена регулатива	140

3. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ **144**

3.1. СУШТИНА И КАРАКТЕРИСТИКЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ПРЕДТРАНЗИЦИОНОМ ПЕРИОДУ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	145
3.2. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ ТОКОМ ТРАНЗИЦИОНОГ ПЕРИОДА	149
3.3. ХАРМОНИЗАЦИЈА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	160
3.4. ПЕРСПЕКТИВЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	173
3.4.1. РАЧУНОВОДСТВЕНА ПРОФЕСИЈА КАО ФАКТОР УНАПРЕЂЕЊА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА НА ПОДРУЧЈУ ЗЕМЉА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	176
3.4.2. МЕЂУНАРОДНИ РАЧУНОВОДСТВЕНИ СТАНДАРДИ И КВАЛИТЕТ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА ЗЕМЉА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	177
3.4.3. НЕФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ	182

4. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ **185**

4.1. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	185
4.1.1. ЗАКОНСКА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	186
4.1.2. ПРОФЕСИОНАЛНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА У РАЗВОЈУ РАЧУНОВОДСТВЕНОГ СИСТЕМА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	188
4.1.2.1. РАЧУНОВОДСТВЕНА НАЧЕЛА САВЕЗА РАЧУНОВОДСТВЕНИХ И ФИНАНСИЈСКИХ РАДНИКА СФРЈ	189
4.1.2.2. ЈУГОСЛОВЕНСКИ РАЧУНОВОДСТВЕНИ СТАНДАРДИ	190
4.1.2.3. КОДЕКС ПРОФЕСИОНАЛНЕ ЕТИКЕ РАЧУНОВОЋА	192
4.2. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	194
4.2.1. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ	194
4.2.1.1. АКТУЕЛНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ	196
4.2.1.2. ПРИМЕНА ПРОФЕСИОНАЛНЕ РЕГУЛАТИВЕ НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ	201
4.2.1.3. РАЧУНОВОДСТВЕНА ПРОФЕСИЈА И ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ	205
4.2.2. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТСКОЈ	206
4.2.2.1. АКТУЕЛНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ	208
4.2.2.2. ПРИМЕНА МЕЂУНАРОДНЕ ПРОФЕСИОНАЛНЕ РЕГУЛАТИВЕ И НАЦИОНАЛНИХ СТАНДАРДА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ	214
4.2.2.3. РАЧУНОВОДСТВЕНА ПРОФЕСИЈА И ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ	216
4.2.3. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	217
4.2.3.1. АКТУЕЛНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	220
4.2.3.2. АКТУЕЛНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	225
4.2.3.3. ПРИМЕНА ПРОФЕСИОНАЛНЕ РЕГУЛАТИВЕ НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	231

4.2.3.4. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Босне и Херцеговине	233
4.2.4. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ	234
4.2.4.1. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Црне Горе	236
4.2.4.2. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Црне Горе	241
4.2.4.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Црне Горе	242
4.2.5. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ	243
4.2.5.1. Актуелна регулатива финансијског извештавања Републике Македоније	245
4.2.5.2. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Македоније	250
4.2.5.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Македоније	251
4.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ И ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ДРЖАВАМА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	252
4.3.1. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НОРМАТИВНИХ ОКВИРА ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	252
4.3.2. ПРИМЕНА ОКВИРА МСФИ/МРС И НАЦИОНАЛНИХ СТАНДАРДА У ДРЖАВАМА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	265
4.3.3. УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У УНАПРЕЂЕЊУ РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ	267
<u>5. ПЕРСПЕКТИВЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ</u>	<u>272</u>
5.1. РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	273
5.1.1. АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ НОРМАТИВНОГ ОКВИРА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОДНОСУ НА МЕЂУНАРОДНУ РЕГУЛАТИВУ	275
5.1.2. ПРИМЕНА ПРОФЕСИОНАЛНЕ РЕГУЛАТИВЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	288
5.1.3. УЛОГА РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПРОФЕСИЈЕ У КРЕИРАЊУ И ПРИМЕНИ РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	291
5.2. ПРОБЛЕМИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	294
5.3. МОГУЋИ ПРАВЦИ УНАПРЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	301
<u>6. ЗАКЉУЧАК</u>	<u>308</u>
<u>7. СПИСАК КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ</u>	<u>314</u>
<u>8. БИОГРАФИЈА АУТОРА</u>	<u>332</u>

УВОД

Успостављени систем финансијског извештавања, продукцијом свеобухватних информација о перформансама тржишних учесника, сачињава основу за оптималну алокацију ограничених ресурса, стварање стабилних услова пословања, смањење ризика улагања, корпоративно управљање и несметано функционисање платног промета, па је од опредељујућег значаја за изградњу стабилног финансијског система одређене земље.

Финансијски извештаји јесу основни инструменти за уређење односа између привредних субјеката у оквиру и између појединих земаља са непосредним утицајем на ниво економске активности, привредни просперитет и благостање једног друштва. Општи ниво квалитета финансијског извештавања доприноси већој запослености, интензивнијој инвестиционој активности и привлачењу страних директивних инвестиција које могу донети нове технологије, нова знања, бољи квалитет производа и боље корпоративно управљање. Квалитетан систем финансијског извештавања је у функцији заштите јавног интереса са позитивним ефектима на оснаживање и одрживи развој националних економија.

Систем финансијског извештавања једне земље је детерминисан рачуноводственом регулативом којим се прописује: нормативна основа финансијског извештавања, минимум захтева у погледу компетенција и вештина састављача и ревизора финансијских извештаја, надзор и координација над процесом вођења пословних књига, припреме, презентације и ревизије финансијских извештаја. Рачуноводствена регулатива представља један од кључних фактора за остваривање циљева пословања привредних субјеката, али и за постизање резултата дефинисаних економском политиком једне земље.

Унапређење квалитета рачуноводствене регулативе и хармонизација са најбољом међународном рачуноводственом теоријом и праксом, посебно долази до изражаја код земаља у развоју и транзиционих економија, какве су Република Србија и државе у окружењу, и то из више разлога. Поједине земље из наведене групације се налазе у процесу изградње слободног тржишта, њихово пословно окружење карактерише непредвидивост и нестабилност, а привлачење страног капитала условљава њихов будући економски развој и позиционирање на европском и глобалном тржишту.

Након стицања самосталности, стратешко одређење држава са простора некадање СФРЈ било је чланство у Европску унију. У досадашњем периоду, Словенија и Хрватска су испуниле захтеве у погледу стабилности институција, демократије и владавине права, функционисања тржишне економије и постизања европских стандарда, па су постале део европске заједнице. За остале државе чланство у Европску Унију остаје стратешки приоритет.

Стицањем статуса кандидата и отварањем предприступних преговора наведене државе су преузеле обавезу усвајања правних тековина Европске Уније, што подразумева усклађивање националних прописа из области рачуноводства и ревизије са европским. Прихватање и примена европске и међународне регулативе у финансијском извештавању ентитета на подручју ових земаља условљава јачање капацитета привреде за суочавање са оштром конкуренцијом на европском тржишту, чиме се постиже испуњење економских критеријума за учлањење.

Дисертација има за циљ да укаже на могуће правце унапређења рачуноводствене регулативе и квалитета финансијског извештавања у Републици Србији, који би били засновани на позитивним искуствима држава које су досегле виши ниво хармонизације са међународном рачуноводственом праксом, уз поштовање разлика у економским системима ових земаља, узимајући у обзир глобалне и регионалне правце у развоју рачуноводствене регулативе. У том смислу, истраживањем смо:

- указали на савремене друштвено-економске факторе који одређују развијеност националних економија и успешност привредних субјеката на светском тржишту,
- показали суштински оквир који је одређујући за квалитет финансијског извештавања на међународном нивоу са посебним освртом на МСФИ као глобално усвојене инструменте хармонизације финансијског извештавања,
- указали на значај приближивања МСФИ и ГААП-а, као два најзначајнија система рачуноводствених стандарда,
- представили амбијент финансијског извештавања у предтранзиционом периоду некадашњих социјалистичких земаља, као и развој финансијског извештавања у условима либерализације тржишта, како бисмо сагледали будуће правце усклађивања и унапређења овог процеса са међународном регулативом и праксом,
- сагледали развој рачуноводствене регулативе у државама некадашње СФРЈ и оценили достигнут ниво како формалне, тако и материјалне хармонизације у складу са захтевима међународне рачуноводствене регулативе,

- извршили компарацију финансијског извештавања у појединим државама некадашње СФРЈ, ради уочавања предности одређених система финансијског извештавања као и ограничења у даљем унапређењу овог процеса.

У првом поглављу, које носи назив Финансијско извештавање у условима интернационализације пословања, осврнули смо се на значај финансијског извештавања у процесу управљања односима између делова унутар целине извештајног ентитета, као и за успостављање пословних односа са окружењем, а ради циљног усмеравања пословних активности ка максимизирању вредности за инвеститоре. Улогу финансијског извештавања као информативне основе за доношење пословних одлука инвеститора, односно, за већу ефикасност и ликвидност тржишта капитала и успостављање стабилних финансијских система појединих економија, салгедали смо у контексту глобализације информационих захтева, као последице све интензивнијег кретања капитала, роба, услуга и рада у међународним оквирима. Потребна за хармонизацијом финансијског извештавања и ван граница појединих земаља, утицала је глобализацију рачуноводствене регулативе и праксе, па се ово поглавље бави и разликама између појединих система финансијског извештавања, факторима од значаја и разлога за даљи развој и примену међународно признате рачуноводствене регулативе.

Информације садржане у финансијским извештајима су јавно добро, што намеће потребу за уређењем финансијског извештавања. Друго поглавље дисертације „Институционалних оквир финансијског извештавања“, обрађује улогу јавног и приватног сектора у изградњи и примени законске, професионалне и интерне рачуноводствене регулативе у појединим националним економијама. У условима глобализације економско-финансијских токова, рачуноводствени стандарди, као достигнућа међународно признате рачуноводствене праксе, јесу основни инструмент за усклађивање рачуноводствене регулативе на регионалном и глобалном нивоу. Квалитет, целовитост и заступљеност МСФИ у финансијском извештавању економија широм света опредељујуће утиче транспарентност финансијских извештаја на појединим тржиштима, па је овај сет стандарда предмет даље анализе другог поглавља дисертације. Такође, у овим поглављу биће речи и о најновијем тренду у развоју рачуноводствене регулативе у светским размерама, који се огледа у конвергенцији МСФИ и US GAAP-а, као другог по значају глобалног сета стандарда.

Треће поглавље „Финансијско извештавање у земљама Источне и Централне Европе“, бави се проблемом успостављања регулаторног оквира финансијског

извештавања и његове примене у постсоцијалистичким економијама. Транзиција и успостављање тржишног механизма утицали су на промену суштине финансијског извештавања које постаје оријентисано ка потребама учесника на тржишту. Друштвено-економске реформе у земљама Источне и Централне Европе имале су за циљ пуноправно чланство у Европску унију, што је у области финансијског извештавања довело до транспоновања директива ЕУ и међународних стандарда. Овај део дисертације обрађује рачуноводствену традицију и праксу наведених земаља у предтранзиционом периоду, проблеме финансијског извештавања током периода транзиције, као и правце у даљој надоградњи нормативних оквира финансијског извештавања сходно европским прописима, уз континуирани рад на развоју институционалних и професионалних капацитета за примену истих.

Четврти део „Финансијско извештавање на подручју држава некадашње СФРЈ“, даје приказ хронолошког развоја рачуноводствене регулативе која је детерминисала ондашњи рачуноводствени систем ове земље. Полазећи од претпоставки рачуноводствене традиције и наслеђа, у наставку поглавља, дат је приказ успостављених система финансијских извештаја у некадашњим републикама, уз оцену домета у развоју националних прописа и њихове хармонизације са међународном рачуноводственом регулативом. На крају поглавља извршена је компаративна анализа националних рачуноводствених регулатива, сагледане су предности и недостаци појединих система финансијског извештавања и дате препоруке за унапређење истих.

У петом поглављу које носи назив „Перспективе финансијског извештавања у Републици Србији“, извршена је свеобухватна оцена регулаторног и институционалног оквира финансијског извештавања у нашој земљи. Савремени правци у развоју финансијског извештавања и позитивна искуства анализираних земаља, а посебно чланица Европске уније, били су основа за конципирање предлога мера за унапређење националне рачуноводствене регулативе у Републици Србији како би се подигао њен кредибилитет и осигурала њена примена у европским и међународним оквирима.

1. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У УСЛОВИМА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ КАПИТАЛА

1.1. ЦИЉ И УЛОГА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Управљање предузећем је компликована активност, коју усложњава динамично окружење, као и интерна комплексност пословног система. Промене које карактеришу крај прошлог и почетак овог века довеле су до ширења одговорности за пословање предузећа са интереса власника на интересе појединаца и група које доносе пословне одлуке, а самим тим и утичу на пословни успех предузећа. Отуда се о финансијском извештавању може говорити као о веома битном сегменту пословног живота предузећа, чија се улога састоји у остваривању стабилне и поуздане информативне инфраструктуре у комуникацији са окружењем. Поред тога, финансијско извештавање представља веома важан извор синтетичких и сумарних информација о пословним трансакцијама, без којих је немогуће адекватно организовати и спроводити процес пословног одлучивања унутар самог привредног субјекта.

Своју функцију финансијско рачуноводство остварује хронолошким евидентирањем стварно насталих, вредносно измерљивих пословних трансакција на рачунима главне књиге, на бази чега периодично (годишње или у краћим временским периодима) информише кориснике о догађајима из прошлости путем сета финансијских извештаја. Сет финансијских извештаја представља финални производ финансијског извештавања и чине га одређени извештаји која сумирају средства, обавезе, профитабилност, и новчане трансакције, а у скорије време и нефинансијске информације о пословању које утичу на вредност предузећа. Основна сврха финансијских извештаја је помоћ корисницима у оцењивању финансијског положаја, профитабилности и будућег просперитета извештајног ентитета. Због тога, у савременим условима пословања, процес прикупљања, класификовања, евидентирања и интерпретације рачуноводствених информација, мора бити заснован на одређеним правилима и принципима. Тако устројен систем финансијског извештавања на нивоу појединих економија, као и на нивоу појединачних предузећа, чини информације садржане у финансијским извештајима релевантном, веродостојном и разумљивом основом за циљно усмеравање активности корисника финансијских извештаја, али и самог предузећа које је те извештаје припремило.

1.1.1. Финансијско извештавање као језик пословног комуницирања привредних субјеката

Пословне одлуке представљају суштину процеса управљања, јер се истим иницира реализација конкретних пословних активности. Процес пословног одлучивања мора бити заснован на информацијама одговарајућег квалитета. Ове информације првенствено произилазе из рачуноводства као методолошки заокружене целине која има за циљ евидентирање, класификовање и обраду података о пословним трансакцијама и догађајима, примарно финансијског карактера, ради састављања рачуноводствених извештаја и исказа, за потребе субјеката који на основу њихове анализе и интерпретације, долазе до значајних информација на којима заснивају своје одлуке. Зато се у савременој литератури и пракси, за рачуноводство каже да је “језик комуницирања између субјеката заинтересованих за пословање предузећа - менаџера, акционара, потенцијалних инвеститора, запослених, кредитора и државних органа”¹. Наведени субјекти користе рачуноводствене информације као основу за доношење оптималних пословних одлука, а како њихова продукција захтева ангажовање одређених ресурса, може се закључити да рачуноводство треба да обезбеди информације одговарајућег квалитета, уз што ниже трошкове. При том, различити захтеви појединих категорија корисника рачуноводствених информација доводе до развоја „рачуноводства у два правца: први подмирује информационе потребе корисника ван предузећа, док други продукује информације као подршку менаџерима у процесу управљања.”² Отуда и подела рачуноводствено информационог система предузећа на два подручја: финансијско рачуноводство и управљачко рачуноводство.

Финансијско извештавање је засновано на информацијама финансијског рачуноводства и бави се припремом и презентацијом финансијских извештаја, који су примарно намењени екстерним стејкхолдерима, али и највишим органима управљања. Финансијски извештаји садрже информације о свим аспектима пословања, те представљају личну карту предузећа и у функцији су изградње његове финансијске репутације током пословног живота. Наведене информације су у функцији оцене ликвидности и рентабилности пословања, као „два кључна финансијска циља сваког тржишно оријентисаног предузећа.”³

¹ Drury, C. (2008), *Management And Cost Accounting*, Pat Bond, 2008:6

² Ryan, B., (2004), *Finance and accounting for Business*, Thompson, 2004: 4

³ Meigs, R., Meigs, M., (1999), *Računovodstvo kao temelj poslovnom odlučivanju*, Zagreb: Mate:29

Сама финансијска репутација је одраз виђења пословних перформанси предузећа из позиције инвеститора и осталих заинтересованих субјеката и има кључну улогу у његовом позиционирању на тржишту. Условљена је већим бројем фактора, као што су: финансијска снага предузећа, професионални углед управног одбора и менаџмента, финансијско извештавање, транспарентност комуницирања и сл. Међутим, за изградњу и унапређење финансијске репутације привредних субјеката ови фактори немају исту тежину, што доказује и истраживање компаније „Ernst and Young“, из 2007. године. Истраживањем је обухваћено 80 инвеститора са подручја Велике Британије, САД-а, Немачке и Француске, а резултати спроведене анкете могу бити представљени на следећи начин:

График 1. Кључне компоненте финансијске репутације предузећа из перспективе инвеститора

Извор: Ernst & Young, (2007), *The Drivers of Financial Reputation*, London: Ernst & Young; доступно на: <http://www.criticaleye.com/insights-servfile.cfm?id=211&view=1>, приступљено 25. 04. 2016.

Истраживање указује да су финансијски извештаји од опредељујућег значаја за финансијску репутацију и успостављање односа поверења према предузећу, али и према читавом финансијском систему једне земље, па и шире. У годинама након реализације овог истраживања, финансијска криза и нарушено поверење у финансијски систем на глобалном нивоу, потврдили су горе наведене ставове инвеститора и увећале значај финансијског извештавања. Због тога, у савременим у условима пословања, концепт корпоративног извештавања се проширује и квалитативним информацијама о не финансијској димензији пословања која обухвата питања одрживог развоја. Овакав свеобухватни приступ у извештавању привредних субјеката, омогућава корисницима доношење суда о ликвидности, ефикасности, профитабилности и другим аспектима квалитета пословања предузећа.

Концептуални оквир Одбора за стандарде финансијског рачуноводства (Financial Accounting Standard Board - FASB), као примарни циљ финансијског извештавања наводи информативну подршку у пословном одлучивању постојећих и потенцијалних улагача и поверилаца, при доношењу одлуке о инвестирању или повлачењу капитала, као и приликом доношења одлука о различитим видовима кредитирања.⁴ Поред инвеститора и кредитора који на основу финансијских извештаја процењују ризик и принос на уложена средства, односно, врше процену кредитног бонитета предузећа, за информације финансијских извештавања заинтересовани су и други корисници. Запослени и представници синдиката, ради осигурања својих прихода и процене сигурности запослења прате и оцењују перформансе предузећа. Повериоци су заинтересовани за способност предузећа да врати позајмљена средства увећана за припадајућу камату. Купце интересује способност предузећа да одржи континуитет у пословању, посебно уколико имају дугорочне уговоре или је њихово пословање по неком основу, условљено пословањем самог извештајног субјекта. Државни органи на основу процене рентабилности привредних субјеката, прикупљају информације о алокацији економских ресурса које су од значаја за доношење законских и других прописа, добијање статистичких података, утврђивање пореских обавеза и вођење макроекономске политике. Шира јавност, односно, различите интересне групе користе финансијске информације ради процене стабилности финансијског система, услова пословања, ризика улагања и достигнутог нивоа транспарентности једног друштва.

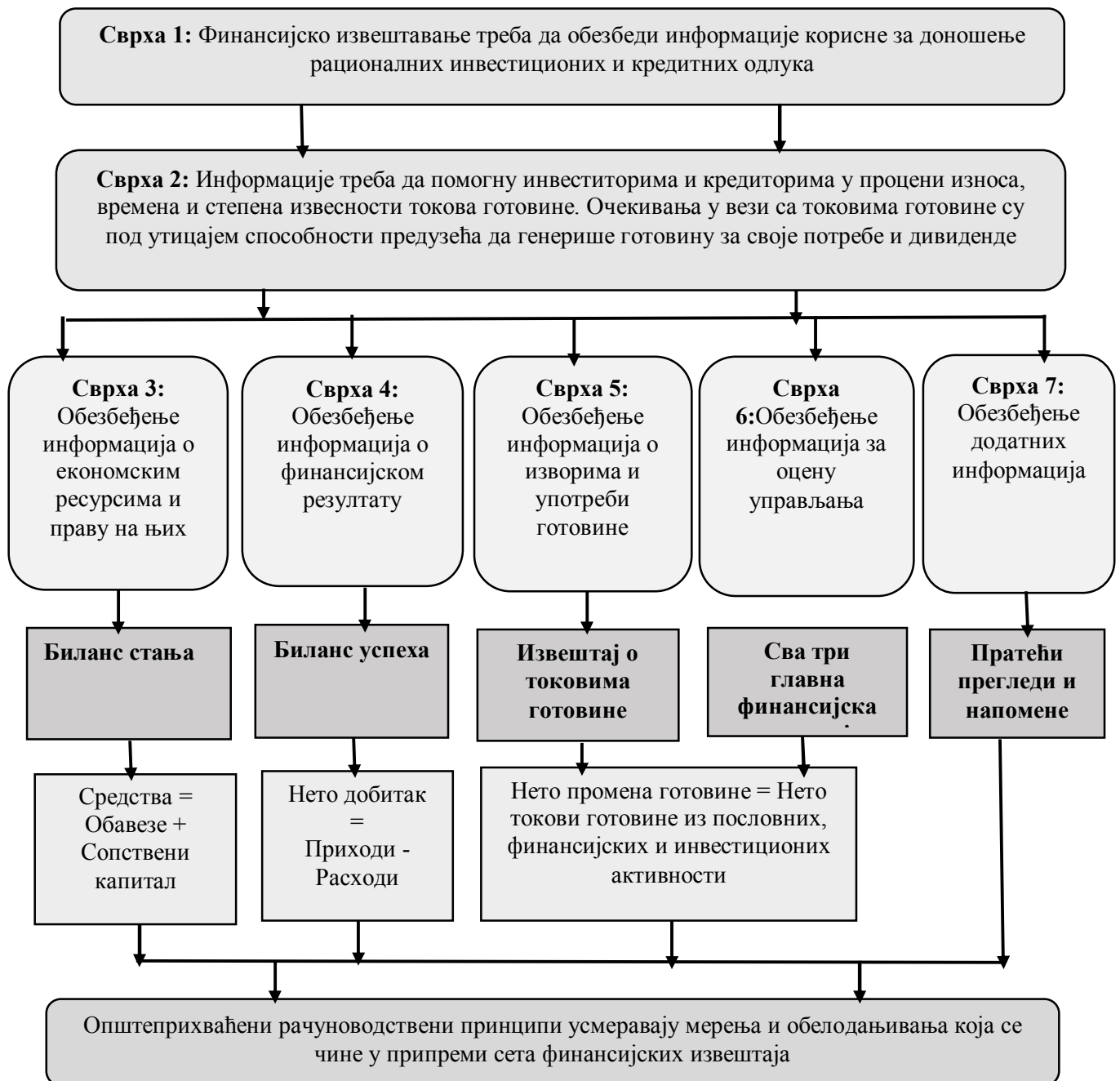
На крају, финансијско извештавање обухвата целовит систем квантитативног извештавања о предузећу и пословним односима који се одвијају између предузећа и окружења, па је за овај процес заинтересован и највиши ниво менаџмента. Путем финансијских извештаја менаџмент презентује резултате сопствених активности, па се исти могу сматрати инструментом полагања рачуна менаџмента за коришћење ресурса који су му поверени на управљање.⁵

Дакле, финансијско извештавање је намењено широком кругу корисника, јер пружа проблемски оријентисане информације о насталим привредним операцијама, како би ови, при избору могућег решења, донели оптималну пословну одлуку чија се реализација очекује у будућности. Повезаност између пословног одлучивања и

⁴ Концептуални оквир за финансијско извештавање, , доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf>, приступљено 25.04.2016.

⁵ Концептуални оквир за финансијско извештавање, доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf>, приступљено 25.08.2016.

информација садржаних у појединим финансијским извештајима, при сврсисходном финансијском извештавању, може бити приказана на следећи начин:

Слика 1. Резиме процеса извештавања и главних финансијских извештаја

Извор: *Statement of Financial Accounting Concept No1, Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises,*

<http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175820899258&blobheader=application/pdf>, приступљено 25.8.2016.

Примарна сврха финансијског извештавања је пружање информација за доношење рационалних инвестиционих и кредитних одлука. У савременим условима пословања, тржиште капитала има кључну улогу у повезивању субјеката који поседују

финансијске ресурсе у виду штедње и субјекта којима су та средства потребна ради улагања у пословање, па је ефикасност тржишта капитала непосредно условљена квалитетом финансијског извештавања. Наиме, тржиште капитала карактерише информативна несавршеност, јер менаџери субјеката којима недостају финансијски ресурси поседују детаљније информације о предузећу у односу на инвеститоре. Менаџмент предузећа је надлежан за пружање информација о пословању. Корисници ван предузећа немају непосредан увид у његове пословне активности, већ се информишу путем презентованих финансијских извештаја, што отвара проблем информационе асиметрије. Квалитетно финансијско извештавање има непосредни утицај на превазилажење проблема привилегованих информација и селективног информисања и омогућава свим учесницима тржишта капитала, доношење здравих пословних одлука, што подразумева улагање средстава у оне пословне подухвате који доносе највишу стопу приноса, уз прихватљив ризик. На овај начин, осигурава се ефикасна алокација ограничених економских ресурса, чиме се доприноси стабилности појединих финансијских система. Отуда се на нивоу појединих националних економија, успостављени рачуноводствени систем, а самим тим и систем финансијског извештавања, може сматрати катализатором финансијског развоја.⁶ Оваквим приступом, финансијско извештавање поред улоге у индивидуалном пословном одлучивању, поприма и шири друштвени значај како на националном, тако и на глобалном нивоу. Национална и глобална димензија финансијског извештавања, посебно долази од изражаја у савременим условима глобализације и интернационализације друштвено-економских токова, у којима информације постају највреднији ресурс. Квалитетан систем финансијског извештавања на нивоу појединих националних економија, као и на глобалном нивоу, треба да допринесе:

- смањењу ризика настанка финансијске кризе и њеног негативног утицаја на економију,
- повећању домаћих и страних инвестиција,
- лакшем приступу кредитима за сектор МСП,
- повећању сигурности у функционисању финансијских тржишта,
- јачању корпоративног управљања и остварењу контроле менаџмента од стране власника и осталих заинтересованих субјеката,
- доношењу корисних инвестиционих одлука,

⁶The Association of Chartered Certified Accountants (2012), *The rise of capital markets in emerging and frontier economies*, London: ACCA

- унапређењу и развоју економије.⁷

У основи постизања наведених бенефита је примарна сврха финансијског извештавања која се огледа у пружању информационе сигурности за потребе пословног комуницирања, доношења рационалних пословних одлука и пословног повезивања заинтересованих учесника тржишта капитала на националном и глобалном нивоу.

1.1.2. Финансијско извештавање у подмиривању информативних потреба екстерних корисника

„Финансијско извештавање је моћни инструментариј са потенцијалом и обавезом да покрије све оно што чини пословно-финансијски живот економских и других актера у земљи.“⁸ Сет финансијских извештаја пружа целовиту слику о рентабилитету, солвентности, ликвидности и ефикасности у управљању средствима предузећа, те се може сматрати основним инструментом менаџмента за полагање рачуна власницима капитала за управљање повереним капиталом.⁹ Међутим, поред ове функције финансијски извештаји подмирују потребе различитих интересних група ван предузећа, које се могу поделити на примарне и секундарне у зависности од тога да ли су њихове пословне активности непосредно условљене презентованим перформансама предузећа или су посредно интересно повезани са њим. На слици је приказана повратна веза између менаџмента предузећа и појединих интересних група:

⁷ Гавровић, М. (2014), *Финансијски извештаји као основа за доношење пословних одлука – нормативни и квалитативни аспект*, Теме-Часопис за друштвене науке, , Бр.1: 447-466.

⁸ Стевановић, Н. (2011), *Финансијско-извештајна одговорност у контексту ЕУ, Међународног и новог домаћег регулаторног оквира*, Економика предузећа, Бр. 5-6: 227-242

⁹ Концептуални оквир за финансијско извештавање, доступно на:

<http://mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf> приступљено 01. септембар.2015.

Слика 2. Повезаност између предузећа и појединих интересних група корисника финансијских информација

Инвеститори, али и остали заинтересовани корисници на основу информација и индикатора добијених анализом података садржаних у финансијским извештајима процењују финансијске перформансе предузећа и изгледе у погледу будућих приноса. С друге стране, остварени резултати су основ за накнаду менаџменту, па менаџери у процесу финансијског извештавања могу инкорпорирати своје личне циљеве. Различити интереси и позиција појединих тржишних учесника може проузроковати агенцијски проблем, а финансијско извештавање има кључну улогу у елиминисању и превазилажењу истог.¹⁰

У условима постојања великог броја власника капитала, немогуће је остварити њихово непосредно учешће у управљању, што доводи до раздвајања власништва од управљања. Преношењем функције управљања на професионалне менаџере успоставља се агенцијски однос између власника предузећа (принципала) и менаџера (агента). На тај начин, омогућено је менаџерима да поверене ресурсе користе за

¹⁰Опширније Савић, Б. (2013), *Политика финансијског извештавања као инструмент формирања вредности за акционаре*, Acta Economica, Vol. XI No 19: 201-220

стицање привилегија, прекомерне исплате, инвестиције, односно, да доносе оперативне одлуке које нису у интересу власника капитала.¹¹ При том, власници капитала су у подређеном положају у односу на менаџере, услед дискреционог права менаџмента да припрема финансијске извештаје и одређује обим и садржину информација које ће бити презентоване у њима. Управо информациона асиметрија која постоји између менаџера и власника је узрок агенцијског проблема који се манифестује у виду моралног хазарда и неповољне селекције. Морални хазард је случај менаџерског понашања које није у функцији очувања сигурности капитала, повећања тржишне вредности, и очувању континуитета пословања предузећа. Проблем неповољне селекције карактерише постојање информационих разлика и конфликтних подстицаја између предузећа и инвеститора. Наиме, и менаџери и инвеститори доносе пословне одлуке сходно информацијама које поседују. При том, инвеститори, кредитори и остали субјекти ван предузећа, као информациону базу користе финансијске извештаје предузећа, чија је припрема под надзором менаџмента. Обликовањем финансијских извештаја менаџмент може ублажити неповољну ситуацију и навести инвеститоре и кредиторе да уложе свој капитал у хартије од вредности предузећа са прецењеним потенцијалима. Како би заштитили своје интересе мање обавештени учесници на тржишту капитала су опрезнији, те теже да хартије од вредности купе по нижој, односно продају по вишој цени. Такође, привилеговане информације сужавају обим хартија од вредности којим инвеститори желе да тргују, што смањује ликвидност тржишта. Неликвидност и постојање јаза између понуђене и захтеване цене хартија од вредности повећава цену капитала, што се у крајњој инстанци манифестује у виду више захтеване стопе приноса.¹²

Доступност информација, путем ревидираних финансијских извештаја, умањује могућност појаве моралног хазарда, односно, негативне селекције, јер отежава и чини скупљим приватно информисање заинтересованих страна на тржишту капитала. Квалитетно финансијско извештавања смањује вероватноћу постојања подређеног положаја малих инвеститора услед привилегованих информација, чиме се обезбеђује ценовна заштита учесника и виша ликвидност тржишта. Такође, ревидирани финансијски извештаји смањују информациону предност менаџмента или појединих

¹¹ Опширније Jesen, M., Meckling, W. (1976), *Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure*, Journal of Financial Economics 3: 305-360.

¹² Опширније Kothari, S. (2000), *The Role of Financial Reporting in Reducing Financial Risks in The Market, building an Infrastructure for Financial Stability*, Conference Series, Proceedings, Federal Reserve Bank of Boston, Vol.44: 89-112

група инвеститора, што се позитивно одражава на ефикасност тржишта.¹³ Према истраживањима, она предузећа у којима постоји већа могућност увида у пословање менаџмента имају вишу тржишну вредност, ниже трошкове капитала и мањи број корпоративних аквизиција.¹⁴

Традиционално, и власници дужничког капитала користе финансијске извештаје за процену кредине способности постојећих и потенцијалних дужника. У зависности од кредитног периода, даваоци кредита се могу разврстати на: дугорочне, средњорочне и краткорочне, па се са тог аспекта могу посматрати и њихове информационе потребе. Код краткорочног кредитирања, зајмодавци су оријентисани на процену усклађености новчаних токова у кратком року, као и на оцену нето приноса на укупно ангажована средства. Власници дугорочног дужничког капитала су заинтересовани за будући готовински положај предузећа. Попут инвеститора и они теже прибављају информација о финансијској снази зајмотражца ослањајући се, превасходно, на биланс стања и биланс успеха. Кредибилитет изграђен на основу финансијских извештаја обезбеђује предузећу повољнију позицију и прибављање дужничког капитала под повољнијим условима. Кредитори, на основу ревидираних финансијских извештаја, долазе до значајних информација о успостављеним механизмима интерне контроле у предузећу, те оцењују постојање материјално значајних слабости овог система, што опредељујуће утиче њихову одлуку о кредитирању.¹⁵ У зависности од прикупљених информација о финансијским потенцијалима и положају предузећа у будућности, али и од перцепције поверења у финансијске извештаје, кредитори доносе одлуку о одобрењу зајма и дефинишу услове кредитирања.

С друге стране, квалитетни финансијски извештаји даваоца кредита тј. банака и других финансијских институција јесу основа за прикупљање слободних новчаних средстава. Инвеститори, на основу ревидираних финансијских извештаја банка и/или других финансијских институција, доносе одлуку о пласману капитала. Зато ревидирани финансијски извештаји, који садрже поуздане информације, могу помоћи

¹³ Leuz, C., Verrecchia, R. (2000), *The economic consequences of increased disclosure*, Journal of Accounting research, No. 38: 91-124.

¹⁴ Gompers, P., Ishii, J., Metrick, A (2003), *Corporate Governance and Equity Prices*, Quarterly Journal of Economics, Vol.118, No. 01: 107-155

¹⁵ Costello, A. and Witenberg-Moerman (2011), *The Impact of Financial Reporting Quality on Debit Contracting: Evidence from Internal Control Weakness Reports*, Journal of Accounting Research 49(1):97-136.

малим банкама при обезбеђивању спољних извора финансирања, што је посебно од значаја у периоду монетарне рестрикције и егзогеног ограничења ликвидности.¹⁶

Поред инвеститора и кредитира, у примарне кориснике финансијских извештаја спадају још и добављачи, купци, запослени, аналитичари и консултанти. Добављачи и даваоци робних кредита, имају исте информационе потребе као и краткорочни кредитори. Међутим, поред информација о ликвидности, они сагледавају и изгледе за опстанак и повећање капацитета предузећа на тржишту у будућности, због интересовања за склапање дугорочних пословних односа и предвиђања будућих потреба постојећих и потенцијалних купаца.

Купци су заинтересовани за одрживост пословања предузећа како краткорочно, тако и дугорочно. Посебно су купци заинтересовани за перформансе предузећа уколико су интересно повезани са предузећем у реализацији уговорних односа.

Запослени и њихови представници током преговора са послодавцима, требају информације о положају и успешности предузећа, како би се обезбедили транспарентни услови и једнак положај преговарача. Такође, запослени користе финансијске информације у процени сигурности запослења, током текућег, али и будућег периода. Поред процене економске стабилности и пословног потенцијала, постојећи и потенцијални запослени могу имати и додатне захтеве који се првенствено односе на разумљивост информација, услед чињенице да нису нужно стручњаци и области економије. Такође, потребне су информације о перформансама на гранском нивоу и/или о перформансама конкурената, ради компарације са предузећем у коме су или ће бити ангажовани. Напослетку запослени, често захтевају и неке нефинансијске информације које се најчешће односе на ставове менаџмента о учешћу особља у процесу одлучивања, о изгледима за унапређење и сл., што намеће закључак да запослени имају захтеве за специфичним извештајима, који ће садржати информације и нефинансијског карактера.¹⁷

Аналитичари и консултанти су финансијски експерти, који саветодавно пружају подршку осталим корисницима финансијских извештаја и тако утичу на њихову - политику пословања. Претходно наведене заинтересоване стране за пословање предузећа имају различите информационе захтеве, што утиче и на потребе њихових

¹⁶ Lo, A., (2011), *The External Financing and Investment Benefits of Quality Accounting Information > Evidence From Reactions of Small Banks to Monetary Policy*, Working Paper, Vancouver: University of British Columbia: 1-68

¹⁷ David, A., Britton, A., Jorissen, A., (2009), *International Financial Reporting and Analysis*, 4th edition, Cengage Learning EMEA:6

аналитичара и консултаната, којима су неопходне детаљније и софистицираније информације за пружање услуга својим клијентима.

Анализиране интересне групе су примарни корисници финансијских извештаја предузећа. Они су непосредно повезани са предузећем, посредством уговора и имају непосредни утицај на пословање конкретног извештајног ентитета, уз респектовање going-concern принципа.

Поред примарних, јављају се и секундарни корисници финансијских извештаја. Секундарни корисници имају утицај или трпе утицај пословања предузећа, али не условљавају његов опстанак на тржишту. У ову групу корисника спадају: конкуренција, влада тј. држава и њене институције и шира јавност (медији, представници потрошача, специјалне интересне групе).

Интересовање конкуренције за перформансе предузећа произилази из тежње да се повећа сопствена ефективност и ефикасност, кроз оцену информација о финансијској, техничко-технолошкој или маркетиншкој компаративној предности конкретног извештајног ентитета. Поред остварења конкурентске предности, информативне потребе конкуренције могу бити проширене услед интересовања за неки вид интеграције са конкретним предузећем. У том случају, потребно је поред постојећих перформанси предузећа, сагледати и оценити домете постојећег менаџмента, као и потенцијале новог менаџмента у условима промене политике пословања у будућности.

Држава и њене институције, користе финансијске извештаје привредних субјеката у области фискалне политике, ради обрачуна и наплате пореза. Поред тога, државне институције анализом финансијских извештаја предузећа, било појединачно, било у оквиру једног одређеног сектора привреде, долазе до значајних индикатора и информација које омогућавају адекватно вођење политике привредног развоја. Доношење одговарајућих мера у области подстицања економског развоја, захтева поред историјских информација садржаних у финансијским извештајима и одређене информације које су оријентисане на будућност. Због тога је интересовање државе за ефекте пословања привредних субјеката много шире од презентованог у њиховим финансијским извештајима.

Привредни субјекти су део одређеног друштвено-економског система, па и шира јавност прати њихово пословање. На локалном нивоу, друштвена заједница, референтне институције и организације сагледавају рад предузећа, у смислу оцене запослености и предузимања одговарајућих мера за унапређење привредног амбијента.

У последњих пар деценија, шира јавност је заинтересована за одређене аспекте пословања предузећа, као што су: социо-одговорно понашање, утицај на животну средину и здравље, употреба подстицајних средстава државе и сл. Наведени ефекти се не изражавају само квантитативно, што отвара питање њиховог одмеравања и укључивања у финансијске извештаје путем нефинансијског извештавања. У условима све оштрије конкуренције и изражених промена, адекватно позиционирање на тржишту захтева промене у организацији и управљању, начину рада и развоја производа и услуга, управљању ризиком и односима са другим организацијама из окружења. Ради стицања конкурентске предности, предузећа се фокусирају на потрошаче, уз децентрализовано пословно одлучивање и редуковање неопходног времена за обављање активности. Опстанак на тржишту, захтева успостављање алијанси са добављачима, купцима, па чак и конкурентима.¹⁸ Успех предузећа одређује како управљање ресурсима предузећа, тако и понашање субјеката ван предузећа, због тога поред обавеза према инвеститорима, предузеће мора одговорно приступити приликом подмиривања информационих потреба и осталих група стејкхолдера. Ове промене у пословању, проузрокују промене и у информационом систему предузећа, а самим тим и у сегменту финансијског извештавања у смислу:

- Одговора на промене у потребама великог броја корисника, што подразумева:
 - пружање информација које су оријентисане на будућност, укључујући планове, могућности, информације о управљању ризицима и сл,
 - фокусирање на факторе који утичу на креирање вредности у дугом року, што обухвата и нефинансијске информације о кључним пословним процесима,
 - виши ниво агилности у финансијском извештавању;
- Инволвираности ревизорске професије у процес припреме и презентације финансијских извештаја, до нивоа који менаџери и корисници оцене као задовољавајући;
- Активног учешћа извештајних ентитета који морају:
 - ускладити трошкове извештавања са потребама корисника,
 - развити и одржавати свеобухватан модел финансијског извештавања,
 - развити систем финансијског извештавања узимајући у обзир будуће потребе корисника,

¹⁸ AICPA, Improving Business Reporting- A Customer Focus, AICPA, доступно на: <https://www.aicpa.org/InterestAreas/FRC/AccountingFinancialReporting/DownloadableDocuments/Jenkins%20Committee%20Report.pdf>, приступљено:16.11.2016.

- развити нормативни оквир који ће бити потпора проширеном моделу извештавања.¹⁹

Овако успостављен систем финансијског извештавања има за циљ транспарентно приказивање начина на који је предузеће испунило своју одговорност и обавезе према инвеститорима, али и осталим групама стејхолдера.

1.1.3. Финансијско извештавање као подршка процесу управљања у привредним субјектима

Предузеће је циљно усмерен систем, који не егзистира изоловано, већ током пословања успоставља узрочно-последичне везе са окружењем. У том процесу, предузеће треба да јасно дефинише своје циљеве, антиципирајући промене које могу настати у окружењу. Менаџмент предузећа мора добро познавати систем којим управља, као и пословне прилике, па је подсистем информисања основа за постизање постављених циљева. Процес управљања предузећем подразумева предузимање конкретних активности, како би се осигурао раст и развој, а самим тим и опстанак у тржишним условима привређивања. Квалитет овог процеса је одређен настојањем менаџмента да постигне успех у пословању, изражено стопом поврата на уложени капитал (рентабилност), и обезбеди сигурност уложеног капитала. Наведене основне принципе менаџери морају респектовати током реализације управљачких активности које се односе на:

- полагање рачуна власницима о стању и успеху пословања предузећа,
- доношење појединачних пословно-финансијских одлука,
- успостављање систематских управљачких контрола пословно-финансијског процеса, при чему пресудну улогу има планирање и контрола периодичних остварења предузећа.²⁰

Одлучивање и спровођење одлука чини суштину управљања, па квалитет овог процеса одређује и интегрисаност предузећа у тржишно окружење. Осим тога, адекватно пословно одлучивање доприноси смањењу трошкова, ефикаснијој употреби ресурса, као и повећању профита.²¹ Доношење пословних одлука подразумева

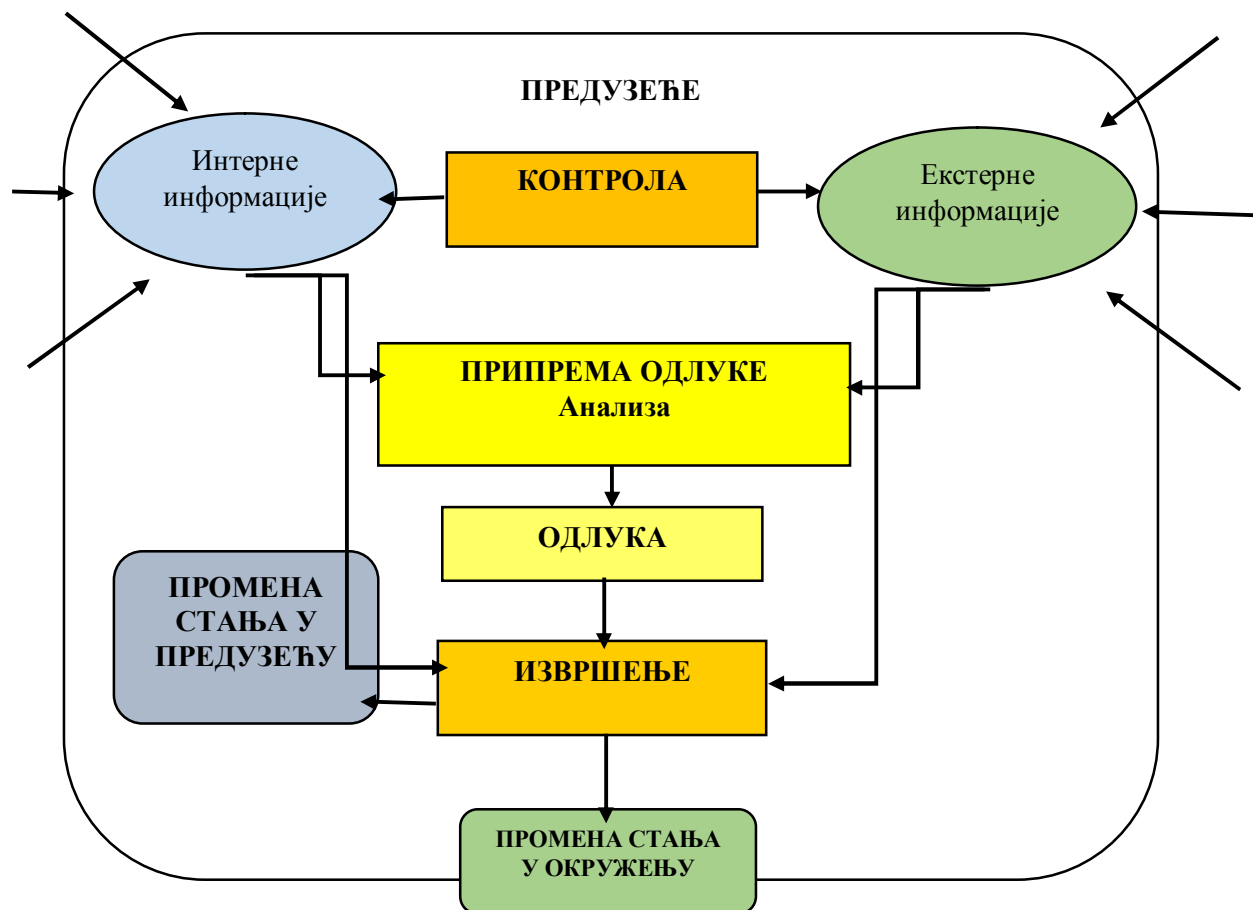
¹⁹Improving Business Reporting- A Customer Focus – AICPA, доступно на: <https://www.aicpa.org/InterestAreas/FRC/AccountingFinancialReporting/DownloadableDocuments/Jenkins%20Committee%20Report.pdf>, приступљено дана: 16.11.2015.

²⁰ Ђогић, Р., (2007), *Основе савременог менаџмента*, Сарајево: Штампариија Фјоница, 87

²¹ Munteanu, V., Zuca, M., Tinta, A., (2011), *The financial accounting information system central base in the managerial activity of an organization*, Journal of Information System & Operation Management, Vol. 5 No. 1: 63-74

постојање информација одговарајућег квалитета. Информације се појмовно могу дефинисати на различите начине, а са становишта процеса управљања, може се рећи да су то „обрађени подаци приказани у таквом облику који је погодан за корисника и који има значајну вредност у текућим или будућим активностима и одлукама.“²²

Дакле, управљање, представља рад са информацијама, које су основа за доношење пословних одлука, којима се предузеће усмерава ка постављеним циљевима. Процес одлучивања и информисања су међусобно повезани, јер се одлуке доносе на основу информација. Одлукама се иницирају одређене активности које доводе до промена у предузећу и/или окружењу. Ефекти промена јесу нове информације од значаја за нови циклус пословног одлучивања, што може бити приказано на следећи начин:

Слика 3. Веза између процеса одлучивања и информација

Извор: Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever S., Žager, Lj., (2008), *Analiza finansijskih izveštaja*, Masmedia, Zagreb: 27

²² Davis G.B., Olsson, M.H. (1985), *Management Information System*, McGraw-Hill Book Company, New York: 200

Управљање предузећем подразумева низ пословних одлука у области текућег пословања, инвестирања и финансирања. Текуће и оперативне одлуке доносе се на дневном нивоу, такве одлуке се сматрају рутинским, а приликом реализације истих неопходно осигурати ефикасност у коришћењу ресурса. С друге стране, дугорочне инвестиционе одлуке су стратешке, не доносе се често и захтевају процесну ефеката улагања средстава. Како би се обезбедила информациона база за реализацију менаџерских активности, потребно успоставити адекватни управљачки информациони систем, у коме је најзначајнији сегмент рачуноводствени информациони систем. Рачуноводствени информациони систем одликује бројчано изражавање ефеката пословања предузећа, што подразумева свођење различитих активности на заједнички именитеља и њихово мерно и новчано исказивање, ради поређења за циљним перформансама предузећа. Сам рачуноводствено информациони систем обухвата четири подсистема:

- подсистем који се односи на евидентирање свакодневних пословних операција и који је усмерен на доношење свакодневних рутинских одлука,
- подсистем главне књиге и финансијског извештавања, где се као носилац информација јавља сет финансијских извештаја,
- подсистем фиксне имовине и капиталних улагања, који се бави трансакцијама које се односе на фиксну имовину,
- подсистем извештавања менаџмента на различитим нивоима управљања.²³

Подсистеми рачуноводственог информационог система пружају подршку свим нивоима менаџмента у процесу управљања и свакодневног извештавања, као и у периодичном полагању рачуна о финансијском положају и успеху предузећа.

Информациони систем финансијског рачуноводства обезбеђује менаџменту финансијско рачуноводствене информације. Ове информација јесу подлога за формулацију пословних стратегија и политика, развој планова пословања и контроле активности унутар предузећа.²⁴ Финансијски извештаји су главни носиоци финансијско рачуноводствених информација и коначни резултат рачуноводствене обраде података о насталим пословним догађајима. У њима су синтетизоване опште информације о активностима предузећа, што подразумева широк делокруг извештавања. Корисност финансијског рачуноводства и информација садржаних у финансијским извештајима

²³ Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever S., Žager, Lj., (2008), *Analiza finansijskih izveštaja*, Zagreb: Masmedia: 29

²⁴ Опширније Munteanu, V., Zuca, M., Tinta, A., (2011), *The financial accounting information system central base in the managerial activity of an organization*, Journal of Information System & Operation Management, Vol. 5 No. 1: 63-74

остварује се кроз задовољење одређених захтева којима се обезбеђује исправност и одрживост информација, као и елиминацијом одређених недостатака који могу егзистирати у сегменту финансијског рачуноводства. Наиме, финансијско рачуноводство, као компонента ширег рачуноводствено информационог система, мора респектовати одређене захтеве који се односе на:

- Реалност информација, што одређује успостављени систем, као и социо-економске карактеристике предузећа и окружења. Реалност позитивно утиче на дугорочне економске перформансе и стабилност пословања привредног субјекта;
- Разноврсност информација, које генеришу сложени процеси унутар предузећа;
- Концизност и синтетичност информација;
- Прецизност и безбедност информација, кроз идентификацију најновијих и најзначајнијих елемената и природе информација;
- Идентификацију прилика за употребу информација, што захтева знање корисника да препозна тренутак када ће донети одлуку на основу дате информације којом ће иницирати одређену активност;
- Ефикасност у примени информација којима директно намеће усвајање и спровођење одлуке. У супротном, када је процес у току или завршен, информација застарева и губи на значају;
- Динамичност информација, што подразумева развој процеса унутар рачуноводственог информационог система и његову еволуцију;
- Прилагођавање информација специфичностима корисника;
- Ефикасност информација, која се огледа у ефектима које ће информација имати приликом примене у пословном одлучивању;
- Поузданост информација тј. применљивост у одлучивању;
- Адекватност информација, сходно хијерархијском нивоу корисника.²⁵

Неутралисање одређених недостатака финансијског рачуноводства, као други захтев у процесу обезбеђења корисности овог сегмента рачуноводственог информационог система, подразумевало би решавање проблема:

- Дисторзије информација, до које долази услед њиховог ненамерног, делимичног модификовања приликом прикупљања, евидентирања и презентације. Овај проблем је последица неправилне координације активностима унутар рачуноводственог

²⁵ Bob C., Visean M., Fulea M., Saseanu A., (1999), *Sisteme informatice in Comert*, Europa Nova, Bucharest

информационог система, некомпетентности особља и неадекватне информатичке подршке.

- Филтрирања информација када долази до намерне модификације поруке и садржаја током протока информација, услед интереса појединаца да корисник прими погрешну поруку.

Постизање постављених захтева и пружање адекватне подршке систему финансијског рачуноводства, подразумева развој и успостављање правила и процедура у овој области, уз респектовање постојеће законске регулативе и рачуноводствених стандарда како би се осигурала адекватна основа менаџменту за ефикасно и ефективно управљање.²⁶

1.1.4. Транспарентност финансијског извештавања и интернационализација пословања

Транспарентност представља благовремено и адекватно објављивање информација о пословном и финансијском учинку предузећа, а у вези са власништвом, управом и пословним процесима. Питање транспарентности финансијског извештавања је повезано са изградњом поверења корисника у финансијске извештаје и непосредно се одражава на тржишну вредност извештајног ентитета. С друге стране, транспарентно тржишно окружење, чини тржиште капитала ефикасним и позитивно утиче на привредни просперитет.²⁷ Недостатак транспарентности у финансијском извештавању обесхрабрује инвеститоре, чини их опрезнијим и за последицу има успоравање финансијских токова, неефикасност тржишта капитала и низак ниво привредног развоја. У условима глобализације тржишта, интернационализације пословања и развоја информационе технологије, питање транспарентности финансијских извештаја постаје све актуелније, „посебно након финансијских скандала с почетка овог века, који су управо проузроковани неистинитим и непоштеним информисањем.“²⁸ Инсистирање на поверењу јавности у финансијске извештаје проузроковано је непостојањем директне повезаности између власништва и непосредне контроле. Раздвајање власништва од управљања може проузроковати настанак већ поменутог агенцијског

²⁶ Опширније Boulescu M., Fusaru D, Gherasim Z., (2005), *Auditul Sistemelor Informatice Financiar Contabile*, Publishing House Tribuna Economica, Bucharest

²⁷ Опширније Madhani M. P., (2008), Role of Voluntary Disclosure and Transparency of Financial Reporting, In: Alagiri D., Mallela, K. eds., *Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICAI University Press: 75-81

²⁸ Yuhao L. (2010), *Case of the Scandal of Enron*, International Journal of Business and Economics, Vol. 5, No.10: 37-42

проблема, чије успешно решавање захтева успостављање ефикасног надзора над менаџментом и побољшање комуникације на релацији менаџмент – инвеститори. У развијеним тржишним економијама унапређење управљачког процеса, доводи до развоја различитих система корпоративног управљања.

Корпоративно управљање посматра компанију као сет уговора, где уговорне стране имају потребу за информацијама о сагласности предузећа са уговорним обавезама и његовој способности да задовољи услове уговора. Финансијско рачуноводство и извештавање има кључну улогу у информационој подршци широког дијапазона уговорних односа успостављених током пословања предузећа. Постоје три канала, путем којих финансијског информације, могу утицати на побољшање економских перформанси предузећа у корпоративном управљању:

Слика 4. Утицај информација финансијског рачуноводства и извештавања на економске перформансе предузећа

Извор: Bushman, R., Smith, A., (2003), *Transparency, Financial Accounting Information and Corporate Governance*, *Economic Policy Review*, Vol.9, No1:65-87

Финансијско рачуноводство и транспарентно финансијско извештавање помаже менаџерима и инвеститорима да идентификују најбоље инвестиционе могућности, чиме се постиже оптимална алокација капитала. Такође, финансијско рачуноводство и извештавање утичу на учинак предузећа и кроз процес управљања. Верификоване финансијске информације олакшавају инвеститорима праћење пословања предузећа и остварење власничких права. С друге стране, поверење у финансијске информације је основа за изградњу адекватног система награђивања и мотивације менаџмента, како би се постигла усклађеност интереса менаџера са интересима инвеститора. Усклађивање интереса смањује *ex ante* изгледе за предузимањем пројекта са негативном нето садашњом вредношћу од стране менаџера, при чему би последице у погледу зараде имале и будуће генерације менаџера. Транспарентно финансијско извештавање подстиче менаџмент да сноси личну одговорност за напуштање пројекта и стратегија, које имају *ex post* негативну нето садашњу вредност.²⁹ На тај начин, „обезбеђује се ефикасно управљање имовином инвеститора, боља селекција пројекта, смањена експропријација богатства инвеститора, као и мања премија на ризик коју захтевају улагачи капитала.“³⁰ Напослетку, финансијско рачуноводство и транспарентно финансијско извештавање смањују негативну селекцију и ризик ликвидности, што се одражава и на ниже трошкове капитала. Предузећа која објављују висококвалитетне информације имају нижи инвестициони ризик, те им је олакшан приступ капиталу.

Због свега наведеног „транспарентност финансијских извештаја има велику вредност за пословни свет.“³¹ Транспарентно финансијско извештавање ствара стабилно окружење за спровођење дугорочних инвестиционих стратегија, уз мању вероватноћу настанка преваре. Поверење у финансијске извештаје мотивише запослене и чини их продуктивнијим. На крају, висок ниво поверења друштва у систем финансијског извештавања доприноси стабилности целокупног пословног система, па заштита јавног интереса путем истинитог и поштеног информисања о остварењима предузећа мора бити приоритет свих учесника овог процеса. Рачуноводствени стандарди, развијено корпоративно управљање, успостављен систем интерних

²⁹ Ball, R., (2001), *Infrastructure Requirements for an Economically Efficient System of Public Financial Reporting and Disclosure*, Brookings-Wharton Papers on Financial Services:127-169, доступно на: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3830296/mod_resource/content/0/Ball_2001.pdf

³⁰ Bushman, R., Smith, A.,(2003), *Transparency, Financial Accounting Information and Corporate Governance*, Economic Policy Review, Vol.9, No1:65-87

³¹ Crumpton M.A. (2011), *The Value of Transparency*, The Bottom Line: Managing Library Finances, 24: 125-128

контрола, екстерна ревизија и пословна етика су компоненте са кључном улогом у грађењу поверења јавности у систем финансијског извештавања.³²

Применом рачуноводствених стандарда минимизира се чињење недозвољених радњи, услед употребе различитих рачуноводствених метода приликом састављања финансијских извештаја.³³ У условима интернационализације пословања, „глобални рачуноводствени стандарди су основа процеса хармонизације финансијског извештавања и имају за циљ повећање упоредивости и транспарентности финансијских извештаја предузећа различитих земаља.“³⁴

Друга компонента транспарентног финансијског извештавања је успостављени процес корпоративног управљања у предузећу. Корпоративно управљање представља својеврсни оквир за постизање циљева, уз усклађивање интереса различитих стејкхолдера. Процес корпоративног управљања је уређен низом законских и институционалних механизма, где у најзначајније спадају ОЕЦД-ови Принципи корпоративног управљања. Принципима се кроз шест поглавља, уређују се односи између учесника у пословању предузећа., а једно од поглавља, управо, обрађује проблематику благовременог и тачног обелодањивања о свим материјално значајним чињеницама, чиме би се постигао виши ниво транспарентности у извештавању о финансијској ситуацији, перформансама, власништву и управљању предузећем.³⁵ „Улога корпоративног управљања и рачуноводствене професије у враћању и осигурању поверења у финансијске извештаје, долази до изражаја посебно након финансијских скандала и финансијске кризе.“³⁶

Систем интерне контроле представља трећу компоненту транспарентности, која доприноси смањењу ризика од материјално значајног погрешног приказивања у финансијским извештајима. При том, управљање ризиком мора бити усклађено са захтевима интерне контроле, што подразумева њихово укључивање у политику корпоративног управљања предузећа.³⁷ Међутим, првенствена улога система интерне

³² Zinatul, I., Binti, A., Mahmoud, K., Al, Safira., Abdal-Majeed, A.,(2015), *Transparency and Reliability in Financial Statement Do They Exist? Evidence from Malaysia*, Open Journal of Accounting, No.4: 29-43

³³ Vrentzou E., (2011), *The Effects of International Financial Reporting Standards on the Notes of Auditors*, Managerial Finance, No 37: 334-346

³⁴ Стефановић Р.; (2004), Међународни стандарди финансијског извештавања – суштина и иницијална примена, Банкарство, Вол.33, бр.1-2:15-20.

³⁵ OECD (2015), G 20 OECD Principles of Corporate Governance, OECD Publishing, Paris, преузето са: <https://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm>, приступљено 25.07.2016.

³⁶ Yakhou M., Dorweiler V.P., (2004), *Dual reforms: Accounting and Corporate Governance*, Managerial Auditing Journal, No.19:361-377

³⁷ Spira, L.F., Page, M. (2003): *Risk Management: The Reinvention of Internal Control and the Changing Role of Internal Audit*, Accounting, Auditing and Accountability Journal 16: 640-661

контроле је снабдевање менаџмента поузданим рачуноводственим информацијама. Зато интерна контрола не може бити довољан инструмент у заштити интереса осталих стејкхолдера.³⁸ Наведени проблем, превазилази се увођењем института интерне ревизије, као вида интерног надзора. Интерна ревизија пружа заинтересованим субјектима независно и објективно уверење о разумљивости, јасности и поузданости финансијских извештаја тј. о ефикасности и ефективности корпоративног управљања, управљања ризиком и успостављеним системом интерних контрола.³⁹ Као консултантска активност, интерна ревизија доприноси повећању вредности и побољшању пословања организације.⁴⁰

Очигледан сукоб интереса у процесу финансијског извештавања, намеће потребу и независне потврде истинитости и поштења финансијских информација од стране екстерних ревизора. Екстерни ревизори као компетентна лица додатно верификују финансијске извештаје, при чему интерес јавности стављају испред интереса послодавца, чиме штите сопствени интегритет и независност у раду.

Суочавање рачуноводствене професије са бројним изазовима финансијског извештавања који се огледају у непостојању јединствене регулативе, избору рачуноводствених метода и високом степену просуђивања приликом вредновања билансних позиција, захтева преузимање јавне одговорности за квалитет овог процеса. Зато, рачуноводствена професија, поред законске и професионалне регулативе, мора поштовати и високе захтеве пословне етике. „У подручјима где постоји више одговора, етика је неопходна.“⁴¹ Као компонента транспарентности финансијског извештавања, пословна етика би требало да покрије сва она питања која нису децидентно уређена регулативом и да на тај начин повећа вредност финансијских извештаја за кориснике.⁴² Свакако да је за поверење у финансијске извештаје одговорна рачуноводствена професија, али услед ширег значаја које финансијске информације имају за све општи друштвено-економски развој, захтеве пословне етике требају респектовати сви учесници у процесу финансијског извештавања.

³⁸ Неранџић Б. (2004), *Систем интерних контрола и оперативних ревизија*, Привредна изградња, 47 (1-2: 99-112

³⁹ Беке-Тривунац, Ј., (2011), *Улога одбора и интерног ревизора у савременом корпоративном управљању*, Часопис за економију и тржишне комуникације, Вол.1, Бр.1: 116-128.

⁴⁰ Institute of Internal Auditors (2011), *International Professional Practices Framework (IPPF)*, Altamonte Springs FL: Institute of Internal Auditors Research Foundation

⁴¹ Mintz, S., Morris, R., (2008), *Ethical Obligations and Decision Making in Accounting*, Text and Cases, McGraw Hill, New York: 1-2

⁴² Шеферс, М., Пакалук, М., (2009), *Разумевање рачуноводствене етике*, превод, Службеник Гласник РС: 70-77.

Наведене компоненте су у функцији очувања транспарентности као прелиминарног фактора квалитета финансијских информација. Међутим, усложњавање пословних односа, динамичне промене у окружењу, али и промене у пословном моделу самих предузећа, повећавају јаз између обима и квалитета презентованих и очекиваних информација. Предузећа која послују у развијеним тржишним привредама, наведени проблем превазилазе објављивањем финансијских и осталих информација о пословању, чиме балансирају у комуникацији са инвеститорима, али и са осталим заинтересованим корисницима. Прерастање традиционалног концепта финансијског извештавања у концепт свеобухватног пословног извештавања поред законски предвиђених обелодањивања, захтева и објављивање информација о „нефинансијским покретачима вредности, пројекцијама и плановима менаџмента, тржишним могућностима и опасностима.“⁴³ Зато је у савременим условима пословања, транспарентност привредних субјеката детерминисана доступношћу његових финансијских, али и нефинансијских информација путем финансијских извештаја, интернет презентација и других комуникационих канала.⁴⁴ Висококвалитетно пословно извештавање и боља комуникација на тржишту, предузећима омогућава остварење значајних предности, које се огледају у:

- подизању менаџерског кредибилитета на виши ниво,
- већем обиму дугорочно доступног капитала,
- повећању обима трговине,
- вишем учешћу институционалног власништва,
- вишем степену ликвидности,
- стабилнијем условима пословања,
- повољнијим пословним прогнозама,
- побољшаном приступу и нижој цени капитала,
- унапређеним односима са инвеститорима,
- вишој цени акција.⁴⁵

О значају свеобухватног приступа у пружању информација о пословању, говоре и студије које су имале за предмет обелодањивање информација о животној средини,

⁴³ Опширније Малинић, С., Савић, Б., (2011), *Трансформација корпоративног извештавања - од финансијског ка пословном извештавању*, Економски хоризонти, Вол 13, Бр. 1:105-124.

⁴⁴ Опширније Spasić, D., Denčić-Mihajlov, K., (2013), *Transparency of Financial Reporting in Serbia – Regulatory Framework and Reporting Practice*, Procedia Economics and Finance 9:153-162

⁴⁵ Madhani, P., (2007), *Role of Voluntary Disclosure and Transparency in Financial Reporting*, The Accounting World, Vol. 7, No 6: 63 -67

људским ресурсима, будућим потребама корисника, графичким обелодањивањима и сл. „Студије су указале да социјално одговорна предузећа, имају статистички значајно већу вредност, већу стопу приноса на укупну имовину, ниже трошкове капитала, нижу цену дуга, боље перформансе.“⁴⁶ Презентовање информација о друштвено одговорном понашању предузећа је у развоју, па ова област извештавања о пословању све више завређује пажњу релевантних европских и светских регулаторних тела. У прилог томе иде и чињеница да извештавање о одрживом развоју поприма обавезни карактер за одређене групе извештајних ентитета.⁴⁷

Савремено корпоративно извештавање свеобухватним приступом у публикавању пословних перформанси привредних субјеката доприноси већој транспарентности финансијских извештаја и бољој пословној комуникацији тржишних учесника. Поред користи за привредне субјекте, у националним и глобалним оквирима, транспарентност система финансијског извештавања убрзава финансијске и робне токове, смањује ризик од обимне регулативне, стимулише наплату пореза и дажбина, смањује судске трошкове, што погодује привредној коњукутури и привредни амбијент чини стабилним.

1.2. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ГЛОБАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Глобализација, убрзани техничко-технолошки развој и либерализација економских односа, јесу процеси са најзначајнијим утицајем на савремено друштво. Глобализација представља „економско, политичко-правно и културолошко уједињавање света, подстакнуто и подржано развојем знања, нових технологија и трговине.“⁴⁸ Најзначајнији аспект овог процеса је економска глобализација, јер је „остваривање економске користи основни мотив и исходиште бројних друштвених, економских и политичких односа, који доводе до настанка јединственог тржишта, формирања трговачких блокова и глобалних компанија.“⁴⁹ Наиме, деловање тржишних закона има одраз у све интензивнијој интернационализацији економских токова, а ова

⁴⁶ Малинић, С., Савић Б., (2011), *Трансформација корпоративног извештавања – од финансијског ка пословном извештавању*, Економски хоризонти, Економски факултет Београд, 13 (1):105-124.

⁴⁷ Ууар, А., Килић, М., Вауурт, Н., (2013), *Association between firm characteristics and corp-orate voluntary disclosure: Evidence from Turkish listed companies*, Intangible Capital, Vol. 9 No 4:1080-1112

⁴⁸ Ранђеловић, Д., Ђукић Т. (2016), *Нормативни оквир као основа квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Словеније, Републике Македоније и Републике Србије*, Економске теме (2016), 54 (1) 7: 129-154

⁴⁹ Чекеревац, А., (2007), *Глобализација и реформа социјалне политике*, Годишњак, Београд: Факултет политичких наука: 367-385

кретања подржавају и све релевантне међународне организације, попут Светске Банке, Међународног монетарног фонда, Светске трговинске организације. „Нови концепт економије не види економски раст као крајњи циљ, већ наглашава међународну димензију људског благостања“,⁵⁰ али поред позитивних, економска глобализација има и низ негативних импликација. Развој јединственог тржишта, води ка сељењу капитала из развијених, у подручја која су на нижем нивоу техничког-технолошког развоја, али која карактерише јефтина радна снага и доступност сировина. Интернационализација капитала доводи до продубљивања тржишних противуречности, јер водеће светске компаније сељењем пословања у областима са нижом ценом рада и сировина, могу остварити више пословне резултате. Осим тога, „међународне организације и институције, монетарном и финансијском политиком омогућавају овим компанијама алокацију и реалокацију ресурса, што чини да овај процес, иако „под окриљем развоја људског благостања“, резултира богаћењем мањине (САД, ЕУ, Јапан) и сиромашењем већине, уз бројне друштвене и еколошке импликације.“⁵¹

Експанзија економске глобализације биће настављена, „усмеравањем економске политике ка међународним економским и регионалним интеграцијама, јер у савременим условима интерес доминира у односу на национални суверенитет.“⁵² Неразвијене и земље у развоју свој опстанак могу обезбедити очувањем властитог идентитета уз поштовање идентитета других земаља. Ове земље морају радити на унапређењу општих услова пословања и јачању конкурентности својих националних економија на међународном нивоу. Стварање економских блокова пружа предузећима веће тржишне могућности, али их и излаже већем пословном ризику.⁵³ У савременим условима, пословање привредних субјеката, а самим тим и достигнут ниво привредног развоја ових земаља завиће од „њиховог одговара на сурову међународну конкуренцију коју чине успешне фирме из различитих земаља, мултинационалне компаније са препознатљивим брендovima, као и компаније које своје компаративне предности

⁵⁰ Чекеревац, А., (2007), *Глобализација и реформа социјалне политике*, Годишњак, Београд: Факултет политичких наука: 367-385

⁵¹ Војнић, Д., Веселица, В., (2007), *Глобализација и нова економија*, Економски преглед, 58(7-8): 489-497

⁵² Ранђеловић, Д., Букић Т. (2016), *Нормативни оквир као основа квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Словеније, Републике Македоније и Републике Србије*, Економске теме (2016), 54 (1) 7: 129-154

⁵³ Војнић, Д., Веселица, В., (2007), *Глобализација и нова економија*, Економски преглед, 58(7-8): 489-497

заснивају на високоразвијеној технологији, савременом начину организовања пословања, висококвалификованим и уско специјализованим кадровима.⁵⁴

1.2.1. Фактори глобализације финансијског извештавања

Глобализација пословања подстакнута развојем производних снага и јачањем конкуренције на националном нивоу, мења услове пословања привредних субјеката усмеравајући их ка иностраним тржиштима. Током времена, овај процес је подржан развојем нових техника и технологија, посебно у области информатичке технологије, што доводи до нове међународне поделе рада и повезивања националних економија у јединствено глобално село. С друге стране „рачуноводствени системи су првобитно развијани као одговор на конкретно законско, финансијско и културно окружење појединих држава.“⁵⁵ Интернационализација пословних и финансијских токова проузрокује потребу предузећа да своје пословање и финансијску ситуацију представе применом јединствених рачуноводствених процедура, метода и техника, како би се осигурала разумљивост презентованих информација на нивоу целокупне пословне заједнице. Информативна улога рачуноводства и финансијског извештавања је проширена, па је развој рачуноводства и финансијског извештавања неопходно посматрати у контексту одређених дешавања у политичком, економском и друштвеном окружењу, која су иницирала и даље подстичу приближавање националних рачуноводствених система.

Доминација привреде САД-а у другој половини двадесетог века и оснивање Европске уније могу се издвојити као политички процеси од највећег утицаја за развој савремене рачуноводствене теорије и праксе. САД-е је прва држава која је учинила напоре ка стандардизацији и превазилажењу разлика у рачуноводственој пракси. Општеприхваћена рачуноводствена правила (Generally accepted accounting principles - GAAP), као први сет рачуноводствених стандарда институционално је подржала Комисија за хартије од вредности (Securities and Exchange Commission - SEC), која је прихватила њихову примену у спречавању непоштеног финансијског извештавања на тржишту капитала. Отуда и доминантни утицај рачуноводствене праксе САД-а у развоју и унапређењу финансијског извештавања на глобалном нивоу све до почетка

⁵⁴ Ранђеловић, Д., Ђукић Т. (2016), Нормативни оквир као основа квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Словеније, Републике Македоније и Републике Србије, Економске теме (2016), 54 (1) 7: 129-154

⁵⁵ Soderstrom, N. S. and Sun, K. J., (2007), *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review*, *European Accounting Review*, Vol. 16, No. 4:675-702

двдесетог века. С друге стране, интеграциони процеси на подручју Европе, резултирали су настанком јединственог тржишта Европске уније, што је иницирало институционални приступ у усклађивању рачуноводствених система земаља чланица уз помоћ директива. Осим тога, Европска унија је усвојила МСФИ/МРС као релевантне стандарде за припрему консолидованих финансијских извештаја за котирајуће компаније, чиме су створене предиспозиције за усвајање истих у светским размерама.

Управо је формирање интеграционих целина покренуло глобализацију економских токова и трајно променило услове пословања. „Настанком Северно америчког споразума о слободној трговини (North American Free Trade Agreement – NAFTA), Европске уније и Источно-азијске уније, створени су услови за интернационализацију капитала и производње у циљу остварења профитних интереса, што је посебно интензивирано 70-тих година прошлога века.“⁵⁶ Овим је омогућен интензивнији проток роба, услуга, рада, капитала и технологије између земаља чланица интересних блокова. Излазак на инострана тржишта је био услов за одрживост пословања привредних субјеката, због ограничених капацитета националних тржишта и све јаче домаће конкуренције. Глобална и регионална тржишта захтевала су респектовање светских стандарда ефикасности у вођењу пословне политике предузећа, а интернационализација пословања и стране директне инвестиције постају најзначајнији покретачи развоја финансијског извештавања.

Убрзани развој међународне трговине и међународне конкуренције осамдесетих година прошлог века имао је велики утицај на пословање привредних субјеката, али и на друштвено-економско усмеравање појединих националних економија у светским економским токовима. Обим међународне трговине бележио је постепени раст све до краја 90-тих година прошлог века, што је посебно било изражено услед развоја комуникационих технологија у периоду од 1995. до 2001. године са експанзијом до 2008. године којој је допринело приступање Кине Светској трговинској организацији. Финансијска криза 2008. године је довела до значајних промена у светским економским токовима и пада у обиму трговања робом за око 22%, односно и извршеним услугама за 9% у 2009. години, након чега је уследио спори опоравак уз значајно ниже стопе раста. Стопа раста извоза роба у 2014. износила 2,5%, што је далеко мање у односу на 2004. када је извоз робе унапређен за 10%. Ова разлика је још уочљивија за услуге, јер је у 2014. години обим извршених услуга иностраним клијентима повећан за само 5%, док

⁵⁶ Печујлић, М. (2000) Глобализација – два лика света у Ђукић-Шећибовић В., *Аспекти глобализације*, Београд: Београдска отворена школа

је у 2004. години вредност овог показатеља износила 22%.⁵⁷ Успоравање светске трговине настављено је и у 2016. години у којој је стопа раста међународне размене (мерена просеком увоза и извоза) 1,3% за шта разлоге треба тражити у слабој економској активности како развијених, тако и земаља у развоју.⁵⁸ Глобалне економске слабости карактеристичне за актуелну декаду условљене су геополитичким тензијама. Међутим, међународна трговина и даље има утицај на креирање економских токова и развој појединих националних економија и региона, због све оштрије међународне конкуренције у подмиривању постојећих и креирању нових потреба за потрошаче уз помоћ техничко-технолошких иновација које имају кључну улогу у ефикаснијем пословању. Овде треба имати у виду и неједнак положај појединих земаља, посебно неразвијених и земаља у развоју у међународној размени, јер се највећи део размене одвија унутар НАФТА-е, Европске уније и Источно-азијске уније због повољнијих услова и цена у међународним економским трансакцијама између земаља чланица. Одређена „истраживања показују да ће земље ОЕСД-а купити робу два и по пута пре од чланице, него да то учине од друге земље. Оваква кретања у међународној трговини, продубљују јаз између најразвијених и најнеразвијених земаља, о чему говори и податак да је однос прихода између 20% развијених земаља и 20% неразвијених земаља 13:1.“⁵⁹

Финансијско извештавање прати овакве глобалне економске трендове, који су пре свега политички процес, што је и полазиште у креирању јединственог рачуноводственог система који ће наметнути своје рачуноводствене политике и процедуре на светској економској сцени.⁶⁰ Како је већ истакнуто, доминанту улогу у томе имале су и имају водеће економије света, док под притиском глобализације пословања, а ради равноправног учешћа на међународном тржишту, поједине државе губе део суверенитета у области уређења рачуноводства и финансијског извештавања.

Други битан аспект глобализације за развој финансијског извештавања су стране директне инвестиције. Ради смањења трошкова размене и транспорта и коришћења економије обима, привредни субјекти почињу да инвестирају у откуп постојећих и

⁵⁷ World Trade Organization (2015), International Trade Statistics, доступно на: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf, приступљено 13.01.2018.

⁵⁸ World Trade Organization (2017), International Trade Statistics, доступно на: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts2017_e.pdf, приступљено 13.01.2018.

⁵⁹ Весић, Д. (2010), Утицај глобализације пословања на привредни систем Србије, Пројекат „Србија и савремени свет: перспективе и путеви учвршћивања спољнополитичког, безбедносног и спољноекономског положаја Србије у савременим процесима у међународној заједници, Институт за међународну политику и привреду

⁶⁰ Belkaoui, A.R., (1994), International and Multinational Accounting, London: Dryden Press

покретање нових пословних подухвата у другим земљама. Стране директне инвестиције постају инструмент за очување међународне конкурентске предности мултинационалних компанија, о чему говоре и подаци о приливу страних директних инвестиција у следећем графикону:

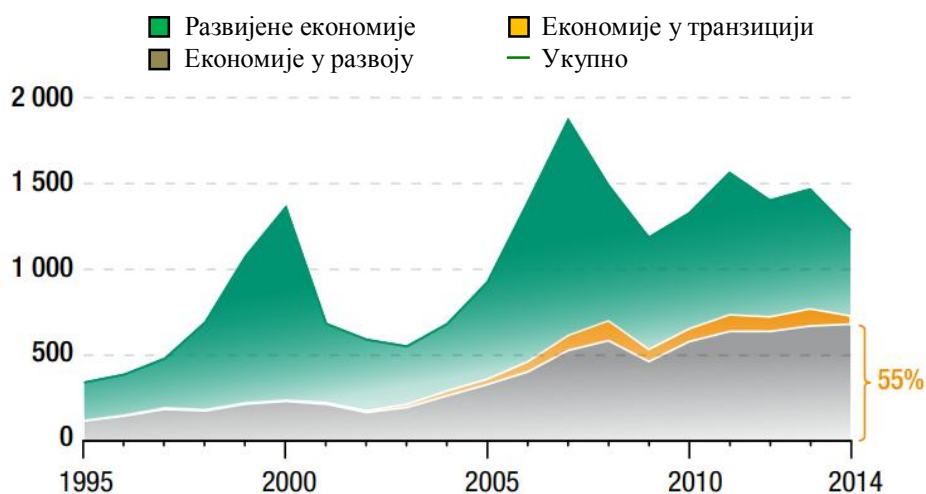

График 2. Прилив страних директних инвестиција по групама економија (у милд.\$)

Извор: UNCTAD (2015), *World Investment Report*, UNCTAD: 02, доступно на: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf, приступљено: 14.01.2018.

На основу графика, може се уочити да је прилив страних директних инвестиција и даље доминантан у развијеним земљама, али и да се учешће појединих група земаља мења у корист земаља у развоју. Мултинационалне компаније су заинтересоване за улагања у ове земље због јефтине радне снаге и експлоатације природног богатства. С друге стране, стране директне инвестиције су битан фактор економског просперитета недовољно развијених економија, што захтева изграђен, поуздан и разумљив систем финансијског извештавања. То је и главни мотив овим земљама да у своје националне рачуноводствене оквире интегришу и достигнућа савремене рачуноводствене праксе.

Развој међународне трговине и пораст страних директних инвестиција резултирали су настанком мултинационалних компанија осамдесетих година прошлог века. Мултинационалне компаније се могу сматрати покретачем светске привреде, обзиром да контролишу преко 50% светске производње, 2/3 међународне трговине и 3/4 трансфера технологије. Интересовање ових субјеката је усмерено на креирање стратегијске и конкурентске препознатљивости у ширим размерама, како би се остварило што веће учешће на међународним тржиштима роба и услуга. Потребе за

екстензијом пословања мултинационалних компанија обично превазилазе акумулацију и/или потенцијале националних тржишта капитала. Како би обезбедиле додатне изворе финансирања, ове компаније приступају тржиштима капитала у иностранству. Подаци из следеће табеле показују кретање броја страних компанија на најзначајнијим тржиштима капитала широм света.

Табела 1. Иностране компаније на најзначајнијим тржиштима капитала (2016)

Назив берзе	Укупан број	Број иностраних компанија	Учешће иностраних компанија у укупном броју (%)
Euronext	938	38	40,61
NYSE Group	2.307	485	23,81
SIX Swiss Exchange	264	37	14,01
NASDAQ US Exchanges	2897	388	13,39
Singapore Exchange	757	278	36,72
Japan Group Exchange	96	96	0
Luxembourg SE	180	152	84,44
Deutsche Börse	592	61	10,30
Moscow Exchange	245	3	1,22
Dubai Financial Market	60	0	0

Извор: доступно на: <http://topforeignstocks.com/2017/05/22/the-number-of-listed-companies-by-country-2016/>, приступљено дана 14.01.2018.

Може се уочити да постоји значајно учешће иностраних компанија на америчким берзама и берзама земаља са подручја Европске уније, док интернационализација тржишта капитала у остатку света варира. Овакве тенденције, у области финансијског извештавања мултинационалних компанија, намећу проблем успостављања конкурентног, исплативог и поузданог система финансијског извештавања у међународним оквирима, што је посебно изражено у случају субјеката који се појављују на више тржишта капитала.

Попут мултинационалних компанија, институционални и индивидуални инвеститори у тежњи да пласирају своја средства у најисплативије подухвате са прихватљивим ризиком постају учесници међународних тржишта капитала. Улагањима на тржиштима широм света, инвеститори остварују двоструку корист. Проширивањем циљног тржишта и на инострана, расте вероватноћа да ће инвеститори пласирати своја средства у најпрофитабилније пословне подухвате. Осим тога, диверсификацијом портфолија хартија од вредности, улагањима у већи број предузећа са различитих подручја, инвеститори могу умањити укупан ризик пословања. На понашање инвеститора приликом доношења одлуке о пласману средстава утиче више фактора, а

један од најзначајнијих је и дисперзија власништва над компанијама. У земљама где доминирају породичне компаније попут Мексика, Хонг Конга и Аргентине, односно, где је већи број компанија у државној ингеренцији као што је случај са Аустријом, Сингапуром, Италијом и Норвешком, као извор финансирања доминирају институционални инвеститори и банке. Насупрот њима, Велика Британија, САД-е, Аустралија, Канада, Швајцарска, Француска су примери држава са широком дисперзијом власништва над компанијама и одвојеношћу власништва од управљања. У овим земљама компаније прибављају ресурсе посредством тржишта капитала, а ревидирани финансијски извештаји имају битну улогу у доношењу одлука инвеститора о пласману средстава.⁶¹

Интернационализација пословања, стране директне инвестиције и заинтересованост инвеститора за инострана тржишта, резултирали су глобализацијом тржишта капитала осамдесетих година прошлог века. Унапређење информационо-комуникационих технологија и развој финансијских иновација имали су позитиван утицај на обим трговања хартијама од вредности, јер је дерегулацијом водећих националних тржишта капитала и њиховим повезивањем са међународним, омогућено да у куповини и продаји хартија од вредности учествују предузећа и инвеститори из целог света.

Глобална оријентација мултинационалних компанија и инвеститора мења потребе учесника у области припреме и презентације финансијских извештаја. Данас се финансијски извештаји припремљени у оквиру једне јурисдикције, користе у више других земаља, а посредством интернета је могуће доћи до информација о пословању предузећа широм света. „Конкуренција на глобалним тржиштима капитала, намеће све већу потребу за упоредивим и квалитетним финансијским извештавањем које ће бити усмерено ка потребама и заштити инвеститора.“⁶² Међутим, разлике између националних рачуноводствених оквира и пракси финансијског извештавања, урушавају транспарентност и упоредивост финансијских извештаја у међународним оквирима. Под утицајем међународних разлика, фаворизују се локални инвеститори, јер су финансијски извештаји неразумљиви иностраним улагачима који због тога инсистирају на вишим премијама за ризик или одустају од улагања. Осим тога, међународне разлике у финансијском извештавању повећавају трансакционе трошкове како за инвеститоре,

⁶¹ Nobes, C., Parker, R. (2008), *Comparative International Accounting*, Prentice Hall:11

⁶² Nicolaisen, D. T. (2005), *A Securities Regulator Look at convergence*, *Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol.25, No. 3:661-686

тако и за мултинационалне компаније које су принуђене да припремају више сетова консолидованих финансијских извештаја. Како би се превазишли проблеми настали услед глобалних захтева учесника тржишта капитала и националних оквира којима се уређује рачуноводствена пракса, долази до глобализације финансијског извештавања. У постојећем окружењу, усаглашавање различитих националних оквира којима се уређује мерење и обелодањивање у финансијским извештајима је кључни правац у развоју савремене рачуноводствене теорије и праксе, те представља својеврсни изазов како за националне, тако и за међународне регулаторе.

1.2.2. Међународне разлике у финансијском извештавању

Специфичности националних рачуноводствених система детерминише утицај одређених фактора. Разлике које постоје између рачуноводствених пракси појединих земаља условљавају разлике у међународним оквирима, чиме се нарушава упоредивост финансијских информација. Националним регулаторним оквирима прописују алтернативне методе евидентирања, билансирања и презентовања имовине, капитала, обавеза, прихода и расхода које морају примењивати сви ентитети на подручју појединих јурисдикција, а управо су исти развијани и успостављени под утицајем друштвено-политичких одлика карактеристичних за конкретне националне економије. На развој рачуноводственог система одређене земље утичу бројни историјски, економски, социо-културолошки, институционални и други нерачуноводствени фактори.⁶³ Због неједнаког утицаја ових фактора, у појединим земљама долази до изградње историјских, политичких и законских оквира, па су успостављени рачуноводствени системи у овим земаљама различити. Рачуноводствена литература познаје више настојања да се фактори од значаја за развој рачуноводствених система групишу. У факторе од значаја убрајају се: „законодавни систем, политички систем, право својине, структура предузећа, социјална клима, административни и финансијски систем, државни интервенционизам, рачуноводствени нормативни оквир, пословне иновације, ниво економске развијености, модел раста економије, рачуноводствена професија и образовање.“⁶⁴ Према другој класификацији, рачуноводствени систем је условљен „типом тржишта капитала, системом финансијског извештавања, типом пословних ентитета, законодавним систем, постојањем концептуалног оквира,

⁶³ Černe, K., (2009), *Influential Factors of Country's Accounting System Development*, Economics Research, Vol.22, No.2:66-97

⁶⁴ Choi, D.S.F., Mueller, G.G. (1992), *International Accounting*, New Jersey:Prentice -Hall

квалитетом образовања у рачуноводственој струци.⁶⁵ Alexander и Nobes у најбитније факторе за изградњу и развој рачуноводственог система једне земље убрајају „изворе финансирања, правни систем, порески систем, рачуноводствену професију, међународни утицај.“⁶⁶ Док Grey, сматра да су разлике између рачуноводствених система одређене „законодавним системом, економским околностима, корпоративним финансирањем, рачуноводственом професијом и националном културом.“⁶⁷ Фактори који утичу на разлике у рачуноводственим системима могу се класификовати у неколико група, и то:

- факторе економског окружења,
- факторе политичког окружења,
- факторе правног и пореског окружења,
- факторе пословног окружења,
- факторе професионалног окружења,
- факторе културолошког окружења,
- факторе образовног окружења,
- факторе интернационалног окружења.⁶⁸

Економско окружење утиче на поједине рачуноводствене системе, јер одређује потребе за информацијама које ће бити презентоване у финансијским извештајима и осталим рачуноводственим исказима. Економски амбијент за пословање ентитета карактерише власништво, отвореност економија, ниво економског развоја, интернационално тржиште. Утицај института приватне својине огледа се у повећању потребног обима и квалитета финансијских информација, јер је примарна улога финансијских извештаја у тржишним економија заштита интереса власника капитала. Насупрот томе у планским економијама, улога финансијског извештавања је ирелевантна и своди се на подмиривање информационих потреба државних органа у вођењу макроекономске политике. Развијене тржишне економије са рачуноводственом традицијом своје рачуноводствене системе заснивају на унапређеној рачуноводственој пракси, што је основа квалитетном, транспарентном и упоредивом финансијском извештавању. Између нивоа економске развијености и рачуноводственог система

⁶⁵ Saudagaran S.M.,(2004), *International Accounting: A User Perspective*, Australia: Thomson South-Western

⁶⁶ Alexander D., Nobes C.,(2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited: 63-70

⁶⁷ Gray, S.J., (1988), *Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally*, ABACUS, No.24:1-15

⁶⁸ Alia M. Branson J.,(2011), *The Effect of Environmental Factors On Accounting Diversity. A Literature Review*, SSRN Working Paper, доступно на : <http://ssrn.com/abstract=1780479>, приступљено 05.09.2016.

постоји узрочно последична веза, јер потреба за додатним капиталом намеће потребу за поузданим и транспарентним финансијским извештавањем. Ово посебно долази до изражаја у условима интернационализације пословања. Земље у развоју и неразвијене земље заинтересоване су за унапређење рачуноводствених стандарда и друге регулативе, путем усклађивања сопствених рачуноводствених система са захтевима међународне регулативе, како би повећале вредност финансијског извештавања за иностране инвеститоре.⁶⁹

Политичко окружење финансијског извештавања чини политички систем и државни интервенционизам у области економског уређења. Политичке системе развијених земаља у свету карактерише висок ниво демократије, политичких слобода и стабилности. Наведене карактеристике се рефлектују и на економски амбијент, а самим тим и на рачуноводствени систем који је доминантно под утицајем рачуноводствене професије и тржишта. С друге стране, политички системи земаља у развоју су нестабилни и променљиви. За разлику од развијених држава, где политичко окружење, због своје хомогености, није опредељујуће за регулаторни оквир рачуноводства и његову практичну примену, рачуноводствени системи земаља у развоју могу бити под значајним утицајем политичког система и државног интервенционизам.⁷⁰

Утицај **правног окружења** на рачуноводство се у рачуноводственој литератури, сагледава кроз два правна система која егзистирају у развијеном свету: римско кодификовано право и обичајно право.⁷¹ Полазећи од правног утемељења, може се направити разлика између рачуноводственог система заснованог на римском праву тј. континенталног модела и рачуноводственог система заснованог на обичајном праву тј. англо-саксонски модел. Рачуноводствени системи засновани на римском праву дају легитимитет рачуноводственим стандардима и процедурама, иза којих стоји чврста позиција државе, као и интересних група попут банака, синдиката, пословних удружења. Рачуноводство је детаљно и свеобухватно уређено прописима и правилима и оставља мало простора за просуђивање и тумачења. У овим привредама, у структури извора финансирања значајно партиципирају држава и банке, зато је континентални модел рачуноводства усмерен на заштиту кредитора. Финансијско извештавање у таквим условима одликује низак ниво обелодањивања, као оријентисаност на

⁶⁹ Mashayekhi, B., Mashayekh, S. (2008), *Development of Accounting in Iran*, The International Journal of Accounting, Vol.43 No.1:66-86

⁷⁰ Nobes, C.W. (1998), *Toward a General Model of Reasons of International Differences in Financial Reporting*, ABACUS, Vol.34.No.2:495-519.

⁷¹ Alia, M. Branson, J.(2011), *The Effect of Environmental Factors On Accounting Diversity - A Literature Review.*, SSRN Working Paper, преузето са: <http://ssrn.com/abstract=1780479>, приступљено 05.09.2016.

одговарајуће прописе (компанијско право, привредно право) и порески систем. Овакво уређење рачуноводства карактеристично је за земље континенталне Европе. С друге стране, рачуноводствени системи засновани на обичајном праву су уређени сетом рачуноводствених правила и политика које утврђују професионалне организације приватног сектора, док је утицај јавног сектора ограничен. Овај тип рачуноводственог система је прилагодљивији, иновативнији и агилнији, а фокусира се та пружање транспарентних и благовремених информација у циљу заштите права инвеститора и акционара. Карактеристичан је за земље у којима се тржиште капитала јавља као доминантни извор финансирања.⁷² Табела у наставку садржи приказ класификације неких земаља према правном систему:

Табела 2. Класификација земаља према правном систему

Обичајно право	Кодификовано право
Аустралија, Канада, Велика Британија, Хонгконг, Индија, Ирска, Израел, Малезија, Нови Зеланд, Пакистан, Сингапур Тајланд, САД, Јужноафричка Република	Аргентина, Аустрија, Белгија, Бразил, Швајцарска, Чиле, Данска, Немачка, Шпанија, Финска, Чиле, Грчка, Индонезија, Јапан, Јужна Кореја, Мексико, Холандија, Норвешка, Филипини, Португалија, Шведска, Турска, Тајван

Извор: Alexander D., Nobes C. (2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited: 74

Студије указују да постоји повезаност успостављеног правног система и рачуноводствених проблема, попут хармонизације са МСФИ. У земљама обичајног права, национални рачуноводствени стандарди су упоредиви и мање одступају од МСФИ, што није случај за земље римског права.⁷³ Зато привреде са континенталним моделом рачуноводственог система морају уложити веће напоре приликом усклађивања националне регулативе са међународном.

Систем опорезивања је блиско повезан са регулаторним оквиром рачуноводства. Повезаност финансијских извештаја са пореским прописима, зависи од

⁷² Нобес утицај политичког фактора на рачуноводствене системе повезује са колонизацијом. Кроз историју развој политичког система, као и рачуноводства у колонијама, био је под утицајем колонијалних сила. Након стицања независности, неке земље су наставиле да користе исти политички и рачуноводствени систем, иако то није одговарало потребама и новонасталој економској ситуацији у тим земљама.

⁷³ Prather-Kinsey, J., Jermakowicy, E.K., Vongphanith T. (2008), *Capital Market Consequences of European Firms Mandatory Adoption of IFRS*, American Accounting Association Annual Meeting, Anaheim, California,, доступно на: <https://business.illinois.edu/accountancy/wp-content/uploads/sites/12/2013/03/Capital-Market-Consequences.pdf> преузето дана: 05.09.2016.

партиципације пореских власти у уређењу рачуноводства.⁷⁴ Пример усклађености финансијског и пореског рачуноводства је Немачка, јер овде постоји једнакост између пореских (Steuerbilanz) и комерцијалних (Handelbilanz) рачуна, а на основу начела усклађености (Massgeblichkeitsprinzip). Насупрот томе, у САД-у и Великој Британији постоје значајна одступања између финансијских извештаја и пореске евиденције.⁷⁵

Систем финансијског извештавања појединих земаља, условљен је и потенцијалима, величином и статусом **рачуноводствене професије**. Величину, снагу и статус, односно, интегритет и експертизу рачуноводствене професије одређују:

- рачуноводствени стандарди и пракса,
- постојање и положај професионалних организација,
- квалификација рачуновођа,
- адекватне регулативе.⁷⁶

У овој области, рачуноводствени стандарди и пракса се баве развојем и заштитом професионалних знања, условљавајући приступ одређених припадника професији. Примена међународних стандарда и пракси зависи од нивоа професионалног знања и искуства рачуновођа у појединим земљама. Професионалне квалификације су неопходне за конструктивну комуникацију са корисницима финансијских извештаја, па рачуноводствена професија мора реаговати на промене у националном и међународном пословном кружењу.⁷⁷ Развој рачуноводствене професије је одговор на бројне изазове, попут глобализације, професионалног умрежавања, укључивања професије у међународне токове, што захтева ангажовање домаћих и страних професионалних тела у пружању подршке рачуновођама и ревизорима. Зато се висок ниво квалитета у рачуноводственој професији осигурава постојањем одговарајућег регулаторног оквира и механизма за његову практичну примену, у чему професионална тела, али и ревизија имају кључну улогу у достизању високог квалитета финансијског извештавања.⁷⁸ На међународном нивоу, Директива 2014/56/EУ, Препоруке Уједињених Нација (UNCTAD/ITE/EDS/9) Упутство о националним

⁷⁴ Ali, A. Hwang, L. (2000), *Country-Specific Factors Related To Financial Reporting And The Value Relevance of Accounting Data*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, No. 1: 1-21.

⁷⁵ Alexander, D., Nobes C. (2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited: 74-75.

⁷⁶ Alia, M. Branson, J. (2011), *The Effect of Environmental Factors On Accounting Diversity - A Literature Review*, SSRN Working Paper, преузето са: <http://ssrn.com/abstract=1780479>, приступљено 05.09.2016.

⁷⁷ Otrusínová, M., Hýblová, E., (2013), *International Harmonization of Accounting Demands a New Approach to Accounting Education*, Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, Vol.3, No.3:427-436.

⁷⁸ Needles, B.E., Ramamoorti, S., Shelton, S.W. (2002), *The Role of International Auditing In The Improvement of International Financial Reporting*, Advances in International Accounting 15: 181-201.

захтевима за квалификације професионалних рачуновођа и Међународни образовни стандарди за професионалне рачуновође Међународне федерације рачуновођа (International Federation of Accountants - IFAC) уређују питања квалитета рачуноводствене професије.⁷⁹ Национални правни системи и професионалне организације у своје регулаторне оквире морају уградити захтеве међународних организација и узети у обзир међународна решења за њихову имплементацију у пракси.

Пословно окружење у коме се одвија делатност привредних субјеката одређује избор и примену правила финансијског извештавања, што је детерминисано карактером предузећа, нивоом развијености тржишта капитала и финансијским системом. Обим и садржај минимално обелодањених информација у финансијским извештајима зависи од карактера привредних субјеката који су одређени „величином предузећа, индустријском облашћу, правном формом, концентрацијом власништва и статусом на тржишту капитала“⁸⁰ Осим тога, у развијеним тржишним привредама доминирају сложени пословни системи чију комплексност у пословању мора подржати систем рачуноводства и финансијског извештава, за разлику од земаља у развоју и неразвијеним земљама код којих је сектор мале и средње привреде носилац пословне активности. Такође, област индустрије са највећим учешћем у националној економији једне државе, може условити регулаторни оквир и процес финансијског извештавања. Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standard Board - IASB) последњих година континуирано прати и прилагођава се променама привредних субјеката. Највећи изазов рачуноводствених система појединих држава је најбоља имплементација регулаторног оквира узимајући у обзир специфичности појединих компанија и индустрија, попут производње гаса, нафте, финансијских услуга. Развијено тржиште капитала, као фактор пословног окружења, одређује обим информација и потребу за додатним обелодањивањима, што регулаторни оквири и професионална пракса земаља у којима су ове компаније значајно заступљене, морају респектовати. „У земљама са дисперзијом власништва над компанијама, где инвеститори немају приступ интерним информацијама, јавља се притисак за додатним обелодањивањима, корисним за доношење одлука, као и за независном ревизијом

⁷⁹ Otrusínová, M., Hýblová, E., (2013), *International Harmonization of Accounting Demands a New Approach to Accounting Education*, Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, Vol.3, No.3:427-436.

⁸⁰ Page, A. (2007), *Financial reporting in the oil and gas industry*, PWC, доступно на: <http://www.pwc.com/>, приступљено 15.09.2016.

презентованих информација.⁸¹ Развијена тржишта хартија од вредности на којима се тргује сложеним финансијским инструментима, имају већу потребу за регулацијом и мониторингом финансијског извештавања. Управо у таквим привредама, власници хартија од вредности теже да осигурају контролу менаџмента, путем додатних захтева у погледу обима информација обелодањених у финансијским извештајима. С друге стране, економије у којима су претежни извори финансирања кредити и једноставни финансијски инструменти, немају изражене потребе за динамичним развојем рачуноводственог система и праћења финансијског извештавања. У оваквим условима, финансијери (тзв. Insiders) су дугорочно интересно повезани са привредним субјектима, којима позајмљују средстава. Зато кредитори, првенствено банке, имају директан приступ финансијским информацијама предузећа, те је мања потреба за обелодањивањима у њиховим финансијским извештајима.⁸² Карактеристике појединих рачуноводствених система са становишта доминантне врсте извора финансирања, може бити представљено на следећи начин:

Табела 3. Карактеристике рачуноводствених система условљене доминантним изворима финансирања

Хартије од вредности су доминантни извор финансирања економије	Кредити су доминантни извор финансирања економије
Карактеристике	
Јако тржиште капитала Много инвеститора који немају директан приступ информација Јака ревизорска професија Разлике у рачуноводственим и пореским правилима	Слабо тржиште капитала Инвеститори који имају директни приступ информацијама Слабија ревизорска професија Доминанта пореска регулатива
Примери земаља	
Аустралија Велика Британија САД	Француска Немачка Италија

Извор: Nobes, C., Parker, R. (2008), Comparative international accounting, Prentice Hall, Tenth Edition: 28

Култура, као фактор окружења, индиректно утиче на рачуноводствени систем и финансијско извештавање. У традицији и култури једног народа, може се потражити одговор на питање, зашто су ствари у друштву такве, какве јесу. Отуда се

⁸¹ Alexander D., Nobes C.(2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited:71.

⁸² Nobes, C., (1998), *Towards a General Model of the Reasons For International Differences in Financial Reporting*, ABACUS, Vol.34 No.2:166

„националним карактером“, могу објаснити и разлике у рачуноводственим системима.⁸³ Постоји више студија које се баве утицајем културе на систем рачуноводства у појединим земљама. Једна од најшире прихваћених, доводи у везу културолошке разлике са разликама у понашању рачуновођа, а самим тим и са разликама у рачуноводственој пракси, на међународном нивоу.⁸⁴ Према овој студији, културне вредности се најнепосредније одражавају на пословно понашање свих учесника у припреми, презентацији и употреби финансијски извештаја. Култура утиче на лични суд рачуновођа приликом билансирања и обелодањивања финансијских информација. То може довести до различитих процена, чак и у случају примене сличних принципа у појединим државама, што указује да културолошке разлике, могу бити кључни фактор у развоју рачуноводствених система.⁸⁵ Посредно, култура остварује свој утицај дејствујући на политичке, правне и пореске прилике у друштву, што одређује оквир пословања привредних субјеката у коме се одвија и рачуноводствена делатност.

Промене у окружењу захтевају и брзу реакцију рачуноводствених организација, професије и носиоца образовања у овој области. Осим тога, статус рачуноводствене професије, ниво економског развоја, отвореност националних економија утиче на квалитет образовања из области рачуноводства. У рачуноводственој литератури, ниво образовања је одређен општом стопом писмености, нивоом универзитетског образовања из овог подручја, као и познавањем рачуноводствене теоријске и практичне проблематике.⁸⁶ Рачуноводствено образовање мора бити засновано на најновијим достигнућима рачуноводствене теорије и праксе, уз респектовање економске снаге и привредних потреба једног друштва. Постоје тврдње да ниво рачуноводствене едукације не може бити детерминишући фактор и узрок разлика између појединих рачуноводствених система, већ да се ради о резултату различитих рачуноводствених

⁸³ „Национални карактер може бити дефинисан као скуп психолошких особина, модела и структуре личности, што одређује систем ставова, вредности и уверења, који свој одраз имају у заједничком карактеру понашања, као и у културолошким производима попут филозофије нације“ Wallance, R.S.O., Gernon, H. (1991), *Frameworks for International Comparative Financial Accounting*, *Jornal of Accounting Literature*, 10: 209-264.

⁸⁴ Греј дефинише четири упоредна пара „рачуноводствених вредности“: професионализам насупротив законској контроли, једнообразност насупротив флексибилности, конзерватизам насупротив оптимизму, тајност насупротив транспарентности. Gray, S.J. (1998), *Towards a theory of cultural influence on the development of accountign systems internationally*, *ABACUS Vol.24 No.1:1-15*

⁸⁵ Schultz, J.J. Jr, Lopez, T. J., (2001), *The Impact of National Influence on Accounting Estimates: Implications for International Accounting Standard-Setters*, *The International Journal of Accounting* No36:271-290

⁸⁶ Alia, M. Branson, J.(2011), *The Effect of Environmental Factors On Accounting Diversity - A Literature Review*, SSRN Working Paper, преузето са: <http://ssrn.com/abstract=1780479>, приступљено 05.09.2016.

теорија и пракси карактеристичних за поједине земље.⁸⁷ Свакако да је ниво образовања и умешности рачуновођа одређен рачуноводственим и информационим потребама стејкхолдера у конкретној пословној средини, што је одређено достигнућим привредним развојем појединих земаља. Међутим, рачуноводствено образовање повратно утиче на окружење у коме предузећа послују, кроз развој рачуноводствене теорије и праксе. „Висок ниво образовања у области рачуноводства и ревизије је предуслов за усвајање и примену МСФИ“.⁸⁸ Ова претпоставка мора бити испуњена, како би се осигурао просперитет појединих земаља.

Због све интензивнијег међународног утицаја, поједини национални рачуноводствени системи се суочавају проблемом међународне упоредивости финансијских информација. Модели рачуноводствених система у појединим земљама произишли су из пословног окружења у којима егзистирају. Фактори окружења имају битан утицај на процес хармонизације у рачуноводству и финансијском извештавању. Утицај одређених фактора је независтан од других, али између већине постоји однос међузависности. Систем финансирања, ниво развијености и глобализација тржишта капитала, по интензитету, најзначајније утичу на развој рачуноводствених система појединих земаља. Политички систем, правни систем и отвореност националних економија опредељују достигнут ниво економске снаге појединих држава, док развој и стабилност привреде условљава трансфер професионалних знања и вештина у рачуноводству, као и статус професије. Све то, уз непосредан или посредан утицај рачуноводствене културе одређује примењене политике билансирања и ниво обелодањивања финансијских информација у појединим државама. Зато међународна и национална регулаторна тела морају сагледати међузависност и интензитет ових фактора, како би разумели разлике у рачуноводственим системима између земаља, а ради постизања циљева хармонизације процеса финансијског извештавања.

⁸⁷ Опширније Nobes, C., (1998), Towards a General Model of the Reasons For International Differences in Financial Reporting, ABACUS, Vol.34 No.2:166

⁸⁸ Irvine, H.J., Lucas, N. (2006), The rational and impact of the adoption of International Financial Reporting Standards: the case of the United Arab Emirates, 18 th Asian-Pacific Conference on International Accounting Issues:1-22: доступно на: <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1230&context=commpapers>, приступљено: 05.09.2016.

1.3. ХАРМОНИЗАЦИЈА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У МЕЂУНАРОДНИМ ОКВИРИМА

Данас, финансијско извештавање мора бити засновано на јединственим принципима и процедурама које ће бити разумљиве свим припадницима пословне заједнице независно од тржишта на коме послују. То подразумева континуирано унапређивање финансијског извештавања кроз усклађивање различитих система рачуноводственог образовања, националних рачуноводствених система са међународним, као и самих међународних рачуноводствених регулатива.

Уопштено, хармонизација представља покушај повезивања различитих система. У рачуноводственом смислу, хармонизација се може дефинисати као „процес доношења међународних рачуноводствених стандарда као својеврсних споразума између земаља које би тиме прихватиле примену јединствених прописа за одмеравање и обелодањивање у финансијским извештајима ентитета који послују на њиховом подручју.“⁸⁹ Хармонизацијом се постиже виши ниво усклађености између „различитих националних сетова рачуноводствених стандарда, метода и формата финансијског извештавања“. При том, фокус хармонизације није на укидању рачуноводствених пракси, већ на повећању њихове упоредивости, чиме „рачуноводство одмиче од потпуних разлика у рачуноводственим праксама“.⁹⁰ Оваквим приступом, умањују се разлике у појединим рачуноводственим праксама, са коначним исходом у „окупљању око једне од постојећих рачуноводствених метода или групе сличних метода.“⁹¹

Као синоним, за усаглашавање рачуноводствених теорија и пракси, неретко се користи и термин стандардизација. Стандардизацијом се означава „процес у коме сви учесници прихватају примену истих или веома сличних рачуноводствених правила са коначним резултатом у потпуној једнообразности.“⁹² Стандардизација подразумева наметање ригидније и уже групе правила, односно, једног стандарда за све учеснике у процесу финансијског извештавања.⁹³ Иако стандардизација подразумева

⁸⁹ Haskins E., Ferris, K., Selling, T., (1996), *International Financial Reporting and Analysis: a contextual emphasis*, Homewood, IL, Irwin:29

⁹⁰ Roberts, C. Weetman P., Gordon, P., (1998), *International Financial Accounting – a comparative approach*, London: Financial Times Pitman Publishing pp:116

⁹¹ Choi, F.D.S., Meek, G.K., (2008), *International Accounting (6th edition)*, New Jersey: Pearson Education International: 282

⁹² Roberts, C. Weetman P., Gordon, P., (1998), *International Financial Accounting – a comparative approach*, London: Financial Times Pitman Publishing: 116

⁹³ Опширније Choi, F; Frost C., Gray, K., (2002), *International Accounting*, New Jersey: Prentice Hall, 4 th edition: 291

успостављање „чвршћих“ правила, у поменутом контексту, не постоји јасно разграничење ова два појма. Примера ради, хармонизација се као појам обично повезује са законодавством Европске уније, док се термином стандардизација најчешће означава деловање Одбора за међународне рачуноводствене стандарде (International Standards Accounting Board - IASB).⁹⁴ У оба случаја, наведеним терминима се изражавају напори наведених регулаторних тела да подигну ниво компатибилност појединих система финансијског извештавања, путем развоја и прихватања најбољих рачуноводствених пракси у глобалном окружењу.

Управо издвајање МСФИ/МРС и US GAAP-а као два сета општеприхваћених рачуноводствених стандарда, уводи појам конвергенције, чиме се означава тежња за њиховим усаглашавањем, што би на крају резултирало усклађивањем међународне са појединим националним регулативама. При том, конвергенција финансијског извештавања подразумева квалитативно другачији приступ у повећању упоредивости рачуноводствених пракси, који поред прихватања најбољих решења, обухвата и развој потпуно нових рачуноводствених метода. На овај начин, процес конвергенције смањује разлике између различитих рачуноводствених пракси, уз подизање општег нивоа квалитета финансијског извештавања.

Хармонизацијом, односно, конвергенцијом финансијског извештавања на међународном нивоу, подиже се упоредивост и опште поверење у систем финансијског извештавања од чега користи имају инвеститори, привредни субјекти, тржишта капитала и хартија од вредности, регулаторна тела, али и поједине националне економије. Разлог за то је узрочно последична повезаност између процеса усклађивања појединих система финансијског извештавања и глобализације пословања. Повећање обима међународне размене неминовно је водио ка хармонизацији у области рачуноводства. С друге стране, у условима постојања глобалних тржишта роба, услуга, капитала и рада, разумљиви, упоредиви и транспарентни финансијски извештаји доприносе повећању обима међународних економских трансакција, па самим тим и интензивнијем приступању појединих субјеката и националних економија међународним тржиштима. Зато се процес хармонизације финансијског извештавања може сматрати својеврсним катализатором глобализације и интернационализације пословања.

⁹⁴ Опширније Alexander, D., Nobes, C., (2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited:80.

1.3.1. Циљеви хармонизације финансијског извештавања

Учесници на глобалним тржиштима капитала препознају упоредивост финансијских извештаја као битну одредницу квалитета финансијских информација. Хармонизација финансијског извештавања тежи „уједначењу финансијских извештаја, како би се постигао задовољавајући ниво у њиховој упоредивости, уз утврђивање граница до којих се они могу разликовати.“⁹⁵

Потреба за рачуноводственом хармонизацијом произилази из економског просуђивања тржишних учесника приликом доношења пословних одлука. Пословне одлуке тржишни учесници доносе у комуникацији са другим субјектима из окружења. Пошто финансијски извештаји представљају „инструменте“ за комуникацију између тржишних учесника, успостављање јединственог рачуноводственог система може бити од користи за њихово пословно одлучивање. Хармонизација рачуноводствених прописа, процедура и техника олакшава поређење и критичко просуђивање тржишних учесника у избору једне од већег броја тржишних могућности за реализацију постављених циљева. Отуда се потреба за хармонизацијом финансијског извештавања, првобитно јавља на тржиштима развијених националних економија. Међутим, овај процес поприма шире размере, како је већ истакнуто, у другој половини двадесетог века, као последица економске глобализације и повезивања тржишних ученика ван граница појединих земаља.

У савременим условима пословања, „хармонизација рачуноводства и финансијског извештавања је неизоставни пратилац стварања јединственог економског простора на глобалном нивоу,⁹⁶ па у том контексту, могу бити идентификована два основна циља овог процеса. Први се огледа у стварању конкурентског тржишта, чиме се осигурава пословање привредних субјеката под једнаким условима, док се други циљ односи на стварање ефикасног и интегралног тржишта капитала, рада, робе и услуга.

Зато, у последње три деценије, хармонизација финансијског извештавања, постаје предмет интензивнијег интересовања светске професионалне јавности, али и осталих заинтересованих страна. Најзначајнија корист од овог процеса је у упоредивости финансијских информација у међународним размерама, чиме се превазилази проблем неповерења у стране финансијске извештаје и елиминише једна

⁹⁵ Nobes, C., Parker, R. (2004), *Comparative International Accounting*, 8 edition, Prentice Hall:77.

⁹⁶ Klikovac, A., (2008), *Financijsko izveštavanje u Evropskoj uniji*, Mate, Zagreb: 32

од најзначајнијих препрека за међународно кретање капитала. На тај начин, привредни субјекти штеде време и трошкове усклађивања финансијских информација садржаних у финансијским извештајима који су припремани према прописима конкретних националних економија у којима извештајни ентитети послују. Данас се хармонизација рачуноводства одвија у најмање два правца којима су обухваћени:

- актуелни процеси хармонизације рачуноводства иницирани интернационализацијом западњачких капиталистичких економија;
- процеси хармонизације рачуноводства у земљама у развоју и другим културама.⁹⁷

Независно од нивоа и правца, процес хармонизације се може систематизовати кроз три приступа, како је то приказано на слици:

Слика 5. Систематизација процеса хармонизација финансијског извештавања

Институционални оквир детерминишу институције које учествују у процесу хармонизације, што обухвата државу, професионалне организације и друге представнике научне и стручне јавности. Примери међународних институција су Европска унија, OECD, IASB, док на националном нивоу место и улога државе и националних професионалних организација у регулисању, координацији и унапређењу финансијског извештавања одређује институционални оквир. Инструменте хармонизације чине различити механизми које институције примењују у процесу усаглашавања рачуноводствених пракси, као што су међународне норме, национални прописи, препоруке и сл. На крају, област хармонизације обухвата конкретно подручје рачуноводственог усаглашавања, попут опште сврхе финансијских извештаја, специфичних правила и сл., као и обвезнике који су дефинисани категоријом предузећа и делокругом примене одређених инструмената хармонизације, као што је то случај са

⁹⁷ Diaconu P., Coman N. (2006), Accounting Research From The Globalization Perspective, World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.:2, No:5: 569-576

прописаним сетовима стандарда за припрему појединачних или консолидованих финансијских извештаја.⁹⁸

Сврха наведених приступа огледа се у успостављању поузданог система управљања квалитетом рачуноводства и финансијског извештавања, чиме се обезбеђује извршење процеса хармонизације како у формалном смислу тј. у превазилажењу различитости у правилима и процедурама, тако и у материјалном смислу кроз примену усаглашених рачуноводствених пракси, а све с циљем њихове веће упоредивости широм света, а самим тим ефикаснијег функционисања тржишта у глобалним окружењу.

1.3.2. Фазе у развоју хармонизације финансијског извештавања

Међународна димензија пословања и растућа потреба за додатним изворима финансирања у периоду након Другог светског рата, ставила је акценат на екстерне кориснике рачуноводствених информација. Овим је наметнуто питање делотворности размене информација у условим некомпатибилности рачуноводствених информационих система, пружалаца и корисника информација. Адекватан одговор захтевао је усмеравање пажње стручне јавности на хармонизацију рачуноводствене регулативе и праксе. Процес хармонизације рачуноводства своје утемељење налази још у раду Бенедикта Котурљевића,⁹⁹ односно, Луке Пачиолија који се сматрају творцима система двојног књиговодства као најзначајнијег вида евиденције пословања који пружа јединствену методологију за бележење пословних догађаја. Међутим, временски се не може прецизно дефинисати почетак хармонизације у овој области. Све до 17. века књиговодство је имало претежно приватни карактер, а почетак законског регулисања књиговодствене материје везује се за први француски трговачки закон (*Ordonnance de commerce*). У овом закону, објављеном 1673. године „прописује се обавеза састављања инвентара сваке две године, а с циљем спречавања накнадних фиктивних књижења, установљена је и обавеза вођења хронолошких књига, што је било у служби заштите трећих лица, пре свега повериоца од злонамерних

⁹⁸ Опширније Pellens, B. Gassen, J. (2001), *EU-Verordnungsentwurf zur IAS Konzernrechnungslegung, Rechnungslegung, Zeitschrift für kapitalmarktorientierte*, Heft 4:137-142

⁹⁹ Бенедикт Котурљевић је први описао систем двојног књиговодства у делу „О трговини и савршеном трговцу“ из 1458, које је штампано век касније у односу на настанак. Због тога, се неретко за творца система двојног књиговодства сматра Лука Пачиоли, аутор дела „Сума аритметике, геометрије, пропорције и односа“ из 1494. године.

банкротства.”¹⁰⁰ Трговачке књиге су морале омогућити јасан увид у стање имовине предузећа и целокупно пословања, па се француски и немачки закони јављају као основа за развој рачуноводствених регулатива у осталим европским земљама тог времена, док се процес њиховог усклађивања везује за доношење Наполеонових закона из 19 века. Од тада, па до данашњег дана, хармонизација финансијског извештавања прошла је кроз неколико етапа које се временски преплићу:

- пред фаза у хармонизацији финансијског извештавања (од Наполеонових закона до 1972. године),
- хармонизациони процес од 1973. – 1987. године,
- хармонизациони процес од 1987.-1993. године,
- хармонизациони процес од 2006. -2014. године (Фаза иновираних Осме Директиве и доношења и примене Директиве 2013/34 ЕУ),
- Процес конвергенције међународних стандарда од 2002. године.

Почетком 19. века, тачније, 1807. године доношењем Наполеоновог закона, почела је прва фаза у међународној хармонизацији рачуноводства. Непосредно након доношења, наведени закон су усвојиле Белгија и Холандија. Такође, Немачка и Швајцарска су своје трговачке законике засновале на овом закону, што су убрзо прихватиле и остале земље Европе. Француским трговачким законом из 1673. године, наметнута је обавеза вођења пословних књига за све трговце.¹⁰¹ Обавеза вођења пословних књига позитивно је утицала на даљи развој књиговодства, у смислу да се Наполеоновим законом трговци обавезују да припреме биланс и извештај о добити, док је у изменама овог закона из 1867. године за деоничарска друштва прописана обавеза састављања полугодишњег обрачуна, за потребе вршења ревизије. „Први трговачки закон у Србији донет је 1860 године, по угледу на Наполеонове законе. Овим законом успостављено је вођење дневника тј. хронолошке евиденције пословања за све трговце, што су преузеле и Бугарска и Румунија. Такође, почетком двадестог века и рачуноводствена регулатива Русије и Италије се развија по угледу на француско законодавство“.¹⁰²

У Сједињеним Америчким Државама (САД) уређење области финансијског извештавања започиње доношењем Закона о хартијама од вредности 1933. године, док

¹⁰⁰ Теофановић, Р., (1958), *Историја и теорије књиговодства*, Београд: Савремена администрација: 47.

¹⁰¹ до доношења француског трговачког закона (*Ordonnance de commerce*) из 1673. године није постојала обавеза вођења пословних књига. Поједини трговци, услед малог промета или недостатка знања о значају књиговодства, нису водили евиденцију о свом пословању.

¹⁰² Теофановић, Р., (1958), *Историја и теорије књиговодства*, Савремена администрација, Београд: 48

је 1934. године формирана Комисија за хартије од вредности (U.S. Securities and Exchange Commission - SEC). Комисија је имала за циљ да прописује „методе које се морају примењивати приликом припреме финансијских извештаја“¹⁰³, а ради враћања поверења инвеститора након краха берзе 1929. године. Овим је Конгрес дао SEC моћ и одговорност за уређење и стандардизацију у области рачуноводства. Кроз доношење сета стандарда које припрема приватни сектор, инсистирало се на примени историјског трошка, како би финансијски извештаји били ослобођени „погрешних обелодањивања“. Године 1936. SEC објављује Прегледе финансијских извештаја, који уводе термин „Општеприхваћени рачуноводствени принципи“, познатији као GAAP. Одбор за рачуноводствене процедуре (Committee on Accounting Procedure - CAP) Америчког института рачуновођа (American Institute of Accountants - AIA)¹⁰⁴, доноси билтене (Accounting Research Bulletins - ARB`s) како би пружио адекватну подршку SEC у области одговарајуће рачуноводствене праксе. Одбор је у периоду од 1938. до 1959. године издао 51 билтен, у којима су разматрана специфична питања из области рачуноводства. Међутим, недостатак концептуалног оквира за финансијско извештавање, доводи до прерастања CAP у Одбор за рачуноводствене принципе (Accounting Principles Board - APB), који је конципирао 31 рачуноводствени принцип (Accounting Principles Board Opinions - APBO`s), с циљем стварања јединственог концептуалног оквира за финансијско рачуноводство и извештавање идентификовањем основних концепата рачуноводства.¹⁰⁵

Крајем 60-тих година прошлог века јављају се и прве идеје о развоју међународне рачуноводствене и ревизијске регулативе. Jacob Kraeyenhof, председавајући Холандског института рачуновођа, је први указао на потребу доношења међународних стандарда на годишњем заседању AICPA одражаном у Сан Франциску 1959. године, што је подржала светска професионална јавност. Године 1966. је формирана Међународна студијска група рачуновођа (Accountants International Study Group - AISG) која је имала за циљ превазилажење разлика у регулативи САД-а, Велике

¹⁰³ Zeff, S.(2008), *Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)*, Rice University, доступно на www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaap.pdf, приступљено 14.02.2017.

¹⁰⁴ Амерички институт рачуновођа (AIA – American Institute of Accountants) је 1957. године прерастао у Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (AICPA – American Institute of Certified Public Accountants)

¹⁰⁵ Fosbre A.B, Kraft, E. M., Stockton, R. Fosbre, P.B., (2009), *The Globalization of Accounting Standards: IFRS Versus of US GAAP*, Global Journal of Business Researc, Vol. 3, No. 1:61-71

Британије и Канаде, а касније и осталих земаља.¹⁰⁶ Представници струке ових земаља су на Конгресу рачуновођа 1972. године у Синдеју предложили оснивање тела које би се бавило конципирањем међународних рачуноводствених стандарда, те је 1973. формиран Комитет за међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Committee - IASC).¹⁰⁷ IASC је имао за циљ „формулисање и издавање, у јавном интересу, рачуноводствених стандарда којих се треба придржавати приликом приказивања финансијских извештаја, као и промовисање њиховог прихватања и придржавања широм света,¹⁰⁸ а ради подмиривања потреба корисника услед растуће међународне размене.

Управо, формирањем IASC-а почиње друга фаза у развоју хармонизације финансијског извештавања. У периоду од 1973. до 1987. године IASC је тежио достизању компатабилности између постојећих Међународних рачуноводствених стандарда (MPC) и националних рачуноводствених стандарда, уз елиминацију међународних изузетака у методама процењивања. У овом периоду, на незадовољавајућу упоредивост финансијског извештавања утицала су два узрока, „постојање много опција је први, док се други односио на недовољно ангажовање IASC у примени MPC”.¹⁰⁹ При том, стандарди су имали карактер препорука, обзиром да их је донела организација приватног карактера. Паралелно са IASC-ом, проблематика међународне хармонизације окупира пажњу и других међународних институција са јавним карактером, попут OECD-а, UN-а, African Accounting Council.

Најзначајнију улогу у постављању европских правних тековина и у овој области имала је ондашња Европска економска заједница. Заједница је имала за циљ стварање јединственог пословног амбијента, те се залагала за усклађивање закона о привредним друштвима земаља чланица, што је полазиште рачуноводствене хармонизације на овом подручју. Инструменти за ускађивање регулаторних оквира држава чланица биле су директиве Европске економске заједнице, па је 1978. године установљена је Четврта Директива која се односила на годишње извештаје акционарских друштва и друштва са

¹⁰⁶ Fritz S, Lämmler C., (2003), *The International Harmonization Process of Accounting Standards*, Linköping : Ekonomiska Institutionen, доступно на <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18878/fulltext01>, приступљено 27.02.2017.

¹⁰⁷ Године 1973. чланице IASC биле су САД, Канада, Велика Британија, Јапан, Аустралија, Француска, Мексико, Немачка и Француска.

¹⁰⁸ Roberts, C..B., Weetman P., Gordon, P.D., (2008), *International corporate reporting: A comparative approach* Harlow, England: Prentice Hall/Financial Times.

¹⁰⁹ Fritz S, Lämmler C., (2003), *The International Harmonization Process of Accounting Standards*, Linköping : Ekonomiska Institutionen, доступно на <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18878/fulltext01>, приступљено 27.02.2017.

ограниченом одговорношћу (Directive 78/660/EEC), док је 1983. године донесена Седма директива којим се уређује материја из области консолидованих финансијских извештаја (Directive 83/349/EEC). Имплементацијом наведених прописа у националне оквире донекеле су смањене разлике у финансијским извештајима привредних субјеката на подручју Уније. Међутим, директиве су националним регулаторима дозвољавале слободу у избору начина за постизање дефинисаних циљева, што је примат дало формалној насупрот суштинској хармонизацији у финансијском извештавању. Државе чланице ЕЕС су задржале сопствене „рачуноводствене навике“, што је резултирало значајним разликама у финансијским извештајима између привредних субјеката на територији различитих земаља чланица.

Паралелно овим активностима Европске уније, САД-е су наставиле са напорима у погледу стандардизације рачуноводствене праксе, па је као следбеник АРВ-а установљен Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (Financial Accounting Standards Board - FASB), док се у професионалној терминологији први пут јавља идеја о „сету стандарда“ уместо рачуноводствених принципа.¹¹⁰ У периоду од 1974.-1985. године, у оквиру пројекта концептуалног оквира, FASB је радио на дефинисању општих циљева извештавања, квалитативних карактеристика финансијских информација, елемената и начина признавања и мерења у финансијским извештајима. Овим је FASB први пут свету представио сет међанародних рачуноводствених стандарда са потпуно развијеним Концептуалним оквиром. У даљој еволуцији међународне рачуноводствене праксе, ово је била основа за развој регулативе Аустралије, Канаде, Велике Британије, Новог Зеланда. Такође, IASB-а је преузео и интегрисао у сопствену регулативу одређене идеје из FASB-овог Концептуалног оквира.

Наредна фаза хармонизације, обухвата период од 1987. до 1993. године. Почетак ове фазе се временски подудара са другом етапом у развоју IASC-а која је започета 1988. године његовим придруживањем Међународној организацији комисија за хартије од вредности (International Organisation of Securities Commission - IOSOC) 1988 године. Годину дана касније, овој организацији је приступио и FASB, што указује на све интензивније захтеве за усаглашавањем рачуноводствених пракси на међународном нивоу. У овом периоду, императив у развоју финансијског извештавања, постаје елиминисање међународних разлика, па је у трећој фази IASC смањио број опција у

¹¹⁰ Опширније Zeff, S.,(2008), Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP), Rice University, доступно на www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaap.pdf, приступљено 14.02.2017.

МРС-ма и објавио Оквир за припрему и презентацију финансијских извештаја. Оквир је публикован 1989. године, као основни концепт на коме се заснива развој нових и ревидирање постојећих МРС-а, а ради даље хармонизације регулативе, рачуноводствених стандарда и поступака.

Међународну рачуноводствену хармонизацију је отежавао све већи „јаз између „застарелих“ директива и рачуноводствених потреба, односно, МРС и GAAP-а.“¹¹¹ Ради превазилажења ових разлика Савет Европске Уније постаје члан Консултативне групе IASC-а, чиме је Унија преузела активнију улогу у овом процесу.

Хармонизациони процес од 1993. до 1998. је познат као трећа етапа у развоју IASC-а, отпочета договором са IOSCO о најзначајнијим стандардима за међународно финансијско извештавање. Како би подржала примену МРС, IOSCO је извршила преглед и идентификовала стандарде који захтевају побољшања. Две организације су 1995. године постигле споразум о плану рада, који ће резултирати препоруком IOSCO својим чланицама да приликом припреме финансијских извештаја за котирајуће компаније користе МРС, почев од 1998. године. Исте године Европска комисија је прихватила иницијативу IASC-а у погледу повезивања европског рачуноводства и МРС. „Уместо да измени постојеће директиве, као решење за побољшање тренутне ситуације, предложена је интензивнија међународна хармонизација стандарда, чиме се је успостављена веза између Европске уније и напора IASC и IOSCO.“¹¹² Наредне године, SEC је „подржао IASC у развоју рачуноводствених стандарда давањем дозволе за њихову примену на међународном тржишту капитала“.¹¹³ То је имало за резултат почетак реструктурирања IASC-а с намером заузимања централне позиције у доношењу и успостављању глобалних рачуноводствених стандарда.

У овом периоду, развој Европске монетарне уније и увођење евра 1999. године, проузрокује додатне притиске у погледу интеграције тржишта капитала. Као одговор, Европска комисија припрема оквирни план мера за унапређење финансијских услуга на унутрашњем тржишту, а исте године је донесен „Акциони план за финансијске услуге“, који има за циљ осигурање транспарентности, поузданости и упоредивости финансијских информација. Европска унија је са истом намером усвојила и сет прописа, директива и регулатива, којим се детаљније уређује ова област, и то:

¹¹¹ Gulin, D., (2001), *Obilježja i razvoj računovodstvene regulative u svijetu i kod nas*, u Zbornik radova br. 36, Simpozijum HZRF, Pula: 9-35

¹¹² Choi, F., Frost C., Gray, K., (2002), *International Accounting*, Prentice Hall New Jersey 4th edition

¹¹³ Epstein, B., Mirza, A., (2001), *IAS, Interpretation and Application*, John Wiley & Sons, New York

- „Fair Value” Директива (Directive 2001/65/EC) којом је омогућено да се финансијски инструменти вреднују по фер вредности (сагласно IAS 32 и IAS 39) приликом извештавања у поједначном, односно консолидованом обрачуну предузећа и банака, што је сагласно Четвртој и Седмој Директиви ЕУ;
- „Market Abuse“ директива тј. Директива о инсајдерским информацијама и тржишним манипулацијама (Directive 2003/6/EC) која се бави проблемом информационе асиметрије у случајевима повременог извештавања;
- „Модернизујућа Директива“ (Directive 2003/51/EC) којом су извешене измене Четврте и Средме Директиве, као и Директива којом се регулише извештавање банака и других финансијских институција (Directive 86/635/EEC) и Директиве о извештавању осигуравајућих компанија (Directive 91/674/EEC);
- Директива о проспекту тзв. „Prospectus“ директива (Directive 2003/71/EC), донета новембра 2003. године, чиме је прописана садржина овог документа прилоком котирања одређених хартија од вредности на тржиштима капитала у ЕУ;
- Директива о транспарентности (Directive 2004/109/EC) са применом од 2007. године. Овом директивом се прописује обавеза састављања годишњих и полугодишњих финансијских извештаја, обавезна екстерна ревизија и обелодањивања о ризицима за све привредне субјекте чијим се акцијама тргује на берзи.
- Тринаеста директива о преузимању акционарских друштва (Directive 2004/25/EC) која прописује обавезе јавним компанијама у вези са капиталом и структурама контроле;
- Директива о утврђивању детаљних правила за примену одређених одредби Директиве 2004/109/EC о усклађивању захтева за транспарентношћу у односу на информације о изаваоцима чијим се хатијама од вредности тргује на уређеним тржиштима (Directive 2007/14/EC).¹¹⁴

Усвајање и примена Директива је позитивно утицала на хармонизацију финансијског извештавања у Европској унији. Међутим, изостали су очекивани резултати, јер су директиве дозвољавале избор између више метода приликом одмеравања и обелодањивања. Такође, одређена питања од значаја, Директиве нису уређивале. Поред Директива, значајан доприснос квалитету финансијског извештавања учињен је и Регулацивом о обавезној примени МСФИ/МРС за консолидовано

¹¹⁴ Зајми, С., (2011), *Хармонизација финансијског извештавања као један од предуслова интернационализације пословања*, Правно-Економски погледи бр.1, научно друштво за право и економију, Београд: 38.

финансијско извештавање учесника тржишта капитала у Европској унији (Regulation 1616/2002/EC). Наиме, 2000. године Европска Комисија је предложила доношење уредбе којим се захтева да сва предузећа чијим се капиталом тргује на тржиштима унутар Европске уније, припремају консолидоване рачуне у складу МСФИ/МРС са применом од 2005. године. Европски парламент је подржао ову иницијативу, па је Савет министра наведени предлог и институционализовао. Од тог периода до данас, примена МСФИ/МРС прогресивно расте.¹¹⁵

Управо је увођењем обавезне примене МСФИ/МРС за одређене категорије ентитета на подручју Европске уније започета последња фаза за унапређење хармонизације финансијског извештавања. Прописивањем примене МСФИ/МРС није успостављен јединствен оквир за финансијског извештавање, јер Унија није повукла постојеће директиве, док се у земљама чланицама финансијско извештавање заснивало на националним рачуноводственим принципима. Како би се постигла усаглашеност између директива и МСФИ/МРС, а ради осигурања реализације политичких циљева, Европска унија је још 2001. године, успоставила механизам одобравања стандарда уз подршку приватног сектора институционализованог у организацији Европска саветодавна група за финансијско извештавање. (European Financial Reporting Advisory Group - EFRAG) који је био задужен за процену усаглашености стандарда са директивама и координацију између потреба Европске уније и IASB-а.

Финансијски скандали и економска криза с почетка 21. века имали су за последицу преиспитивање процеса ревизије као битног фактора квалитета финансијских извештаја. Доношењем Осме директиве (Directive 84/253/ЕЕЦ) 1984. године којом се уређује ревизија финансијских извештаја, Европска комисија је интензивирала напоре у хармонизацији регулативе у овој области. Међутим, Директива 84/253/ЕЕЗ није донела очекиване резултате у квалитету ревизије. На међународном нивоу, национална законодавства садржала су разлике у погледу захтева за независношћу ревизора, поступака за стицање професионалног звања, као и по питању успостављених стручних правила за извођење ревизије. Из тог разлога, ова директива је модернизована 2006. године и замењена тзв. Новом осмом директивом (Directive 2006/43/EC) у сегменту успостављања система контроле квалитета рада ревизора и ревизорских фирми, али ни она није обезбедила потпуну хармонизацију, јер је дозвољено земљама чланицама да уведу и строжија правила у односу на она која су

¹¹⁵ <http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1176156304264>, приступљено 07.03.2017.

предвиђена директивом.¹¹⁶ Ипак, нова директива је позитивно утицала на остварење следећих циљева:

- стварање јединственог тржишта ревизијских услуга Европске уније,
- унапређење квалитета ревизије у Европској унији,
- заштита финансијских тржишта у Европској унији¹¹⁷

Други моменат од значаја за квалитет финансијских извештаја у актуелној фази хармонизације је доношење Нове рачуноводствене директиве Европског парламента 26. јуна 2013. године (Directive 2013/34/EU). Модернизација рачуноводствене регулативе у овом сегменту је наметута потребом за контитуираним прилагођавањем динамичним захтевима окружења. У таквим условима, Четврта и Седма директива су постале оптерећене бројним амандманима, а самим тим и комплексне за примену. Осим тога, Новом рачуноводственом директивам је успостављена веза са Осмом директивом, јер се амандманима директиве проширује делокруг обавезне ревизије и овлашћења ревизора, чиме су створене су основе за побољшање квалитета финансијских извештаја и спречавање „креативног“ рачуноводства.

Постојање два „велика играча“, IASB-а и FASB-а, на међународној рачуноводственој сцени, иницирало је нови правац у развоју међународне регулативе. Наиме, IASB-а је имао доминантни утицај на финансијско извештавање котирајућих субјеката на подручју Европске уније, па су овакве позиције резултирале применом различитих сетова глобалних стандарда (МСФИ/МРС и GAAP-а) на два велика тржишта капитала ЕУ и САД-а.

SEC није признавала МСФИ/МРС као основу за припрему финансијских извештаја за подручје које је под јурисдикцијом америчког Закона о хартијама од вредности, што је отежавало шире прихватање МСФИ/МРС. Оваква ситуација на почетку 21. века је захтевала интензивнију сарадњу IASB-а и FASB-а на пољу приближавања два водећа сета глобалних рачуноводствених стандарда. Процес конвергенције званично је инициран септембра 2002. године потписивањем Меморандума о разумевању тзв. Норвалшког споразума, с циљем заједничког рада на доношењу компатибилних и висококвалитетних стандарда који би били применљиви у домаћим и интеранционалним оквирима, уз превазилажење разлика у постојећим. Наведени циљ је потврђен новим меморандумом из 2008. године који предвиђао

¹¹⁶ Бонић Љ., Ђорђевић М., (2013), *Контрола квалитета и јавни надзор екстерне ревизије*, Економске теме, 51 (2): 335-353

¹¹⁷ Андрић, М., Крсмановић, В., Јакшић, Д., (2009), *Ревизија-теорија и пракса*, Економски факултет, Суботица: 33

приближавање глобалних рачуноводствених стандарда развојем заједничких прописа, али није инсистирао на елиминисању постојећих разлика, већ се заштита инвеститора и виши квалитет финансијских информација осигуравао заменом неадекватних стандарда побољшаним актима.¹¹⁸ Садржај Меморандума је ревидиран исте године, када је и SEC објавио План за могућу употребу МСФИ/МРС од стране америчких компанија почев од 2014. године. Овом плану, предходила је одлука SEC-а из 2007. године, да дозволи страним ентитетима примену МСФИ/МРС приликом припреме финансијских извештаја, као и објава о могућој опцији да јавне компаније пређу на финансијско извештавање по систему МСФИ/МРС. Зато је у Меморандуму предвиђена употреба МСФИ/МРС почев од 15. децембра 2009. године за привредне субјекте који су, мерено тржишном капитализацијом, међу двадесет највећих у грани. Овај правац у развоју међународне регулативе задржан је и током наредних година. У саопштењу SEC-а из 2010. године подстиче се приближавање US GAAP-а и МСФИ-а и разматрају фактори до посебног значаја за процену начина имплементације МСФИ у финансијском извештавању САД-а, те се од запослених захтева доношење Плана рада којим би се сагледале специфичне области и чиниоци од значаја за прелазак америчких ентитета са постојећег на систем финансијског извештавања који је заснован на МСФИ/МРС. Неколико месеци касније, план рада је модификован, а суштинске измене огледале су се у приоритетима о најзначајнијим областима усаглашавања договореним Меморандумом о разумевању из 2006. године, док је 2012. године SEC објавила да МСФИ неће бити у примени за пословне ентитете на тлу САД-а, без навођења индикација о намери да се то учини у будућности.

Даља конвергенција МСФИ/МРС и US GAAP-а захтеваће време и ангажовање SEC-а и других релевантних тела, великих рачуноводствених компанија и осталих заинтересованих страна у овој области.¹¹⁹ У том смислу, Фондација за IFRS је 2013. године, основала Саветодавни форум за рачуноводствене стандарде (Accounting Standards Advisory Forum - ASAF) који има саветодавну улогу у процесу развоја квалитетних МСФИ, уз респектовање захтјева САД-а, што је и институционализовано чланством FASB-а у овом телу. На овај начин, омогућено је претрновање интереса САД-а, како би се остварила боља сарадња између IASB-а и FASB-а, чиме би се створили услови интензивнију конвергенцију између МСФИ/МРС и US GAAP-а.

¹¹⁸ <http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1176156304264>, приступљено 07.03.2017. године.

¹¹⁹ Опширније Тан, А., Chatterjee B., Wise, V., Hossain, M., (2016), *An Investigation into The Potential Adoption of International Financial Reporting Standards in The United States: Implications and Implementation*, Australian Accounting Review, Vol.26, Issue 1: 45-65

У наступајућем периоду, напори ASAF-а биће усмерени ка „интензивирању сарадње са издаваоцима националних стандарда, попут FASB-а, а ради задовољења потреба тржишта капитала, посебно у САД-у.¹²⁰ Заправо, ASAF би требао да пружи допринос ISAB-у у развоју и прихватању високо квалитетних глобалних стандарда, путем конструктивног учешћа сваког од чланова, а то би обухватало:

- подршку IFRS Фондације у конципирању стандарда од јавног значаја, као и прихватању истих од стране инвеститора,
- дискусију о појединим националним и регионалним питањима и проблемима који су повезани са активностима ISAB при издавању стандарда, чиме би се постигла повезаност између IASB и националних издавалаца стандарда и професионалних тела.
- разматрање појединих техничких питања од значаја за план рада и сам рад IASB са националним и регионалним представницима стручне јавности.¹²¹

Глобализација као социо-економски феномен има непосредан утицај на глобализацију рачуноводства. Међутим, већина политичких и економских активности је под локалним тј. националним јурисдикцијама, тако да усвајање једнообразних правила неће, по аутоматизму, довести до јединственог поступања приликом финансијског извештавања. У прицесу хармонизације финансијског извештавања, представници међународних регулаторних тела морају имати у виду да је „само усвајање МСФИ/МРС једноставније и изискује ниже трошкове од изградње и успостављања одговарајуће институционалне инфраструктуре за спровођење усвајања у пракси.“¹²² Међутим, истраживања IFRS фондације о профилима јурисдикција, указују да постоји више једнообразности, него што се очекује. Већина посматраних земаља непосредно примењује МСФИ/МРС или их усваја уз одређене модификације, што је прелазно решење до коначног усвајања. Свакако да постоје извесне недоследности у примени, али се већи ниво хармонизације рачуноводствене праксе може постићи само уз примену глобалних стандарда, чак и у условима када постоје варијације у примени у појединим земљама. Међународна регулаторна тела морају

¹²⁰ Doni, F. Taplin, R., Veron, R.,(2016), *Comparability of Company Accounts Using IFRS and US GAAP: Empirical Evidence of European and US Financial Statements*, International Journal of Business and Management, Canadian Center of Science and Education, Vol.11, No. 12: 54-73

¹²¹ <http://www.ifrs.org/About-us/IASB/Advisory-bodies/ASAF/Pages/Accounting-Standards-Advisory-Forum.aspx>, приступљено 18.03.2017. године.

¹²² Опширније Ball R., (2016), *IFRS – 10 years later, Accounting and Business Research*, Vol.46, No.5.:551

показати разумевање за наведене разлике кроз контитуирану сарадњу, а кључну улогу у томе имаће IASB.¹²³

1.3.3. Проблеми у хармонизацији финансијског извештавања

Хармонизација представља тежњу да се минимизирају контрадикторности међу појединим рачуноводственим системима широм света, које припрему, консолидацију, ревизију и интерпретацију презентованих финансијских извештаја чине комплексном. Хармонизација нужно не значи елиминисање разлика између појединих система, те неки представници стручне јавности заговарају стандардизацију финансијског извештавања, како би се постигла потпуна једнообразност финансијских извештаја. Међутим, услед утицаја бројних фактора на рачуноводствене системе појединих земаља, успостављање чврстих правила је готово немогуће спровести у пракси. Зато је потребно поштовати специфичности појединих националних економија приликом развоја рачуноводствене регулативе, јер ће само тако, овај процес бити од користи свим стејкхолдерима, а пре свега инвеститорима и привредним субјектима.¹²⁴ Међутим, хармонизација финансијских извештаја је сложени процес који се не може постићи простим унифицирањем регулативе. Постоје бројне препреке хармонизацији финансијског извештавања, а могу се разврстати на:

- опште препреке,
- техничке препреке,
- и препреке условљене трошковима.

Препреке су последица финансијског и пословног окружења, рачуноводствене и ревизорске културе, као и регулаторног оквира у коме ентитети послују. Nobes C. & Parker R., као опште препреке за процес хармонизације наводе:

- разлике у рачуноводственим праксама појединих земаља широм света,
- недостатак јединствене међународне регулаторне агенције која би се бавила координацијом рада регулаторних тела у подручју интерпретације и имплементације глобалних стандарда,
- национализам, односно, недостатак воље рачуноводствене професије, привредних субјеката или држава да се одрекну дела суверенитета, правећи компромис, а самим

¹²³ Опширније ICAEW (2015), *Moving to IFRS reporting: seven lessons learned from the European experience*, London: ICAEW

¹²⁴ Choi, F.D.S., Meek, G.K.(2005), *International Accounting*, Fifth edition, Pearson Prentice Hall: 277

тим и мењајући рачуноводствену праксу сходно потребама стејхолдера ван граница,

- недостатак знања и интереса да се усклади постојећи систем са међународним захтевима,
- економске последице рачуноводствених стандарда и њихове примене.¹²⁵

Постојање политичких, економских и културних разлика између појединих земаља „искључује једноставне интерпретације у финансијским извештајима, чак и у случају примене јединствених рачуноводствених правила“¹²⁶ Разлике у пословном окружењу у коме се одвија делатност привредних субјеката отежавају процес хармонизације финансијског извештавања. „Уколико би се хармонизација сводила на искључивом превазилажењу разлика у рачуноводственим методама и техникама, овај процес би се сводио на превод и усвајање јединствених рачуноводствених стандарда.“ Међутим, хармонизација обухвата много шире деловање учесника у финансијском извештавању, што укључује просуђивања и тумачења у примени усвојених стандарда у конкретним условима пословања. „Рачуноводствени прописи и стандарди репрезентују постојеће и будуће потребе појединих националних економија“¹²⁷, а управо фактори окружења у коме се одвија процес финансијског извештавања су извор разлика у рачуноводственим праксама, чак и у случају усвајања општеприхваћених стандарда. Осим тога, националне економије су резервисане према губитку контроле над делом рачуноводствене регулативе. Национализам као препрека рачуноводственој хармонизацији, посебно долази до изражаја уколико се међу националним регулаторним телима и рачуноводственом професијом процес усклађивања перципира као „замена националних прописа, прописима друге земље“.¹²⁸ Утицај национализма је наглашен у условима израженог државног интернационализма у уређењу система финансијског извештавања. У суштини, држава и професионалне организације имају кључну улогу креирању рачуноводствене регулативе којом се уређује систем финансијског извештавања, па се исте могу сматрати и носиоцима хармонизације на нивоу појединих земаља. Професионалне организације значајно учествују у креирању рачуноводствених прописа у земљама попут Велике Британије и САД-а, док у појединим земљама доминанту улогу има држава нпр. Француска. Државна контрола у

¹²⁵ Nobes C., Parker R., (2008), *Comparative International Accounting*, Tenth Edition, Prentice Hall: 76

¹²⁶ Mednick R., (1991), *Barriers to International Accounting Harmonization*, Journal of Accounting Literature

¹²⁷ Diaconu P., Coman N. (2006), *Accounting Research From The Globalization Perspective*, World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.:2, No.:569-576

¹²⁸ Saudagaran, Shahrokh M., (2001), *International Accounting A User Perspective*, Thomson Learning

креирању и примени рачуноводствених прописа је додатна политичка околност која може бити отежавајућа за измену успостављеног оквира, па самим тим и за хармонизацију. Осим тога, разлике у рачуноводственој традицији, кредибилитету и општем нивоу компетенција рачуноводствене професије утичу и могу бити препрека достигнутом нивоу хармонизације. Земље са развијеном рачуноводственом традицијом и културом досегле су виши ниво у погледу усаглашавања својих прописа са међународним, на супрот њима, у појединим земљама у развоју и у транзиционим економијама не постоје одговарајући кадровски потенцијали који би у потпуности подржали процес хармонизације. На крају, потребе самих корисника финансијских извештаја се могу разликовати од земље до земље. Земље са развијеним тржиштем капитала су више заинтересоване за усвајање општеприхваћених рачуноводствених прописа и пракси, у односу на оне, где се банке или држава јављају као извори финансирања.

Поред општих препрека које условљава сам привредни амбијент појединих земаља, постоје и одређена техничке препреке које произилазе из карактера међународних стандарда. Техничка питања којим се одређује легитимитет и ауторитет међународних стандарда, као и на интегритет тела задужених за њихову примену обухватају следеће теме:

- Иницијатива за увођењем међународних стандарда услед дејства одређених фактора који могу бити акцелератор хармонизације у рачуноводству;
- Превод међународних стандарда, као главни изазов процеса усвајања и имплементације стандарда, што захтева планирање и установљење система за превод регулативе, уз укључивање професионалних рачуновођа;
- Комплексност и структура међународних рачуноводствених стандарда која се правда осигурањем чврстог регулаторног окружења и доследности у примени. Међутим, дуги, компликовани стандарди који се темеље на правилима, за последицу имају отежану имплементацију у националне оквире, те међународни издаваоци морају показати разумевање за потребе субјеката који усвајању, имплементирају и примењују међународну регулативу у појединим земљама;
- Учесталост, обим и сложеност измена међународних стандарда услед континуираног унапређења, што мора бити у равнотежи са потребама земаља у погледу времена и ресурса за њихову практичну примену;

- Променљивост стандарда за мала и средња предузећа, узимајући у обзир комплексност и трошкове њиховог прихватања у сектору мале и средње привреде;
- Недостатак потребних знања, јер је хармонизација финансијског извештавања сложена активност и захтева постојање високог нивоа стручног знања и разумевања рачуноводствене проблематике;
- Дозвољена примена два или више сета стандарда као извештајних основа у појединим земљама, што захтева познавање истих од стране стејкхолдера и подиже трошкове финансијског извештавања.¹²⁹

Хармонизација финансијског извештавања захтева и финансијске ресурсе како надлежних органа, тако и самих ентитета. Трошкови усвајања међународно признатих стандарда и других норми могу се поделити у две категорије: „прву чине трошкови усвајања и имплементације, а другу трошкови употребе глобалних стандарда“¹³⁰. Дугорочно, примена међународних стандарда постаје саставни део рачуноводствене културе, те користи њиховог усвајања надмашују трошкове имплементације. Према извешају ICAEW из 2007. године, усвајање МСФИ/МРС за одређене категорије ентитета на подручју Европске уније је резултирало вишим иницијалним и текућим трошковима припреме финансијских извештаја, укључујући и трошкове екстерне ревизије. Повећање је сразмерно веће за мање ентитете, него за учеснике на тржишту капитала, што је последица економије обима. Међутим, према истраживањима Европске комисије из 2014. године, разлог за повећање трошкова финансијског извештавања на подручју Европе не треба тражити искључиво у примени МСФИ/МРС, већ и у усложњавању пословних односа и робуснијем рачуноводству у условима хармонизације.¹³¹ Овакве тенденције, могу проузроковати и опасност од бирократизације регулативе услед све већег броја учесника у том процесу, где доминанту улогу имају јаке националне економије које могу бити вођене националним, политичким и економским интересима, уместо интересима свих учесника на тржишту капитала. При том, треба имати у виду да је хармонизација перманентни процес, који носи континуиране трошкове развоја, усвајања и примене нових стандарда. Такође, постоје мишљења да хармонизација финансијског извештавања умањује флексибилност у примени рачуноводствене регулативе, што доводи у питање

¹²⁹ Wong, P. (2004), *Challenges and Successes In Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*, доступно на: <https://www.ifac.org/publications-resources>, приступљено 04.04.2017.

¹³⁰ Jopson, B., (2005), *Opposition mounts to IFRS 3 draft Accounting Standards*, Financial Times: 28

¹³¹ Опширније: ICAEW: *Moving to IFRS reporting: seven lessons learned from European experience*, London: ICAEW

корисности примене међународних стандарда у конкретном окружењу. Ово може да проузрокује додатне трошкове, уколико се покаже да усвојени глобални стандарди нису сврсисходни на нивоу појединих земаља.

И поред бројних отежавајућих околности, процес хармонизације финансијског извештавања је неминовност савременог пословног света. Предности усклађивања националних регулатива са међународним прописима су вишеструке, како за поједине учеснике, тако и за националне економије, али и светску привреду. Отуда интересовање међународних организација попут Светске банке (World Bank - WB), Светске трговинске организације (World Trade Organization - WTO), Уједињених Нација (United Nations - UN) да иницирају и подрже напоре међународних регулаторних организација и институција у процесу хармонизације финансијског извештавања на глобалном нивоу.

1.4. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА ПРОЦЕСУ ХАРМОНИЗАЦИЈЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У МЕЂУНАРОДНИМ ОКВИРИМА

„Елиминисање“ граница у области економије, чини националне прописе, укључујући и рачуноводствене, немоћним у заштити интереса већине, одржању стабилности банкарског и финансијског сектора и борби против организованог криминала. Кључну улогу у креирању и успостављању рачуноводствене регулативе засноване на висококвалитетним стандардима финансијског извештавања, као основног инструмента хармонизације имају међународне професионалне организације, носиоци власти, али и друге међународне организације заинтересоване за унапређење друштвено-економског благостања. У табели је дат приказ најважнијих међународних организација и тела која се баве проблемом хармонизације у овој области:

Табела 4. Организације и тела повезана са процесом хармонизације

Делокруг		
Сектор	на глобалном нивоу	на регионалном нивоу
Влада	UN, OCED, IOSCO	EU
Професија	IASC, IFAC	AE (FEE)
Независан	IASB	
Комбинован		EFRAG

Извор: Nobes C., Prker R., (2008), Comparative International Accounting, Tenth Edition, Prentice Hall: 91

Више иницијатива водећих светских економија у погледу хармонизације рачуноводства на међународном нивоу је претходило конституисању IASB-а, као тела чије активности данас предњаче у овом процесу. Велика Британија, САД и Канада су 1965. године формирале Међународну групу за рачуноводствена истраживања (Accountant International Study Group - AISG), са задатком да сагледа рачуноводствену теорију и праксу ових земаља. Корак даље у унапређењу хармонизације рачуноводства учињен је формирањем IASC-а 1973. године. Комитет су формирале професионалне асоцијације из земаља чланица AISG-а и из Аустралије, Француске, Немачке, Холандије, Мексика и Јапана, као независно професионално тело са задатком конципирања и развоја јединственог сета међународних рачуноводствених стандарда. Од 1983. године Комитет успоставља сарадњу са Међународном федерацијом рачуновођа (International Federation of Accountants - IFAC) на унапређењу рачуноводствене теорије и праксе са различитих становишта. IFAC се бавила развојем управљачког рачуноводства, ревизије и Међународним конгресом рачуновођа, док је област интересовања IASC-а била стандардизација финансијског извештавања, што је и наведено у Предговору и Уставу из 1983. године. Назначајнији допринос IASC је пружио у стандардизацији финансијског извештавања за предузећа која се котирају на тржиштима капитала и имају стране стејкхолдере, што је од посебне важности за економско повезивање развијених и земаља у развоју. Осим тога, IASC је био ангажован на унапређењу и развоју рачуноводства на тржишним основама, у бившим социјалистичким земљама током последње декаде двадесетог века, што се највише одразило на земље бившег Совјетског Савеза и Кину. Током свог постојања, IASC је објавио 41 међународни рачуноводствени стандард, Концептуални оквир за финансијско извештавање и друге публикације. Активности IASC-а, биле су предмет одређених критика усмерених на велики број дозвољених опција у самим стандардима. IASC-у се замерао и недостатак ауторитета овог у промоцији и примени стандарда.¹³²

Усвајањем новог Статута из 2000. године, долази до значајних промена у организацији IASC-а, јер је његова техничка улога одвојена од организационих и промотивних активности.¹³³ Комитет је реорганизован у фондацију (International Accounting Standards Committee Foundation - IASCF) представника светске финансијске заједнице тзв. повереника. Реорганизација је водила ка успостављању професионалног

¹³² Nobes, C., Parker, R., (2008), *Comparative International Accounting*, Tenth Edition, Prentice Hall: 78-84

¹³³ Heem, G, (2013), *International accounting standardization : the institutional legitimacy of a private standards setters*, Paris: Maître de conférences en Sciences de Gestion: 3 доступно на: <https://hal.archives-ouvertes.fr/halshs-00856207/document>, приступљено: 04.04.2017.

тела високог квалитета, услед осамостаљења IASC-овог Одбора, који од 2001. године егзистира као независно тело под називом Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Board - IASB). IASB је у иницијалној фази рада прихватио IASC-ове MPC, да би кроз Пројекат унапређења до 2004. године, ставио ван снаге 15 и редизајнирао 14 стандарда, уз редукују дозвољених опција. Осим напора да се смањи број дозвољених опција, настављени су IASC-ови пројекти из области осигурања и трошкова, док су најзначајније реформе извршене у делу признавања прихода и рачуноводства лизинга. Данас, делокруг Одбора подразумева активности из три подручја:

- усвајање МСФИ/MPC као националних правила, што је карактеристично за земље у развоју међу којима је и Република Србија, као и за развијене земље са британском колонијалном прошлошћу попут Сингапура,
- утицај на националне регулаторе кроз сарадњу у делу развоја и публикавања одређених стандарда,
- добровољна примена МСФИ/MPC, што је карактеристично за земље Европе у којима је проширен делокруг примене овог сета стандарда.¹³⁴

Полазећи од подручја деловања, намеће се закључак да су активности IASB-а од суштинског значаја за подизање квалитета финансијског извештавања. Одбор, као приватна организација, позицију водећег регулаторног тела, заснива на одређеном поступку јавне расправе, што подразумева информисаност и учешће свих страна у развоју и доношењу стандарда. Дакле, легитимност Одбора заснива се на интерним изворима, као што су:

- професионализам који се успоставља избором чланова од стране повереника, где кандидати морају поседовати висок ниво професионалних компетенција и практичног искуства,
- независност, што подразумева одсуство доминације било које интересне групе или географског подручја,
- процес јавне расправе, што је и формализовано у виду Приручника из 2006. године у коме су прописани консултативни аранжмани у циљу испитивања предлога.

Поред уређења чланства, независности и активности, легитимитет у раду Одбор заснива и на одређеним екстерним изворима, попут:

- мандата добијеног подршком Европске уније,

¹³⁴ Alexander, D., Nobes, C., (2010), *Financijsko računovodstvo – Međunarodni uvod*, Mate, Zagreb: 86

- повезаности са јавним властима и осталим референтним организацијама, што подразумева активно учешће осталих издаваоца стандарда у процесу усвајања или усклађивања са МСФИ/МРС.

Дакле, IASB као репрезентативно тело професије која делује на независним основама, постаје лидер у развоју глобалних рачуноводствених стандарда. Међутим, активности Одбора не смеју бити изоловане, већ се захтева партнерство са појединим националним економијама. Такође, Одбор активно сарађује и са другим приватним организацијама, као што су IOSCO-ом и IFAC-ом.

IOSCO је основана 1983. године, као асоцијација владиних организација за регулацију тржишта капитала, која се стара о примени страних и међународних стандарда за домаће и иностране компаније чијим се капиталом тргује на берзама. IOSCO је својеврсна „кишобран организација националних регулатора, која подстиче примену МСФИ/МРС на тржиштима капитала, али не регулише њихову примену“.¹³⁵ Данас, IOSCO има преко 150 чланова који раде на:

- промоцији висококвалитетних стандарда у циљу повећања ефикасности тржишта капитала,
- размени искуства чланица у развоју домаћих тржишта капитала,
- успостављању стандарда и ефикасном надзору трансакција,
- међусобној помоћи у промоцији интегритета тржишта капитала путем ригорозне примене стандарда и ефикасне борбе против кривичних дела.¹³⁶

IOSCO је усмерена на хармонизацију домаћег законодавства у области националних тржишта хартија од вредности, као и на креирање проактивног међународног окружења са несметаним протоком квалитетних информација између домаћих и регулатора ван националних граница. Постизање овог циља тражи редукацију разлика у рачуноводственим праксама земаља, што укључује и хармонизацију финансијског извештавања. Зато је IOSCO иницирала 2001. године реорганизацију IASC-а, чиме је остварен битан утицај на развој МРС, што је допринело усвајању овог сета као извештаје основе у финансијском извештавању ентитета чијим се хартијама од вредност тргује ван националних граница.¹³⁷

¹³⁵ Ball, R., (2006), *International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors*, Accounting and Business Research, Forthcoming, Vol. 36, Issue. 1: 5-27

¹³⁶ Marcacci, A., (2012), *IOSCO: The World Standard Setter For Globalized Financial Markets*, Richmond Journal of Global Law & Business, Vol. 12, No 1: 8-28

¹³⁷ Опширније Epstein B. J., Jermakowicz E. K., (2008), *IFRS: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*, Wiley: 4

Велики допринос у јачању рачуноводствене професије на глобалном нивоу пружа IFAC. Ова асоцијација је формирана 1977. године, након 11. Светског конгреса рачуновођа, са задатком да ради на развоју стабилне и јаке међународне економије, промовишући и успостављајући међународне рачуноводствене стандарде. Основне активности IFAC су:

- рад у јавном интересу кроз развој, промоцију и одражавање професионалних стандарда и Етичког кодекса, као и путем подршке усаглашавању стандарда финансијског извештавања, ревизије, етике, образовања,
- рад на ефикасном функционисању глобалне економије, услед повећања поверења у квалитет и поузданост финансијских информација,
- подстицању привредних субјеката на остваривање високих перформанси, уз осигурање квалитета у пружању услуга из области рачуноводства и ревизије.
- рад на питањима јавне политике повезаних са квалитетом, интегритетом и независношћу рачуноводствене професије, као и на регулаторним питањима која се односе на ревизију и рачуноводство, што захтева чињење напора да се интересно повезане организације ревизора и рачуновођа умреже и сарађују.¹³⁸

Данас, IFAC броји преко 175 чланова – професионалних рачуноводствених тела из преко 130 јурисдикција, што обухвата више од 3 милиона рачуновођа у пракси, образовању, јавном сектору, индустрији и трговини.¹³⁹ Легитимитет IFAC-а произилази из чланства, јер су професионалне организације у обавези да промовишу квалитет и углед рачуноводствене професије. Такође, чланице IFAC-а су уједно и чланице IASB-а, па у Програму усаглашавања за чланове, IFAC захтева од својих чланова да се старају о примени МСФИ/МРС, што обухвата и успостављање надзора и дисциплинског механизма, како би се постигао висок квалитет у примени овог сета.¹⁴⁰

Напоследку, Европска унија представља „главног играча“ у хармонизацији рачуноводства на подручју Европе. Европско правно наслеђе је основни инструмент за хармонизацију рачуноводствених пракси земаља чланица, али и других држава у окружењу које су кроз интеграционе процесе или на други начин повезане са Унијом. Уз помоћ директива, као и прописима са снагом закона (регулатива), Европска унија

¹³⁸ IFAC – International Federation of Accountants, доступно на: <http://www.ifac.org/system/files/downloads/TechMgr-IESBA-JobDescription.pdf>, приступљено 04.04.2017.

¹³⁹ Доступно на <https://www.ifac.org/about-ifac>, приступљено 04.04.2017.

¹⁴⁰ Statement of Membership Obligations (SMOs) 1-7, доступно на <https://www.ifac.org/publications-resources/statements-membership-obligations-smos-1-7-revised> приступљено: 04.04.2017.

остварује утицај у области хармонизације финансијског извештавања, путем следећих организација и тела:

- Европског парламента (European Parliament) у чијој надлежности су регулатива и надзор у подручју финансијских услуга, институција и тржишта, укључујући и финансијско извештавање, ревизију и рачуноводство, корпоративно управљања и сл.
- Савета Европске Уније (Council of European Union) као главног тела за доношење одлука у име Европске уније. Попут Парламента, Савет је законодавно тело, које у економској сфери координира економским активностима чланица, потписује уговоре у име Уније, доноси и стара се о буџету Уније;
- Европске комисије (European Commission), која партиципира у раду регионалних тела и организација, између осталог и у делу развоја и примене међународних рачуноводствених стандарда;
- Рачуноводственог регулаторног комитета, који развија смернице за доследну примену стандарда развијених од стране IASB;¹⁴¹
- Рачуновођа Европе (Accountancy Europe - AE), некадашња, Европска федерација рачуновођа (European Federation of Accountants/ Fédération des Experts Comptables Européens), као репрезентативног тела 50 професионалних институција из 37 јурисдикција;
- Европске саветодавне групе за финансијско извештавање (European Financial Reporting Advisory Group –EFRAG), формиране од стране организација и институција које представљају европску рачуноводствену професију и других интересних страна у процесу финансијског извештавања с намером:
 - поступања у служби јавног интереса кроз развој и промоцију европских ставова из финансијског извештавања,
 - вршења улоге саветодавног тела у примени МСФИ/МРС,
 - партиципације у развоју и примени МСФИ/МРС¹⁴²

Поред наведених најзначајнијих тела и организација које се непосредно баве унапређењем рачуноводства и финансијског извештавања, као и процесом хармонизације националних пракси, и друге међународне организације, пре свега штитећи интересе мултинационалних компанија, у одређеној мери учествују у томе. У

¹⁴¹ Stichele Vander, M., (2008), *Financial Regulation In The European Union*, (Bretton Woods Project) Campagna Per La Reforma Della Banca Mondiale Eurodad Weed: 26, доступно на: http://www.eurodad.org/uploadedfiles/whats_new/reports/eumapping_financial_regulation_final.pdf, приступљено: 05.04.2017.

¹⁴² доступно на: <https://www.efrag.org/About/Facts> , приступљено: 05.04.2017.

том смислу, треба издвојити OECD-е која обједињује представнике влада из 24 развијене земље. На међународној рачуноводственој сцени OECD је својеврсни катализатор који, узимајући у обзир различите рачуноводствене праксе, подстиче усклађеност и упоредивост финансијских извештаја.

Такође, Радна група експерата за међународне рачуноводствене стандарде и извештавање (Intergovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting - ISAR) при UN, пружа активну подршку транзиционим економијама у прихватању и спровођењу најбољих пракси за рачуноводство и корпоративно управљање. ISAR своје деловање заснива на истраживањима и размени искуства у решавању практичних проблема појединих националних економија који се односе на изградњу институција и развој техничких капацитета за имплементацију МСФИ/МРС.¹⁴³ Циљ ISAR-а је јачање инвестиционог амбијента и побољшање услова за привлачење иностраног капитала за земље развоју, уз заштиту ових економија, прописивањем минималних финансијских и нефинансијских информација које мултинационалне компаније морају објавити.

¹⁴³ <http://isar.unctad.org/>, приступљено: 04.04.2017.

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Форму и садржину финансијских извештаја, у основи, одређује успостављена интеракција између субјеката извештавања и корисника. Тржиште и тржишни захтеви јесу основа за развој овог процеса, али је тржишни механизам недовољан за осигурање квалитетних финансијских информација. Несавршеност тржишта иницира учешће и других субјеката у уређењу финансијског извештавања, као што су регулатори, доносиоци стандарда и др. Посредну, али важну улогу у томе, имају припадници ревизијске професије, који доприносе квалитету финансијских извештаја информишући менаџмент предузећа о прихваћеној рачуноводственој пракси на одређеном подручју, па су својеврсна прва линија примене утврђених рачуноводствених захтева за обавезним обелодањивањем.

Регулација рачуноводства је заступљена у одређеној мери у свим постојећим рачуноводственим системима. Регулација не значи укидање тржишта, већ мења подстицаје постојећих и уводи нове учеснике у овај процес. Наиме, регулисањем рачуноводства, односно финансијског извештавања, утврђује се облик, садржина, припрема и презентација финансијских извештаја, од стране легитимних тела (власти, регулаторних агенција, професионалних организација и других субјеката у приватном сектору). Потреба за регулисањем рачуноводства произилази из економских ефеката које пословне одлуке засноване на рачуноводственим информацијама, имају на тржишну алокацију ресурса. Како дејство бројних фактора (информациона асиметрија, пореске стопе и сл.), проузрокује несвршеност тржишта, неопходно је ефикасност осигурати путем додатног уређења. Ефикасно тржиште подразумева доступност информација о тржишним условима и преференцијама за све учеснике. Међутим, у реалном пословном свету информације изискују одређене трошкове производње, па поједини корисници не поседују довољан обим квалитетних информација. Регулисањем рачуноводства, успоставља се нормативни оквир којим се дефинише понашање организација и појединаца у припреми и презентовању финансијских извештаја, на подручју рачуноводственог система једне државе. Добром регулацијом стварају се претпоставке за праведност, ефикасност и ефективност економија, што је и циљ како националних, тако и регионалних тј. глобалних регулаторних тела у уређењу ове материје.

2.1. ПОТРЕБА ЗА РЕГУЛИСАЊЕМ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Усмереност финансијског извештавања на широки круг екстерних корисника, чини да информације садржане у финансијским извештајима попримају карактер јавног добра. Квалитет финансијских информација условљава и квалитет пословних одлука како корисника унутар предузећа, тако и заинтересованих корисника ван предузећа, што изазива екстерне ефекте тј. екстерналије. Постојање екстерних ефеката, позитивних или негативних, услед коришћења информација из финансијских извештаја једног предузећа у пословном одлучивању осталих екстерних корисника, намеће потребу за неким обликом интервенционизма, „јер при постојању екстерналија алокација ресурса коју обезбеђује тржиште није довољна.“¹⁴⁴ Екстерни ефекти финансијског извештавања једног предузећа, јављају се у виду финансијских и реалних екстерналија. У случају постојања финансијских екстерналија, финансијски извештаји, посредно корисницима пружају информације и о активностима других предузећа, што доприноси њиховој широј друштвеној корисности. Међутим, сама предузећа немају корист од саопштавања информација о другим предузећима, па могу бити незаинтересована за тај ниво објављивања, чиме се смањује њихов информативни потенцијал за друштвену заједницу. Реални екстерни ефекти финансијског извештавања, произилазе из саме сврхе финансијских извештаја, а то је подршка пословном одлучивању екстерних корисника, првенствено привредних субјеката, па су, као такви, основ за остварење трошкова и користи за та предузећа.¹⁴⁵ Наведени утицаји финансијског извештавања једног предузећа на остале тржишне учеснике су повезани, па и у једном и у другом случају регулација у овој области треба да побољша ниво друштвене корисности од објављених информација.¹⁴⁶

Осим тога, потреба за интервенционизмом произилази из несвршености тржишног механизма. Најочигледнија манифестација неефикасности тржишта огледа се у информационој асиметрији, односно, у ситуацији када поједини учесници на тржишту капитала не поседују потпуне информације о перформансама других привредних субјеката. Информациона асиметрија је последица супериорне позиције

¹⁴⁴ Вучковић С., (2010), *Регулација финансијских тржишта након светске економске кризе*, Мегатренд ревија, Мегатренд Универзитет, Београд, Вол 7 (1): 33-50

¹⁴⁵ Пример утицаја на пословно одлучивање других предузећа је објављивање информација о очекивањима у вези зараде. Ова информација може навести конкуренте да уђу или се повуку са тржишта, односно, донесу одлуку о обиму пословне активности.

¹⁴⁶ Beyer A., Cohen D.A., Walther B.R., (2010), *The financial reporting environment: Review of the recent literatures*, Journal of Accounting and Economics, No. 50: 296-343

једних, насупрот инфериорног положаја других учесника у процесу финансијског извештавања, на релацији између инвеститора или између менаџмента и инвеститора, односно, осталих корисника. Неједнакост положаја учесника се испољава као „непотпуно информисање или поседовање привилегованих информација, што иницира настанак неповољне селекције, односно, моралног хазарда.“¹⁴⁷ И у једном и у другом случају, узрок проблема је непосредна надлежност менаџмента за припрему и презентацију финансијских извештаја, као за мерење перформанси предузећа путем рачуноводствених показатеља. Награда менаџмента тј. хонорар зависи од презентованих резултата пословања, што отвара простор за манипулацију приликом припреме финансијских извештаја, како би се остварили одређени лични циљеви. Суштински, информациона асиметрија, проузрокована самовољом менаџмента, се јавља због немогућности потпуног уређења рачуноводства и финансијског извештавања, услед различитих питања и проблема са којима се поједина предузећа суочавају током пословања. Извештавање о остварењима предузећа је под утицајем професионалног просуђивања менаџмента, што проузрокује повећање агенцијских трошкова тј. трошкова мониторинга, трошкова уговарања и резидуалних губитака. Управо, рачуноводствена регулатива тежи минимизирању субјективности у процесу финансијског извештавања, а ради вишег нивоа поверења у рад менаџмента, ефикаснијег праћења и уговарања, као и нижих агенцијских трошкова.

Такође, рачуноводствено регулисање доводи и до повољних ефеката због економије обима. Наиме, у процесу финансијског извештавања учествује велики број заинтересованих страна са различитим захтевима и често сукобљеним интересима. Регулацијом тј. успостављањем јединственог оквира за припрему, презентацију и дистрибуцију финансијских извештаја се постиже већа корисност уз спречавање дуплирања процеса продукције финансијских информација за потребе различитих инвеститора, уз виши ниво упоредивости између предузећа. Регулација доприноси тачнијим проценама перформанси предузећа, као и адекватној оцени и бољем разумевању садржине финансијских извештаја. Такође, „регулисањем финансијског извештавања се постиже већа ефикасност и остварују се уштеде у трошковима широм тржишта, све док је оптимални ниво објављивања једнак за сва предузећа.“¹⁴⁸

¹⁴⁷ Покрајчић, Д. (2006), *Економика предузећа – принципи и циљеви*, Економски факултет, Београд: 276

¹⁴⁸ Dye, R.A., Sridhar, S.S., (2008), *A positive theory of flexibility in accounting standards*, Journal of Accounting and Economics, No.46: 312-333

Дакле, регулацијом рачуноводства остварују се вишеструке користи, услед позитивног утицаја на обим и садржај финансијских извештаја. Зато законодавство, регулаторна тела и рачуноводствена професија теже да путем уређења процеса рачуноводства и ревизије осигурају квалитетне информације о финансијском положају и зарађивачкој снази предузећа. Поуздано финансијско извештавање јача поверење инвеститора и осталих поверилаца и смањује ризик инвестирања. Регулацијом се обезбеђује учесталије и детаљније обелодањивање у будућем периоду, што је посебно од значаја за нове учеснике на тржишту капитала.¹⁴⁹ Успостављени систем финансијског извештавања представља важан елемент финансијске инфраструктуре сваке економије, јер доприноси изградњи здравог финансијског система како на националном, тако и на међународном нивоу.

2.2. УЛОГА РЕГУЛАТОРА У ИЗГРАДЊИ НОРМАТИВНОГ ОКВИРА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

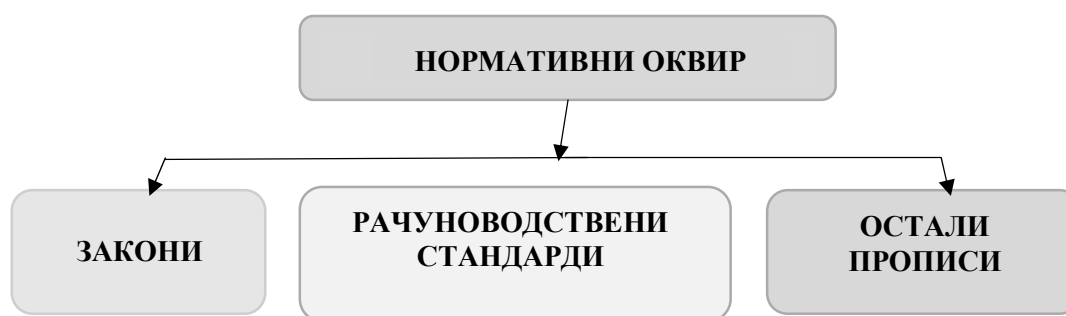
Рачуноводствена теорија и пракса често користе израз рачуноводствена регулатива за нормативни оквир којим се уређује прикупљање података о пословним догађајима, вођење пословних књига, припрема и презентација финансијских извештаја и осталих рачуноводствених исказа, на одређеном подручју (које се најчешће поклапа са територијом државе). Појам регулатива има корен у латинској речи *регула*, што значи правило, пропис, мерило. Отуда, рачуноводствена регулатива обухвата сва правила, прописе, начела, принципе и стандарде којима се прописује материја из области рачуноводства и ревизије, без обзира ко прописује исте. Рачуноводствена регулатива обухвата стандарде, начела рачуноводствене професије, као и законе које доноси законодавна скупштина тј. легислативу. Рачуноводствена легислатива је ужи појам од регулативе и означава скуп законских норми из области рачуноводства и ревизије донетих од стране законодавних тела једне земље. Уређење ове области, може бити остварено на више начина, укључујући:

- законодавство, односно доношењем законских прописа, као што су Закон о трговачким друштвима (Companies Act), Трговачки кодекс (Commercial Codes),
- осталим правилима државе и државних органа (нпр. правилници и уредбе ресорних министарства),

¹⁴⁹ Leuz, C., Wycoki, P. (2008), Economic consequences of financial reporting and disclosure, regulation: a review and suggestions for future research, University of Chicago, Working Paper

- берзанским правилима,
- берзанским правилима која доносе државна регулаторна тела,
- рачуноводственим смерницама и/или стандардима које установљавају професионалне организације рачуноводствене и ревизорске струке,
- рачуноводственим смерницама и/или стандардима које доносе независна тела приватног сектора која делују у јавном интересу.¹⁵⁰

Рачуноводствени систем једне земље дефинисан је законима, стандардима, пореским и осталим прописима. Наведени акти представљају нормативни оквир за одређивање понашања свих учесника у процесу рачуноводства, финансијског извештавања и ревизије. Уређење нормативног оквира може бити представљено на следећи начин:

Слика 6. Уређење рачуноводственог нормативног оквира

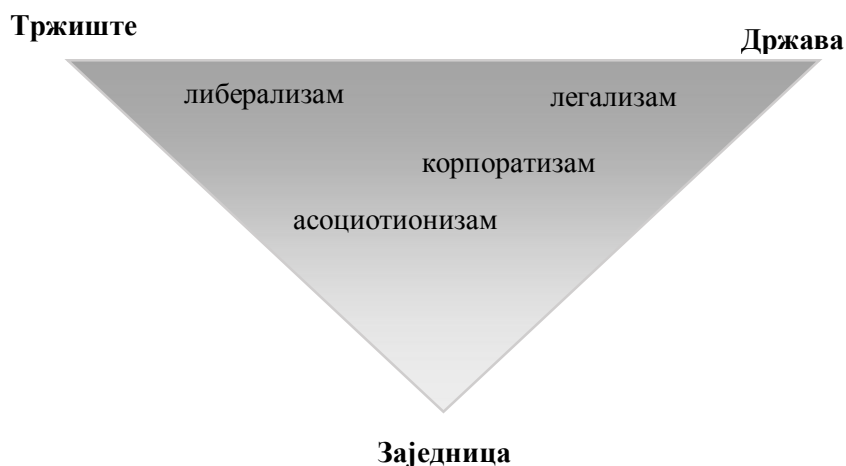
Извор: Smrekar, N., (2009), Usklađivanje nacionalne i međunarodne regulative finansijskog izvještavanja malih i srednjih poduzeća, Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7(2): 89-100

Припрема, доношење, примена и контрола примене рачуноводствених норми је у надлежности регулаторних институција на националном и међународном нивоу. Значајна подршка овом процесу јесу професионалне саморегулативне институције, посебно у делу едукације и примене регулативе, као и институције јавног надзора и развоја система финансијског извештавања. Према улози у процесу финансијског извештавања, регулатори се могу разврстати на:

- институције које се баве развојем и доношењем рачуноводствене регулативе,
- институције које се баве имплементацијом и надзором у примени рачуноводствене регулативе.

¹⁵⁰ Aleksander, D., Nobes, C. (2010), Finansijsko računovodstvo Međunarodni uvod, četvrto izdanje, Mate, Zagreb: 48.

Сама регулација рачуноводства и финансијског извештавања постиже се припремом нормативног оквира, његовом практичном имплементацијом, као и надзором над тим процесом. „У литератури се наводе три ограничена и идеална случаја регулације: путем тржишта, путем државног интервенционизма и путем заједнице“.¹⁵¹ Препуштање тржишним снагама претежно регулисање финансијског извештавања, резултирало би волунтаризмом ентитета у избору сопствених правила вођених искључиво тржишним захтевима. У одређеној мери, то је био случај са Великом Британијом у деветнаестом веку, као и са САД-ом пре успостављања SEC-а. С друге стране, искључиво ослањање на државу, значио би потпуни интервенционизма у погледу садржине прописа, њихове практичне примене и контроле. Трећи случај заједнице, подразумевао би развој рачуноводствене праксе кроз „спонтану солидарност“ друштва. У оквирима наведених теоријских модела, могу се разврстати следећи стварни модели регулисања и то: либерализам, легализам, корпоратизам и асоциотионизам, што може бити представљено на следећи начин:

Слика 7. Регулатори финансијског извештавања

Извор: Puxty A.G., Willmott H.C., Cooper D.J.,(1988), Modes of regulation in advanced capitalism: Locating accountancy in four countries, Accounting Organizations and Society Volume 12, Issue 3: 273-291

Либерализам, као модел регулисања финансијског извештавања се заснива на тржишној дисциплини, па су предузећа заинтересована за публикавање финансијских информација, када за тим постоје комерцијални захтеви. Предузећа су мотивисана да припремају квалитетне финансијске извештавање, јер на тржишту могу прибавити

¹⁵¹ Puxty, A.G., Willmott, H.C., Cooper, D.J.,(1988), *Modes of regulation in advanced capitalism: Locating accountancy in four countries*, Accounting Organizations and Society, Volume 12, Issue 3: 273-291

капитал по повољнијим условима, чему значајно доприноси и став инвеститора у погледу поузданости и релевантности финансијских информација датог предузећа. Насупрот либерализму, у легализму рачуноводствена пракса следи слово закона и друге прописе наметнуте државним ауторитетом. Наведена два модела су екстрими, а однос између њих варира широм света. У пословној пракси, могу идентификовати још два начина уређења рачуноводства и финансијског извештавања: корпоратизам и асоциотионизам. Ови модели представљају комбинацију тржишта и интервенционизма уз одређени утицај заједнице тј. приватног сектора који укључује рачуноводствену струку. У асоциотионизму регулисање се остварује преко организација које су основане с циљем заштите и остварења интереса њених чланова. Корпоратизам се, у значајној мери ослања на државу, која обједињује интересно повезане стејкхолдере у оквиру сопственог хијерархијског система регулације.¹⁵² Најзначајнија разлика између ова два модела, која <aА детерминише и разлике у рачуноводственим системима појединих земаља, је у степену утицаја приватног (интересних група) и јавног сектора у остварењу интереса учесника у финансијском извештавању. Модел уређења у коме доминирају елементи легализма може се уочити код Немачке и Француске. Корпоратизам је карактеристичан за Шведску, док утицај професионалних организација тј. асоциотионизам јавља код Велике Британије, Холандије. САД-е и Кину карактерише комбинација асоциотионизма и легализма, где су у надређеном положају државне институције у односу на приватни сектор.¹⁵³

Држава и државне институције у већој или мањој мери обликују рачуноводствену регулативу на којој се заснива рачуноводствени систем једне земље. У рачуноводственим системима, регулатори нису нужно успостављени за дефинисање финансијског извештавања, већ им је то омогућено ради остваривања основних циљева њиховог постојања. У зависности од доминантних извора финансирања, примарна сврха регулатора може бити заштита инвеститора, кроз доношење и примену правила понашања учесника на тржишту капитала, а ради превазилажења негативних последица агенцијског проблема. Посредно, регулатори стичу ингеренције у области финансијског извештавања, те су њихови напори усмерени на постизање више ефикасности тржишта капитала. Пример таквог начина успостављања регулације јесте SEC, која је основана ради регулације финансијских тржишта 1934. године, као одговор на својеволјно

¹⁵² Опширније Nobes, C., Parker R. (2008), *Comparative International Accounting*, Tenth Edition, Prentice Hall: 58-59

¹⁵³ Puxty, A.G., Willmott, H.C., Cooper, D.J., (1988), *Modes of regulation in advanced capitalism: Locating accountancy in four countries*, Accounting Organizations and Society, Volume 12, Issue 3, pp. 273-291

рачуноводство које је довело до краха Wall Street-а 1929. године. Регулатори могу самостално развијати и доносити захтеве за финансијско извештавање или бављење овом материјом пренети на издаваоце стандарда. Разлози за преношење дела ингеренција на приватни сектор су трошкови, као и изложеност суду јавности, јер су финансијске информације садржане у финансијским извештајима опште добро, па не постоји непосредна награда у случају њиховог високог квалитета, док у случају постојања слабости у регулацији, регулатори трпе јаке критике. Тако се у САД-у, SEC у одређеном делу, бави развојем и имплементацијом US GAAP, али је надлежност у томе претежно пренела на FASB, као репрезентативно тело приватног сектора које делује у јавном интересу. Иако независан у свом раду, FASB је под утицајем SEC-а, јер су држава и државни органи на хијерархијском нивоу изнад приватног сектора, па одређене захтеве приватних издаваоца стандарда могу укинути или користити право вета.¹⁵⁴

Посебна врста регулатора су издаваоци стандарда, чије су активности инициране континуираним питањима и проблемима са којима се суочава рачуноводствена пракса, услед све комплекснијег привредног амбијента и услова привређивања. Допринос издаваоца стандарда посебно долази до изражаја у превазилажењу разлика у рачуноводственим регулативама широм света.

Осим тога, регулаторни режим може омогућити одређеним групама корисника да путем тзв. лобирања утичу на финансијско извештавање и ниво обелодањивања у извештајима. Међутим, у рачуноводственој пракси корисници због трошкова, ретко доносе одлуку да узму учешће у припреми рачуноводствених стандарда и поред користи од квалитетнијих информација. Повезано са тим, је и питање корисности побољшања за све групе корисника, јер се компаративна предност стиче поседовањем супериорнијих информација или способности анализе истих. Конкурентске предности се смањују са доступношћу информација, па се алтернативно конкурентска предност може стећи сложеним објављивањима која захтевају поседовање одређених вештина у њиховом тумачењу. Зато, одређени корисници немају мотив за лобирање, а и уколико би постојао подстицај, не би били заинтересовани да то чине, када су обелодањивања разумљива широм круга корисника. Дакле, корисници финансијских информација имају могућност учешћа у креирању регулативе. Међутим, у условима дисперзије власништва, иницијатива корисника финансијских извештаја у погледу укључивања у

¹⁵⁴ICAEW (2013), *Financial Reporting Disclosures Market and Regulatory Failures*, London: ICAEW: 23

регулаторни процес је неадекватна, услед чињенице да су финансијске информације јавно добро, од којих сви учесници на тржишту могу имати користи.¹⁵⁵

У условима глобалне економије, деловање регулатора одвија се националном и међународном нивоу. Национални и међународни регулатори могу имати два приступа у свом деловању. Први приступ се заснива на доношењу и примени закона и сличних аката (као што су директиве), док други приступ подразумева примену професионалне регулативе тј. националних и међународних рачуноводствених стандарда и начела. Рачуноводствене праксе појединих земаља могу бити развијане по угледу на следеће моделе:

- модел заснован на законским прописима,
- модел заснован на законима и међународним законским прописима,
- модел заснован на законима, међународним законима и рачуноводственим стандардима,
- модел заснован на законским прописима и рачуноводственим стандардима.

Осим првог модела, сви остали укључују међународни утицај, што је резултат интернационализације економских токова. Иако друштвено-економска глобализација и развој нове технологије доприносе интензивнијој међународној комуникацији и координацији, чини се да националне регулативе и даље карактерише недоследност и подељеност. Превазилажење овог проблема је велики изазов како за регулаторна тела која формирају и имплементирају одређене норме и стандарде, тако и за кориснике на које успостављена регулатива утиче. „Јачање глобалних и институционалних снага, глобализација занимања и стручних тела, као и интензивне активности мултилатералних организација, попут Светске Банке, Уједињених нација и др. довеле су до развоја нових видова регулације на међународном нивоу, посебно након светске финансијске кризе.“¹⁵⁶ Према IFAC–овом Глобалном прегледу регулативе из 2015. године 48% од укупног броја анкетираних ентитета, сматра да постојећа сарадња између националних регулатора није ефективна или није уопште ефективна, 20% сматра да је сарадња врло ефективна или ефективна, док је чак 32% испитаника било неутрално.¹⁵⁷ Дакле, у условима када тржиште роба, капитала и рада постају глобални, закони, стандарди и друга регулатива остају на националном нивоу. Ово захтева веће

¹⁵⁵ICAEW (2013), *Financial Reporting Disclosures Market and Regulatory Failures*, London: ICAEW UK: 25

¹⁵⁶Gillis P., Petty R., Suddaby R. (2014), , *The transnational regulation of accounting insights, gaps and an agenda for future research*, Accounting & Accountability Journal Volume Vol 27, Issue 6: 894-902

¹⁵⁷IFAC (2015), *Regulation and Growth IFAC Global Regulatory Survey*, London: IFAC, pp. 7. доступно на www.ifac.org, приступљено: 24.05.2017.

ангажовање регионалних и глобалних регулаторних тела на превазилажењу постојећих неусаглашености између глобалних и националних рачуноводствених принципа, као и разлика између самих МСФИ/МРС и US GAAP.

2.3. ЗАКОНСКИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Рачуноводствени систем, а самим тим и систем финансијског извештавања је саставни део финансијске инфраструктуре сваке земље. Изградња и успостављање рачуноводственог система и система финансијског извештавања је условљена приликама које детерминишу финансијски систем, како у националним, тако и у глобалним размерама. Уопштено, „рачуноводствени систем и систем финансијског извештавања сваке земље је одређен националним регулаторним оквиром, деловањем професионалних организација, као и применом међународних и/или националних стандарда“.¹⁵⁸ Национални регулаторни оквир игра кључну улогу у одређивању „правила за вођење пословних књига, примену међународних и/или националних стандарда и припрему и презентацију финансијских извештаја.“¹⁵⁹ Држава, која свој ауторитет заснива на законодавној и извршној власти, успоставља рачуноводствени регулаторни оквир, чиме непосредно утиче на квалитет финансијског извештавања једне земље. Легислативом законодавац ствара амбијент за деловање рачуноводствене професије и финансијско извештавање, тако што:

- дефинише нормативну основу, која може бити заснована на глобалним, регионалним и националним прописима,
- успоставља тело за јавни надзор,
- одређује критеријуме за разврставање ентитета, као и захтеве финансијског извештавања сходно категорији којој поједини ентитети припадају,
- одређује обавезну ревизију,
- одређује обавезу сертификације професионалних рачуновођа у процесу стицања стручног звања,
- дефинише потребу за трајним образовањем и сл.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Sačar Mamić, I., (2015), *The regulatory framework of accounting and accounting standard – setting bodies in the European Union member states*, Financial theory and practice, Vol 39, No 4: 393 – 410.

¹⁵⁹ Aerts, W., Walton, P., (2013), *Global financial accounting and reporting, principles and analysis*, Hampshire: Cengage Learning

¹⁶⁰ Malinic, D., Milićević, V., Glišić, M., (2016), *Legal and professional regulation as determinants of the quality of financial reporting: empirical research*, Ekonomika preduzeća, 7-8: 438-457

Глобализација пословања захтева адекватан одговор државе приликом конципирања нормативне основе за финансијско извештавање. Нормативна основа може бити заснована на националним или глобалним правилима за финансијско извештавање. Опредељујући се за глобална правила, држава се одриче дела суверенитета у изградњи рачуноводственог система и система финансијског извештавања, у корист брже интеграције у светске економске токове. Заснованост финансијског извештавања од усвојене нормативне основе, захтева од државе институционалну подршку у контроли квалитета финансијског извештавања. Такође, у процесу изградње повољног окружења за висококвалитетно финансијско извештавање, законодавац треба да успостави квалитетне односе са националним и професионалним удружењима, како би се постигли синергетски ефекти на квалитет финансијских информација.

Законодавац мора имати разумевања за тенденције у развоју система финансијског извештавања, што повећава одговорност државе у овој области, посебно у делу заштите јавног интереса. Отуда и захтеви за усвајањем међународне регулативе, померање финансијског ка пословном извештавању, што укључује и нефинансијске информације о друштвено одговорном понашању предузећа, чиме се проширује сет финансијских извештаја. Правни систем, финансијска тржишта, опорезивање, рачуноводствена професија и др., детерминишу поједине националне рачуноводствене системе. Под утицајем ових фактора јављају се и разлике у локалним културама по питању уређења рачуноводства и финансијског извештавања, јер неке земље преферирају регулацију засновану на законодавству, док се друге претежно ослањају на својеврсне кодексе професионалне праксе. У развијеним земљама света годинама егзистирају два модела законодавних система финансијског извештавања, и то:

- Англо-саксонски модел, заснован на обичајном праву. Овај модел законодавног система, развија се и надограђује сходно конкретној проблематици, без прописивања уопштених правила која би била применљива у више различитих ситуација. Рачуноводствена правила нису део закона, већ се њима бави рачуноводствена струка и приватни сектор. Компанијски закон садржи минимум захтева, док је детаљно уређење рачуноводства продукт приватног сектора. Држава има јак утицај у регулисању тржишта капитала, ради заштите инвеститора, путем комисија за хартије од вредности на националном, односно, IOSCO на међународном нивоу.
- Континентално-европски модел почива на кодификованом праву, а одликује га широк сет правила за сва подручја од значаја. У овом случају, компанијски или

рачуноводствени закон детаљно уређује ову област, док су рачуноводствени стандарди укључени у закон. Доминанту улогу у регулисању финансијског извештавања има држава, док финансијско извештавање подразумева испуњење детаљних захтева дефинисаних законом. У прилог овоме је и преглед начина уређења система рачуноводства и финансијског извештавања на подручју Европе и Европске уније:

Табела 5. Законски оквир у земљама Европе и Европске уније

Држава (* чланице ЕУ)	Законски рачуноводствени оквир
Азербејџан	Закон о рачуноводству
Албанија	Закон о рачуноводству, Национални рачуноводствени стандарди, Општеприхваћени план финансијског рачуноводства
Андора	Закон о рачуноводству, Генерални рачуноводствени план
Аустрија *	Трговачки закон (Unternehmensgesetzbuch, UGB)
Белгија*	Белгијски компанијски закон, Краљевске Уредбе о рачуноводству компанија, годишњим извештајима, и минималном контном плану закона о рачуноводству
Белорусија	Закон о рачуноводству и финансијском извештавању
Босна и Херцеговина	Закон о рачуноводству и ревизији
Бугарска*	Закон о рачуноводству, Бугарски Стандарди финансијског извештавања за мала и средња предузећа
Грузија	Закон о рачуноводству и финансијској ревизији
Грчка *	Закон о кодификованом трговачком друштву, Општеприхваћени рачуноводствени принципи Грчке
Данска*	Закон о финансијским извештајима Данске, Закон о књиговодству Данске
Естонија *	Рачуноводствени закон
Ирска *	Компанијски закон
Исланд	Закон о годишњем рачуну
Италија*	Грађански законик Италије, Порески закон
Јерменија	Закон о рачуноводству
Казахстан	Закон о рачуноводству и финансијском извештавању
Кипар*	Компанијски закон Кипра
Летонија*	Закон о рачуноводству и Закон о годишњем рачуну
Литванија*	Закон о рачуноводству и Закон о финансијским извештајима
Лихтенштајн*	
Луксенбург*	Трговачки закон, Закон о трговачким компанијама
Мађарска *	Закон о рачуноводству
Македонија	Закон о трговачким друштвима, Закон о обављању рачуноводствених послова
Малта*	Компанијски закон, Општеприхваћени рачуноводствени принципи за мале ентитете, Закон о рачуноводственој професији
Молдавија	Закон о рачуноводству
Немачка *	Немачки комерцијални закон – Handelsgesetzbuch (HGB), Немачки рачуноводствени закон – Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz (BiMoG)
Норвешка	Закон о рачуноводству
Пољска *	Закон о рачуноводству
Португалија*	Закон о порезу на доходак, Трговачки закон, Компанијски закон
Румунија*	Закон о рачуноводству, Одредбе министарства о јавним финансијама
Русија	Федерални закон о рачуноводству, Федерални закон о консолидованим финансијским извештајима, Општеприхваћени рачуноводствени принципи Русије
Сан Марино	

Словачка *	Закон о рачуноводству, Рачуноводствене уредбе
Словенија*	Компанијски закон
Србија	Закон о рачуноводству
Турска	Трговачки закон
Уједињено Краљевство*	Компанијски закон
Украјина	Закон о рачуноводству и финансијском извештавању
Финска *	Закон о рачуноводству, Правилник о рачуноводству
Француска*	Трговачки законик Француске, Општи и секторски рачуноводствени прописи
Холандија*	Холандски грађански законик
Хрватска *	Закон о рачуноводству, Правилник о садржају и структури финансијских извештаја
Црна Гора	Закон о рачуноводству и ревизији
Чешка *	Закон о рачуноводству
Швајцарска	Закон о облигацијама
Шведска *	Закон о годишњем рачуну, Закон о књиговодству
Шпанија*	Трговачки закон, Општи рачуноводствени план и Општи рачуноводствени план за мала и средња предузећа

Извори: Прилагођено на основу информација о рачуноводственој регулативи анализираних земаља доступних путем веб презентација професионалних организација, научних часописа и професионалних публикација

На основу прегледа може се закључити да у 29 земаља Европе, законску основу чини Закон о рачуноводству (алтернативно: Закон о рачуноводству и финансијском извештавању, Закон о рачуноводству и ревизији, Закон о годишњем рачуну). У одређеним земљама, поред акта о рачуноводству, уређење се остварује и кроз додатне законе, као што су Закон о финансијском извештавању (Данска), Закон о годишњем рачуну (Летонија), Закон о финансијском извештавању (Литванија). Трговачки закон (Компанијски закон) заступљен је у 13 земаља Европе, док је у четири земље (Белгија, Малта, Немачка и Македонија) рачуноводствена материја регулисана применом и рачуноводственог и комерцијалног акта. Међутим, у овим земљама је најзначајнији законски основ трговачки (компанијски) закон, па се може сматрати да је у 17 земаља област рачуноводства и финансијског извештавања регулисана применом овог законског основа, што може бити представљено на следећи начин:

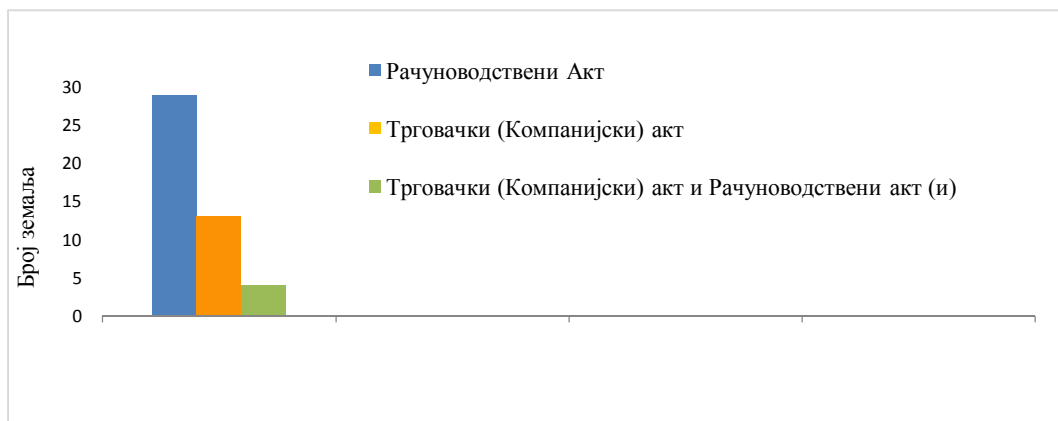

График 3. Примена Трговачког (Компанијског) и рачуноводственог закона у земљама Европе

У државама Европске уније подједнаки број земаља примењује рачуноводствени, односно, компанијски акт. Бугарска, Хрватска, Данска, Естонија, Грчка, Летонија, Литванија, Мађарска, Пољска, Румунија, Словачка, Финска, Чешка, и Шведска своје нормативне основе заснивању на закону о рачуноводству. С друге стране, Аустрија, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Француска, Португалија, Словенија, Уједињено Краљевство, Шпанија примењују компанијски акт, као и Белгија, Немачка, Малта које област рачуноводства уређују применом трговачких (компанијских закона) као старијих уз рачуноводствене акте.

Нормативни оквир финансијског извештавања на подручју Европске уније је део *Acquis communautaire*, као свеобухватне целине права и обавеза свих држава чланица. Поглавље шест *Acquis*-а уређује област компанијског права, што обухвата и прописе којима се регулише рачуноводство и ревизија у земљама чланицама. Европска унија путем регулатива и директива, као најзначајнијих прописа, настоји да хармонизује рачуноводствену регулативу и постигне виши ниво упоредивости финансијских извештаја ентитета на подручју земаља чланица. Наведени акти су различити са становишта обавезе и начина примене у појединим националним економијама. Регулative Европске уније имају снагу закона на подручју заједнице, па су обавезујуће за чланице и не постоји потреба непосредног укључивања у поједине националне оквире. Директиве немају снагу закона, већ чланице одлучују о начину усвајања и интеграције ових прописа у свој регулаторни оквир. Чланице су мотивисане за транспонување директива у националне оквире због користи које могу остварити од упоредивих и транспарентних финансијских информација на подручју европског

тржишта. Најзначајнији акти који сачињавају рачуноводствени регулаторни оквир на подручју Европске уније су:

- Директива 2013/34/ ЕУ,
- Директива 2014/95/ЕУ
- Директива 2006/43/ ЕУ,
- Директива 2014/56/ЕУ,
- Регулатива 1606/2002/ЕС.¹⁶¹

Осим наведених прописа, општи регулаторни оквир укључује још и: Директиву о објављивању (Publication Directive 2009/101/ЕС), Директиву о одржавању капитала (Capital Maintenance Directive 2012/30/ЕС), Једанаесту директиву (Branches Directive 89/666 ЕЕС). Специфична питања извештавања регулисана су Директивом о транспарентности (Transparency Directive 2004/109/ЕС), Директивом о годишњим финансијским извештајима и консолидованим финансијским извештајима банака и других финансијских институција (Bank Accounting Directive 89/666/ЕЕС), Директивом о годишњим финансијским извештајима и консолидованим финансијским извештајима друштва за осигурање (Insurance Accounting Directive 91/674/ЕЕС), Директивом о субјектима за заједничка улагања и преносиве хартије од вредности (UCITS Directive 2009/65 ЕС), Директивом о проспекту (Prospectus Directive 2003/71/ЕС).¹⁶²

У Европској унији, преко тридесет година, регулисање финансијског извештавања се заснивало се Четвртој (Directive 78/660/ЕЕС) и Седмој (Directive 83/349/ЕЕС) Директиви. У току овог периода директиве су више пута мењане, али нису биле подвргнуте детаљној ревизији. Међутим, нови захтеви у погледу обелодањивања, нова правила вредновања, пре свега из области рачуноводства по фер вредности, оптеретили су постојеће прописе, па су директиве постале обимне. Други проблем у вези са применом наведених норми, односио се на велики број опција и отежано поређење финансијских извештаја различитих земаља. Прописи су постали оптерећујући и комплексни, што је посебно долазило до изражаја код малих и средњих предузећа, како је и наведено у саопштењу из 2008. године чија је суштина описана као „Најпре мисли на мале“. Обзиром да преко 99% европских предузећа припада категорији мале и средње привреде јавила се потреба за реформом прописа из области рачуноводства, а у складу са Стратегијом развоја мале и средње привреде до 2020.

¹⁶¹ Randelović, D., Đukić, T. (2018), *Harmonization of Accounting Regulations in The European Union With Special Reference to The EU Central and Eastern European Countries*, Facta Universitatis: 1-13

¹⁶² Доступно на: ec.europa.eu/finance/company-reporting/legal-framework/index_en.htm, приступљено 05.06.2017.

године, која има за циљ остваривање одрживе и инклузивне економије, уз побољшање приступа изворима финансирања за овај сектор. Данас, окосницу законског оквира Европске уније чини Нова рачуноводствена директива (Directive 2013/34/EU). Директива је резултат напора Европске уније да се побољша општи приступ предузетништву, што управо подразумева симплификацију прописа за сектор мале и средње привреде, кроз тзв. „паметно законодавство које подразумева оптимални однос између административног оптерећења, трошкова и потреба корисника финансијских информација.“¹⁶³

Директива 2013/34/EU има за циљ убрзање токова капитала на међународном нивоу путем вишег квалитета и упоредивости финансијских извештаја, уз осигурање заштите интереса шире јавности. Према директиви, рачуноводствено законодавство Уније мора да постигне равнотежу између потреба корисника за квалитетним финансијским и интереса извештајних ентитета. Садржај директиве је подељен у једанаест поглавља и седам додатака:

Табела 6. Структура и садржај Нове рачуноводствене директиве (Directive 2013/34 EU)

Назив дела	Опис садржаја
Преамбула	Најзначајнији аспект финансијског извештавања је извештавање за потребе малих и средњих предузећа, што подразумева поједностављење процеса и смањење захтева за финансијским извештавањем МСП и малих група.
Подручје примене, дефиниције и категорије предузећа и група	Нова категоризација предузећа Нова категоризација група предузећа Увођење категорије микро ентитета Дефинисање кључних појмова и термина, као што су субјекти од јавног интереса, учешће у јавном интересу и сл.
Опште одредбе и начела	Годишње финансијске извештаје чине биланс стања, рачун добитка и губитка и белешке уз финансијске извештаје. Државе чланице, поред наведених, могу да у годишње извештаје уврсте и друге извештаје. Приликом припреме и презентације финансијских информација примењују се следећа начела: <ul style="list-style-type: none"> • начело трајности пословања • начело доследности • начело опрезности • начело обрачуна у признавању расхода и прихода • начело индивидуалне процене • начело идентитета • забрана пребијања ставки између активе и пасиве и прихода и расхода, • ставке у билансу и рачуну добитка и губитка се презентују полазећи од суштине трансакције или догађаја • начело набавне цене или трошка производње

¹⁶³ Директива 2013/34 ЕУ европског парламента и већа, доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>, приступљено: 14.01.2018. године

	<ul style="list-style-type: none"> • принцип материјалности. <p>Стална средства се вреднују по набавној вредности, док је алтернативна основа ревалоризациона вредност.¹⁶⁴</p> <p>Примена фер вредности као алтернативне методе за државе чланице за финансијске инструменте, као и за одређене делове активе, осим финансијских инструмената. Примена фер вредности треба да резултира истинитим и поштеним приказом финансијске позиције и перформанси</p>
Биланс и рачун добитка и губитка	<p>Предложене форме биланса у Анексу 3 и Анексу 4</p> <p>Предложене форме рачуна добити и губитка у Анексу 4 и Анексу 5</p> <p>Могућност припреме скраћене верзије биланса за микро и мала предузећа</p> <p>Могућност припреме скраћених верзија рачуна добити и губитка за микро и мала и средња предузећа</p>
Белешке уз финансијске извештаје	<p>Већи обим информација које треба обелоданити, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвојене рачуноводствене политике, • у случају када је националном регулативом дозвољена примена ревалоризационе вредности белешке морају бити приказане у виду табеле, • у случају примене фер вредности у мерењу финансијских инструмената или активе која није финансијски инструмент, потребно је обелоданити све битне претпоставке за начине и технике вредновања, • додатна обелодањивања за средња, велика предузећа и субјекте од јавног интереса, • додатна обелодањивања за велика предузећа и субјекте од јавног интереса.
Извештај о пословању	<p>Извештај о пословању представља објективан преглед развоја и резултата пословања предузећа, његовог положаја са описом ризика и неизвесности којима је предузеће изложено. Осим тога, извештај укључује информације о :</p> <ul style="list-style-type: none"> • вероватном будућем развоју; • активностима истраживања и развоја; • стицању сопствених деоница; • постојању подружница; • циљевима и методама управљања финансијским ризиком; • изложености предузећа главним ризицима; • нефинансијским показатељима успешности, као и питања из области одрживог развоја пословања. <p>У оквиру овог извештаја, субјекти од јавног интереса су дужни да објаве и извештај о корпоративном управљању који треба да садржи правилник о корпоративном управљању. Такође, предузеће презентује и правилник о корпоративном управљању за чију се примену добровољно одлучило, као и све битне информације о пракси корпоративног управљања које су наметнуте из националног права.</p>
Консолидовани финансијски извештај	<p>Консолидоване финансијске извештаје и консолидовани извештај о пословању припремају матичне предузећа, под прописаним условима. Ове обавезе ослобођена су матична предузећа малих група, а државе чланице могу ослобађање прописати и у случају средњих група. Матично предузеће може бити ослобођено припреме консолидованих финансијских извештаја, осим уколико неко од зависних предузећа није субјекат од јавног интереса. Под одређеним условима, омогућено је и ослобађање матичних предузећа која су зависна предузећа другог матичног предузећа, као и група у оквиру којих су и субјекти од јавног интереса. Приликом ослобађања од обавезе консолидације европски законодавац је имао у виду однос трошкова</p>

¹⁶⁴ Према члану 7. Директиве 2013/34 ЕУ у случају примене ревалоризационе вредности државне чланице у националном закону морају предвидети основу за мерење, њен садржај, граничне вредности и правила примене. Ефекти примене ревалоризационе вредности приказују се у ревалоризационим резервама. Држава може утврдити правила примене ревалоризационих резерви, а пренос ревалоризационих резерви у рачун добити и губитка је могућ само под условом да су ставке на које се односе ревалоризационе резерве и заиста реализоване. Ревалоризационе резерве се не расподељују, осим у случају када представљају стварно остварену добит.

	припреме консолидованих извештаја, као и користи од финансијских информација презентованих у њима.
Објављивање	Државе чланице требају осигурати објављивање одобрених годишњих финансијских извештаја и извештаја о пословању заједно са мишљењем овлашћеног ревизора или ревизорског друштва у разумном року не дужим од 12 месеци од датума билансирања. Ради редукације трошкова извештавања мала предузећа могу бити ослобођена обавезе објављивања рачуна о добити и губитку и извештаја о пословању, док средња предузећа могу објавити скраћене верзије биланса стања и скраћену верзију напомена у финансијским извештајима. Сходно европском праву, Директива уводи и колективну одговорност административних, управних и надзорних одбора за припрему и објављивање годишњих финансијских извештаја, као и консолидованих финансијских извештаја и консолидованих извештаја о пословању. При том, националним правом државе чланице регулишу степен одговорности и санкционисање.
Ревизија	Обавеза ревизије финансијских извештаја прописана је за субјекте од јавног интереса, велике и средње ентитете. Ревизија финансијских извештаја заснива се на Директиви 2006/43 ЕУ. Осим тога, област ревизије се проширује и на извештај о управљању. У оквиру поступка, ревизор треба да изрази мишљење о усклађености годишњих финансијских извештаја и извештаја о пословању. Осим тога, ревизор оцењује садржај извештаја о пословања узимајући у обзир позитивне законске прописе.
Одредбе о изузећима и ограничењима за изузећа	Постоји могућност изузећа микро ентитета од објављивања информација о: <ul style="list-style-type: none"> • аконтацијама и обрачунатим приходима, као и о обрачунатим расходима и одложеним приходима, • напомена уз финансијске извештаје, при чему у билансу стања морају бити објављене информације о износу финансијских обавеза, јемства или неподвижних издатака, • износа аконтација и одобрених кредита члановима административних, управних и надзорних одбора, • обавезе састављања извештаја о пословању, • обавезе објављивања годишњих финансијских извештаја, у случају да су информације садржане у њима поднесене бар једном надлежном телу према националним прописима државе чланице. Директива допушта микро ентитетима припрему скраћеног биланса и рачуна добитка и губитка; Директивом је су предвиђена и изузећа за зависна предузећа, као и за предузећа која су у другим предузећима чланови са неограниченом одговорношћу.
Извештај о плаћањима држави	Постоји обавеза припреме извештаја о плаћањима држави и државним организма за велике ентитете и субјекте од јавних интереса који делују у области екстрактивне индустрије укључујући и експлоатацију шума, минерала, уља, резерви природног гаса и сеча примарних шума. Овим извештајем обелодањују се сва плаћања, било да су учињена једнократно или у низу везаних исплата, изнад 100.000 еур у једној финансијској години. Појмом „држава“ означава се други национални, регионални или локални ауторитет државе чланице или треће земље, укључујући одељење, агенцију или предузеће под контролом државе. Плаћања се дефинишу као износи које извештајни ентитети плаћају држави или државним органима као накнаду за право вршења активности из горе наведених области.

Извор: Директива 2013/34 ЕУ, доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

<content/HR/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>, приступљено дана: 14.01.2018. године

Директивном су измењени критеријуми за класификацију ентитета и и уведена класификација група ентитета, а ради постизање горе поменутих циљева. Прописана је

нова категорија микро ентитета као доминантне групације субјеката, чиме су створени предуслови за дефинисање појединачних правила финансијског извештавања и смисленог вођења економске политике на подручју Европске уније. Структура финансијских извештаја је предложена, а за одређене ентитете омогућена је и израда скраћених биланса. Директивом су уведене и новине у општим одредбама и начелима које се односе на могућност примене фер вредности приликом одмеравања одређених категорија финансијских инструмената, као и одређене имовине. Ради побољшања односа између трошкова и користи од финансијског извештавања за микро и мале ентитете предвиђена су извесна поједностављења у обелодањивању. На овај начин, Директива тежи потпуној хармонизацији финансијског извештавања за мале и микро ентитете, што се постиже путем смањења опција и потребних обелодањивања за реално и поштено презентовање пословања ових ентитета, узимајући у обзир потребе корисника у појединим националним економијама. Европски законодавац препоручује да се финансијско извештавање ових ентитета на територији Уније, третира на исти начин и да не треба наметати додатне захтеве за ове категорије предузећа. С друге стране, директива допушта земљама чланицама да успоставе додатне захтеве у својим националним законодавствима за средње и велике ентитете, јер је иста развијана с намером да се постигне компромис између земаља чланица које примењују различите рачуноводствене моделе. Зато опције за решавање одређеног рачуноводственог проблема представљају инструменте за достизање компромиса између англо – саксонског и континенталног модела, па је неопходно постићи вишу усклађеност у финансијском извештавању између појединих држава. Земље чланице Европске уније биле су дужне да своја национална законодавства ускладе за захтевима Директиве 2013/34/ЕУ до 20.06.2015. године, док се иста примењује у финансијском извештавању почев од 2016. године, са могућношћу одлагања крајњег рока за примену нових правила. Процењени позитивни ефекти усвајања измена у рачуноводственим правилима, презентовани у коначном предлогу Европског савета и односе се на :

- побољшање квалитета финансијског извештавања,
- смањење трошкова финансијског извештавања за микро, мале и средње ентитете, као и за мале и средње групе предузећа,
- чвршћу заштиту интереса како интерних, тако и екстерних корисника,
- вишу транспарентност у извештавању у исплатама државним органима,

- креирање нормативних претпоставки за наредни ниво конвергенције.¹⁶⁵

Осим тога, корпоративна друштвена одговорност представља све значајнији сегмент деловања пословних субјеката, што намеће потребу за проширењем делокруга извештавања, а самим тим и за уређењем овог процеса. Корпоративну друштвену одговорност одражавају добровољне активности предузећа с фокусом на подмиривање захтева конкретних стејкхолдера и животне средине. Извештавање о корпоративно одговорном понашању пословних субјеката условљено је потребама стејкхолдера, традицијом компаније, пословном филозофијом, као и успостављеним систем вредности једног друштва, његовом културом и етичким стандардима. Политика Европске уније о друштвено одговорном понашању корпорација и извештавању, први пут је систематизована и представљена 2001. године у документу „Зелени папир: унапређење оквира за корпоративну социјалну одговорност,“ који обрађује питања као што су: људски ресурси здравље и безбедност, сарадња са окружењем, људска права и проблеми животне средине.¹⁶⁶ Даљи развој европске политике у овој области резултирало је доношењем новог документа под називом „Бели папир“ (СОМ 2), који је допуна претходном и обрађује питања повезана са корпоративном друштвеном одговорношћу, као што су образовање, добра пракса, развој инструмента корпоративне друштвене одговорности и сл. Ови акти, као и Четврта Директива, у основи су се бавили извештавањем о одрживом развоју, социјалним активностима и другим нефинансијским аспектима ентитета.

Нова стратегија у области корпоративне друштвене одговорности Европске уније за период од 2011-2014. године (СОМ 2011) је требала да допринесе развоју добре праксе за државе чланице. Један од циљева стратегије односио се и на унапређење квалитета извештавања о животној средини и социјалним питањима. Релевантне смернице за извештавање о друштвено одговорном понашању компанија обухватале су стандарде UN, OECD-а и Глобалну иницијативу за извештавање (GRI – Global Reporting Initiative).

Европска унија је у циљу више транспарентности и упоредивости нефинансијских информација о пословању ентитета, Директивом 2013/34/ЕУ увела обавезу обелодањивања информација о пословном моделу, политикама, ризицима и кључним

¹⁶⁵Stojiljkovic M. (2016), *New accounting directive with the aim to improve financial reporting in the European Union*, Teme, XL, No. 1:103-122

¹⁶⁶СОМ 1 доступно на

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/devc/20020122/com%282001%29366_en.pdf, приступљено 10.02.2018. године.

перформансама које су повезане са питањима животне средине, социјалним питањима и питањима запошљавања, укључујући заштиту људских права, корупције и превара за поједине категорије ентитета. Доношењем амандмана, односно, Директиве 2014/95/ЕУ, наметнута је обавеза припреме нефинансијског извештаја за све велике ентитете који су субјекти од јавног интереса и на дан билансирања премашују критеријум просечног броја запослених од пет стотина. Ентитети који не испуњавају предвиђене критеријуме, наведене информације презентују у оквиру извештаја о пословању, док чланице могу изузети мале и средње ентитете од обавезе објављивања ових информација. Директива 2014/95/ЕУ је требала да допринесе „стандардизацији у припреми и презентацији извештаја о друштвеној одговорности корпорација, чиме би се потенцијално остварили позитивни утицаји на њихову коегзистентност и упоредивост.“¹⁶⁷

Међутим, у овој намери европски законодавац се определио за приступ минималне хармонизације у нефинансијском извештавању, упркос бољим резултатима на које су указивале пројекције засноване на потпуној хармонизацији. Директива не прописује директне мере, већ оставља простор за тумачење струке, што пажњу усмерава на садржину, уместо на испуњавање формалних претпоставки приликом припреме извештаја о друштвеној одговорности корпорација. Поред флексибилности, овакав приступ је и јефтинији, јер су према проценама трошкови нефинансијског извештавања по предузећу у случају минималне хармонизације између 600 еур и 4.300 еур, док би приступ заснован на максималној хармонизацији финансијски оптеретио ентитете између 33.000 еур и 604.000 еур, што је вишеструко већи износ.¹⁶⁸

С друге стране, недостатак постојећих прописа је неупоредивост извештавања, посебно између ентитета који послују у различитим земљама. Како би се овај проблем превазишао кроз подршку ентитетима у испуњењу захтева Директиве, Европска унија је јуна 2017. године објавила необавезујуће Смернице за нефинансијско извештавање (Смернице ЕУ). Смернице престављају својеврсни алат за припрему и презентацију корисних, коегзистентних и упоредивих нефинансијских информација о пословању ентитета. Европска комисија је у развоју смерница пошла од постојећих националних, европских и међународних оквира, с циљем систематизације прописа и методологија које компаније могу користити приликом презентовања нефинансијских информација. Иако не прописују обавезу примене јединствене регулативе, одређена стандардизација

¹⁶⁷ Thomas, W., Maguire, A. (2014), *Changes Ahead for Corporate Sustainability Disclosures Following Publication of New EU Directive*, Willkie Farr & Gallagher LLP

¹⁶⁸ Доступно на [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52017XC0705(01)), приступљено: 14.02.2018

би утицала на ефикасност извештавања и већу упоредивости извештаја о корпоративној друштвеној одговорности субјеката који послују на подручју Уније.

Такође, Директива 2014/95/ЕУ налаже овлашћеним ревизорима и друштвима за ревизију обавезу провере достављања нефинансијског извештаја за обвезнике, док је дозвољена екстерна провера садржаја истих, што се детаљније уређује националним оквирима земаља чланица. Не постојање обавезне ревизије садржаних информација о друштвено одговорном понашању компанија на подручју Уније, као и „недостатак прописа којим би се уредио оквир ревизије, што подразумева дефинисање одговорних тела тј. пружалаца услуга, стандарда и критеријума за екстерну ревизију нефинансијских информација, неповољно утиче на њихов квалитет¹⁶⁹, што посебно долази до изражаја код корисника који нису упознати са националном регулативом коју примењује конкретни ентитети. Земље чланице су у оквиру својих националних регулатива, транспоновале су захтеве Директиве 2014/95/ЕУ, што се може видети из табеле:

Табела 7. Транспонованье Директиве 2014/95/ЕУ у националне оквире земаља чланица Европске Уније

Захтеви	Дефинисање великих ентитета	Дефинисање субјеката од јавног интереса	Теме и садржај извештаја	Извештајни оквир	Формат обелодањивања	Ревизија	Извештавање о не предузимању мера у предвиђеним областима	Начело сигурности	Захтеви за извештавањем о разноликости
Исти као у директиви	20	6	22	24	6	10	-	25	18
Изостављени	-	-	-	-	-	1	4	5	-
Прилагођени	10	24	8	6	24	9	26	-	12

Извор: Прилагођено према *CSR Europe (2017), Member State Implementation of Directive 2014/95/EU, Brussels: CSR Europe:10*

Међутим, може се уочити да постоје разлике у транспонованью Директиве у појединим земљама чланицама, јер за већину тема које директива прописује, захтеви су прилагођени у појединим националним оквирима. Осим тога, директива садржи минимална правила којих се субјекти требају придржавати у нефинансијском

¹⁶⁹ Кнежевић, Г., Павловић, В., Стевановић, С., (2017), Извештавање о одрживом развоју – карактеристике, ограничења, перспектива у Републици Србији, *Пословна економија*, 11(1): 83-102

извештавању, што доводи у питање ефекте овако конципираног европског оквира на хармонизацију и квалитет информација о корпоративној друштвеној одговорности.

Напоследку, у области ревизије финансијских извештаја, окосницу европске регулативе чини Директива 2014/56/EУ, која је заменила Директиву 2006/43/EУ. Наведене директиве јесу одговор на слабости Осме директиве (Directive 84/253/EEC) из 1984. године. Доношењем Директиве 2006/43/EУ тзв. Нове осме директиве детаљније су уређена следећа питања од значаја за квалитет законске ревизије финансијских извештаја:

- приступање ревизорској професији,
- одобрење и регистрација ревизора и ревизорских друштва,
- јачање професионалне етике ревизорске професије,
- садржај ревизорског извештаја који мора потписати овлашћени ревизор који је вршио законску ревизију у име ревизорске фирме,
- примена међународних ревизорских стандарда које је Европска унија усвојила, ради стандардизације квалитета ревизије на подручју земаља чланица,
- успостављање ефикасног система јавног надзора над законским ревизорима и ревизорским друштвима.

Финансијска криза је показала да ондашња регулатива из области ревизије захтева додатна побољшања, што је и учињено Директивом 2014/56/ЕС и Регулацивом 537/2014/EУ. Овим прописима створена је основа за унапређење квалитета ревизије на подручју земаља чланица, а најзначајније промене укључују:

- увођење обавезне ротације ревизорских фирми у ревизији финансијских извештаја субјеката од јавног интереса,
- забране пружања одређених услуга субјекту ревизије, чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту,
- одређивање горње границе накнаде за услуге извршене субјекту од јавног интереса, а које не спадају у ревизију,
- јачање улоге ревизорског одбора субјекта о јавног интереса,
- проширење обима информација које се презентују у оквиру мишљења у ревизорском извештају,
- увођење додатне обавезе припреме ревизорског извештаја за ревизорски одбор субјекта од јавног интереса,
- прописивање минималних услова за организацију ревизорских друштва,

- значајно ограничавање задатака јавног тела за супервизију који ће бити делегирано професионалној асоцијацији ревизора.¹⁷⁰

Постојећи регулаторни оквир из области ревизије је усклађен са Директивом 2013/34/ЕУ, а „нови прописи усмеравају пажњу на одговорност ревизора и ревизорских друштава за ревизију финансијских извештаја субјеката од јавног интереса према својим клијентима, као и према надзорном телу тржишта капитала, рачуноводственој и самој ревизорској професији.“¹⁷¹

Према проценама на подручју Европске уније постоји 300.000 субјеката који подлежу законској ревизији од чега 30.000 имају обавезу испуњење додатних захтева који су предвиђени за субјекте од јавног интереса.¹⁷² Овако конципирани прописи у области ревизије и контроле финансијских извештају могу значајно допринети побољшању квалитета финансијског извештавања и повећању њихове корисности за инвеститоре и кредиторе у процени пословних перформанси привредних субјеката.

Оваквим приступом у развоју регулативе из области рачуноводства и ревизије, Европска унија прати савремене правце у развоју пословних субјеката, узимајући у обзир потребу за хармонизацијом финансијског извештавања унутар, али и ван граница Уније. У том смислу, Савет је донео Регулативу о усвајању и примени МСФИ/МРС, МСР за земље чланице. Регулатива 1606/2002/ЕС је део регулаторног оквира Уније, а према истој ентитети који припремају консолидоване финансијске извештаје, а чијим се хартијама од вредности тргује на регулисаном тржишту Европске уније, дужни су да примењују МСФИ/МРС. Опционо, овом Одлуком, земљама је остављена могућност проширења примене МСФИ/МРС, МСР и на остале привредне субјекте који не учествују на организованим тржиштима капитала. Примена Уредбе Савета Европе је обавезујућа за земље чланице, те не постоји потреба за непосредним усвајањем исте.

Дакле, у земљама Европске уније, директиве и уредбе представљају основни инструмент уређења и хармонизације рачуноводства и финансијског извештавања. Земље чланице су дужне да две године након усвајања, ускладе своје законске оквире са захтевима Европске уније. Међутим, донети директива као инструмената хармонизације финансијског извештавања су ограничени. Прво ограничење односи се

¹⁷⁰ Mickiewicz, A. (2016), European Union Regulations of Corporate Reporting as a Response to the Evaluation of Business Activity Conditions, Finance and Accounting, Vol.1 No.1: 40-47

¹⁷¹ Botez D. (2014), *New Requirements For Statutory Auditors in European Union*, Studies for Scientific Researches, Economics Edition, No.20: 37-43

¹⁷² Deloitte, (2015), *EU audit legislation*, Deloitte: 3, доступно на : <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Audit/gx-deloitte-eu-audit-legislation-overview.pdf>, приступљено: 18.02.2018.

на чињеницу да усвајање директива у земљама чланицама, не значи и аутоматску примену. Обавезна примена осигурава се њиховим транспоновањем у националну легислативу. Приликом прописивања обавезне примене директива, национални законодавци могу тражити ширу примену појединих одредби, јер европски законодавац наводи само минималне захтеве, што угрожава упоредивост финансијских извештаја. Такође, разлике у интерпретацији директива могу неповољно утицати на хармонизацију финансијског извештавања. Наиме, директиве се публикују на свим службеним језицима Европске уније, а поједине језичке верзије директива јесу основа за транспоновање у законске прописе чланица. Термиолошке разлике у језичким верзијама потенцијална су опасност од разлика у садржајима директива које су усвојене као део легислативе појединих земаља.¹⁷³ Осим тога, земље чланице инкорпорирају директиве у постојећи регулаторни оквир који је одређен специфичностима сваке земље, при чему не постоји обавеза укидања старих рачуноводствених прописа, нити у потпуности придржавања одредби усвојених директива.

Због свега наведеног, европска рачуноводствена регулатива не може осигурати потпуну хармонизацију рачуноводствених прописа и пракси појединих земаља чланица. Европски законодавац, дефинише општа правила за усклађивање најзначајнијих подручја рачуноводства, попут рачуноводствених начела, метода вредновања, форме финансијских извештаја, статутарне ревизије, без амбиције достизања униформности, а поменута ограничења и препреке негативно се одражавају на транспарентност, релевантност и упоредивост финансијских извештаја на подручју јединственог тржишта Европске уније.

2.4. ПРОФЕСИОНАЛНА РЕГУЛАТИВА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Професионална рачуноводствена регулатива обухвата прописе које креирају и усвајају релевантне професионалне организације, а чија се примена заснива на поимању њихове корисности за финансијско извештавање и професионалној одговорности приређивача финансијских извештаја. Настала је услед потребе рачуноводствене професије за саморегулацијом активности припадника струке, при чему је кроз удруживање професионалним асоцијацијама омогућено вршење регулаторне функције путем доношења и примене норми у којима су садржане

¹⁷³ Кликовац, А. (2009), *Финансијско извештавање у Европској Унији*, Загреб: Мате: 71-72

устаљене рачуноводствене праксе. Професионална рачуноводствена регулатива се може дефинисати као скуп својеврсних споразума рачуноводствене струке систематизованих у виду концепата, стандарда и кодекса, којим се ближе одређује рачуноводствени третман и поступање професионалних рачуновођа приликом одмеравања и обелодањивања појединих пословних догађаја и трансакција у финансијским извештајима.

Корисност професионалне рачуноводствене регулативе произилази из компетенција рачуноводствене професије. Осим тога, процедура усвајања ових прописа најчешће подразумева јавну дискусију, како би се узели у обзир различити интереси корисника. На овај начин, постиже се објективност и неутралност у успостављању регулативе, што позитивно утиче на поверење стејхолдера, односно, на приватање и примену исте, како од професионалних рачуновођа, тако и од корисника финансијских извештаја.

Професионална регулатива комплетира рачуноводствени регулаторни оквир у делу који није обухваћен законом. Због свог практичног искуства, припадници рачуноводствене професије су позванији да непосредно учествују у креирању и усвајању сврсисходних рачуноводствених норми. Савремени услови пословања захтевају развој регулативе на међународном нивоу како би се одржали интереси већине на глобалном тржишту, па су „професионалне организације виђене као механизми за промоцију најбољих интернационалних рачуноводствених пракси широм света.“¹⁷⁴ У том смислу, концептуални оквири и општеприхваћени системи рачуноводствених стандарда представљају најзначајније инструменте посредством којих релевантни међународни професионални регулатори, као и национални регулатори настоје да превазиђу постојеће разлике и унапреде квалитет финансијског извештавања.

2.4.1. Концептуални оквир за финансијско извештавање

Унапређење финансијског извештавања, кроз међународну хармонизацију, иницирало је доношење оквира у коме су изложена основна теоријска и концептуална питања која сачињавају темељ развоја рачуноводства. Концептуални оквир омогућава унапређење рачуноводствених стандарда заснованих на циљно оријентисаним концепцијским основама, што доводи до успостављања рачуноводствених система који

¹⁷⁴ Cooper, D. J., Robson, K., (2006), *Accounting, Professions and regulation: Locating the Sites Of Professionalization, Accounting, Organizations and Society*, No. 31: 415-444

имају утемељење у принципима.¹⁷⁵ Недостатак јединственог концептуалног оквира проузроковао би умножавање рачуноводствених система утемељених на правилима којима би се ближе регулисао рачуноводствени третман појединих трансакција. Овакви системи имају низ слабости, а најочигледније су рестриktivност и недовољна флексибилност. Због тога је креирање и развој теоријске основе са сврхом детерминисања начина за одмеравање и обелодањивање информација о трансакцијама предузећа за потребе заинтересованих корисника, предмет бављења и IASB-а и FASB-а. Ове две водеће организације рачуноводствене професије су развиле сопствене оквири, а заједнички рад на приближавању и развоју јединствене основе започет је Пројектом ревизије Оквира. Пројекат ревизије Оквира је настао као одговор на глобализацију пословања, са идејом формирања основе за даљу конвергенцију рачуноводствених стандарда и доношење законских прописа на нивоу појединих јурисдикција, како би се олакшао процес усаглашавања рачуноводствених пракси.

На подручју САД-а, FASB-ови Извештаји о концептима финансијског рачуноводства (Statements of Financial Accounting Concepts – Concepts Statements - SFAC) конципирани су с намером да служе јавном интересу, путем дефинисања циљева, квалитативних карактеристика и других концепата који представљају својеврсне водиче у избору економских феномена препознатљивих и мерљивих у процесу финансијског извештавања. Концептуални извештаји усмеравају FASB у развоју стандарда и доприносе бољем разумевању садржаја и ограничења у области финансијског извештавања, али не успостављају стандарде.¹⁷⁶ Концептуални извештаји су донесени 1978. године и од тада су више пута мењани. Укупно је донесено осам извештаја, од којих су на четири снази, и то:

SFAC 1 - Циљеви финансијског извештавања пословних ентитета – према овом извештају циљеви финансијског извештавања се огледају у пружању информација за пословно одлучивање. Одређивањем циљева и концепата не решава се проблем финансијског рачуноводства и извештавања, већ се дефинишу алати за унапређења у овом подручју. Дакле, сврха Концептуалних извештаја је успостављање циљева и концепата који ће Одбору олакшати доношење стандарда финансијског рачуноводства и извештавања.

¹⁷⁵ доступно на <http://www.accaglobal.com>, приступљено 14.06.2017. године

¹⁷⁶ доступно на <http://www.fasb.org>, приступљено: 14.06.2017. године

SFAC 2 – Квалитативне карактеристике рачуноводствених информација. Овај извештај оцењује карактеристике које одређена рачуноводствена информација треба да поседује, како би била корисна за стејкхолдере.

SFAC 3 – Елементи финансијских извештаја привредног субјекта, којим се дефинише десет елемената директно повезаних са перформансама и статусом предузећа. Елементима се одређује структура финансијских извештаја сачињена од позиција на којима су приказани ефекти пословних трансакција и догађаја на ресурсе предузећа.

SFAC 4 – Циљеви финансијског извештавања непрофитних организација, детерминише општу намену финансијског извештавања за непрофитне организације. Одбор је сагледавањем садржаја наведеног извештаја и SFAC 1, закључио да не постоји потреба за развијањем независног концептуалног оквира за било коју категорију ентитета. Према Одбору, општи циљеви финансијског извештавања непрофитних организација морају бити слични циљевима пословних ентитета, па би скуп циљева ове две категорије ентитета требао да буде темељ за израду интегрисаног концептуалног оквира за финансијског рачуноводство и и извештавање за све пословне ентитете.

SFAC 5 – Признавање и мерење у финансијским извештајима привредних субјеката, утврђује критеријуме и смернице за укључивање и презентовање финансијских информација у финансијске извештаје. Извештајем се разматрају критеријуми и упутства за припрему финансијских извештаја који чине завршни рачун, при чему је посебна пажња посвећена извештају о зарадама и бруто приходу.

SFAC 6 – Елементи финансијских извештаја, којим се дефинишу саставни делови финансијских извештаја тј. класе позиција које сачињавају финансијске извештаје. Речима и бројевима се представљају одређене позиције које одражавају ефекте пословних трансакција. Извештајем се дефинише десет елемената финансијских извештаја. Имовина, обавезе, капитал (у пословним субјектима) или нето имовина (у непрофитним организацијама), приходи, расходи, добитак и губитак су елементи којима се презентује пословање привредних субјеката и непрофитних организација, док су три елемента финансијских извештаја карактеристична само за привредне субјекте – улагање власника, расподела власницима и бруто приход.

SFAC 7 – Коришћење информација новчаног тога и садашње вредности у рачуноводственим мерењима. Овај извештај се темељи на чињеници да се тржишна вредност примењује у већини случајева, али се често користе и пројекције будућих новчаних токова као основа за мерење имовне и обавеза. SFAC 7 пружа оквир за

коришћење будућих новчаних токова као основе за рачуноводствена мерења. Такође, њиме се регулише употреба садашње вредности, у случају када износ и време будућих токова готовине нису извесни.

SFAC 8 – Концептуални оквир за финансијско извештавање је намењен постављању циљева и концепата за развој финансијског рачуноводства и финансијског извештавања. Пружање информација будућим инвеститорима, кредиторима и осталим повереницима је најзначајнији сегмент овог извештаја. Остали сегменти односе се на: концепт извештајног ентитета, квалитативне карактеристике и ограничења корисних финансијских информација, елементе финансијских извештаја, признавање, мерење, презентацију и обелодањивање. Преглед статуса појединих SFAC –а, приказан је у следећој табели:

Табела 8. Преглед статуса FASB-ових Концептуалних извештаја

Извештај о концептима финансијског рачуноводства		Статус – Повезаност са другим извештајима		
Број	Назив	Датум доношења	Утиче:	Под утицајем:
SFAC 1	Циљеви финансијског извештавања привредних друштва	новембар 1978.	нема	замењен са SFAC 8
SFAC 2	Квалитативне карактеристике рачуноводствених информација	мај 1980.	нема	6. параграф и 2. фуснота замењени са SFAC 6
SFAC 3	Елементи финансијског извештавања	децембар 1980.	нема	замењен са SFAC 6, параграф. 2
SFAC 4	Циљеви извештавања непрофитних организација	децембар 1980.	нема	нема
SFAC 5	Признавање и одмеравање у финансијским извештајима привредних друштва	децембар 1984.	нема	нема
SFAC 6	Елементи финансијских извештаја	децембар 1985	замењује 6. параграф и 2. фусноту SFAC 2 и SFAC 3	нема
SFAC 7	Коришћење информација о новчаним токовима и садашње вредности у рачуноводственим мерењима	фебруар 2000.	нема	нема
SFAC 8	Концептуални оквир за финансијско извештавање	септембар 2010.	нема	укида SFAC 1 и SFAC 2

Извор: доступно на <http://www.fasb.org>, приступљено: 14.06.2017.

Актуелна верзија IASB-овог Концептуалног оквира ступила је на снагу 2010. године. Овом верзијом замењено је решење из 1989. године, којим је IASC поставио

темеље стандардизацији финансијског извештаја, доносећи Оквир који је требао да послужи као платформа за:

- преиспитивање постојећих МРС и нових висококвалитетних МРС,
- доношење законских прописа,
- унапређење процеса хармонизације законских прописа, рачуноводствених стандарда и процедура у вези са презентацијом финансијских извештаја на глобалном нивоу путем смањења броја опција у МРС,
- решавање проблематике која није регулисана постојећим стандардима, али се очекује да ће постати део стандарда,
- тумачење информација садржаних у финансијским извештајима припреманих према МРС.

Концептуални оквир није стандард, њиме се не дефинишу стандарди, нити се сужава њихова примена, већ се даје усмерење за унапређење постојећих и развој нових стандарда. У случају, постојања неусаглашености између Оквира и МСФИ, захтеви стандарда се примењују као старији. Делокруг актуелног Концептуалног оквира обухвата следеће области:

- циљеве финансијског извештавања,
- квалитативне карактеристике финансијских информација,
- признавање и мерење елемената финансијских извештаја,
- концепте капитала и одржање капитала.¹⁷⁷

Све интензивнија интеграција националних економија у светске економске токове и повезано са тим настојање ISAB–а и FASB-а да приближи међународне и америчке рачуноводствене стандарде, посебно након потписивања Меморандума о сарадњи из 2002. године, утицали су и на ревизију и даљи развој њихових концептуалних оквира. Ревизија концептуалног оквира започета је 2004. године, као заједнички пројекат ISAB–а и FASB-а, с циљем унапређења квалитета и стандардизације финансијског извештавања, путем изградње јединственог оквира као основе за развој стандарда финансијског извештавања. За ISAB, овај пројекат је значио иновирање садржаја постојећег оквира у делу нејасних и застарелих смерница за одмеравање и обелодањивање имовине и обавеза, као прецизирања његове улоге у доношењу одлука о признавању и процени. Такође, иновирани оквир је требао да пружи корисницима потпунији, јаснији и ажурнији скуп темељних концепата за

¹⁷⁷ доступно на: www.iasplus.com, пристуљено: 14.06.2017.

МСФИ. Реализација пројекта одвијала се кроз осам фаза: Прва фаза (А) – циљеви финансијског извештавања опште намене и квалитативне карактеристике финансијских информација; Друга фаза (Б) – елементи финансијских извештаја и њихово признавање; Трећа фаза (Ц) – мерење (вредновање) елемената финансијских извештаја; Четврта фаза (Д) – извештајни ентитети; Пета фаза (Е) – презентација и обелодањивање; Шеста фаза (Ф) – обухватање и сврха; Седма фаза (Г) – примена на непрофитне ентитете; Осма фаза (Х) – остало.

Септембра 2010. године, као резултат заједничког рада IASB-а и FASB-а, издата су два поглавља ревидираног оквира. Иновације у IASB-овом Концептуалном оквиру односе се на поглавље 1 - Циљеви финансијског извештавања опште намене и поглавље 3 - Квалитативне карактеристике корисних финансијских информација, док су у FASB-овим Извештајима о концептима финансијског рачуноводства, ове новине интегрисане су SFAC 8. Крајем 2010. године Одбори су одложили даљи рад на овом заједничком пројекту до завршетка хитнијих пројеката конвергенције, а од 2012. године IASB је самостално наставио рад на Концептуалном оквиру. У наредној табели сумирани су ефекти сваке од фаза у реализацији пројекта:

Табела 9. Достигнути статус појединих фаза у пројекту ревизије Концептуалног оквира

Назив фазе	Статус фазе
Фаза А: Циљеви финансијског извештавања опште намене и квалитативне карактеристике финансијских информација	Завршена, а измене у концептима настале током ове фазе су интегрисане у Концептуални оквир за финансијско извештавање 2010. Ова верзија оквира је усвојена 28.09.2010. године.
Фаза Б: Елементи финансијских извештаја и њихово признавање	Надаље ће бити разматрана као део ISAB-овог свеобухватног пројекта. Ова фаза се бави имовином, обавезама, капиталом, приходима и расходима. Одбори су током ове фазе радили на дефинисању имовине, обавеза и капитала, као и захтева за признавање истих. 2013. године Одбор је ставио на дискусију радни документ који се бави одређивањем имовине и разлике између дужничких и власничких инструмената. Такође, разматрана је повезаност између релевантности и веродостојности у контексту признавања имовине, обавеза, капитала, прихода и расхода.
Фаза Ц: Мерење (вредновање) елемената финансијских извештаја.	Након заједничког рада одбора на концептима вредновања имовине и обавеза, разматрања извештаја FASB-а о факторима који утичу на одмеравање из 2008. године, те разматрања овог концепта током 2009. године, донет је нацрт овог поглавља. Према ISAB–у кључна питања која треба сагледати у оквиру овог поглавља су: импликације циља финансијског извештавања на одмеравање елемената, импликације квалитативних карактеристика и очекивања од овог поглавља. Године 2012., ISAB наставља самостално да ради на Оквиру, те се развија идеја о конципирању јединственог документа за разматрање, уместо ранијег рада по фазама. Од 2013. године предмет бављења су промене у начелима вредновања.
Фаза Д: Извештајни ентитети	Активности у оквиру ове фазе биће настављене као део

	самосталног пројекта IASB-а. У овој фази биће дефинисана природа извештајног ентитета, природа обвезника концепта контроле, као и потреба за консолидовањем финансијских извештаја.
Фаза Е: Презентација и обелодањивање	Активности у оквиру ове фазе биће настављене као део самосталног пројекта IASB-а.
Фаза Ф: Обухватање и сврха	Ова фаза је требала да резултира развојем јединственог оквира за потребе процеса стандардизације које реализују IASB и FASB. Рад на овој фази је прекинут, а активности ће бити настављене у оквиру деловања IASB-а.
Фаза Г: Примена на непрофитне ентитете	Досадашња интересовања IASB-а су усмерена на привредне субјекте, па су активности у оквиру ове фазе одложене.
Фаза Х: Остало	Остала питања биће разматрана у оквиру пројекта IASB-а.

Извор: доступно на: www.iasplus.com/en/projects/completed/framework/framework-joint, приступљено дана 16.06.2017. године

Концептуалним оквиром за финансијско извештавање из 2010. године, није завршен процес ревидирања, већ су у постојећи оквир интегрисане новине произишле из фазе А. Измене се односе на циљеве финансијског извештавања, што је иницирало и промене у квалитативним карактеристикама истих. Наиме, према Оквиру из 1989. године, циљ финансијског извештавања је пружање информација о финансијском положају, перформансама и променама у положају за потребе пословног и финансијског одлучивања широког круга корисника почев од инвеститора, кредитора, државе, партнера, јавности. Према изменама из 2010. године, смањен је број корисника на постојеће и потенцијалне инвеститоре и зајмодавце, који се ослањају на финансијске информације приликом пласмана средстава у извештајне ентитете. Узрок промена у циљевима, као и у циљној групи корисника финансијских информација је у неадекватним информацијама које је подржавао претходни концепт, а које су се односиле на настале догађаје и биле претежно финансијског карактера.¹⁷⁸ У том смислу, измењени су и захтеви у погледу квалитативних карактеристика финансијских извештаја, који поред фундаменталних морају поседовати и додатне, унапређујуће, карактеристике, како би се обезбедило квалитетно одлучивање корисника, без обзира да ли су њихова средства пласирана у извештајни ентитет. Новине у Концептуалном оквиру за финансијско извештавање из 2010 године, у односу на садржај претходног могу бити представљене на следећи начин:

¹⁷⁸ Lalević Filipović A., (2012), *Revised Qualitative Characteristics of Financial Statements As Precondition For Strengthening Information Power On Capital Market*, Facta Universitatis Series: Economics and Organization Vol. 9, No 1: 81-92

Табела 10. Преглед захтева Концептуалног оквира за финансијско извештавање из 1989. и Концептуалног оквира за финансијско извештавање из 2010. године

	Концепти из 1989. године		Концепти из 2010. године		
Циљеви финансијског извештавања	Пружање информација о финансијском положају, перформансама и променама у положају предузећа, широком кругу корисника за потребе доношења економских одлука.		Пружање финансијских информација о извештајним ентитетима, постојећим и потенцијалним инвеститорима, повериоцима и зајмодавцима, ради доношење одлуке о пласману средстава у ентитет.		
Корисници	Инвеститори, кредитори, држава, јавност и сл.		Постојећи и потенцијални инвеститори, зајмодавци и остали повериоци		
Информације које пружају корисницима	Информације о финансијском положају и променама у финансијском положају; Информације о приносној снази; Напомене уз финансијске извештаје.		Информације о економским ресурсима, захтевима других страна у односу на ентитет и променама у ресурсима и захтевима.		
Квалитативне карактеристике	Фундаменталне		Фундаменталне	Унапређујуће	
	Релевантност 1. Предиктивна улога 2. Потврђујућа улога 3. Материјалност	Поузданост 1. Веродостојност 2. Потпуност 3. Неутралност 4. Суштина испред форме 5. Опрезност	Релевантност 1. Предиктивна улога 2. Потврђујућа улога 3. Материјалност	Упоредивост	Разумљивост
	Разумљивост	Упоредивост у простору и времену	Веродостојност 1. Потпуност 2. Неутралност 3. Без материјалних грешака	Проверљивост	Благовременост
Ограничења	Благовременост	Однос између трошкова и користи	Однос између трошкова и користи		
	Истинита и поштена презентација (фер презентација)	Однос између квалитативних карактеристика	Однос између квалитативних карактеристика	Истинита и поштена презентација	

Извор: Прилагођено према Lalević Filipović A., (2012), *Revised Qualitative Characteristics of Financial Statements As Precondition For Strengthening Information Power On Capital Market*, *Facta Universitatis Series: Economics and Organization Vol. 9, No 1: 81-92*

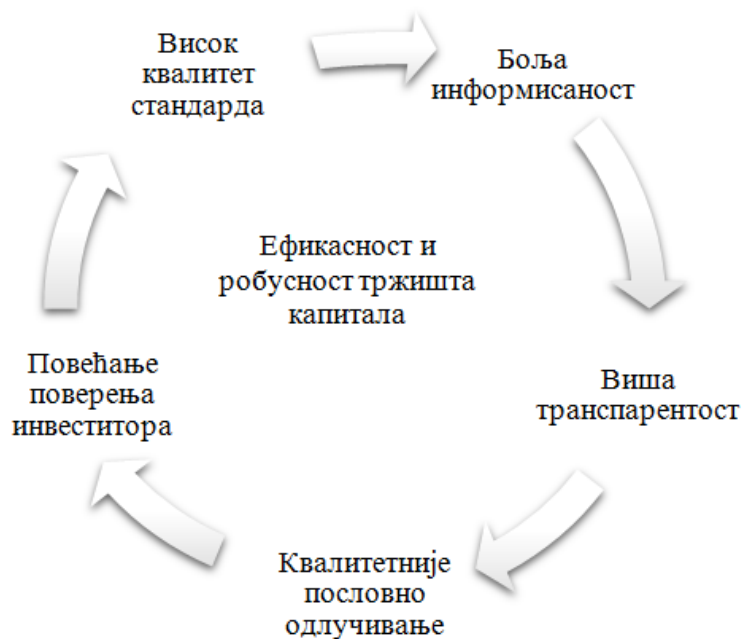
Ревидирање циљева и повезано са тим, унапређење квалитативних карактеристика финансијских информација намењени су већем поверењу у финансијско извештавање, као и смањењу простора за потенцијалне злоупотребе. Нови концепти осигуравају више информација за инвеститоре, зајмодавце и остале повериоце и чине њихово пословно одлучивање ефективнијим. Даљи рад на ревизији Оквира односио би се на анализу и оцену следећих питања:

- учинке ревидираног оквира на процес доношења стандарда у будућности,
- недоследности између ревидираног оквира и стандарда,
- ефеката предлога измена у области дефинисања имовине и обавеза, као и концепата који подржавају исте,
- недоследности између ревидираног оквира и предлога стандарда и
- ефекте ревидираног оквира на приређиваче.¹⁷⁹

2.4.2. Стандарди финансијског извештавања: појам, значај, подела и разлике у међународним оквирима

Рачуноводствени стандарди или стандарди финансијског извештавања су меродавна правила и принципи, установљена у виду теоријско – методолошких објашњења и упутстава, применљивих у припреми и презентацији финансијских извештаја. Стандарди повећавају квалитет финансијских информација, чинећи извештаје привредних субјеката разумљивим и подржавајући њихову упоредивост. Потреба за регулацијом рачуноводства, посебно је дошла до изражаја након финансијских скандала с краја 19. и почетком 20. века, што је у фокус професије ставило мерење перформанси пословања. Рачуноводствена професија је решење за превазилажење проблема нарушеног поверења у финансијске извештаје, нашла у квалитетном сету рачуноводствених прописа који штити стејкхолдере, тако што повећава одговорност професије према њиховим захтевима за адекватном подршком у процесу доношења пословних одлука. Адекватни рачуноводствени стандарди осигуравају поверење јавности у непристрану и ефективну професионалну регулативу и дисциплину у примени исте. Стандарди позитивно утичу на ефикасност и робусност тржишта капитала, а ова интеракција може бити представљена на следећи начин:

¹⁷⁹ доступно на <http://www.ifrs.org/-/media/project/conceptual-framework/current-stage/summary-of-tentative-decisions-june-2017.pdf/>, приступљено 24.06.2017. године

Слика 8. Ефекти рачуноводствених стандарда на квалитет финансијског извештавања
 Извор: <http://www.accountingfoundation.org/jsp/Foundation/Page/FAFSectionPage&cid=1351027541272>,
 приступљено дана 05.07.2017. године

Треба нагласити да рачуноводствена професија прави разлику између рачуноводствених стандарда и општеприхваћених рачуноводствених начела. Опште прихваћена рачуноводствена начела јесу основне рачуноводствене истине. Она су база за развој стандарда којима се одређује начин примене стандарда у одређеној ситуацији. С друге стране, стандарди имају улогу утврђених смерница, јер се њима уређује правилно поступање у конкретној ситуацији и „служе као путоказ ка истини, поштењу и фер поступању“.¹⁸⁰ У међународном окружењу, рачуноводствени стандарди хармонизују различите рачуноводствене политике и праксе које су употреби у појединим земљама и имају за циљ да:

- редукују рачуноводствене алтернативе у припреми финансијских извештаја у границама рационалности, како би се постигла њихова упоредивост у пословном одлучивању,
- обезбеде виши ниво транспарентности и тржишне дисциплине, путем прописивања рачуноводства на одређеном подручју,
- као инструмент регулаторних тела, обезбеде виши ниво рачуноводствене тачности.

¹⁸⁰ Малинић, С.,(2005), Рачуноводствена професија у функцији побољшања квалитета финансијског извештавања, Београд:СРРС, Рачуноводство, 10, 33-37

У прошлости, стандардизација рачуноводства је окупирала пажњу мањег броја представника академске и стручне јавности. Развој тржишних односа и самоспознаја потреба привредних субјеката седамдесетих година прошлог века, довела је до интензивирања активности у области развоја и имплементације рачуноводствених стандарда. САД и Велика Британија су прве земље у којима су развијени рачуноводствени стандарди од стране професионалних регулаторних тела. Данас у свету делује велики број одбора и тела са традицијом у области стандардизације рачуноводствене праксе појединих земаља, попут САД, Велике Британије Аустралије, Канаде, Новог Зеланда, Холандије, Јапана и итд. Стандарди су продукт рачуноводствене професије и као допуна законске регулативе, доприносе ефективнијим функционисању економија. За рачуноводствену стандардизацију од кључног значаја је „веза између професионалаца и законодаваца, која треба бити општем интересу.“¹⁸¹

Прихватање и примена рачуноводствених стандарда као дела рачуноводствене регулативе заснива се њиховом квалитету и кредибилитету доносиоца, док се примена обезбеђује одговарајућом подршком ауторитативних органа државе, како је то и приказано:

Табела 11. Извори легитимности за припрему и усвајање стандарда

Интерни извори	Екстерни извори
Професионализам Независност Установљени процес	Мандат Повезаност између јавне власти и репрезентативних организација

Извор: Heem G. (2007), International accounting standardization: the institutional legitimacy of a private standards setters. Maître de conférences en Sciences de Gestion, University Paris XIII

Суштински стандарди одражавају најсавременија сазнања рачуноводствене теорије и праксе, те представљају окосницу професионалне регулативе. Процес развоја и установљења стандарда има формални карактер, а институције које су надлежне за стандардизацију морају поседовати одговарајући ниво професионалности и независности. Стандарди, као сет правила регулишу понашање тржишних учесника, а ауторитетом државне власти, путем законских прописа, обезбеђује се примена усвојених стандарда за све привредне субјекте на подручју једне земље, док сами стандарди могу егзистирати као интегрални део закона или засебни документ.

¹⁸¹ Опширније Heem, G. (2007), *International accounting standardization: the institutional legitimacy of a private standards setters.*, Maître de conférences en Sciences de Gestion, University Paris XIII

Уопштено сваки стандард обухвата три компоненте. „У првом делу је садржан опис проблема који стандард обрађује. Други део је приказ поступака за решење истог. Поступци су утврђени кроз дискусију или путем истраживања фундаменталне основе, док трећи део обухвата прописано решење.“¹⁸² Рачуноводствени стандарди могу бити више или мање детаљни и децидентни код регулисања рачуноводствене материје. У зависности од нивоа аналитичности у приступу, стандарди могу бити засновани на правилима и принципима.

Стандарди засновани на правилима јесу скуп детаљних прописа који се морају поштовати приликом припремања финансијских извештаја. У значајном делу, рачуноводствена професија управо преферира стандарде утемељене на правилима, јер се строгим усмерењем у погледу поступања подстиче тачност и смањују недоумице које могу довести до неадекватних одлука менаџмента. Недостатак ових стандарда, огледа се у њиховој комплексности која може бити рефлектована и у примени истих.¹⁸³

С друге, стране, рачуноводствени стандарди засновани на принципима јесу концептуална основа за рачуновође, дефинисана као скуп кључних циљева који се морају постићи у процесу пословног одлучивања. Предност рачуноводствених стандарда заснованих на принципима је у практичној примени општих смерница у различитим околностима. Процес стандардизације, утемељен на принципима је карактеристичан за развој нових стандарда, јер према мишљењу стручне јавности повећана потреба за проценом услед стандарда заснованих на принципима адекватније одражава пословне трансакције привредних субјеката. На овај начин, рачуновође (и ревизори) имају могућност да сагледају могуће рачуноводствене алтернативе и определе се за ону која је најподобнија за представљање економске суштине трансакције. Проблем стандардизације засноване на принципима је у потенцијалном недостатку смерница, што може довести до недоследних и непоузданих информација. Наведени проблем може се превазићи квалитетном ревизијом, која треба да неутралише манипулативно понашање субјеката у припреми финансијских извештаја.¹⁸⁴ Кључни елементи квалитета стандарда заснованих на принципима су:

¹⁸² Опширније Baxter, W., (1979), *Accounting Standards Boon or Course?*, доступно на http://www.baruch.cuny.edu/library/alumni/online_exhibits/digital/saxe/saxe_1978/baxter_79.htm, приступљено: 06.07.2017. год.

¹⁸³ Опширније Sargeant, N., *What is difference between principles – based accounting and rules based accounting?*, доступно на <http://www.investopedia.com/ask/answers/06/rulesandprinciplesbasedaccounting.asp> приступљено: 07.07.2017.

¹⁸⁴ Опширније Lim, A., Cheng C., (2016), *How Principles Based Accounting Standards Impact Litigation*, New York: Law 360, доступно на <https://www.law360.com/articles/760089/how-principles-based-accounting-standards-impact-litigation>, приступљено 07.07.2017.

- веродостојна презентација економске реалности,
- фокус на потребе корисника у погледу јасности и транспарентности,
- доследност са концептуалним оквиром,
- јасност и концизност,
- применљивост разумног просуђивања.¹⁸⁵

Данас, сваки рачуноводствени стандард егзистира између правила и принципа, с тим, да у скорије време „доносиоци током пројеката реформи нагињу ка примени концепта заснованог на принципима и проценама“¹⁸⁶ То постаје карактеристично чак и за рачуноводствене праксе које се традиционално заснивају на правилима, попут САД-а, где су на неповерење у ефикасност овог концепта, утицали финансијски скандали с почетка 21. века. Наиме, у овим случајевима, рачуновође су користећи строго и уско дефинисана правила, буквално следиле иста, не поштујући економску суштину трансакција и на тај начин манипулисале финансијским информацијама. Рачуноводствени стандарди засновани на принципима иако мање прецизни, сужавају могућност рачуновођама да користе тзв. „рупе“ у правилима, мотивишући их да поштују суштину стандарда. У томе се огледа и најзначајнија предност овог концепта, што је и потврђено актуелним процесом конвергенције US GAAP-а и МСФИ/МРС као сета утемељеног на принципима, али и настојањима да се ревизорске праксе земаља, у којима се примењују наведени глобални стандарди ускладе.¹⁸⁷

Такође, стандарде можемо разврстати и у зависности од приступа у дефинисању, разврставању и рангирању рачуноводствених концепата на: стандарде израђене на основу приступа који у фокус ставља приходе и расходе, и стандарде код којих је акценат на средствима и обавезама тј. приступ заснован на билансу стања. Према првом приступу, предност код успостављања стандарда треба дати непосредном мерењу прихода и расхода приликом евидентирања одређене трансакције, па је примарни финансијски извештај у годишњем рачуну биланс успеха, док биланс стања има резидуални карактер. У овом случају, тежиште финансијског извештавања је у пружању информација о стварању нове вредности, како би инвеститори добили

¹⁸⁵Di Piazza, S.A., Flynn T., McDonnell D., Quigley J.H., Samyn F., Turley, J., (2008), *Principles-Based Accounting Standards*, in White paper, 4th Global Public Policy Symposium

¹⁸⁶Gill, F. (2003), *Principles-Based Accounting Standards*, North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation, Vol.28, No.4:2

¹⁸⁷Опширније Arthur, A., Crawford, June, Hiller, S., Lindsay R., Spence M., (2006), *Principles-Based or Rules Based Accounting Standards? A Question of Judgement*, Ednburgh: The Institute of Chartered Accountant of Scotland: 23, доступно на: <https://www.iasplus.com/en/binary/europe/0603icasliterature.pdf>, приступљено 17.07.2017.

сознања о томе како и колико предузеће генерише новостворену вредност и како се одвија конверзија исте у новчане приливе. Са наведеним приступом повезан је и концепт историјског трошка у билансирању промена које настају на средствима и обавезама. Предности концепта историјског трошка се огледају у једноставном доказивању учињеног трошка, као и у опрезности приликом билансирања резултата. FASB-ов концептуални оквир је пре 2010. године, подржавао приступ заснован на добитку, јер је главни циљ финансијског извештавања информисање о зарађивачкој способности предузећа. Међутим, након објављивања ревидираног концептуалног оквира 2010. године наведени став је напуштен, обзиром да би према IASB-у усмерење на „одређену скупину информација било неприкладно“.¹⁸⁸

У скорије време, доносиоци стандарда предност дају средствима и обавезама у финансијском извештавању. Према овом приступу вредновање средстава и обавеза је примарни циљ припреме и презентације финансијских извештаја. Зато је приликом конципирања стандарда за рачуноводствени третман одређених пословних догађаја, потребно сагледати ефекте истих на промену вредности средстава и обавеза, јер у крајњој инстанци, пословни резултат произилази из насталих промена током обрачунског периода. Прихватањем приступа заснованог на билансу стања, доносиоци стандарда заговарају примену поштене (фер) вредности за билансирање средстава и обавеза. Фер вредност је карактеристична за англосаксонске рачуноводствене системе који почивају на развијеном тржишту капитала, што није случај са европско континенталним економијама, у којима су банке имале примат међу изворима финансирања. Међутим, глобализација и јачање улоге тржишта капитала, уз дисперзију власничке структуре у земљама Европе, доводи до усклађивања европског и англосаксонског модела финансијског извештавања, што за последицу има већу распрострањеност рачуноводства фер вредности по коме „резултат једнак промени фер вредности имовине и обавеза исказаних у билансу стања“¹⁸⁹, у годишњем рачуну има приоритетну улогу. „Примена концепта заснованог на средствима и обавезама је била предмет интересовања FASB-а и IASB-а, у Пројекту ревизије концептуалног оквира, с

¹⁸⁸ EFRAG (2013), *Getting a Better Framework The Asset/Liability Approach*, Bulletin Brussels: EFRAG доступно на:

<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FBulletin%2520Getting%2520a%2520Better%2520Framework%2520-%2520The%2520Asset-Liability%2520Approach.pdf>, приступљено 07-07-2017.

¹⁸⁹ Шкарић-Јовановић К. (2009), *Финансијска криза – повод за преиспитивање основа вредновања у финансијским извештајима*, 40. Симпозијум: 40 година рачуноводства и пословних финансија – дometи и ограничења, Златибор, Београд: CPPC :414-432.

циљем стварања фундаменталне основе за даљу конвергенцију ова два, сета стандарда.“¹⁹⁰

Управо, хармонизација и конвергенција рачуноводствених стандарда је одговор професионалне јавности на захтеве привредних субјеката који делују на националном и међународном плану и имају потребу за транспарентним приказивањем економске ситуације у којој се налазе, на начин који ће омогућити поређење њиховог пословања. У прошлости, свака земља је развијала своје рачуноводствене стандарде, па су отуда присутне и разлике у процедурама обелодањивања и извештавања које смањују квалитет и релевантност финансијских информација. Рачуноводствени стандарди не егзистирају изоловано, „већ у одређеном инфраструктурном оквиру којег одређује правно наслеђе, власничка структура и концентрација власништва, достигнути ниво економског развоја, рачуноводствена професија, и значај тржишта капитала за функционисање националних економија.“¹⁹¹ Наведени елементи институционалног оквира условљавају разлике у рачуноводственим стандардима.

Правно наслеђе, утиче на националне рачуноводствене стандарде, али и на одступање националних од међународних стандарда. У земљама обичајног права, пажња финансијског извештавања је усмерена на инвеститоре и на пружање информација о учинку привредних субјеката, па је и развијеност рачуноводствених стандарда на вишем нивоу. Земље са кодификованим уређењем, капитал прибављају код банака, чији су представници не ретко и чланови руководеће структуре, те имају непосредан увид у процес финансијског извештавања. Стога, професионална регулатива у овим земљама, не обрађује сва подручја која су уређена међународним стандардима. Такође, развијеност тржишта и финансијских институција, услед дисперзије власништва, захтева финансијске информације високог квалитета промовишући софистициране рачуноводствене стандарде, док мањи степен концентрације власништва редукује потребу за детаљном рачуноводственом стандардизацијом.¹⁹²

Квалитет рачуноводствених стандарда је условљен и развијеношћу појединих националних економија. Привлачење страног капитала је императив за земље у развоју,

¹⁹⁰Dichev I., (2007), *On the Balance Sheet – Based Model of Financial Reporting*, Center for Excellence in Accounting and Security Analysis, Columbia Business School: 6

¹⁹¹Опширније Ding, Y., Hope O., Jeanjean, T., Stolowy, H., (2006), *Differences between domestic accounting standards and IAS: Measurement, Determinants and Implications*, Journal of Accounting and Public Policy, No. 26: 01-38

¹⁹²Опширније Hope, O.. (2003), *Firm-level Disclosures And The Relative Roles Of Culture And Legal origin*, Journal of International Financial Management and Accounting, No 14: 218-248

те су оне склоне успостављању рачуноводствених решења усклађених са захтевима међународних стандарда. Осим тога, неке од наведених земаља непосредно примењују међународне стандарде, које усвајају у целини или селективно за релевантне области. Развијене тржишне привреде поседују свеобухватне стандарде, који су у већој или мањој мери усклађени са међународним. Стручна литература указује да развијене земље имају веће поверење у сопствене стандарде, па се теже опредељују за усвајање међународних. У прилог томе, говори и чињеница да су до 2005. године, земље у развоју и транзицији имале доминантно учешће у укупном броју земаља које су усвојиле МСФИ/МСР.¹⁹³ Слична је ситуација и са МСФИ за МСП, где изостаје њихова примена у водећим економијама.

Такође, рачуноводствена професија има непосредни утицај на квалитет рачуноводствених стандарда. Мање развијена и неискусна рачуноводствена професија, карактеристична за земље у развоју и бивше социјалистичке земље, кореспондира са мање развијеним рачуноводственим стандардима. Обртно, јака рачуноводствена професија заснована на тржишној економији, повезује се са развојем и успостављањем ригорозних и детаљних рачуноводствених стандарда.

Напоследку, земље са значајном улогом тржишта капитала у функционисању националних економија, имају потребу за развијеним рачуноводственим стандардима, што није случај са земљама у којима не постоји организовано тржиште. Такође, стандарди земаља са развијеним тржиштима капитала мање одступају од међународних.

У савременим условима, потреба за хармонизацијом рачуноводствене праксе се не доводи се у питање. Рачуноводствена професија мора сагледати у којој мери и на које начине треба извршити усклађивање националних рачуноводствених пракси. Глобални стандарди пословања промовишу примену јединственог сета у финансијском извештавању, што би требало да доведе до једнообразног обелодањивања у извештајима и повећа корисност рачуноводствених информација. Међутим, како рачуноводствени систем егзистира као део ширег институционалног система, усвајање међународних или усклађивање националних са међународним стандардима, неће нужно довести до хармонизације у рачуноводственим праксама широм света, уколико то није пропраћено одговарајућим променама у окружењу.

¹⁹³ Опширније Walton, P., Haller, A., Raffournier, B., (2003), *International Accounting*, second ed. Thompson Learning, London

2.5. ГЛОБАЛНИ СТАНДАРДИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА: ОКОСНИЦА ПРОФЕСИОНАЛНЕ РЕГУЛАТИВЕ

Хармонизација рачуноводствених стандарда је императив процеса унапређења финансијског извештавања, јер се услед примене различитих сетова норми широм света, повећава опасност од контрадикторности у финансијским извештајима. Зато, „глобални рачуноводствени стандарди представљају примарну основу хармонизације финансијског извештавања, о чијој неминовној потреби постоји сагласност међународних и националних доносиоца стандарда, регулатора хартија од вредности, мултинационалних компанија, међународних фирми за ревизију и инвеститора“¹⁹⁴

Предности глобалних рачуноводствених стандарда су вишеструке. Висококвалитетни рачуноводствени и ревизорски стандарди, уз адекватан регулаторни, управни и етички оквир јесу неопходна подршка финансијском извештавању. Стандарди су кориснији, уколико се могу применити на глобалном нивоу. У том случају, финансијске информације су припремане на основу познатих и поузданих стандарда, па су инвеститори и кредитори спремни да послују и ван националних граница. Према истраживању McKinsey-а, од укупног броја испитаника, „71% инвеститора сматра да хармонизација рачуноводствене праксе значајно утиче на њихове инвестиционе одлуке.“¹⁹⁵ Уколико инвеститори не познају националне рачуноводствене стандарде и немају поверење у њихов квалитет, неће бити у могућности да процене пословање и перспективе предузећа, што негативно утиче на доступност и цену капитала. Примена јединственог и разумљивог сета стандарда, олакшава процену инвестиционих могућности и осигурава ефикасну алокација капитала у најпрофитабилније подухвате. АССА је утврдила да су након усвајања МСР/МСФИ 2005. године, смањени трошкови капитала компанија из Велике Британије за 1-2%, док је то смањење на подручју Европе износило 1%.¹⁹⁶ Такође, глобални стандарди смањују трошкове припреме финансијских извештаја, јер се у случају котирања предузећа на иностраним берзама могу јавити додатни трошкови припреме финансијских извештаја по различитим стандардима. Сличан утицај на трошкове

¹⁹⁴ Стефановић, Р., (2004), *Међународни стандарди финансијског извештавања – суштина и иницијална примена*, Банкарство, Вол.33, Бр.1-2:15-20

¹⁹⁵ Moktan, K.M., (2005), *Definition and Enforcement of International Accounting Standards*, ADB/OECD Anti-Corruption Initiative Asia and Pacific, 3th Master Training Seminar, доступно на: [/www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/regionalseminars/35167400.pdf](http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/regionalseminars/35167400.pdf), приступљено 11.07.2017.

¹⁹⁶ Опширније Welch I. (2011), *The Importance Of Global Standards*, АССА, доступно на: www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/financial-reporting/importance-global-standards.pdf, приступљено: 11.07.2017.

припреме финансијских извештаја, јавља се и код мултинационалних компанија. Глобалним стандардима поједностављује се припрема консолидованог завршног рачуна, што не би био случај у условима постојања различитих рачуноводствених система у земљама у којима мултинационална компанија има своје огранке. Осим тога, примена глобалних стандарда смањује трошкове контроле регулатора како за домаће, тако и за иностране привредне субјекте чијим се хартијама од вредности тргује на подручју под јурисдикцијом конкретног регулаторног тела. На крају, потребно је нагласити значај глобалних стандарда и за земље у развоју, које настоје да привуку страни капитал. Непосредна примена глобалних стандарда у овим земљама подиже ниво квалитета рачуноводствене праксе и повећава поверење у финансијске система.

С друге стране, опоненти хармонизације рачуноводствених пракси сматрају да је развој и примена глобалног сета стандарда „крајње једноставно решење за комплексан проблем.“¹⁹⁷ Глобални стандарди јесу творевина професионалне регулативе најразвијенијих земаља света, те представљају средство за заштиту њихових националних интереса. То посебно долази до изражаја код „мултинационалних компанија којима је примена глобалних рачуноводствених стандарда подршка у ширењу тржишта и утицаја, обично, у мање развијена подручја.“¹⁹⁸ Критичари сматрају да примена глобалних рачуноводствених стандарда у неразвијеним и земљама у развоју, није у складу са њиховим реалним потребама, као и са кадровским потенцијалом који најчешће није оспособљен за примену комплексних сетова стандарда, што отежава усвајање мађународних рачуноводствених пракси и хармонизацију финансијског извештавања.

И поред наведених критика, чини се да је развој и имплементација рачуноводствених стандарда на глобалном нивоу реалност, зато се и представници 20 најразвијенијих земаља, посебно, залажу се за усвајање јединственог сета стандарда финансијског извештавања, јер у томе препознају један од кључних елемената за спречавање појаве сличних тржишних нестабилности и за развој економских снага у будућем периоду. Према степену стандардизације рачуноводства, рачуноводствени стандарди могу бити разврстани на следећи начин:

- национални стандарди са законском применом у одређеној земљи,
- национални стандарди са законском применом у одређеним регијама,

¹⁹⁷ Богићевић, Ј., Петровић, З., Ракочевић, С., (2015), *Хармонизација рачуноводства у условима глобализације*, Интернационална међународна конференција Универзитета Сингидунум, ФИНИЗ: 45-48

¹⁹⁸ Goley, R.K. (2008), *International Accounting Harmonization: The Impossible (and unnecessary) dream in: The early years of the International Accounting Standards Committee*, London: Routledge: 155-159

- међународни стандарди финансијског извештавања развијени за примену широм света.

Обзиром на растући тренд глобализације пословања, у наставку ћемо дати приказ система рачуноводствених стандарда са најраспрострањенијом применом, те им се као таквима може приписати одлика међународно применљивих.

2.5.1. UK GAAP, US GAAP и МСФИ/МРС – системи рачуноводствених стандарда од међународног значаја

Као велика колонијална сила током деветнаестог века Велика Британија, је имала доминантну улогу у регулисању рачуноводствене материје на међународном нивоу. У двадесетом веку, примат у међународној регулацији рачуноводства преузима САД, јер је примена Америчких Генералних општеприхваћених принципа тј. US GAAP, била предуслов за приступ једном од најразвијенијих, уређених и регулисаних тржишта капитала у свету, какво је било тржиште САД-а.¹⁹⁹ Развој производних снага, доводи до јачања тржишта капитала и у другим деловима света, те САД-е губе статус најпожељније одреднице за прибављање капитала. Губитак монополског положаја у трговини капиталом, САД су покушавале да компензују наметањем сопственог рачуноводственог система на осталим организованим тржиштима. Као одговор, крајем шездесетих година прошлога века међу представницима рачуноводствене струке Велике Британије, САД-а и Канаде, јавила се идеја о развоју међународних рачуноводствених стандарда. Године 1966. формирана је AISG, која је имала за циљ превазилажење националних разлика у рачуноводственим мерењима, обелодањивањима и ревизији, док су од 1973. године формирањем IASC-а, интензивирани активности на формулисању и издавању јединственог сета међународних стандарда у јавном интересу.

Наведене рачуноводствене регулативе, данас, имају најзначајнији утицај на међународну рачуноводствену сцену. Рачуноводствени стандарди Уједињеног Краљевства (Financial Reporting Standards - FRS), US GAAP и МСФИ/МРС представљају водеће сетове стандарда и основу за даљи процес хармонизације на глобалном нивоу.

¹⁹⁹ Опширније Newman, N., (2014), *One Worldwide Set of Global Accounting Standards*, Texas A&M University School of Law, Hastings Business Law Journal Vol. 10, No.1: 37-70

Велика Британија је земља са рачуноводственом традицијом и развијеном културом у овој области, где рачуноводствена професија има значајну улогу у креирању и примени регулативе. Рачуноводствени систем ове земље спада у рад најразвијенијих и најстабилнијих у Европи, а његове предности огледају се у:

- независној и снажној рачуноводственој професији,
- детаљном раду професионалног регулаторног тела на развоју рачуноводствених метода у складу са традиционалним законским захтевима,
- чврстој повезаности са праксом САД-а.

Велика Британија је у претходном периоду извршила ревидирање регулаторног рачуноводственог оквира за финансијско извештавања с циљем усклађивања истог са захтевима Европске уније. Данас, рачуноводствено окружење Велике Британије карактерише:

Табела 12. Рачуноводствено окружење Велике Британије

Регулаторни оквир	Компанијски акт из 2006. године Рачуноводствени стандарди Правила берзе Регулатива у области финансијских услуга
Правни систем	Обичајно право
Главни корисници рачуноводствених информација	Инвеститори
Рачуноводствена основа	Акруална рачуноводствена основа
Економска и тржишна структура	Јака тржишно оријентисана економија Развијено тржиште капитала

Извор: Guo, Y., (2015), Developments In And Influences on, Financial Reporting in UK, Journal of Finance and Accounting, Vol. 3. No. 6: 215-218

Компанијски акт из 2006. године који је ступио на снагу од октобра 2009. године, представља потпуну модернизацију свеобухватног правног оквира, чиме је ентитетима поједностављен и олакшан процес финансијског извештавања. Примарни циљ акта је веће поверење инвеститора, чиме се смањује терет регулације за привредне субјекте. Према овом закону постоје два оквира за финансијско извештавање, МСФИ/МРС и UK GAAP. Ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзама имају обавезу примене МСФИ/МРС (према Регулативи 1606/2002/EC) за своје групе предузећа, док за припрему индивидуалних завршних рачуна чланице групе, имају могућност избора између међународних и UK GAAP. Индивидуална јавна предузећа, велика предузећа која нису учесници на тржишту капитала, као и мала и средња предузећа, имају могућност избора између МСФИ/МРС и UK GAAP.

Управо усвајање МСФИ/МРС, је проузроковало значајне измене у професионалном рачуноводственом оквиру током 2012. и 2013. године, када је Савет за финансијско извештавање (Financial Reporting Council - FRC) извршио ревидирање постојећих стандарда. Почев од 01. јануара 2015. године, на подручју Уједињеног Краљевства и Ирске Републике, односно, Велике Британије, примењују се нови UK GAAP које издаје FRC, чиме су укинута до тада важећи стандарди за финансијско извештавање. Стандарди FRSs 100, 101, 102 донели су примену нових опција за привредне субјекте, а након 2015. године исти су усклађени са Директивом 2013/34/EУ. Исте године објављен је и стандард FRSs 105, који се односи на финансијско извештавање микро ентитета.²⁰⁰ Такође, од 01. јануара 2015. године, на снази су два додатна стандарда FRSs 103 са применом у осигурању, FRSs 104 којим се регулише припрема периодичних финансијских извештаја, као изјаве о препорученој пракси (Specific Statements of Recommended Practice - SORPs) за потребе специјализованих индустрија и области. У наставку су представљени нови стандарди UK GAAP-ог оквира:

Табела 13. Преглед FRSs са најзначајнијим одликама

Ознака	Назив	Датум ступања на снагу	Опис
FRS 100	Примена захтева за финансијско извештавање	01.01.2015.	Стандард се примењује код припреме финансијских извештаја с циљем осигурања фер и истинитог приказа средстава, обавеза, финансијског положаја, добити или губитка за дати временски периода.
FRS 101	Редуковани оквир за обелодањивање	01.01.2015.	Стандардом се уводи редуковани оквир за обелодањивања у финансијским извештајима, који омогућава већини повезаних и матичних предузећа да као основу за признавање и мерење у њиховим појединачним завршним рачунима користе МСФИ/МРС, с изузимањем бројних обелодањивања које захтева пуна примена МСФИ/МРС.
FRS 102	Стандард финансијског извештавања који се примењује у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	01.01.2015.	Стандард може примењивати било који ентитет или група, као и матична и повезана правна лица унутар групе која се котира на тржишту капитала и припрема консолидовани завршни рачун према захтевима МСФИ/МРС. Такође, стандард могу примењивати јавна предузећа, као и добротворне организације. Стандард је подељен у 35 секција којима се уређују одређене области рачуноводства и финансијског извештавања. Најзначајнија побољшања стандард пружа у области извештавања о финансијским инструментима и повезаним ризицима. Такође, стандардном се подиже интелектуална мобилност и смањују трошкови образовања и обуке.

²⁰⁰ доступно на: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/uk-gaap>, приступљено: 15.07.2017.

FRS 103	Уговор о осигурању	01.01.2015.	Стандард садржи рачуноводствене услове за ентитете из области осигурања и реосигурања, а који примењују FRS 102
FRS 104	Периодично финансијско извештавање	01.01.2015.	Стандард се примењује у припреми периодичних извештаја за ентитете који примењују FRS 102, као и за ентитете који примењују FRS 101. Заснован је на MPC 34, а замењује ASB-ов Извештај о полугодишњим финансијским извештајима из 2007. године.
FRS 105	Стандард за финансијско извештавање који се примењује за микро ентитете	01.01.2016.	Стандард примењују ентитети који су према Компанијском акту 2006, разврстани у статусу микроентитета. Стандард је заснован је на FRS 102, уз одређена поједностављења у складу са потребама микроентитета.
SORP	Изјаве о препорученој пракси	01.01.2015.	Изјаве о препорученој пракси развијане су у јавном интересу од стране тела SORP-а и утврђују тренутно најбољу рачуноводствену праксу за специјализоване индустрије и области. Као такве, изјаве су својеврсна допуна стандардима и другим законским прописима.

Извор: Прилагођено према: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/ifrs-in-the-uk-1>, приступљено дана 15.07.2017

Развој финансијског извештавања у овој земљи је под снажним утицајем МСФИ/МРС, што је резултирано померањем фокуса финансијског извештавања од управљања ресурсима ка вредновању, уз унапређење концепта фер вредности која примат даје билансу стања и информацијама о финансијском положају. Наведене промене иницирале су усклађивање старих UK GAAP-а са МСФИ/МРС и на крају развој и усвајање нових UK GAAP-а. Нови стандарди су конципирани као концизан и прецизан сет правила са сврхом да подрже економију Уједињеног Краљевства и Ирске Републике у достизању веће транспарентности у финансијском извештавању. Истраживање спроведено међу предузећима Ирске Републике током 2013. године, потврђује позитивне ставове корисника о насталим променама у рачуноводственом оквиру. Према овом истраживању, „од укупног броја анализираних субјекта, половина је мишљења да ће измене бити од значаја за предузећа посебно у делу плаћања пореза и исплате дивиденди, док се 34% определило за примену нових стандарда и пре обавезног рока, што указује на корисност и применљивост иновираних UK GAAP-а“²⁰¹

Општеприхваћени рачуноводствени принципи САД су остварили значајан утицај на рачуноводствене праксе бројних земаља широм света, током 20 и 21. века. Данас, US GAAP се углавном примењују на подручју САД-а, док привредна друштва која послују изван америчких граница морају своје сетове финансијских извештаја уподобити према другим стандардима. Не постоји прописана обавеза примене US

²⁰¹Guglielmi, T., (2013), *Watching the GAAP*, Accounting Ireland 08, Vol. 45, No.04: 57.

GAAP-а, али због доследности, правичности и поштења у мерењу и обелодањивању финансијских информација, већина рачуновођа се придржава њихових захтева, с циљем осигурања вишег кредибилитета презентованих финансијских извештаја.

US GAAP су активан скуп свеобухватних и специфичних стандарда и правила и чине основу за формирање јединствених финансијских извештаја за привредне субјекте којима се јавно тргује. Приви пут се појам „општеприхваћени рачуноводствени принципи“ помиње у мишљењу број 4 APB-а у контексту скупа „конвенција, правила и процедура неопходних за дефинисање прихватљиве рачуноводствене праксе у одређеном времену“.²⁰² Међутим, US GAAP представљају обиман скуп прописа, односно, детаљних правила. Осим тога, US GAAP свој „ауторитет заснивају на одобрењу и прихватању од стране референтних тела, првенствено SEC-а.“²⁰³ Управо усвајањем Закона о хартијама од вредности, 1934. године формирана Америчка комисија за хартије од вредности с овлашћењем да утврђује стандарде финансијског извештавања за америчке компаније. Обзиром да су се стандарди заснивали на искуству, корисности, стручном просуђивању, стандардизација у рачуноводству је препуштена приватном сектору, односно представницима струке. Тако су овлашћења за припрему и доношење стандарда пребачена на AICPA, а њено тело под називом Комитет за рачуноводствене процедуре је у периоду од 1938. до 1959. године издало 51 рачуноводствени билтен. Године 1959. CAP је замењен Одбором за рачуноводствене принципе тј. APB-ом, који је до 1973. године издао 31 мишљење, бројне интерпретације и четири стандарда. Мишљења су се односила на специфичне рачуноводствене проблеме, а многа од њих и данас чине саставни део US GAAP-овог оквира. Године 1973. AICPA, своја овлашћења преноси на FASB. Од тада, па надаље ово тело се бави утврђивањем и унапређењем рачуноводствених стандарда уз усмеравање и образовање стручне јавности, што укључује субјекте који припремају, ревидирају и користе финансијске информације. Поред детаљног утврђивања стандарда финансијског рачуноводства, FASB ради и на развијању рачуноводствених концепата за потребе припреме финансијских извештаја који сачињавају својеврсни концептуални оквир.²⁰⁴ До сада, FASB је издао преко 150 посебних Изјава о стандардима финансијског рачуноводства (Statements of Financial Accounting Standards - SFASs), као и бројна тумачења стандарда, што US GAAP чини веома комплексним сетом прописа. Како би

²⁰²Roberts, C., Weetman, P., Gordon, P., (2008), *International corporate Reporting: A Comparative Approach (4th edition)*, Pearson Education Limited Harlow:395

²⁰³Nobes C., Parker R. (2008), *Comparative International Accounting (10 th edition)*, Prentice Hall, pp. 160

²⁰⁴ Доступно на: <http://www.fasb.org/home>, приступљено 15.07.2017.

се корисницима олакшао приступ и примена бројних прописа из различитих извора, на основу SFASs 162 „Хијерархија општеприхваћених рачуноводствених принципа“, усвојен је документ под називом Кодификација рачуноводствених стандарда. Кодификација све ауторитативне изворе US GAAP систематизује на једном месту, што подразумева разврставање извора у категорије и њихову организацију у зависности од теме бављења, у пет области: општи принципи, презентација, финансијски извештаји, трансакције и делатности.²⁰⁵ У оквиру сваке теме, документи се детаљно групишу у подтеме, одељке, параграфе са одговарајућом нумеричком ознаком. Кодификација се примењује за извештајне периоде, почев од 15. септембра 2015. године, а сврха овог документа огледа се у:

- смањењу потребног времена и напора за решавање рачуноводствених проблема,
- ублажавању ризика у вези са некоегзистентним изворима, путем веће употребљивости прописа,
- пружању тачних информација са благовременим ажурирањима стандарда,
- подршци FASB-у истраживањима и процесу конвергенције.²⁰⁶

Корисност US GAAP-а, огледа се у потенцијалу да обезбеде виши ниво структурираности, верификације и детаља у вези са припремом финансијских извештаја, из чега као додатна корист произилази веће поверење на тржишту капитала. Међутим, овако конципирана правила су комплексна и крута, јер од рачуновођа захтевају висок ниво усаглашености са чврстим прописима, чиме се форма ставља изнад суштине, што негативно утиче на употребу професионалног мишљења у просуђивању током извештавања. То долази до изражаја у одређеним околностима, као што је нпр. „примена концепта фер вредности у рачуноводству финансијских инструмената, где одсуство професионалног просуђивања доводи до изричите примене прописа у смислу израчунавања.“²⁰⁷ Такође, као недостатак оваквог система наводи се и опасност од „агресивног рачуноводства“, јер „правила олакшавају управљање резултатом путем структурирања трансакција.“²⁰⁸

Због позиције коју су као водећа светска економија САД држале на глобалном тржишту капитала, као и због традиције US GAAP су сматрани „златним стандардом“ и

²⁰⁵ доступно на: <https://www.iasplus.com/en-us/standards/fasb/default.html#Format>, приступљено 15.07.2017.

²⁰⁶ FASB, (2014), *FASB Accounting Standard Codification – about the codification*, FASB, доступно на: <https://asc.fasb.org/help&cid=1176163588636>, приступљено: 15.07.2017.

²⁰⁷ Nelson, M.W. (2003), *Behavioral Evidence on the Effects of Principles and Rules Based Standards*, *Accounting Horizons*, Vol. 17 No. 1: 91-104.

²⁰⁸ Linsmeier, T.J., (2011), *Financial Reporting and Financial Crises: The Case for Measuring Financial Instruments and Fair Value in The Financial Statements*, *Accounting Horizons*, Vol.25, No.02: 409-417.

остатак света је усклађивао своје стандарде према њима.²⁰⁹ Међутим, финансијски скандали компанија Enron и MCI Worldcom у периоду 2001.-2002. године, пољуљали су поверење инвеститора у супериорност US GAAP у односу на друге стандарде финансијског извештавања. Чињеница да су се рачуноводствене преваре одвијале и поред детаљних правила билансирања, указује на фундаменталне недостатке US GAAP. Управо је то довело до повећања легитимитета МСФИ/МРС, првенствено у земљама Европе. Осим тога, експанзију у примени МСФИ/МРС, проузроковала је тежња европских земаља да очувају конкурентску позицију на тржиштима финансијских услуга. Оваква настојања су захтевала интегрисано тржиште на подручју Европе, па отуда потреба за јединственим сетом рачуноводствених правила. Иако су седамдесетих и осамдесетих година чињени напори да се ускладе стандарди финансијског извештавања широм Европске уније, није се дошло до жељеног помака. Међусобно признавање рачуноводствених режима је смањило разлике између земаља, али је неупоредивост и даље била присутна. Решење се нудило у виду развоја потпуно новог сета стандарда или у прихватању МРС, што је и учињено Регулатором 1606/2002/ЕС. На овај начин, Европска унија је МСФИ/МРС наметнула као алтернативу US GAAP, а IASB добија кључну улогу у процесу конвергенције рачуноводствених стандарда на глобалном нивоу. Овај тренд, следиле су и друге земље, па је већ почетком 2005. године 41 држава, поред чланица Европске уније, захтевала примену МСФИ/МРС за ентитете на домаћем тржишту.

МСФИ је „висококвалитетан, међународно признат, скуп рачуноводствених стандарда, развијен од стране IASB, са сврхом повећања транспарентности, одговорности и ефикасности на финансијским тржиштима широм света.“²¹⁰ Конципирање и имплементација МСФИ заснива се на следећим чињеницама:

- стандарди су углавном развијани без учешћа државних органа, те као такви немају за циљ подмиривање политичких захтева, нити служе потребама пореског рачуноводства,
- утемељење на принципима, чиме се акценат ставља на економску суштину, а не правну форму финансијских трансакција презентованих у финансијским извештајима,

²⁰⁹Steel, D.L., (2012), *The impact in the United States of global adoption of IFRS*, Australian Accounting Review Vol.18, No.3: 199-208.

²¹⁰ доступно на: <http://www.ifrs.org/use-around-the-world/why-global-accounting-standards/>, приступљено: 19.07.2017.

- стандарди подржавају већу примену фер вредности у односу на концепт историјског трошка;
- сужава се могућност менаџмента да манипулише чврстим правилима на начине који могу бити дозвољени унутар појединих рачуноводствених система нпр. скривени губици.²¹¹

МСФИ обједињавају две кључне компоненте: МСФИ, сет стандарда намењених великим ентитетима са јавном одговорношћу и МСФИ за МСП, сет стандарда развијан као засебан документ, прилагођен потребама малих и средњих ентитета. Када је реч о регулисању финансијског извештавања за ентитете са јавном одговорношћу, поред самог текста стандарда, МСФИ обухватају и:

- Предговор МСФИ,
- Концептуални оквир финансијског извештавања,
- МРС које је донео IASC,
- Тумачење Комитета за тумачење МСФИ,,
- Тумачења Сталног комитета за тумачења (SIC),
- Практична саопштења IASB - а.

Између 1973. и 2000. године, IASC је донео 41 стандард. Стандарди су обједињен јединствени сет под називом „Међународни рачуноводствени стандарди“, а до априла 2001. године 7 стандарда је повичено. У тренутку оснивања, ISAB као следбеник ISAC-а је одлучио да постојеће стандарде задржи до замене или повлачења. У међувремену, Одбор је конципирао укупно 17 нових стандарда у оквиру сета „Међународни стандарди финансијског извештавања“, где је сваки документ нумерисан бројевима од 01 до 17. Од постојећих МРС, до средине 2018. године, осам је замењено, два су повучена. У наступајућем периоду, МСФИ 16 – Лизинг, замениће МРС 17 ступањем на снагу почев од 01.01.2019. године, док ће се МСФИ 17- Уговори о осигурању примењивати за извештајне периоде почев од 01.01.2021. године. Актуелни стандарди су:

- МСФИ 1 – Прва примена међународних стандарда финансијског извештавања
- МСФИ 2 – Плаћање акцијама
- МСФИ 3 – Пословне комбинације
- МСФИ 4 – Уговор о осигурању

²¹¹Ball R. (2016), *IFRS – Ten Years Later*, The University of Chicago Booth School of Business, Vol. 46, No.5, доступно на: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2745245 приступљено: 20.07.2017.

- МСФИ 5 – Стална имовина која се држи за продају и престанак пословања
- МСФИ 6 – Истраживање и процењивање минералних ресурса
- МСФИ 7 – Финансијски инструменти: Обелодањивања
- МСФИ 8 – Сегменти пословања
- МСФИ 9 – Финансијски инструменти
- МСФИ 10 – Консолидовани финансијски извештаји
- МСФИ 11 – Заједнички аранжмани
- МСФИ 12 – Обелодањивање о учешћима у другим ентитетима
- МСФИ 13 – Одмеравање фер вредности
- МСФИ 14 – Регулатива одложених рачуна
- МСФИ 15 – Приходи по основу уговора са купцима, као и :
- МРС 1 – Презентација финансијских извештаја
- МРС 2 – Залихе
- МРС 7 – Извештај о токовима готовине
- МРС 8 – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке
- МРС 10 – Догађаји после извештајног периода
- МРС 12 – Порез на добитак
- МРС 16 – Некретнине, постројења и опрема
- МРС 17 – Лизинг
- МРС 19 – Примања запослених
- МРС 20 – Рачуноводствено обухватање државних давања и обелодањивање државне помоћи
- МРС 21 – Ефекти промена девизних курсева
- МРС 23 – Трошкови позајмљивања
- МРС 24 – Обелодањивања повезаних страна
- МРС 26 - Рачуноводство и извештавање планова пензијских примања
- МРС 27 – Појединачни финансијски извештаји
- МРС 28 – Инвестиције у придружене ентитете и заједнички подухвати
- МРС 29 – Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама
- МРС 32 – Финансијски инструменти: презентација
- МРС 33 – Зарада по акцији
- МРС 34 – Периодично финансијско извештавање

- МРС 36 – Умањење вредности имовине
- МРС 37 – Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина
- МРС 38 – Нематеријална имовина
- МРС 40 – Инвестиционе некретнине
- МРС 41 – Пољопривреда

Рачуноводствена теорија и пракса наведене стандарде прихватају као јединствени висококвалитетни сет, применљив у земљама широм света. Ову чињеницу потврђује истраживање IFRS Фондације о заступљености међународних стандарда јурисдикцијама појединих земаља. Истраживање је подразумевало анализу рачуноводствених система 150 националних економија, а резултати указују да:

- 126 јурисдикција захтева примену МСФИ за све или већину домаћих ентитета са јавном одговорношћу на својим тржиштима капитала,
- 12 јурисдикција дозвољава, али не захтева примену МСФИ,
- једна јурисдикција захтева примену стандарда само за финансијске институције,
- једна јурисдикција је у процесу усвајања стандарда у потпуности,
- једна јурисдикција је у процесу усклађивања својих националних стандарда са МСФИ,
- 9 јурисдикција користи националне или регионалне стандарде.

Примена МСФИ изражена у проценту може бити приказана на следећи начин:

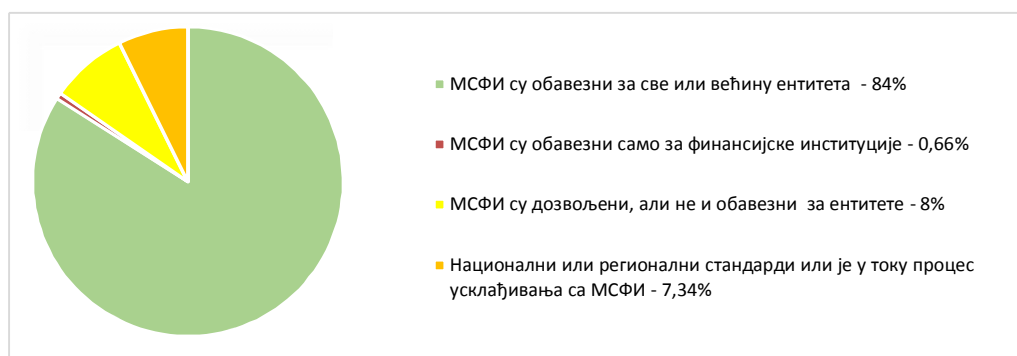

График 4. Процентуално изражена примена МСФИ у јурисдикцијама широм света
 Извор: Pacter P (2017)., *Pocket Guide to IFRS Standards: The Global financial reporting language*, London: IFRS, доступно на: <http://www.ifrs.org>, приступљено 20.07.2017.

Дакле, од 150 јурисдикција, 93% је прихватило МСФИ као јединствени глобални сет стандарда, док 60% захтева да поред ентитета са јавном одговорношћу, МСФИ примењују и некотирајућа предузећа, првенствено из групе великих правних лица и

финансијских институција. Усвајање међународних стандарда је најизраженије у Европи, где од 44 земаља, 43 захтева примену за све или већину домаћих котирајућих компанија, док једна земља допушта примену. С друге стране, три највеће светске економије САД, Кина и Јапан нису у потпуности усвојиле стандарде, а ако се овим земљама прикључи и Индија, произилази да 90% ентитета који не користе МСФИ долази из наведених земаља. Усвајање стандарда по регијама приказано је у табели 14:

Табела 14. Примена МСФИ по регионима

Регион	Број јурисдикција	Захтева примену за све или већину домаћих ентитета са јавном одговорношћу	Допушта примену за одређене ентитете са јавном одговорношћу	Не примењују МСФИ
Европа	44	43	1	0
Африка	23	19	1	3
Блиски исток	13	13	0	0
Азија – Океанија	33	24	3	6
Америка	37	27	8	2
Укупно	150	126	13	11

Извори: Pacter P (2017), *Pocket Guide to IFRS Standards: The Global financial reporting language, IFRS, IFRS*, доступно на: <http://www.ifrs.org>, приступљено 20.07.2017.

Потенцијалне користи од усвајања МСФИ/МРС су вишеструке и манифестују се у виду низа економских ефеката, као што су: виша транспарентност и упоредивост финансијских извештаја, нижи трошкови капитала, виша ефикасност корпоративних инвестиција, ликвидније тржиште и интензивнији међународни економски токови. Међутим, истраживања указују да су услед различитих институционалних оквира постигнути бенефити неједнаки између појединих држава и пословних субјеката. Наиме, усвајање и примена МСФИ/МРС изискује одређене трошкове, што је повезано са њиховом садржином, обимом потребних обелодањивања, обимом просуђивања. Такође, усвајање МСФИ/МРС изазива и једнократне трошкове у вези са захтевима ново усвојених стандарда и изменом постојећег рачуноводственог оквира.²¹² Иако је однос између користи и трошкова различит за различите привредне субјекте, кориснике, области пословања, па чак и јурисдикције, несумњиво је да ће све шира примена МСФИ/МРС резултирати побољшањем овог односа за све учеснике у финансијском извештавању.

Међутим, усвајање МСФИ/МРС, нужно не доводи до једнообразности у финансијском извештавању. Први разлог је заснованост МСФИ/МРС на принципима и

²¹² ICAEW (2012), *Moving to IFRS Reporting: Seven Lessons Learned from the European Experience*, London: ICAEW: 9-10

могућност избора између више опција у рачуноводственом третману одређених трансакција, док одређена рачуноводствена питања нису обухваћена стандардима. Такође, усмеравање пажње на презентацију економске суштине пословања, значи и више просуђивања приликом одмеравања појединих позиција и финансијским извештајима. Осим тога, у појединим јурисдикцијама МСФИ/МРС се усвајају индиректно, интеграцијом у националне стандарде, док неки национални регулатори издају тумачења и упутства за примену МСФИ/МРС, што отвара могућност за њихову модификацију приликом интеграције у националне оквире. Разлике између актуелне верзије IASB-ових стандарда и верзија које се примењују у појединим земљама настају и услед кашњења у њиховом усвајању и примени, као и неадекватних превода.²¹³ Како би се превазишли ови проблеми, потребно је осигурати адекватну сарадњу између IASB-а и националних регулаторних тела, у смислу развоја „јасних, разумљивих и применљивих стандарда, осигурања смерница и тумачења за коегзистентну примену истих, уз елиминисање разлика кроз унапређење постојећих стандарда и тумачења за поједине земље.“²¹⁴ На крају, национални регулатори морају обезбедити извршење тј. непосредну примену МСФИ/МРС од стране извештајних ентитета, што захтева одговарајућу институционалну инфраструктуру и механизме надзора.

Обзиром на сложеност и обимност, примена МСФИ/МРС није адекватна за све привредне субјекте, па је 2003. године ISAB започео процес припреме и доношења Међународних стандарда финансијског извештавања за мала и средња правна лица (МСФИ за МСП). Стандарди су донети јула 2009. године, а на основу повратних информација свеобухватно ревидирани 2015. године. Између структуре МСФИ за МСП и целовитих МСФИ не постоје значајне разлике. Ови стандарди су мањег обима за око 90%, јер се не баве темама које нису карактеристичне за мала и средња предузећа. Наиме, МСФИ садрже око 3000 захтева за обелодањивањима, док МСФИ за МСП предвиђају око 300 захтева за обелодањивање информација у финансијским извештајима.

Потреба за конципирањем посебних МСФИ за МСП, произилази из чињенице да корисници финансијских извештаја малих и средњих предузећа имају мање информационе потребе у односу на предузећа са јавном одговорношћу. Финансијски извештаји МСП су намењени превасходно власницима, који неретко обављају и

²¹³ Обрадовић, В., (2014), Некоегзистентна примена Међународних стандарда финансијског извештавања, Крагујевац, Универзитет у Крагујевцу, Економски хоризонти, Вол. 16, Свеска 3: 239-251

²¹⁴ IFRS Foundation (2012), IFRS as The Global Standards: Setting a Strategy of the Foundation's Second Decade, London: UK: IFRS Foundation:5-6

менаџерске функције. Као један од ограничавајућих фактора у примени МСФИ/МРС у овим предузећима је мањак квалификованих и стручних рачуновођа. Због свега наведеног, „однос користи и трошкова финансијског извештавања у малим и средњим предузећима је неповољнији у него у великим предузећима“, при примени пуних МСФИ.²¹⁵ Како би били прилагођени предвиђеној намени, а узевши у обзир информационе захтеве корисника, али и кадровски потенцијал малих и средњих предузећа, МСФИ за МСП су поједностављени односу на МСФИ. Поједностављивање се првенствено односи на изостављање одређених поглавља, јер нису од значаја за мала и средња предузећа (нпр. зарада по акцији, периодично финансијско извештавање, извештавање по сегментима, стална имовина која се држи за продају и престанак пословања). МСФИ за МСП не предвиђају одређене рачуноводствене политике којих има у МСФИ. Осим тога, МСФИ за МСП су једноставнији за примену и у погледу начела признавања и мерења.²¹⁶ Поред наведеног, МСФИ за МСП се ревидирају на три године, тако да иновирање и измене у овим стандардима нису фреквентне као код МСФИ. Примена МСФИ за МСП у припреми и презентацији финансијских извештаја има низ предности:

- приликом припреме финансијских извештаја смањује се ризик од грешке,
- нижи трошкови примене,
- применљиви за већину малих и микро предузећа,
- омогућавају припрему квалитетних и унифицираних извештаја,
- упоредивост извештаја малих и микро предузећа са извештајима, сличних по величини предузећа из других земаља,
- олакшан приступ капиталу, било да су у питању власнички или позајмљени извори.²¹⁷

Због наведених предности, од анализираних 150 јурисдикција широм света, 85 захтева или дозвољава примену МСФИ за МСП, што је 57%. Од тога, у 4 јурисдикције постоји захтев за примену ових стандарда за сва МСП која не подлежу примени пуних МСФИ, 56 јурисдикција дозвољава избор између два наведена сета, у 23 јурисдикције мала и средња предузећа бирају између МСФИ за МСП, пуних МСФИ и

²¹⁵ Žager, K., Smrekar, N., Oluić, A., (2008), *Računovodstvo malih i srednjih poduzeća*, Zagreb: Mikrograd

²¹⁶ Pacter P (2017)., *Pocket Guide to IFRS Standards: The Global financial reporting language*, London: IFRS, доступно на: <http://www.ifrs.org>, приступљено 20.07.2017.

²¹⁷ Dimitrova, J., Kostadinovska, A. (2013), *The Application of IFRS for SMEs, Imperative for Uniform Financial Reporting*, Zbornik na trudovi, , Ekonomsko – Finansiskata kriza i smetkovodstvenoto okružvanje predizvici za smetkovodstvo, revizijata, finansiite, XV Simpozium na smetkovoditelite na Republika Makedonia Struga, Skpje: Sojuz na smetkovoditeli na Republika Makedonia: 438-448

Општеприхваћених рачуноводствених принципа, док 2 јурисдикције захтевају од МСП примену локалних ГААП, уколико се не одреде за МСФИ за МСП. Примена МСФИ за МСП графички може бити представљена на следећи начин:

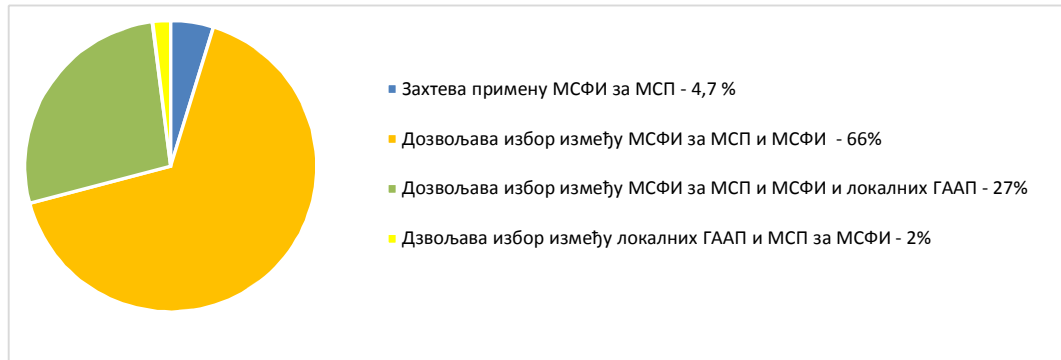

График 5. Процентуално изражена примена МСФИ за МСП у јурисдикцијама широм света

Извор: Pacter, P (2017)., *Pocket Guide to IFRS Standards: The Global financial reporting language, IFRS, IFRS*, доступно на: <http://www.ifrs.org>, приступљено 20.07.2017

Од анализираних јурисдикција, 78 примењују МСФИ за МСП без икаквих измена и одступања, док седам земаља има одређене измене у односу на званичну верзију стандарда. Индикативно је да само осам земаља из Европе примењује МСФИ за МСП, док исти нису прихваћени у најразвијенијим земљама попут САД-а, Ирске, Европске уније, Русије, Кине, Јапана. У Европи, ове стандарде примењују Србија, Босна и Херцеговина, Македонија, Швајцарска, Уједињено Краљевство и Ирска Република. Последње две државе примењују стандарде модификоване „у делу примене рачуноводствених политика у процени основних средстава по фер вредност, могућности капитализације улагања и трошкова позајмљивања.“²¹⁸ Земље чланице Европске уније, своју регулативу у овој области засновале су на Директиви 2013/34/EУ која не укључује захтеве МСФИ за МСП. Доношењем МСФИ за МСП, ISAB је тежио стварању претпоставки за квалитетно финансијско извештавање за сектор мале и средње привреде. Међутим, улога МСФИ за МСП у унифицирању финансијског извештавања у овој области није, у потпуности, заживела у пракси.

²¹⁸ Неговановић, М., (2016), *Контраверзе у вези са применом МСФИ за мала и средња правна лица у Србији*, Финиз Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум „Ризици у савременим условима пословања“ Београд, Београд: Универзитет Сингидунум: 33-41

2.5.2. Разлике између глобалних рачуноводствених стандарда и њихов утицај на упоредивост финансијских извештаја

Регулаторни оквири којима се у уређује рачуноводствена материја на подручју појединих јурисдикција доводе до разлика у финансијском извештавању, чак и у условима примене међународно признатих стандарда. Разлике су присутне не само између финансијског извештавања привредних субјеката који послују у оквиру различитих категорија рачуноводствених система, попут САД-а и Немачке, већ и између финансијских извештаја ентитета из земаља које припадају истим категоријама рачуноводствених система, као што су САД-е и Велика Британија (Уједињено Краљевство и Ирска Република). Зато је разумевање и усклађивање система рачуноводствених стандарда доминантно присутних у финансијском извештавању ентитета на водећим тржиштима капитала, односно, МСФИ/МСР-а, US GAAP-а, UK GAAP-а, представља први корак у превазилажењу проблема неупоредивости финансијских извештаја. У ту сврху, компаративни преглед појединих стандарда наведених система према рачуноводственим темама приказан је у следећој табели:

Табела 15. Компаративни преглед стандарда система МСФИ, UK GAAP, US GAAP по одређеним темама

Тема	МСФИ	UK GAAP	US GAAP
Презентација финансијских извештаја	МСР 1 Презентација финансијских извештаја	Садржина и форма презентованих финансијских извештаја одређена је FRS 102, али постоји могућност примене и садржине и форме према МСФИ.	ASC 205 – Презентација финансијских извештаја
Извештај о новчаним токовима	МСР 7 Извештај о новчаним токовима	FRS 102 уређује припрему извештаја о новчаним токовима на сличним основама као и МСФИ	ASC 230 Извештај о новчаним токовима
Периодично финансијско извештавање	МСР 34 Периодично финансијско извештавање	FRS 104 Периодично финансијско извештавање	ASC 230 Периодично извештавање
Консолидовано финансијско извештавање	МСР 27 Консолидовани финансијски извештаји и Тумачење сталног комитета за тумачења SIC 12	-	ASC 810 - Консолидације
Пословне комбинације	МСФИ 3 Пословне комбинације	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 805 – Пословне комбинације
Финансијска имовина и обавезе	МСР 32 Финансијски инструменти: презентација	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 210 Биланс стања

Потенцијалне обавезе и имовина	МРС 37 Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина	-	ASC 450 – Непредвиђени случајеви
Обавезе и капитал	МРС 32 Финансијски инструменти: презентација Гумачења комитета IFRIC 2, IFRIC 19, МСФИ 9 Финансијски инструменти	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 470 – Обавезе ASC 480 – Обавезе из капитала ASC 505 – Капитал ASC 815 Деривати и хеџинг ASC 825 Финансијски инструменти ASC 835 Камата
Деривати, дефинисање и делокруг	МСФИ 9 Финансијски инструменти	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 815 Деривати и хеџинг
Престанак пословања и стална имовина намењена продаји	МСФИ 5 Стална имовна која се држи за продају и престанак пословања	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 205 Презентација финансијских извештаја
Зарада по акцији	МРС 33 Зарада по акцији	-	ASC 260 Зарада по акцији
Плаћање акцијама	МРС 2 Плаћање акцијама	-	ASC 718 – Компензације акцијама
Примена фер вредности за финансијски инструменте	МРС 28 Инвестиције у продужене ентитете	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 820 Фер вредност у мерењу и обелодањивању
Опције у примени фер вредности	МСФИ 9 Финансијски инструменти	-	ASC 825 Финансијски инструменти
Goodwill и остала нематеријална имовина	МРС 36 Умањење вредности имовине, МРС 38 Нематеријална имовина,	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 350 Нематеријална средства
Порез на добит	МРС 12 Порез на добит	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 740 Порез на добит
Залихе	МРС 2 Залихе	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 330 Залихе
Улагања у дужничке хартије од вредности	МСФИ 9 Финансијски инструменти	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 320 Улагања у власничке и дужничке хартије од вредности
Улагања у власничке хартије од вредности	МСФИ 9 Финансијски инструменти	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 321 Улагања у власничке хартије од вредности
Заједничка улагања	МСФИ 11 Заједнички аранжмани	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у	ASC 323 – Заједничка улагања

	МСФИ 12 Обелодањивање о учешћима у другим ентитетима	Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	
Лизинг	МРС 17 Лизинг, Тумачења комитета IFRIC 4	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 840 - Лизинг
Признавање прихода	МСФИ 15 – Приходи по основу уговора са купцима	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 605 Признавање прихода
Некретнине намењене продаји	МСФИ 15 – Приходи по основу уговора са купцима	-	ASC 360 Некретнине, постројења и опрема
Пензије и остале накнаде након престанка радног односа	МРС 19 Примања запослених, Тумачења комитета IFRIC 14	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 715 Пензије
Извештавање по сегментима	МСФИ 9 Финансијски инструменти	-	ASC 280 Извештавање по сегментима
Исплата по основу акција	МСФИ 2 Плаћање акцијама,	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 718 Компензације акцијама
Потенцијални порез на добит	МРС 37 Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина	FRS 102 Стандард финансијског извештавања са применом у Уједињеном Краљевству и Ирској Републици	ASC 740 Порез на добит

Извор: Прилагођено према подацима преузетим са: <https://inform.pwc.com>, <https://www.iasplus.com/en-us/standards/ifrs-usgaap> приступљено дана 22.07.2017.

Наиме, сва три сета рачуноводствених стандарда конципирана су са циљем да осигурају презентовање квалитетних финансијских информација о пословању привредних субјеката, првенствено за потребе инвеститора и зајмодаваца. Међутим, између наведених сетова постоје извесне разлике које се односе на :

- а) приступ у изградњи и имплементацији стандарда;
- б) начину на који конкретни стандарди уређују одређену рачуноводствену материју.

Између наведених система, најзначајније разлике повезане су са концептуалним оквиром у развоју стандарда. Тако су US GAAP засновани на правилима, док МСФИ своје утемељење траже у принципима, али постоје и стандарди који садрже правила. За разлику од старих UK GAAP који су били под утицајем америчких стандарда, нови UK GAAP су развијани у складу са приступом какав постоји код МСФИ/МРС, па су у већој

мери апстрактни у односу на претходну верзију.²¹⁹ Повезано са концептуалним приступом је и уређење стандарда у смислу детаљности у третману трансакција, броја дозвољених опција и присутног нивоа просуђивања. US GAAP садржи већи број гранских смерница и детаљне описе за третман трансакција, па су просуђивања заступљена у мањем обиму. Такође, US GAAP карактерише мањи број опција, а одступање од стандарда није дозвољено. С друге стране МСФИ и UK GAAP одликује мањи обим гранских смерница, па је просуђивање заступљеније приликом финансијског извештавања. МСФИ и UK GAAP дозвољавају већи број опција, као и одступања од стандарда, ради истинитог и поштеног извештавања, чиме се примат даје економској логици и суштини трансакција. Поред наведених најзначајнијих концепцијских одлика, МСФИ, US GAAP, UK GAAP имају извесне специфичности које се односе на поједина рачуноводствена питања која обрађују, што је приказано у следећем прегледу:

Табела 16. Компаративни приказ МСФИ, UK GAAP, US GAAP по рачуноводственим питањима

Систем стандарда	МСФИ	UK GAAP	US GAAP
Систем стандарда	Међународни стандарди финансијског извештавања (<i>International Financial Reporting Standards – IFRS</i>)	Општеприхваћени рачуноводствени принципи (Велика Британија) (<i>Generally Accepted Accounting Principles – GAAP</i>)	Општеприхваћени рачуноводствени принципи (САД) (<i>Generally Accepted Accounting Principles – GAAP</i>)
Доносилац	Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (<i>International Accounting Standards Board IASB</i>)	Савет за финансијско извештавање (<i>Financial Reporting Council – FRC</i>)	Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (<i>Financial Accounting Standards Board FASB</i>)
Примена	126 јурисдикција	Уједињено Краљевство и Република Ирска	САД
Концептуални оквир	Заснованост на принципима	Заснованост на принципима	Заснованост на правилима
Обим смерница	Мањи обим смерница за индустријске гране	Мањи обим смерница за индустријске гране	Већи обим смерница за индустријске гране
Признавање залиха	Историјска набавна вредност тј. цена коштања или нето продајна вредност уколико је нижа. Примена нето продајне	Историјска набавна вредност тј. цена коштања или нето продајна вредност уколико је нижа.	Историјска набавна вредност тј. цена коштања или вредност поновне набавке уколико је нижа. Примена нето продајне

²¹⁹ Collis J., Jarvis R., Skerratt L.,(2017), *The role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from the UK*, Accounting in Europe, Vol. 14, No.1-2: 235-247

	вредности која је виша од историјске набавне вредности је могућа у случају залиха пољопривредних, шумских производа и минералних сировина у поседу произвођача, као и залиха роба дилерско-брокерских кућа.		вредности која је виша од историјске набавне вредности, могућа је у случају племенитих метала.
Обрачун трошкова диспонираних залиха	FIFO метода, метод просечне цене, LIFO метода је забрањена	FIFO, метод просечне цене, LIFO метода је забрањена	LIFO, FIFO, метод просечне цене
Нематеријална улагања	Признају се уколико постоје будуће економске користи и уколико се могу поуздано измерити	Признаје се по фер вредности и не препознаје трајну нематеријалну имовину	Признаје се по фер вредности
Обезвређивање основних средстава	Обезвређивање се признаје када књиговодствена вредност премаши фер вредност	Обезвређивање се признаје када књиговодствена вредност премаши фер вредност умањену за трошкове продаје. Забрањује поништавање обезвређивања goodwill-а.	Обезвређивање се признаје када књиговодствена вредност премаши недисконттовани новчани ток повезан са средством
Вредновање некретнина, постројења и опреме	Постоји могућност избора између историјског трошка и фер вредности.	Постоји могућност избора између историјског трошка и фер вредности.	Примењује се историјски трошак
Признавање прихода	Не постоје детаљне смернице о временском признавању и одмеравању прихода.	Не постоје детаљне смернице о временском признавању и одмеравању прихода.	Постоје опште и специфичне индустријске смернице о томе шта се може признати као приход, временског признавања и одмеравања прихода.
Потенцијалне обавезе и потенцијална имовина	Ограничено обелодањивање потенцијалних обавеза уколико би то угрозило позицију ентитета	Ограничено обелодањивање потенцијалних обавеза, уколико би то угрозило позицију ентитета	Потенцијалне обавезе морају бити обелодањене
Трошкови истраживања и развоја	Дозвољена капитализација под одређеним околностима	Дозвољена капитализација под одређеним околностима	Није дозвољена капитализација
Вредновање финансијских инструмената	Фер вредност се посматра као вредност по којој се средство може заменити.	Фер вредност се посматра као вредност по којој се средство може заменити.	Фер вредност тј. цена заснована на преговорима између продавца и купца.
Лизинг	Класификација лизинга на оперативни и финансијски заснива се на суштини трансакције.	Класификација лизинга на оперативни и финансијски заснива се на суштини трансакције	Детаљне смернице за класификацију лизинга
Отписивање основних	Дозвољене методе:	Дозвољене методе:	Дозвољене методе:

средстава	пропорционална метода, убрзана метода, функционална метода. Компоненте једног средства се могу отписивати по различитим стопама.	Пропорционална метода, функционална метода, убрзана метода. Примењује се метод који одражава економску суштину отписа.	пропорционална метода, функционална метода, убрзана метода. Компоненте једног средства се отписују по истој стопи.
-----------	--	--	--

Извор: Прилагођено према подацима преузетим са: <https://inform.pwc.com>, <https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/publications/accounting-guides/ifrs-and-us-gaap-similarities-and-differences.html>, <https://inform.pwc.com/?action=informContent&id=1317233404103278>, приступљено дана 22.07.2017.

Дакле, између посматраних система рачуноводствених стандарда, постоје извесне сличности и разлике у презентацији финансијских извештаја, признавању и мерењу средстава, извора средстава, прихода, расхода, као и у обелодањивању финансијских информација. Наведене разлике су мање изражене између МСФИ и UK GAAP, јер Велика Британија налаже примену МСФИ/МРС према Регулативи 1606/2002/ЕС, уз могућност примене FRC 101 за зависна правна лица у оквиру групе са јавном одговорношћу. FRS 101 се темељи на МСФИ, али садржи мањи обим захтева за обелодањивањима. Такође, захтеви МСФИ за МСП инкорпорирани су у FRS 102, док је за микро ентитете усвојена поједностављена верзија овог стандарда под називом FRS 105, у складу са Директивом 2013/34/ЕУ.²²⁰

Као што се може уочити, значајне разлике постоје у захтевима између МСФИ (а самим тим и UK GAAP) и US GAAP. У области обрачуна трошкова залиха, МСФИ забрањују примену LIFO методе, док US GAAP дозвољавају њену примену, што може значајно утицати на презентовани резултат пословања, текуће приходе и порезе. Наиме, у условима пораста цена, применом ове методе исказује се нижи резултат, па је и основица за плаћање пореза мања. Разлике постоје и код признавања, мерења и обелодањивања нематеријалних улагања, некретнина, постројења и опреме, укључујући и закупљену имовину, инвентар и инвестиције у току. Оне се односе на примењене методе у вредновању основних средстава, услове који морају бити испуњени у случају њиховог обезвређивања и могућности накнадног поништавања обезвређивања. МСФИ дозвољавају примену фер вредности, док US GAAP захтевају примену историјског трошка у вредновању некретнина, постројења и опреме, што може утицати на приказ финансијског положаја ентитета. Најзначајнија предност примене фер вредности је потенцијално реалнији приказ финансијског положаја у билансима, а главни недостатак

²²⁰Collis J., Jarvis R., Skerratt L.,(2017), *The role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from the UK, Accounting in Europe*, Vol. 14, No.1-2: 235-247

је у субјективизму.²²¹ Осим тога, код обезвређења основних средстава примена фер вредности као индикатора по МСФИ/МРС, може проузроковати раније признавање обезвређења у односу на US GAAP који за индикатор узимају недисконтовани новчани ток. Такође, у области лизинга, US GAAP наводи јасне критеријуме за разврставање оперативног од финансијског лизинга, док су код МСФИ критеријуми дати у виду индикатора, па се разврставање заснива на просуђивању о економској суштини трансакције.

Колико ове разлике могу утицати на презентоване информације у билансима, говори студија о пореским ефектима преласка са LIFO на FIFO методу, спроведена током 2007. године од стране Georgia Tech Financial Analysis Lab. Студија је показала да 36% америчких предузећа примењује LIFO методу у обрачуна трошкова укупних или дела залиха. На узорку од 30 субјеката утврђено је да би прелазак ових компанија са LIFO на FIFO методу проузроковао повећање прихода у просеку за 10% и 12% у 2006. и 2007. године, респективно, као и већи кумулативни федерални порез за око 15 милијарди долара. Тако је компанија „Exxon Mobil Corporation“ у билансу за 2007. годину, исказала резерве по основу примене LIFO методе у износу од 25,4 милијарди долара. У случају преласка на FIFO методу, при ефективној пореској стопи од 35%, дошло би до повећања плаћеног пореза у износу од 2,2 милијарди годишње, односно, 8,9 милијарди за период од четири године, што је 4% од укупне активе ове компаније.²²²

Наведене, али и друге разлике између МСФИ и US GAAP нарушавају упоредивост презентованих информација у финансијским извештајима. У рачуноводственој пракси, као пример неупоредивости финансијских извештаја наводи се случај компаније Daimler Benz A. D. из 1993 године. Daimler Benz A.D. је због потребе за докапитализацијом и тежње за проширењем пословања на америчко тржиште, донела одлуку о изласку на Њујоршку берзу, па је сходно захтевима SEC-а, своје финансијске извештаје припремила у складу са US GAAP. Резултат усклађивања је указао на проблем неуједначености националних рачуноводствених регулатива, јер је „по немачкој регулативи у извештајима приказана нето добит у износу од 615 милиона

²²¹King, A.M. (2008), *GAAP vs IFRS: Will the real fair value please stand up?*, Financial Executive Vol. 24 No.10: 14-16

²²² Опширније Walter P., (2017), *GAAP and IFRS: A look at whether the two should converge*, Selected Honors Thesis, Southeastern University-Lakeland: 23

DEM, док је према US GAAP компанија остварила губитак од 1,839 милиона долара.²²³ Разлика у оствареном резултату током одређеног обрачунског периода исте компаније произишла услед примене различитих сетова стандарда од 399% потенцира проблем неупоредивости финансијских информација на глобалном тржишту. Сличне ефекте примена МСФИ и US GAAP-а у припреми финансијских извештаја имала је и у случају холандског Ahold-а и британског British Airways-а. Године 2005 Ahold је у „финансијским извештајима према МСФИ исказао нето добитак од 120 милиона евра, док су према US GAAP извештаји показивали нето губитак у износу од 20 милиона евра.²²⁴ Такође, British Airways, је у финансијским извештајима „према МСФИ 2006. године исказао нето добит у износу од 451 милиона фунти, али је према US GAAP та добит износила 148 милиона фунти.²²⁵

Намеће се закључак, да је усаглашавање захтева у погледу признавања, мерења и обелодањивања императив у развоју рачуноводствене теорије и праксе у будућности. Зато је процес хармонизације и конвергенције националних система стандарда, а пре свега глобалних стандарда какви су МСФИ, UK GAAP и US GAAP својеврсни изазов рачуноводственој професији, наметнут потребама савременог тржишта.

2.5.3. Приближавање МСФИ и US GAAP и унапређење квалитета финансијског извештавања на међународном нивоу

Идеја о конвергенцији рачуноводствених стандарда датира с краја педесетих година прошлог века, услед све израженије економске интеграције након Другог Светског рата. Међутим, два догађаја с почетка седамдесетих година одредила су водеће институције и кључне правце за међународну стандардизацију и хармонизацију финансијског извештавања. Наиме, 1973. године је формиран IASC као приватно тело сачињено од припадника струке различитих земаља, укључујући и САД, док је исте године, FASB стекао ингеренције над развојем US GAAP. У овом периоду, долази до пораста утицаја и доминације САД-а на глобалном тржишту капитала. Доминантни положај америчка привреда је задржала до данас, јер јој припада трећина тржишне капитализације, што је више од Кине, Јапана, Велике Британије, Канаде, Француске,

²²³ Leuz, C., Pfaff, D., Hopwood, A., (2005), *The Economics and Politics of Accounting: International Perspectives on Trends Policy, and Practice*, Oxford: Oxford University Press: 103-104.

²²⁴ Опширније Joos, P.P.M., Leung, E., (2013), *Investor perceptions of potential IFRS adoption in the United States*, *The Accounting Review*, Vol.88, No. 2: 577-609

²²⁵ Опширније Alexander, D., Nobes, C. (2010), *Financijsko računovodstvo – Međunarodni uvod*, Zagreb: MATE. d.o.o.

Немачке, Аустралије и Индије заједно. Такав однос снага је учинио америчку рачуноводствену праксу битним фактором развоја тржишта капитала.

Као одговор на наведена кретања, земље чланице Европске уније иницирале су одређене активности с циљем јачања конкурентске позиције на тржишту финансијских услуга. То је захтевало хармонизацију рачуноводствених пракси земаља Уније, а МСФИ/МРС се издвајају као „заједнички именитељ“.

Данас, ефикасност тржишта је условљена успехом у напорима да се превазиђу неусаглашености између наведених система рачуноводствених стандарда, па је почетком 21. века, процес хармонизације рачуноводствених пракси прерастао у процес конвергенције МСФИ и US GAAP. За разлику од „хармонизације која подразумева усаглашавање рачуноводствених пракси и свођење разлика на прихватљив ниво, конвергенција има за циљ развој јединственог висококвалитетног скупа глобалних рачуноводствених стандарда који ће бити применљиви на свим значајним тржиштима капитала.“²²⁶ Након реорганизације IASC-а у IASB у смислу структурног уређења и више политичке независности, долази до интензивнијег повезивања и сарадње са FASB-ом, која је и формализована 2002. године потписивањем Норвалкшког споразума, којим су се наведене институције споразумеле да:

- постојеће системе стандарда учине компатабилним у најкраћем времену,
- координирају будуће радне програме, како би се осигурала трајност једном постигнуте компатабилности.²²⁷

Меморандумом о разумевању из 2006. године, договорени су заједнички пројекти, а процесом конвергенције обухваћене су следеће активности:

- заједнички пројекти FASB-а и IASB, који се реализују истовремено,
- краткорочни пројекти којима се за одређени рачуноводствени проблем преузима конкретно решење из система FASB –а или IASB-а,
- посматрачке улоге IASB над активностима FASB,
- посматрачке улоге FASB над деловањем IASB,
- истраживачки пројекти,
- сагледавање потенцијала за конвергенцију у било којој области.²²⁸

²²⁶ Доступно на <http://www.fasb.org/>, приступљено 22.07.2017. год.

²²⁷ Доступно на: <http://www.fasb.org/memorandum.pdf>, приступљено 24.07.2017.

²²⁸ Holzmann, O. J., Robinson, T., (2004), *FASB/IASB – International Convergence*, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol.15, Issue 5:88-89.

Хронолошки приказ догађаја у вези са досадашњом конвергенцијом рачуноводствених стандарда приказан је у наставку:

Табела 17. Хронологија процеса конвергенције МСФИ и US GAAP-а

Година	Опис активности
1988.	FASB постаје члан саветодавне групе IASC-а.
1991.	FASB објављује први стратешки план за међународне активности.
1994.	FASB и IASC почињу први заједнички пројекат који се односи на усклађивање стандарда о зарадама по акцији.
1995.	FASB ажурира свој стратешки план из 1991. године. Исте године, објављује извештај у коме су упоређени US GAAP и MPC, с циљем оцене сличности и разлика између ова два система, а ради прикупљања информација о могућности примене MPC за компаније у САД-у.
1996.	Амерички конгрес је подржао идеју о развоју јединственог скупа висококвалитетних стандарда, како би се омогућио приступ иностраним компанијама тржиштима капитала на подручју САД.
1998.	Светска банка, Међународни монетарни фонд и Министри земаља чланица Г 7 се залажу за развој јединственог скупа висококвалитетних глобалних рачуноводствених стандарда. Азијска финансијска криза допринела је оваквом ставу референтних глобалних институција.
1999.	FASB се захтева да на развоју јединственог скупа висококвалитетних глобалних рачуноводствених стандарда, буде ангажовано независно тело.
2000.	SEC је објавио услове који морају бити испуњени приликом примене MPC за финансијске извештаје неамеричких ентитета чијим се хартијама од вредности тргује на тржиштима капитала САД.
2001.	Формирање IASB-а као надлежног тела за конципирање МСФИ. IASB је основан као независно тело са 14 чланова из девет земаља, укључујући и САД.
2002.	Потписан је Норвалшки споразум о заједничком раду FASB и IASB, на конвергенцији US GAAP и МСФИ. Овоме је претходила одлука Европске уније да сви котирајући привредни субјекти унутар ЕУ, примењују МСФИ за припрему консолидованих финансијских извештаја за извештајне периоде од 2005. године.
2005.	SEC је објавио позитивно мишљења о могућем уклањању обавезе усклађивања финансијских извештаја са US GAAP за неамеричке контирајуће компаније које користе МСФИ.
2006.	FASB и IASB потписују Меморандум о разумевању у коме су договорени заједнички пројекти који требају бити остварени до 2008. године.
2007.	SEC доноси одлуку о престанку обавезе усклађивања финансијских извештаја припреманих према МСФИ са US GAAP за неамеричке компаније. Исте године објављен је знатно усклађен стандард о пословним комбинацијама.
2008.	FASB и IASB су ажурирали Меморандум о разумевању из 2006. године и употпунили га новим заједничким пројектима.
2010.	Објављен извештај SEC у којем је изражен позитиван став о користи скупа висококвалитетних глобалних стандарда за инвеститоре на подручју САД.
2011.	FASB и IASB у заједничком извештају као приоритете наводе усклађивање стандарда за финансијске инструменте, признавање прихода и лизинга.
2012.	SEC објављује завршни извештај о „Радном плану за разматрање усвајања МСФИ у финансијском извештају за издаваоце на подручју САД“. Извештај разматра кључна питања за укључивање МСФИ, али не даје конкретне препоруке. Овим питањима обрађене су разлике у усвајању, тумачењу и примени рачуноводствених стандарда, укључујући и МСФИ, широм света. Такође, сагледани су и трошкови за америчке ентитете у случају усвајања МСФИ, као и трошкови повезани са образовањем инвеститора у области примене МСФИ и управљања процесом усвајања и примене ових стандарда.
2013	IASB је основао Саветодавни форум за рачуноводствене стандарде како би се унапредила сарадња између рачуноводствених тела у свету. Један од главних задатака је и конвергенција између МСФИ и US GAAP, а FASB је један од дванаест чланова.

Извор: доступно на <http://www.fasb.org/>, приступљено дана 22.07.2017. год.

Уложени напори IASB и FASB су резултирали одлуком SEC-а да уклони обавезу усклађивања финансијских извештаја припреманих према МСФИ са US GAAP за неамеричке компаније, као и објављивањем усклађеног стандарда о пословним комбинацијама. Тренутни статус пројеката конвергенције приказан је табели бр. 18:

Табела 18. Статус пројеката конвергенције

Пројекат		
Краткорочни пројекти	Заједнички пројекти	Статус
Плаћање акцијама	Пословне комбинације	Приведени крају
Обуштављање пословања		
Извештавање по сегментима	Консолидовано финансијско извештавање	
Нефинансијска имовина	Прекид пословања	
Мерење финансијских инструмената применом фер вредности	Консолидовани финансијски извештаји	
Трошкови позајмљивања	Мерење фер вредности	
Истраживање и развој		
Промене рачуноводствених политика		
Заједничка улагања		
Заједнички рад је прекинут		
Донације владе	Концептуални оквир – делимично завршен	Заједнички рад је прекинут
Обезвређивање	Накнаде након престанка радног односа	
Порез на добит	Презентација финансијских извештаја	
	Обавезе и капитал Уговори о осигурању	
У току		
Инвестициона улагања	Финансијски инструменти	У току
	Признавање прихода	
	Лизинг	

Извор: доступно на: <https://www.iasplus.com/en/projects/completed/other/iasb-fasb-convergence>,

приступљено дана 24.07.2017. године

Као резултат досадашњих напора ревидирани су постојећи и донети нови стандарди. Рад одбора обухватао је реализацију тзв. краткорочних пројеката конвергенције и заједничких пројеката конвергенције. Краткорочни пројекти конвергенције су подразумевали међусобно преузимање стандарда у целини или појединих одредби без битнијих измена. Тако је IASB конвергирао ка FASB-у, „преузевши стандарде као што су извештавање по сегментима или трошкови позајмљивања, док је FASB усвојио сличне стандарде IASB-овим из области мерења финансијских инструмената по фер вредности, истраживања и развоја и сл.“²²⁹ На овај

²²⁹Sorana, M.M., Razvan M. Mustata, J.S., Carmen, G.B., Dumitru M., Boškova J., (2013) *Perspectives of Financial Reporting Harmonization*, World Academy of Science, Engineering and Technology: International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering, Vol.7, No.7: 1906-1910.

начин, тежило се усвајању најбољег решења из наведених рачуноводствених пракси за конкретан проблем.

Заједнички пројекти се односе на заједничко коришћење расположивих ресурса у развоју нових стандарда. Поједини од наведених пројеката су завршени издавањем нових готово идентичних стандарда којима се регулише финансијско извештавање у области пословних комбинација, консолидованих финансијских извештаја, мерења према фер вредности. Међутим, одређени пројекти и даље трају попут стандарда који се односи на лизинг, финансијске инструменте, док је пројекат у вези признавања прихода завршен применом новог стандарда од 01.01.2018. године.

На основу изложеног, намеће се закључак да је конвергенција веома сложен и обиман процес, који поред економске укључује и политичку димензију. У прилог томе, говори и захтев лидера групе 20 најразвијенијих земаља да се овај процес приведе крају до 2011. године, што се није догодило, па су иницијативе настављене током 2012. и 2013. године. Према мишљењу неких од представника академске заједнице усаглашавање ова два система стандарда кроз даље унапређење требало би довршити у периоду од 2016. до 2018. године.²³⁰ Овај рок, судећи по свему, није испоштован, јер завршетак процеса конвергенције захтева превазилажење бројних препрека које се огледају у различитим концептуалним приступима у развоју сваког од наведених система стандарда, као и тежњи и IASB-а и FASB-а да задрже повезаност са постојећим стандардима и наметну сопствене приоритете. Осим тога, постоје разлике у политичким и економским факторима чији утицај произилази из особености самих националних економија, а што се не треба занемарити.²³¹ Досадашња искуства указују да се конвергенцијом могу остварити вишеструке користи и то:

- Већа ефикасност тржишта капитала, чему би допринели упоредиви финансијски извештаји. Конвергенција би осигурала боље разумевања финансијских информација и на њима заснованих финансијских показатеља од стране инвеститора и осталих корисника на глобалном нивоу;
- Нижи трошкови пословања мултинационалних компанија, јер би се избегли трошкови припреме финансијски извештаја према различитим сетовима и трошкови усаглашавања. Постојеће стање у регулативи САД-а илуструје проблем виших трошкова припреме финансијских извештаја. Према захтевима SEC-а америчке

²³⁰ Опширније Ohlgar, C., Steve, E. (2011), *IFRS YES, No, Maybe: What US Companies Need to Know*, Financial Executive, Vol.27. No 8: 39-43

²³¹ Опширније Ball, R. (2016), *IFRS – Ten Years Later*, University of Chicago Booth School of Business: 41

компаније припремају финансијске извештаје у складу са US GAAP и МСФИ, уз обавезу припреме усаглашавања финансијских извештаја са МСФИ према US GAAP. Дакле, припремају три документа, што повећава њихове трошкове пословања и ставља их у неравноправни положај у односу на иностране компаније присутне на тржиштима капитала САД-а, које припремају финансијске извештаје према МСФИ;

- Виши квалитет стандарда, јер су велике финансијске преваре указале на несавршеност и подложност манипулацијама оба система стандарда;
- Већа мобилност у рачуноводственој професији. Наиме, мобилност рачуновођа, ревизора и осталих представника струке, може бити ограничена услед различите регулативе која се примењује у појединим јурисдикцијама. У условима глобалне економије, нужно је познавати и МСФИ и US GAAP. Наведена потреба често није подржана образовним системом, а овај проблем би био превазиђен развојем јединственог висококвалитетног сета глобалних стандарда.

2.6. ИНТЕРНА РАЧУНОВОДСТВЕНА РЕГУЛАТИВА

Интерна рачуноводствена регулатива обухвата опште акте привредних субјеката којима се успоставља рачуноводствена функција и систем интерних контрола на нивоу ентитета. „Интерном рачуноводственом регулативом уређују се сва битна питања за успостављање и функционисање књиговодствене евиденције и рачуноводства у одређеном ентитету“.²³² Осим тога, интерна регулатива садржи и смернице за потребе контроле и надзора, ради остварења постављених циљева предузећа. Заснована је на законским и професионалним одредбама, те је својеврсни инструмент за њихову имплементацију у активностима рачуноводствених служби привредних субјеката. Интерна регулатива обједињује више докумената којима се уређује обимна рачуноводствена материја, и то: правилник о рачуноводству, контни план, правилник о рачуноводственим политикама, правилник о попису и сл. Предузећа доношењем интерних аката из области рачуноводства дефинишу:

- рачуноводствену структуру што обухвата: вођење пословних књига, рачуноводствене политике за признавање, мерење и процењивање имовине, капитала, обавеза, прихода и расхода, достављање и обелодањивање финансијских извештаја, план пословања, систем обрачуна трошкова и сл,

²³² Петровић, З. (2009), *Рачуноводствена регулатива*, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 1

- процес рачуноводствене (финансијске) интерне контроле који је заснован на одређеним мерама, методама, процедурама и поступцима с циљем да се осигура ефикасно коришћење средстава и спрече расипања, спрече проневере и неефикасности, унапреди тачност и поузданост рачуноводствених и финансијских извештаја, обезбеди поштовање пословне политике предузећа, као и законских и других позитивних прописа.

Правилником о рачуноводству предузеће установљава методе иницирања, одмеравања и књижења трансакција. Доношењем правилника, као интерног акта, доприноси се поштовању предвиђених политика и процедура у области рачуноводства, са циљем ефикасне организације рачуноводствене функције и доследног вођења пословних књига. Једнообразна примена поступака представља основу за реално књижење пословних догађаја и истинито и поштено финансијско извештавање. Правилник о рачуноводству посебно утврђује: радни поступак за сваки радни задатак у оквиру рачуноводствене функције; извршиоце појединих радних задатака, средства која се користе за извршење задатака; обавезе извршилаца појединих фаза задатака, са терминима предаје извршиоцима наредних фаза; рокове за извршење задатака.

Правилник о рачуноводственим политикама доноси управа предузећа. „Рачуноводствене политике су специфични принципи, основе, конвенције, правила и праксе које ентитет примењује при састављању и презентацији финансијских извештаја.“²³³ Рачуноводствене политике се доносе у складу са дефинисаним циљевима и околностима пословања, а у оквиру законске и професионалне регулативе. Рачуноводствена функција одређује позиције финансијских извештаја за које треба да се утврди рачуноводствена политика, презентује захтеве закона и професионалне праксе (МСФИ/МРС), као и осталих релевантних регулатива (порески прописи, закон о трговачким друштвима и сл.). У сарадњи са осталим функцијама установљавају се конкретни принципи, правила и праксе за поједине рачуноводствене проблеме. Примера ради, рачуноводствена функција предлаже решења у вези са процењивањем капитала, обавеза по основу кредита, улагања у друга правна лица и сл. Руководилац набавне службе предлаже начине признавања, мерења и процењивања залиха сировина, материјала, резервних делова, застарелих залиха и сл. Руководилац продаје врши процену степена наплативости потраживања од купаца, одређује признавање прихода од продаје и сл. Једном утврђене рачуноводствене политике примењују се

²³³ МРС 8 Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке, доступно на <http://mfin.gov.rs/>, приступљено 24.07.2017.

коегзистентно током времена, чиме се осигурава упоредивост финансијских извештаја. Измене у рачуноводственим политикама дозвољене су у случају промене законских прописа, захтева професионалне регулативе или када промена доприноси објективнијем приказивању билансних позиција, при чему морају бити презентовани ефекти насталих промена у примењеној политици. У областима које нису посебно уређене одговарајућом регулативом, код утврђивања рачуноводствених политика, управа предузећа се руководи општим рачуноводственим начелима у функцији постизања одговарајућих квалитативних карактеристика финансијских извештаја.

Интерна регулатива, у подручју рачуноводствене интерне контроле, обухвата смернице и правила у вези са организацијом, методологијом и евиденцијом поступака контроле рачуноводствених и финансијских активности. Интерним актима дефинишу се мере, политике и процедуре интерне рачуноводствене контроле, које се односе на:

- систематизацију, односно, разграничење делокруга рада за поједине позиције,
- одобрење трансакција,
- формирање и ток књиговодствене документације,
- књиговодствену евиденцију трансакција,
- приступ, располагање и надзор над имовином предузећа,
- независни надзор.²³⁴

Примарни циљ овако успостављеног система интерне контроле је очување средстава, осигурање веродостојности књиговодствене евиденције, рачуноводствених исказа и финансијских извештаја, пословање предузећа у складу са позитивним прописима. Претходно сагледани акти су основа за уређење и ефикасно функционисање рачуноводствене функције сваког предузећа. У том процесу, интерна рачуноводствена регулатива, као вид конкретизације у примени легислативе и професионалне праксе доприноси:

- постизању једнообразности у књиговодственој евиденцији, припреми и презентацији финансијских извештаја, са коначним исходом у „de facto“ хармонизацији финансијског извештавања на нивоу конкретне јурисдикције, а потом и шире,
- квалитету и бољем разумевању презентованих информација у финансијским извештајима и другим рачуноводственим исказима,

²³⁴ Zenzerović, R. (2007), Računovodstveni informacijski sustavi, Pula: Sveučilišne Jurja Dobrile: 321

- поверењу у финансијске информације, јер је квалитет и примена интерне рачуноводствене регулативе полазна основа за накнадни надзор пословних токова и верификацију финансијских извештаја, као од стране интерне ревизије, тако и од стране екстерне ревизије.

3. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ

Економско и политичко окружење, правни и порески систем, професионална пракса и образовање утичу на процес рачуноводства и финансијског извештавања. Ови фактори детерминишу одлике рачуноводствених система појединих земаља који су, пре прихватања МСФИ широм света, уобичајно класификовани у две категорије, и то:

- британско – амерички модел (Велика Британија, Ирска, Холандија);
- континентални модел (Немачка, Француска);

Такође, „у последњој деценији 20. века, по својим специфичностима, издваја се и трећи модел мешовите економије (некадашње социјалистичке земље, првенствено Централне и Источне Европе).“²³⁵ Овај модел, одликовао је државе које су у претходном периоду спровеле транзиционе реформе и прешле на тржишну привреду, што је формално потврђено пријемом у Европску унију. Такође, овом моделу припадају државе које још увек спроводе реформе, од којих већина тежи ка учлањењу у ЕУ.

Најинтензивнији утицај на друштвено-економске односе у некадашњим социјалистичком државама, транзиција је имала током последње деценије 20. и у првој деценији 21. века. На тај начин је створена институционална основа са укључивање преко двадесет земаља у глобалне економске токове засноване на законима тржишта. Чешка, Мађарска, Пољска, Словачка, Словенија, Естонија, Литванија, Летонија, Бугарска, Румунија, Хрватска су до 2013. године постале чланице Европске уније, па се сматра да је процес транзиције за ове земље формално завршен. Оне су прихватиле правне тековине Европске уније, што је у области рачуноводства подразумевало увођење захтева европских Директива у регулаторне оквире и примену МСФИ/МРС за одређене категорије ентитета. Земље кандидати за чланство Србија, Македонија, Црна Гора, Албанија, односно, Босна и Херцеговина која је у поступку стицања статуса кандидата, су до сада, у већој или мањој мери, ускладиле своју легислативу са Европском унијом. Напослетку, тржишни услови привређивања и приступ недржавним изворима финансирања, било да је реч о кредитима или о тржишту капитала, наметнули су потребу за продуковањем рачуноводствених информација у међународно препознатљивом формату и њихову верификацију од стране међународних ревизорских кућа. Дакле, само тржиште је утицало да и земље које не претендују на чланство, као

²³⁵ Mueller, G. G., Gernon, H., and Meek, G.K. (1994), *Accounting An International Perspective: a Supplement to Introductory Accounting Textbooks*, Illinois, Boston, Massachusetts, Sydney Australia: Irwin, Burr Ridge

што је Русија, развијају своје рачуноводствене системе по угледу на развијене земље Европе.

Адекватан одговор земаља Источне и Централне Европе, на развојне могућности и услове које „диктирају“ развијене тржишне економије, намеће потребу прилагођавања националних рачуноводствених система глобалним рачуноводственим захтевима. Развојем рачуноводственог извештавања са исходиштем у достизању вишег нивоа транспарентности, одговорности и упоредивости у финансијским извештајима, може се убрзати процес економских реформи и друштвено-економски развој. Реформом националних рачуноводствених система, стварају се услови да рачуноводство као област деловања, несметано обавља своју примарну функцију информационе подршке у пословном одлучивању привредних субјеката.

3.1. СУШТИНА И КАРАКТЕРИСТИКЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ПРЕДТРАНЗИЦИОНОМ ПЕРИОДУ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ

Институционални амбијент сваке земље, одређен је друштвено-политичким уређењем које утиче на изградњу и имплементацију норми, правила понашања и добру професионалну праксу, као и на примену рачуноводствених информација у пословном одлучивању. Рачуноводствени систем је „суштински део контролног механизма у развијеним тржишним економијама.“²³⁶ Контролна функција рачуноводственог система се остварује презентацијом пословних активности ентитета, путем веродостојне рачуноводствене евиденције, поштеног и истинитог финансијског извештавања и континуираног побољшања овог процеса сходно потребама инвеститора и осталих корисника. С друге стране, у планским привредама рачуноводство нема за циљ информисање о економским перформансама ентитета, већ је главни инструмент за праћење остварења унапред постављених планских вредности. Оваква улога рачуноводства, проузрокована је одсуством приватне својине и тржишног механизма, па је сврха књиговодствене евиденције и финансијског извештавања сведена на бележење, у монетарном смислу, ефеката активности предузећа проистеклих из унапред одређених цена.

²³⁶Stiglitz, J.E. (1994), *Whither Socialism?* Cambridge: MIT Press

Наиме, планска економија се заснивала на колективној својини, а ресурсима је управљала држава у име народа. Концепт планске економије је имао за циљ егалитаризам и спречавање експлоатације и неравномерну расподелу. У таквим условима, држава је имала улогу извора финансирања привреде, тако да се расподела новостворене вредности вршила у корист оних који су ту вредност створили тј. народа или у корист јавне потрошње. Овакав облик расподеле резултата, подразумевао је развој рачуноводствених пракси које подржавају једнакост и праведност у дистрибуцији новостворене вредности. Рачуноводствена евиденција је била основ за утврђивање права на награду у зависности од резултата предузећа и за правичну поделу добити међу запосленима. То је условило разлике у односу на рачуноводствене праксе развијених тржишних економија које су биле у служби максимизирања резултата, односно, максимизирања акумулације за власнике капитала.²³⁷

Планске економије одликовало је одсуство закона понуде и потражње, где су се као супститут тржишта јављали државни органи који су на основу процењених потреба, путем националних економских планова, одређивали потребан обим ресурса за производњу и регулисали пословне активности ентитета.²³⁸ Одсуство тржишта имало је за последицу укидање стварног и ефикасног механизма цена, јер су цене утврђиване плански на основу планираних маржи и просечних планираних трошкова за грану индустрије. У оваквим условима, рачуноводство није било у функцији праћења економских перформанси, већ је ова примарна намена рачуноводствене функције неутралисана.²³⁹

Рачуноводствено и финансијско извештавање у земљама Источне и Централне Европе, били су под утицајем методологије ондашњег Совјетског Савеза, што је довело до одређеног нивоа стандардизације билансних шема, чиме је подстакнута „јединственост у методама вредновања и расподеле у припреми финансијских и интерних извештаја.“²⁴⁰ Наметање билансних форми Совјетског Савеза првенствено у земљама Источне Европе, водило је ка постизању делеимчне уједначености поједностављене рачуноводствене праксе. Оваква стандардизација и ослањање на економске моделе, свела је рачуноводствену делатност на рутинска књижења, што је

²³⁷ Chiapello E. Ding Y. (2010), *Searching for the Accounting Features of Capitalism: An Illustration With Economics Transition Process in China*, Université Pierre Mendés France Grenoble 2: CERAG: 01-34

²³⁸ Опширније Young S.D. (1999), *From Plan to Market: Financial Statements and Economics Transition in East German Enterprise*, *The European Accounting Review*, Vol.8. No.1: 157-189

²³⁹ Опширније Bailey, D. (1995), *Accounting in Transition in the Transitional Economy*, *The European Accounting Review*, Vol. 4 No 4: 595 - 653

²⁴⁰ Berry, M.H. (1983), *The Accounting Function in Socialist Economies*, *International Journal of Accounting*, Vol 18. No. 1.:185-198

проузроковало губитак креативности и иновативности у овој области. Рачуноводство је било „у служби административних органа државе који су пратили активности привредних субјеката и на основу тако добијених података припремали националне економске планове.“²⁴¹

Утврђивање учинака предузећа одвијало се поређењем планских и остварених индикатора, а на основу рачуноводствених података који су директно достављани надлежним државним органима, па је књиговодствена евиденција била „старија“ у односу на финансијско извештавање. Рачуноводствени подаци нису имали јавни карактер, јер „финансијско извештавање није било тржишно, већ хијерархијски оријентисано према структури државних органа.“²⁴² На основу разлика између модела планске и тржишне економије, могу се уочити следеће специфичности рачуноводствених система развијених земаља и земаља са социјалистичким уређењем.²⁴³

Табела 19. Компарација планског и тржишног модела економије и разлике у области рачуноводства

Модел планске економије	Модел тржишне економије	Разлике у рачуноводственим системима
Дефиниција ентитета		
Националним економским плановима, централизовано планирање производње и размене између предузећа. Циљ пословних активности ентитета је правична расподела оствареног вишка новостворене вредности између ентитета, односно, између запослених.	Фокусиране на акумулацију капитала. Односно, ангажована средства требају да доведу до повећања профита који ће бити реинвестиран у будућем периоду, с циљем остварења вредности за власнике капитала.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Дефиниција рачуноводства предузећа; ✓ Улога рачуноводства; ✓ Концепт капитала и дефиниција оствареног прихода;
Улога тржишта		
Не постоји дејство тржишта. Хијерархијски државни органи регулишу пословне односе и одређују цене.	Пословање предузећа одвија се у неизвесним условима тржишне конкуренције. Цене се формирају под утицајем понуде и тражње.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Бележење економских трансакција у монетарном смислу; ✓ Улога рачуноводства; ✓ Конзерватизам;
Акумулација капитала и приватна својина		
Економски ресурси су у власништву државе.	Економски ресурси су у приватном власништву.	✓ Суштина и форма пасиве биланса стања;
Одсуство профита; Једини приход је приход од рада;	Реинвестирани профит је остварен почетним улагањем власника капитала и припада	✓ Дефиниција оствареног прихода привредних субјеката;

²⁴¹ MacLulich K.K., Gurau C., (2004), The Relationship Between Economic Performance and Accounting System Reform In The CEE Region, The Case of Poland and Romania, Edinburg: Heriot-Watt University:5, доступно на: <http://www2.hw.ac.uk/sml/downloads/cert/wpa/2004/dp0406.pdf>, приступљено: 27.04.2017.

²⁴² Nobes C., Parker R., (2008) Comparative International Accounting 10th edition, Prentice Hall: 246

²⁴³ Chiapello E. Ding Y., (2010), Searching for the Accounting Features of Capitalism: An Illustration With Economics Transition Process in China, Université Pierre Mendés France Grenoble 2: CERAG,

Расподела новостворене вредности врши заснива се на егализму и укључује широки спектар јавне потрошње.	инвеститорима. Приход је резултат рада и капитала у различитим размерама.	✓ Примењене методе за дистрибуцију прихода; ✓ Рачуноводствени третман прихода оствареног на основу рада;
--	--	---

Извор: Chiapello E. Ding Y., (2010), Searching for the Accounting Features of Capitalism: An Illustration Gih Economics Transition Process in China, Université Pierre Mendés France Grenoble 2: CERAG

Рачуноводствене праксе планских економија су се концепцијски разликовале у односу на праксу развијених тржишних економија. Рачуноводствене категорије, као што су трошкови, приходи, добитак или губитак су фиктивне, пошто се ефикасност и ефективност предузећа оцењивала на основу циљних вредности, садржаних у националним плановима. Држава је располагала вишковима који су распоређивани у складу са циљевима дугорочних централних планова на крају пословне године и није постојала одговорност за пословне резултате предузећа. Подаци су акумулирани на макро нивоу, где су на основу статистичких прегледа праћене макроекономске перформансе. Хијерархијска одговорност подразумевала је централизовано управљање и контролу, путем децидентних правила, па су и рачуноводствене праксе наметнуте од стране система и формалних центара моћи. То је посебно било изражено у Совјетском Савезу, Пољској и Источној Немачкој,²⁴⁴ док је у неким земљама, попут Румуније, руководиоце рачуноводствених служби именовало Министарство финансија. У том случају, права и одговорности рачуновођа су били на знатно вишем нивоу.

Економске реформе 1970-тих и 1980-тих година, у земљама попут Мађарске и Пољске, обухватале су и одређене рачуноводствене поступке, карактеристичне за тржишне економијама, али измене нису довеле до значајних рационализација.²⁴⁵ Стварање квази-тржишног механизма, попут самоуправљања у СФРЈ и тржишног социјализма у Мађарској, означило је почетак увођења тржишних принципа у овим земљама. Међутим, прелазак са планске на тржишну економију подразумевао је свеобухватне реформе које се односе на процес приватизације, развој тржишта капитала, реформу тржишта рада и социјалне заштите, конвертибилности валута и либерализацију цена, као и на макроекономску стабилизацију. У процесу транзиције, рачуноводство је било катализатор промена, кроз усвајање нових критеријума за мерење резултата и утврђивање одговорности.

²⁴⁴ Опширније Berry, M.H., (1983), *The Accounting Function in Socialist Economies*, International Journal of Accounting, Vol 18. No. 1.:185-198

²⁴⁵ Опширније Chiapello E. Ding Y., (2010), *Searching for the Accounting Features of Capitalism: An Illustration With Economics Transition Process in China*, Université Pierre Mendés France Grenoble 2: CERAG

3.2. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ ТОКОМ ТРАНЗИЦИОНОГ ПЕРИОДА

У земљама Источне и Централне Европе процес транзиције се различито одвијао. Транзиција је обухватала реформе у шест области, и то: структуралне реформе, инфлација, економски раст и развој, приватизација, демократија и борба против корупције, као област која је највише повезана са деловањем рачуноводствене и ревизорске професије. У последњих 25 година земље Источне и Централне Европе су се суочавале са важним променама, што је резултирало њиховом интеграцијом у глобалне економске токове. Иако су оствариле значајне резултате, за поједине државе, успостављање пуне тржишне економије и даље представља дуготрајан и тежак процес.

Прва деценија транзиционог периода је била интензивнија, а процес преласка на тржишну привредну у појединим земљама, одвијао се применом једног од два модела реформи. Земље, попут Пољске, Русије, тадашње Чехословачке, Литваније, Летоније, Естоније, Мађарске, Хрватске и Словеније определиле су се за брзо спровођење промена тзв. „шок терапију“. У овим земљама, промене су започеле уклањањем ограничења у области цена, девизног курса, либерализацијом спољне трговине и укидањем административне контроле у предузећима. Након борбе са инфлацијом и велике рецесије, у наведеним земљама су успостављени кључни тржишни механизми и макроекономска стабилност, што је условило и бржи опоравак и економски раст и развој. Пословни амбијент и привредни оквир ових земаља, данас је, у великој мери, сличан са моделима земаља Западне Европе, што се посебно односи на чланице Европске уније. Овакав курс у реформама су опрезније прихватиле Албанија, Бугарска и Македонија, али и поред почетног успеха и либерализованих економија, услед бројних економских и социјалних изазова очекивани резултати су изостали.

С друге стране, Румунија, Украјна и Белорусија су усвојиле модел заснован на постепеним реформама, док је у СФРЈ примењен модел планиране трансформације која се првенствено односила на напуштање државне својине, самоуправљање и либерализацију увоза и извоза. Иако је овај пут дао добре резултате, првенствено у смањењу инфлације, услед политичких нестабилности, реформе су знатно успорене и поред иницијалне тржишне оријентисаности.²⁴⁶

²⁴⁶Опширније Roaf J., Atoyán R., Joshi B., Krzysytof K., (2017), *25 Years of Transition Post-Communist Europe and IMF*, Regional Economic Issues Special Report, IMF: 5-11

Приватизација и реорганизација националних предузећа у условима тржишне конкуренције захтевала је капитал, који осиромашене земље Источне и Централне Европе нису поседовале. Потреба за доданим изворима финансирања, односно, за страним капиталом наметнула је питање квалитета финансијских извештаја, односно, питање сврсисходности рачуноводствених система, у контексту релевантности, разумљивости и транспарентности финансијских информација и ван националних граница. У првој деценији транзиције, рачуноводствена професија је била слаба и неорганизована, па су ресорна министарства иницирала рачуноводствену реформу, што је проузроковало промену сврхе рачуноводства. Рачуноводство постаје инструмент индиректне контроле и надзора над приватизованим и предузећима у процесу приватизације, чиме је напуштено схватање рачуноводства као инструмента директне контроле у служби административних државних органа.

Легислатива Европске уније је била основ за трансформацију рачуноводства у већини земаља Источне и Централне Европе које су током транзиционог периода транспоновале у своје националне оквире захтеве европских директива и прихватиле примену МСФИ/МРС. Унутрашњи фактори, наслеђени из предкомунистичких и комунистичких система, националне културе с једне, као и потребе условљене глобалним трендовима, утицале су на развој рачуноводствене праксе у овим земљама. Процес рачуноводствене реформе био је одређен и мотивисан:

- политичким, економским и друштвеним приликама и променама (на структурном и функционалном нивоу);
- настојањем транзиционих економија да привуку стране директне инвестиције;
- усклађивањем интерних рачуноводствених принципа са релевантним европским директивама и оквиром МСФИ/МРС.²⁴⁷

Комплексност рачуноводствених прописа и пракси је условила сложеност и дуготрајност реформи у овој области. Промене су захтевале подршку у виду изградње одговарајућег институционалног оквира у чему је доминанту улогу имала држава, због недовољно развијене струке. У циљу јачања рачуноводствене професије, било је неопходно успоставити одговарајуће програме едукација и тренинга у систем образовања за рачуноводство и ревизију. Док је промена друштвено-економског

²⁴⁷ MacLullic K.K., Gurau C., (2004), The Realtionship Between Economic Performance and Accounting System Reform In The CEE Region, The Case of Poland and Romania, Edinburg: Heriot-Watt University: 9, доступно на: <http://www2.hw.ac.uk/sml/downloads/cert/wpa/2004/dp0406.pdf>, приступљено: 27.04.2017.

система, захтевала концептуалне измене у систему надзора, што је резултирало развојем независне корпоративне ревизије.

Брзина транзиције, развојна политика, интернационализација пословања, напуштање социјалистичке идеологије су само неки од битних фактора за изградњу тржишно оријентисаних рачуноводствених система. С друге стране, промене у овој области повратно су утицале на брзину трансформације планских економија у тржишне и интеграцију појединих земаља у светске економске токове. На тај начин, рачуноводствене реформе су биле својеврсни акцелератор економског раста и развоја са коначним исходом у повећању друштвеног благостања и животног стандарда наведених земаља. Утицај наведених детерминанти на рачуноводствене реформе у земљама Источне и Централне Европе, може се представити на следећи начин:

Слика 9. Процес рачуноводствених реформи у земљама Источне и Централне Европе

Извор: MacLullic K.K., Gurau C., (2004), *The Relationship Between Economic Performance and Accounting System Reform In The CEE Region, The Case of Poland and Romania*, Edinburg: Heriot-Watt University, доступно на: <http://www2.hw.ac.uk/sml/downloads/cert/wpa/2004/dp0406.pdf>, приступљено: 27.04.2017.

Елиминисање државе као доминантног регулатора пословних активности и препуштање те улоге тржишту је захтевало израду и успостављање законског оквира који ће бити подршка тржишној економији. Када је реч о уређењу рачуноводства и ревизије, поједине земље различито приступале овој области, при чему су наслеђе и решења развијених земаља, виђени као подршка, али и изазов.²⁴⁸ Тако је рачуноводствена пракса у Чешкој, Словачкој и Мађарској била под јаким утицајем Немачког трговачког законика, док су Румунија и Бугарска биле под утицајем прописаних билансних шема некадашњег Совјетског Савеза утемељених на француском моделу.²⁴⁹ Међутим, застарелост је постојећу регулативу учинила неадекватном, док су решења развијених земаља била исувише комплексна и софистицирана, па се постављало питање сврсисходности њихове непосредне примене.

Пољска је реформу свог рачуноводственог система спровела у периоду од 1989. до 1991. године. Нови оквир је требао да подржи убрзани процес транзиције, чија је главна карактеристика била убрзана приватизација државних предузећа и прилив преко 90 милиона страних директних инвестиција, које су утицале на развој ове земље. Године 1991. донет је Закон о ревизији, обелодањивању у финансијским извештајима, државним ревизорима и њиховом образовању, као и Декрет о рачуноводственим принципима, док је 1994. године донет Закон о рачуноводству. Законско решење из 1994. године, замењено је 2000. године новим Законом о рачуноводству. Такође, постојећи закон о ревизији, замењен је новим Законом о ревизији, чиме је у великој мери процес финансијског извештавања и ревизије усклађен са захтевима ЕУ. У наведеном периоду, Пољска је успела да свој друштвено-економски систем усклади са ЕУ и постаје њена чланица 2004. године.²⁵⁰

Чехословачка је средином шездесетих година, либерализовала рачуноводствену праксу и финансијско извештавање, што је пропраћено оснивањем професионалних организација. Промене су интензивирание 1989. године, развојем новог рачуноводственог оквира у транзиционом периоду који је трајао до 1992. године. Иако је имала традицију засновану на немачкој регулативи, Чешка се определила за „развој

²⁴⁸Nobes C., Parker R., (2008) ,*Comparative International Accounting*, 10th edition, Prentice Hall, pp. 248

²⁴⁹ Bogdan V. Cristea, S.M., (2010), *Consistencies and Inconsistencies In Financial Reporting The Case Study of Central and Eastern Europe*, Timișoara Journal Of Economics ,Vol. 3, Issue 1(9): 15-27

²⁵⁰ Jaruga, A., Fijalkowska T., and Jaruga-Baranowska, M., (2010) *Review of practical implementation issues relating to International Financial Reporting Standards: Case study of Poland*, United Nation conference on trade and development, International Accounting and Reporting Issues 200 Review- Report by the secretariat of the United Nation Conference on Trade and Development, United Nations Publication, New York and Geneva: 22-22,

рачуноводственог система по угледу на Француску²⁵¹. Нови оквир је обухватао четири акта и то: Закон о предузећима, Закон о рачуноводству, Нови контни оквир, Закон о ревизији. Закон о рачуноводству је био под значајним утицајем Четврте Директиве, док је Закон о ревизији био заснован на Осмој Директиви. Законом о рачуноводству уводи се обавеза припреме и презентације финансијских извештаја за појединачне правне ентитета, као и обавеза консолидовања финансијских извештаја за повезане правне ентитете у складу са Седмом Директивом.

Словачка, као друга чланица заједнице, 1993. године стиче независност, а до тада рачуноводствени систем ове земље је био под јурисдикцијом заједнице. Након стицања независности, Словачка је започела са развојем сопственог регулаторног оквира, по угледу на немачки и француски модел. Ово је последица пред социјалистичког наслеђа Словачке које се заснивало на француском уређењу рачуноводственог система, као и чињенице да је Словачка кредитно оријентисана земља, а то је карактеристика и Француске и Немачке.²⁵² Словачка је 2002. године донела је Закон о рачуноводству, којим је финансијско извештавање у великој мери хармонизовано са захтевима Европске уније и МСФИ/МРС.

Мађарска је 1991. године усвојила Закон о рачуноводству с циљем хармонизације националне регулативе са Четвртом Директивом ЕУ. Основна филозофија овог Закона огледала се у „пружању информација заснованих на историјским подацима о финансијском и приносном положају привредних субјеката, непрофитних организација, као и других врста економских организација, за потребе операција у условима тржишне економије и пословног одлучивања учесника на тржишту“²⁵³ У односу на одредбе Директиве, Закон је детаљније регулисао рачуноводствену материју, а током деведесетих година је више пута ревидиран у смислу усаглашавања са захтевима Европске уније, што се пре свега односило на Седму Директиву, примену МСФИ/МРС и минимизирању утицаја пореског рачуноводства. Наведене промене, биле су у складу са потребама растуће тржишне економије, док је 2000. године ово решење замењено новим Законом о рачуноводству,

²⁵¹ Schroll, R.,(1995), *The new accounting system in Czech Republic, The European accounting review*, Volume 4, Number 4, European accounting association: 827-832

²⁵² Опширније Bialek-Jaworska A., Tušan R., (2014), *The Impact of Accounting Development on Business Sector growth in Slovakia*, *Theoretical Journal of Accounting*, Issue 78: 39-65

²⁵³ Takáts G., (2014), *Classification of the Hungary accounting system*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości Theoretical Journal of Accounting*, Issue 78/2014: 96-209

чиме је регулаторни оквир Мађарске у потпуности усклађен са ондашњим правним тековинама ЕУ у овој области.²⁵⁴

У **Румунији**, рачуноводство и финансијско извештавање је било усмерено ка држави и остварењу њених финансијских интереса. Прва иницијатива Румуније у погледу реформисања рачуноводства и финансијског извештавања учињена је 1991. године, доношењем Закона о рачуноводству. Овај Закон је више пута ревидиран, ради усклађивања са захтевима Европске уније и МСФИ/МРС. Поред закона из области рачуноводства, Закон о привредним друштвима из 1990. године је имао утицај на рачуноводствену реформу која је имала за циљ: „усаглашавање са Директивама ЕУ и МСФИ/МРС, промену и унапређење рачуноводствених метода, образовање и обуку за примену нове регулативе, као и промовисање звања рачуновођа и овлашћени рачуновођа.“²⁵⁵

У **Бугарској**, процес реформе започиње 1990. године, а први Закон о рачуноводству, усвојен је 1991. године, када су основане и прве професионалне организације. Овим Законом је измењена форма и садржина финансијских извештаја, али овим обим и квалитет финансијских информација није достигао ниво предвиђен међународном регулативом. Због тога је законодавац прибегао новом законском решењу 2001. године у коме је извршена хармонизација са Директивама Европске Уније и МСФИ/МРС.²⁵⁶ На овај начин, Бугарска је својим рачуноводственим оквиром подржала привлачење страног капитала и даљи привредни развој, а 2007. године је постала чланица Европске уније.

Албанија је процес трансформације рачуноводства започела доношењем Закона о рачуноводству 1993. године. Овај Закон је обухватао начела књиговодствене евиденције, методе мерења, процењивања и обелодањивања финансијских информација и припрему финансијских извештаја. Закон је био усклађен са Општим рачуноводственим планом, који се садржао основна рачуноводствена начела и прописане рачуне, обавезне за све ентитете, осим за ентитете јавног и банкарског сектора. Закон о привредним субјектима имао је велики утицај на рачуноводствени систем Албаније, јер су у њему садржане одредбе о презентацији финансијских средстава и обавезној ревизије. Ново законско решење је усвојено 2004. године, под

²⁵⁴Nobes C., Parker R., (2008) ,*Comparative International Accounting*, 10th edition, Prentice Hall: 250

²⁵⁵ Dutia, T., (1995), *The restructuring of the system of accounting in Romania, during the period of transition to the market economy*, The European accounting review. Volume 4: Number 4: 82

²⁵⁶ Basheva S., Boyanov B., (2015), *Regulation of the Bulgarian Accounting system and Its Future Perspectives*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowści, 84(140): 49-66 доступно на:<http://ztr.skwp.pl/resources/html/cms/>, приступљено: 11.08.2017.

називом Закон о рачуноводству и финансијском извештавању. Законом је прописана примена националних стандарда и МСФИ, чиме је учињен корак напред ка хармонизацији финансијског извештавања Албаније са међународном праксом.²⁵⁷

Привредним реформама из 1989. године, започео је процес транзиције ондашње СФРЈ, а успех у реализацији првих мера је указивао на брзи прелазак са планске на тржишну привреду. Реформе су пропраћене и у области рачуноводства, где је Савез рачуновођа и финансијских експерата Југославије превео Четврту, Седму и Осму Директиву ЕУ, с циљем хармонизације националне са међународном регулативом. Међутим, друштвено-политички фактори проузроковали су распад федерације почетком деведесетих година, па је пут од планске до тржишне привреде свака република прошла самостално, као независна држава.

Првобитна законска решења примењена у земљама Источне и Централне Европе су садржала одређене аспекте старе регулативе и одражавала повезаност пословног и пореског рачуноводства, што је било последица недовољно стручне рачуноводствене професије која је учествовала у њиховом стварању. Иако је смањена регулаторна улога државе, односно, Министарства финансија, „слово закона“ је имало већи утицај у односу на рачуноводствену праксу, уз даљи примат рачуноводствене евиденције у односу на финансијско извештавање.

Временом долази до промене односа снага у изградњи регулаторног оквира, а своје легислативе поменуте земље су више пута мењале, јер у транзиционом периоду, имале статус кандидата, а пријем у Европску унију је захтевао усвајање правних тековина Уније и оквира МСФИ/МРС. Осим тога, међународне организације, као што су Међународни монетарни фонд, Светска банка, Европска банка за истраживање и развој су захтевале примену међународне регулативе.²⁵⁸

У Источној и Централној Европи, хармонизација финансијског извештавања је била условљена друштвено-економским променама. У већини држава, трансформација планске у тржишну привреду је спроведена у релативно кратком периоду. Рачуноводствена професија није поседовала одговарајуће компетенције и потребно

²⁵⁷ Kastrati A., (2016), *Financial Reporting in Albania and Kosovo*, International Journal of Economics, Commerce and Management, Vol. 4, Issue 5: 554-558

²⁵⁸ Опширније Nobes C., Parker R., (2008) *Comparative International Accounting*, 10th edition, Prentice Hall: 252

искуство са тржишним концептом рачуноводства, па су неке земље уместо изградње националне професионалне регулативе, прибегле директној примени међународне.²⁵⁹

Пољска је до доношења Закона о рачуноводству 2002. године увела примену МСФИ/МРС, у смислу дозволе, а не захтева.²⁶⁰ Осим тога, од 2005. године ова земља примењује Регулативу 1606/2002/ЕС, док су остали ентитети у обавези да примењују Пољске рачуноводствене стандарде (Polish Accounting Standards - PAS).²⁶¹ Такође, **Чешка** је у свом законском решењу од 2005. године наметнула примену поменуте Регулативе 1616/2002/ЕС, као и обавезу примене МСФИ/МРС за индивидуалне котирајуће ентитете, док је забранила њихову примену за индивидуалне некотирајуће ентитете. Ова категорија ентитета била је упућена на примену Општеприхваћених рачуноводствених принципа Чешке (Generally Accepted Accounting Principles Czech , у даљем тексту: GAAP Czech). **Словачка** је успешно увела примену МСФИ/МРС од 2005. године, што важи и за Мађарску која је прописала примену међународних стандарда за јавне ентитете и котирајуће ентитете, док су остали ентитети у обавези да примењују Националне рачуноводствене стандарде Мађарске (Hungarian Accounting Standards у даљем тексту: HAS), конципиране од стране Националног одбора рачуновођа (The Hungarian Accounting Standards Board, у даљем тексту: HASB). Иако је Одбор радио на усклађивању националне са међународном регулативом, према извештају Светске Банке из 2004. године и даље су постојале значајне разлике између националних стандарда Мађарске и међународних стандарда.²⁶² **Румунија** је 1997. године прописала примену МРС почев од 1999. године. Према ондашњим прописима, законодавац је предвидео истовремену примену Закона о рачуноводству из 1991. године, са изменама и допунама из 2001. године и МРС-а. Паралелна примена наведених прописа изазвала је одређене потешкоће у пракси, због чега је текст закона измењен и прописана је примена МСФИ/МРС. Изменама закона из 2006. године, а почев од 2007. године, Румунија је наметнула обавезну примену МСФИ/МРС за

²⁵⁹ Опширније Bogdan V. Cristea, S.M., (2010), *Consistencies and Inconsistencies In Financial Reporting The Case Study of Central and Eastern Europe*, Timișoara Journal Of Economics, Vol. 3, Issue 1(9): 15-27

²⁶⁰ Опширније MacLullie K.K., Gurau Callin (2004), *The Realtionship Between Economic Performance and Accounting System Reform In The CEE Region, The Case of Poland and Romania*, Edinburg: Heriot-Watt University: 12

²⁶¹ Опширније Jaruga, A., Fijakowska T., and Jaruga-Baranowska, M. (2010) *Review of practical implementation issues relating to Interational Financial Reporting Standards: Case study of Poland*, United Nation conference on trade and development, Interational Accounting and Reporting Issues 200 Review- Report by the secretariat of the United Nation Conference on Trade and Development, United Nations Publication, New York and Geneva: 21-22,

²⁶² Cserfalvi G., (2012), *Hungarian Accounting Standardization Effect*, Macrothink Institute: International Journal of Accounting Standardization Effect, Vol 2, No1: 83-98

ентитете који испуњавају следеће критеријуме: тргују хартијама од вредности на организованим тржиштима, припремају консолидоване финансијске извештаје и имају јавну одговорност. МСФИ/МРС могу да примењују и остали ентитети за сопствене информационе потребе. Осим тога, сви ентитети у Румунији имали су обавезу припреме финансијских извештаја према Румунским државним рачуноводственим стандардима који се заснивају на директивама Европске уније.²⁶³ **Бугарска** је Законом о рачуноводству из 2001. године установила примену МРС за припрему финансијских извештаја, што је било шире у односу на неке развијеније земље. Осим проширења делокруга примене МСФИ/МРС, Бугарска је ускладила своје Националне рачуноводствене стандарде (National Accounting Standards of Bulgaria) са овим системом стандарда. У овом периоду, примена међународних стандарда је била успорена, због неадекватности рачуноводствене праксе, па је припрема финансијских извештаја према МСФИ/МРС сведена на велике ентитете, док су мали ентитети примењивали националне стандарде. У **Албанији** се финансијско извештавање заснивало на националним рачуноводственим стандардима (National Accounting Standards of Albania), а од 2008. године примењују се и МСФИ/МРС. Микро, мали и средњи ентитети припремају своје финансијске извештаје према захтевима националних стандарда, док су МСФИ/МРС обавезна извештајна основа за котирајуће ентитете, ентитете са јавном одговорношћу, и ентитете са годишњим приходом изнад девет милиона евра и бројем запослених радника изнад сто.²⁶⁴ На крају, СФРЈ је у два наврата, у периоду од 1991 до 1992. године увела националне рачуноводствене стандарде који ће постати окосница у развоју професионалне регулативе у будућим независним државама.

Усвајање новог концепта рачуноводства у земљама Источне и Централне Европе, отежавала је чињеница да компетенције и искуство рачуноводствене и ревизорске професије нису били задовољавајући. Постојале су потешкоће у унапређењу регулативе и праксе, јер су рачуновође морале да прихвате потпуно нови приступ у овој области. Како би стечене компетенција рачуновођа биле применљиве на међународном нивоу, било је потребно унапредити и стандардизовати систем рачуноводственог образовања на националном. „Промене у едукацији рачуновођа, имале су за циљ унапређење професионалних знања и вештина, што би осигурало

²⁶³ Bogdan V. Cristea, S.M. (2010), *Consistencies and Inconsistencies In Financial Reporting The Case Study of Central and Eastern Europe*, Timișoara Journal Of Economics , Vol. 3, Issue 1(9): 15-27

²⁶⁴ Kastrati A. (2016), *Financial Reporting in Albania and Kosovo*, International Journal of Economics, Commerce and Management, Vol. 4, Issue 5: 541-548

адекватан друштвени статус рачуноводственој професији, који до тада није постојао.²⁶⁵ Стицање одговарајуће дипломе по завршетку образовног програма, а касније и лиценце од стране професионалних организација или референтног органа државе, имали су за циљ јачање кредибилитета рачуновођа. Унапређење квалитета професије резултирало је повезивањем рачуновођа у професионалне тела. Табела бр.20 садржи приказ професионалних организација формираних током транзиције у земљама Источне и Централне Европе:

Табела 20. Преглед професионалних организација рачуновођа у земљама Источне и Централне Европе

Држава	Назив професионалне организације	Година оснивања	Статус
Албанија	Асоцијација рачуновођа Албаније (Association of Accountants of Albania – AAA)	1998.	Професионална организација
Бугарска	Институт овлашћених јавних рачуновођа Бугарске (Institute of Certified Public Accountants of Bulgaria)	1996.	Професионална организација
Југославија	Савез рачуновођа и финансијских експерата (Association of Yugoslavia Accountants of Financial Experts)	1989.	Професионална организација
Мађарска	Национални одбор рачуновођа (National Accounting Board)	2003.	Професионална организација
Пољска	Савез рачуновођа (Association Accountants)	1907.	Професионална организација
Румунија	Институт јавних рачуновођа и овлашћених рачуновођа (Institute of Public Accountants and Authorized Accountants – CECCAR)	1992.	Професионална организација
Словачка	Комора овлашћених рачуновођа (Chamber of Certified Accountant)	1992.	Професионална организација
Чешка	Унија рачуновођа (Accountants Union)	1990.	Професионална организација

Извор: Прилагођено на основу информација о рачуноводственој професији анализираних земаља доступних путем веб презентација професионалних организација, научних часописа и професионалних публикација

Поред унапређења социјалног и професионалног статуса рачуноводствене професије, транзиција је утицала и на развој ревизорске професије. Наиме, између надзора у планској економији и надзора у тржишним условима, постоје значајне концептуалне разлике. У планским економија, државна контрола је обављала послове надзора. Својинска трансформација и пословање у условима тржишне конкуренције промениле су сврху финансијског извештавања, а самим тим и сврху надзора, па се

²⁶⁵ Chan, M. W. L., Rotenberg, M. (1999), *Accounting, Accounting Education And Economic Reforms In People's Republic of China*, International Studies of Management and Organizations, Vol 23, No 3: 37-53.

јавила потреба за независном финансијском ревизијом. Финансијски извештаји нису више основа за праћење остварења планова, већ су постали средство комуникације и успостављања пословних односа са окружењем, првенствено са инвеститорима. Повећање броја екстерних корисника финансијских извештаја захтевало је независну верификацију финансијских информација садржаних у њима, што је утицало на јачање ревизорске професије и формирање професионалних ревизорских организација. У наредној табели дат је преглед професионалних ревизорских организација у земљама Источне и Централне Европе:

Табела 21. Преглед професионалних ревизорских организација у земљама Источне и Централне Европе

Држава	Назив професионалне организације	Година оснивања	Статус
Албанија	Институт овлашћених ревизора (Institute of Authorised Chartered Auditors – IACA)	1995.	Професионална организација
Југославија	Савез рачуновођа и ревизора Југославије (Association of Accountants and Auditors of the FR of Yugoslavia)	1989.	Професионална организација
Мађарска	Савез ревизора Мађарске, садашња Комора ревизора Мађарске (Association of Hungarian Auditors renamed as Chamber of Hungarian Auditors)	1987.	Професионална организација
Пољска	Национална комора државних ревизора (National Chamber of Statutory Auditors)	1991.	Професионална организација
Румунија	Институт јавних рачуновођа и овлашћених рачуновођа (Institute of Public Accountants and Authorized Accountants – CECCAR)	1992.	Професионална организација
Словачка	Словачка комора ревизора (Chamber of Auditors of Slovakia)	1992.	Професионална организација
Чешка	Комора ревизора Чешке (Chamber of Auditors of the Czech Republic)	1992.	Професионална организација

Извор: Прилагођено на основу информација о рачуноводственој професији анализираних земаља доступних путем веб презентација професионалних организација, научних часописа и професионалних публикација

Током транзиционог периода, новоформиране или реорганизоване професионалне организације су значајано утицале на изградњу и имплементацију рачуноводствене и ревизорске легислативе. Тако су у Словачкој, велику улогу у развоју законских решења управо имале Комора овлашћених рачуновођа Словачке, Комора ревизора Словачке, Комора пореских саветника Словачке. Осим тога, Комора овлашћених рачуновођа је развила и етички кодекс који је био у складу IFAC-овим Етичким кодексом професионалних рачуновођа. Такође, у неким земљама професионалне организације су имале за циљ развој и примену националних рачуноводствених стандарда, какав је случај са Мађарском или Чешком. Уопштено, у

свим земљама Источне и Централне Европе, професионалне организације рачуновођа и ревизора су допринеле процесу усаглашавања рачуноводствених система ових земаља са потребама пословања у условима тржишне економије. Својим активностима на унапређењу законских оквира из области рачуноводства и ревизије, промовисању примене МСФИ/МРС, МСР, као и етичких вредности IFAC-овог Етичког кодекса професионалних рачуновођа, професионалне организације рачуноводствених и ревизорских експерата су оствариле значајан утицај на процес хармонизације националних регулаторних оквира са међународном регулативом.

3.3. ХАРМОНИЗАЦИЈА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ

Данас, између земаља Источне и Централне Европе постоје извесне разлике у досегнутом нивоу друштвено-економске транзиције. Земље попут Мађарске, Пољске, Чешке, Словачке, Словеније су успешно спровеле мере за прелазак са планске на тржишну економију, чланице су Европске уније, као и OECD-а. С друге стране, Бугарска, Румунија, Хрватска, Албанија и остале некадашње републике СФРЈ и даље се сматрају транзиционим економијама које карактерише изградња институционалног оквира, што обухвата и рачуноводствени систем и финансијско извештавање.

Реформе у рачуноводственој легислативи и рачуноводственим стандардима имале су и имају за циљ, развој новог регулаторног оквира заснованог на тржишним принципима. Успостављање тржишних односа, мења сврху финансијских извештаја, јер они постају главни извор информација за процену вредности ентитета на основу исказане приносне снаге. Виши ниво транспарентности, омогућава поуздану процену ризика, правилну расподелу финансијске моћи, и фер услове пословања, што се позитивно одражава на конкурентност и развој земаља Источне и Централне Европе током и након процеса транзиције.

За земље у транзицији, хармонизација финансијског извештавања је предуслов за прилив страних директивних и портфолио инвестиција, јер постојећа акумулација не обезбеђује потребан ниво улагања за опоравак и даљи привредни просперитет. Такође, развој финансијских и банкарских тржишта у земљама Источне и Централне Европе, одвија се уз подршку иностраних финансијских институција, а примарни инструмент за грађење поверења у банкарски и финансијски сектор је управо квалитетно финансијско извештавање. И данас, раст и развој ових економије зависи од иностраног капитала,

обзиром да је учешће прибављених средстава од инвеститора ван подручја Источне и Централне Европе, значајно повећано са 49,9% колико је износило 2007. године на 79,9% у 2016. години. С друге стране, учешће регионалних инвеститора у укупним изворима финансирања, се кретало од 1,9% у 2007. години до 51,7% у 2015. години, док за 2016. годину овај постотак износи 5%. Инвеститори са подручја Европске уније су главни извори капитала у овим земљама са учешћем од 58%. У 2016. години, у структури извора финансирања доминирали су инвестициони фондови са 27%, пензиони фондови са 16%, владине агенције и мултилатералне организације са 15%, док је учешће тржишта капитала и других извора 19%.²⁶⁶ У оваквим условима, примена међународне регулативе чини финансијске извештаје разумљивијим за иностране инвеститоре и кредиторе и редукује трошкове прерачунавања финансијских информација услед разлика у примењеним рачуноводственим стандардима на подручју појединих земаља.

Током периода транзиције земље Источне и Централне Европе су укључиле у своје нормативне акте захтеве Директиве 78/660/ЕЕЗ Директиве 83/349/ЕЕЗ и Директиве 84/253/ЕЕЗ односно, Регулative 1606/2002/ЕС, што је било за очекивати, јер је већина анализираних економија постала члан или претендује за стицање чланства, односно, статуса кандидата за чланство у Унију. У наставку је дат хронолошки приказ развоја рачуноводствене легислативе анализираних земаља:

Табела 22. Хронологија развоја рачуноводствене регулативе на подручју анализираних земаља Источне и Централне Европе

Земља	Назив акта	Најзначајнији догађаји за развој рачуноводственог оквира и хармонизацију са европским правним оквиром и МСФИ
Пољска	Закон о рачуноводство	1994. – транспоноване захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ Директиве 83/349/ЕЕЗ 2000. – делимично усвајање МРС 2004. – усвајање Регулative 1606/2002/ЕС 2008. – транспоноване захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ, Директиве 83/349/ЕЕЗ, Директиве 84/253/ЕЕЗ, као и Директиве 86/635 ЕС и Директиве 91/674/ЕС 2013. – делимично транспоноване захтева Директиве 2013/34/ЕУ 2016/2017. – транспоноване захтева Директиве 2013/34 ЕУ и Директиве 2014/56 ЕУ и Директиве 2014/95
Мађарска	Закон о рачуноводству	1991. – делимично усвојени захтеви Директиве 78/660/ЕЕЗ 2000. – усвајање Директиве 78/660/ЕЕЗ, 83/349/ЕЕЗ и 84/253/ЕЕЗ 2015. – усвајање захтева Директиве 2013/34/ЕУ

²⁶⁶ Invest Europe (2017), *Central and Eastern Europe Private Equity statistics 2016*, pp 7-10, доступно на: www.investeurope.eu/media/671537/invest-europe_cee_privatteequitystatistics2016_24082017.pdf, приступљено: 28.02.2018

Чешка Република	Рачуноводствени акт	1993. – транспоноване захтева захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ, Директиве 83/349/ЕЕЗ 2003. – транспоноване захтева захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ Директиве 83/349/ЕЕЗ, Директиве 84/253/ЕЕЗ и примена Регулative 1606/2002/ЕС 2010.- прецизирани захтеви за применом МСФИ/МРС 2015/2016. – транспоноване захтева Директиве 2013/34/ЕЕЗ 2017. – транспоноване захтева Директиве 2013/34/ЕУ и Директиве 2014/95 ЕУ
Словачка	Закон о рачуноводству Одредбе	2002 – транспоноване захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ, Директиве 83/349/ЕЕЗ и Директиве 84/253/ЕЕЗ и усвајање МСФИ/МРС 2005- примена Регулative 1606/2002/ЕС 2014 – усвајање захтева Директиве 2013/34/ЕУ 2016. усвајање захтева Директиве 2013/34 ЕУ и Директиве 2014/95/ЕУ
Румунија	Закон о рачуноводству Одредбе Министарства јавних финансија	1991 – делимично транспоноване захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ Директиве 83/349/ЕЕЗ и усвајање МРС 1999 – усвајање Одредбе Министарства јавних финансија бр. 403 о примени румунских ГААР који су у складу са Директивом 78/660/ЕЕЗ и МРС 2001. – усвајање Одредбе Министарства за јавне финансије бр. 94 у оквиру које су укључени захтеви Директиве 78/660/ЕЕЗ и МРС за прописане ентитете 2012. – усвајање Одредбе Министарства јавних финансија бр. 881 којом је проширен делокруг примене МСФИ/МРС 2014. - усвајање Одредбе Министарства јавних финансија бр. 1802 која садржи зајтеве Директиве 2013/34/ЕУ 2016 – усвајање Одредбе Министарства јавних финансија бр. 1938 која садржи захтеве Директиве 2014/95/ЕУ
Бугарска	Закон о рачуноводству	1991. – промена форме и садржаја финансијских извештаја 2001.- транспоноване захтева Директиве 78/660/ЕЕЗ, 83/349/ЕЕЗ и 84/253/ЕЕЗ и примена МРС 2007. – хармонизација Закона и националних стандарда са МСФИ 2015. транспоноване Директиве 2013/34/ЕУ и Директиве 2014/95/ЕУ
Албанија	Закон о рачуноводству Закон о привредним друштвима	1993. – прописани књиговодствени принципи, начела за процењивање и обелодањивање финансијских информација и припрему финансијских извештаја, 2004. – прописивање примене националних принципа и МСФИ 2008. - усвајање Националних стандарда Албаније према МСФИ 2014. – ревизија Националних стандарда Албаније према МСФИ за МСП

Извор: *Randelović, D., Đukić, T. (2018), Harmonization of Accounting Regulations in The European Union With Special Reference to The EU Central and Eastern European Countries, Facta Universitatis: 1-13*

Пољска, Чешка, Словачка и Мађарска су најпре реформисале своје рачуноводствене системе, а њихов пример следиле су Румунија и Бугарска. Након усклађивања националаних оквира са правом Европске уније, ове државе су 2004. године, односно, 2007. године, постале њене чланице, док Албанија са статусом кандидата од 2014. године, активно ради на овом процесу.

У смислу хармонизације са актуелним оквиром Европске уније, нормативни оквир, а пре свега Закон о рачуноводству **Пољске** је измењен током 2014. и 2016.

године, транспонованем захтева Директиве 2013/34/ЕУ и Директиве 2014/95/ЕУ. „Нова рачуноводствена директива, делимично је интегрисана у нормативни оквир у периоду од двадесетједног дана од датума објављивања.“²⁶⁷ Како би се остварили циљеви Директиве у вези са финансијским извештавањем сектора мале и средње привреде, Пољска је увела категорију микро ентитета и делимично ускладила критеријуме за класификацију, пре свега за микро и мале субјекте. Међутим, пољска легислатива не предвиђа категорију средњих ентитета, па се доводи у питање остварење горе поменутог циља. Осим тога, Пољска није ускладила своје прописе са европским у вези обавезе припреме консолидованих финансијских извештаја. Када је реч о обиму и облицима финансијског извештавања, дозвољен је смањени обим извештавања за микро и мале ентитете, док је за велике ентитете уведена обавеза припреме извештаја о пословању и извештаја о плаћањима државним органима. Субјекти од јавног интереса, у оквиру извештаја о пословању припремају и извештај о корпоративном управљању, као и нефинансијски извештај у складу са прописима. Иако су на овај начин интегрисани захтеви Директиве 2013/34/ЕУ, обим извештавања за велике и субјекте од јавног интереса је шири, јер је предвиђена припрема извештаја о новчаним токовима и извештаја о променама на капиталу. Осим тога, нормативним оквиром Пољске предвиђен је шири круг обвезника ревизије у односу на директиву, јер се налаже обавеза независне ревизије за финансијске извештаје ентитета који имају обавезу примене МСФИ/МРС, за прописане категорије ентитета (банке, осигуравајуће компаније, инвестиционе фондове и сл.), као и за ентитете који прелазе законом предвиђене критеријуме.²⁶⁸ Пољска је ускладила своје прописе у области нефинансијског извештавања са Директивом 2014/95/ЕУ, али постоје извесне разлике у делокругу примене, због различитог дефинисања појма субјекат од јавног интереса. Одступања постоје и оквиру извештавања, где пољски законодавац предвиђа примену међународних стандарда, националних стандарда, извештајне основе засноване на методологији ЕУ, као и методологију која може бити заснована на комбинацији више стандарда.²⁶⁹

²⁶⁷Chluska J. (2017), *Changes in The Polish Accounting Law in 1994-2014*, доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_3, приступљено: 08.08.2017.

²⁶⁸ Опширније ЕУ (2016), *Doing Business in Poland Accounting and Auditing*: 152-153, доступно на: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/\\$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf), приступљено 02.03.2018.

²⁶⁹ Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

Сходно Регулативи 1606/2002 Европске уније, Пољска је од 2005. године прописала обавезну примену МСФИ/МРС за припрему консолидованих финансијских извештаја ентитета на тржишту капитала и за финансијске институције. Примена МСФИ/МРС је добровољна са индивидуалне финансијске извештаја, а остали ентитети припремају финансијске извештаје према Пољским рачуноводственим стандардима (Polish Accounting Standard -PAR). Национални стандарди су конципирани под утицајем МРС, „али постоје извесне разлике које се односе на рачуноводствене третман некретнина, постројења и опреме, сталне имовине, залиха, капитализације трошкова позајмљивања и др.“²⁷⁰

Последња етапа у развоју рачуноводственог система **Чешке**, почела је 2004. године изменама Закона о рачуноводству из 2003. године, чиме је прецизније дефинисан концепт привредног субјекта, прописано вођење рачуноводствене евиденције и укинута готовинско рачуноводство. Изменама је усвојена Регулатива 1606/2002/ЕС, па је „чешки рачуноводствени систем унапређен кроз три нивоа: Законом, Одредбама и националним рачуноводственим стандардима.“²⁷¹ Чешка је током 2015. и 2016. године интегрисала захтеве Директиве 2013/34/ЕУ. Категорије за разврставање појединачних ентитета и група ентитета су усклађене са препорукама Директиве, а ради смањења административног оптерећења за микро и мале ентитете који нису обвезници ревизије, предвиђена је припрема скраћеног биланса стања и рачуна губитка и добитка.²⁷² Изменама је уведена обавеза израде извештаја о пословању, извештаја о корпоративном управљању, извештаја о плаћањима државним органима и нефинансијског извештаја у складу са Директивом 2014/95/ЕУ, али је и задржана обавеза израде извештаја о токовима готовине и извештаја о променама на капиталу. Чешки закон налаже знатно шири делокруг обавезне ревизије и то за појединачне финансијске извештаје за неке категорије микро, малих и средњих ентитета, средње ентитете, велике ентитете, банке и инвестиционе фондове, ентитете који пређу прописане критеријуме, као и за консолидоване финансијске извештаје.²⁷³

²⁷⁰ Опширније ЕУ (2016), *Doing Business in Poland Accounting and Auditing*, pp. 152-153, доступно на: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/\\$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf), приступљено 02.03.2018.

²⁷¹ Miková T., Zárová M. (2015), *Important Changes in the Czech Accounting Regulatory System*, 16th Annual Conference on Finance and Accounting, ACFA Prague, *Procedia Economics and Finance*, 25: 185-191

²⁷² Gläserová, Otáková M., Bušová A, Dřinová E.;(2017), *Impact of Transposition of The Directive 2013/34, EU Into The National Laws of EU Member States Emphatically V4*, *Acta Universitatis agriculturae et silviculturae mendelianae brunensis*, Vol 65, No 2: 631-639

²⁷³ Опширније Deloitte (2016), *Accounting news*, Czech Republic: Deloitte, доступно на: <https://edu.deloitte.cz/m/Content/Download/accounting-news-1612>, приступљено: 02.03.2018.

Последње значајније измене легислативе Чешке, односиле су се на нефинансијско извештавање, где је наметнута обавеза израде нефинансијског извештаја субјекте сходно Директиви 2014/95/EУ, уз извесна одступања у дефинисању категорије субјекта од јавног интереса и форме обелодањивања, као и у вези са извештавањем о предузимању одговарајућих мера у областима које нефинансијски извештај обрађује.²⁷⁴

У области примене МСФИ/МРС, Чешка је 2010. године прецизирала употребу овог сета. Данас, постоји обавеза примене МСФИ/МРС за појединачне финансијске извештаје ентитета који учествују на тржишту капитала, док је за остале то дозвољено. Међутим, уколико нису у законској обавези или уколико не послују са иностранством, привредни субјекти нису заинтересовани за добровољну примену МСФИ/МРС. Према спроведеном истраживању у у 2012. године је само 2% ентитета користило МСФИ/МРС, док 16% истовремено припремало финансијске извештаје према националним и међународним стандардима. Привредни развој и излазак на регионална и светска тржишта чини да се овај однос мења у корист МСФИ/МРС.²⁷⁵ Привредни субјекти који не користе међународне стандарде, имају обавезу примене Одредби и Чешких рачуноводствених стандарда (Czech Accounting Standards). Национални стандарди су развијени од стране Министарства финансија, па због јаке улоге државе у овој области „чешки рачуноводствени систем карактерише ригидност са slabим утицајем рачуноводствене професије. Национални стандарди не могу рефлектовати економску суштину трансакција, јер нису развијани под утицајем најбоље праксе, што упућује на разлике у односу на МСФИ“.²⁷⁶

Словачка је након осамостаљивања почела процес хармонизације националне рачуноводствене регулативе, а као у претходна два случаја последње измене закона се односе на Директиву 2013/34 ЕУ и Директиву 2014/95/EУ. Према актуелном закону, критеријуми за разврставање појединачних ентитета и групе ентитета су делимично усклађени са европским. Наиме, закон не препознаје категорију средњих ентитета, па су критеријуми за велике ентитете на нижем нивоу у односу на Директиву, чиме се одређени субјекти неоправдано оптерећују обавезом објављивања додатног квантума информација. Такође, Словачка не предвиђа мањи обим информисања за микро и мале

²⁷⁴ Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

²⁷⁵ Jindrichova I., Kubickova D., Kocmanova S. (2014), *The development of accounting and application of IFRS in The Czech Republic*, Accounting and Management Information Systems, Vol 13, No.2: 198-235

²⁷⁶ Miková T., Zárová M. (2015), *Important Changes in the Czech Accounting Regulatory System*, 16th Annual Conference on Finance and Accounting, ACFA Prague, *Procedia Economics and Finance*, 25: 85-191

ентитете путем скраћених форми извештаја. Постоји обавеза припреме извештаја о пословању, извештаја о корпоративном управљању и извештаја о плаћањима државним органима у складу са Директивом, а за разлику од претходних земаља не постоји обавеза припреме извештаја о токовима готовине и извештаја о променама на капиталу. У области ревизије, Словачка захтева обавезну ревизију за финансијске извештаје субјеката од јавног интереса, појединачне финансијске извештаје ентитета који имају обавезу примене МСФИ/МРС, као и за ентитете који испуне одређене прописане услове.²⁷⁷ Године 2016. Словачка је у свој нормативни оквир увела и припрему нефинансијског извештаја, а према Директиви 2014/95/ЕУ. Међутим, извесне разлике постоје у погледу делокруга, оквира за извештавање и форме обелодањивања. Осим тога, одступања постоје и код извештавања о непредузимању одговарајућих мера у областима које овај извештај обрађује, док је забрањена одредба Директиве о могућем изостављању информација о постојећим околностима и питањима током преговора.²⁷⁸

Од 2001. године, према Закону о хартијама од вредности, сви ентитети који учествују на тржишту капитала дужни су да припремају ревидиране финансијске извештаје у складу са МСФИ/МРС, поред законске обавезе да се финансијски извештаји припремају на основу националних прописа. Ову одредбу су привредни субјекти углавном игнорисали, јер није постојао адекватан подстицајни механизам за ширу примену МРС, док се финансијско извештавање заснивало на прописима Министарства финансија Словачке. Од 2005. године, примењује се Регулатива 1616/2002/ЕС, а већ 2006. године је проширена обавеза примене МСФИ и на субјекте од јавног интереса у припреми појединачних финансијских извештаја.²⁷⁹ Осим тога, ентитети који припремају консолидоване финансијске извештаје, а нису учесници тржишта капитала припремају свије финансијске извештаје према МСФИ/МРС. Остали ентитети примењују Словачке GAAP који су у значајном обиму усклађени са МСФИ/МРС.

Мађарска је 2001. године новим рачуноводственим актом извршила модернизацију претходног решења интегришући међународна правила. Мађарска регулатива садржи више инструкција у односу на земље чланице ЕУ. Легислатива Мађарске је детаљнија у односу на директиве, зато што представници струке више

²⁷⁷ Act 431/2002 Coll on Accounting and amended (by 562/2003 ...423/2015)

²⁷⁸ Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

²⁷⁹ Suhanyi E., Suhanyi L. (2011), *Application of Interantional Financial Reporting Standards (IFRS) in the Slovak Republic*, Agricultural Management, Lucrari Stiintifice Seria I:Management Agricol, Vol.13, No.3: 267-274

респектују слово закона, док се „стандарди третирају као добровољна, а не као обавезујућа правила.“²⁸⁰ Актуелни Закон је делимично усклађен за европским правом, па самим тим нису испуњене све претпоставке за постизање циљева европског законодавца у финансијском извештавању. Измене су подразумевале укључивање категорије микро ентитета, али су критеријуми за разврставање предузећа испод препоручених вредности у односу на Директиву, при чему не постоји категорија средњих ентитета. С друге стране, прагови за консолидацију финансијских извештаја су на вишем нивоу, па ову обавезу имају све „групе ентитета које прелазе два од три предвиђена критеријума: вредност имовине 20.000.000 евра, нето приход 400.000.000 евра и просечан број запослених изнад 250.“²⁸¹ Захтеви Директиве нису интегрисани ни по питању облика и обима извештавања, па за микро и мале ентитете не постоји могућност смањеног информисања путем скраћених извештаја. Мала предузећа припремају и извештај о новчаним токовима, а у одређеним случајевима извештај о пословању. Извештај о пословању представља део завршног рачуна за велике и субјекте од јавног интереса који припремају и нефинансијски извештај, док припрема извештаја о плаћањима државним органима није предвиђена. У односу на Директиву, ови субјекти припремају још и извештај о новчаним токовима. Осим тога, делокруг обавезне ревизије је шири у односу на захтеве Директиве. Независна ревизија финансијских извештаја је предвиђена са субјекте који воде двојно књиговодство и испуњавају прописане критеријуме, као и за субјекте попут кредитних институција, банака, огранака страних компанија и остале субјекте у складу са законом. Одређени субјекти од јавног интереса, према одредбама Директиве 2014/95/EУ имају обавезу припреме нефинансијског извештаја, али и овде постоје извесна одступања од европске легислативе у дефинисању ове категорије ентитета. Такође, овај извештај не егзистира као засебан документ, већ представља саставни део годишњег извештаја или консолидованог извештаја. Попут Словачке, и Мађарска је прилагодила своје захтеве одредби о извештавању о непредузетим мерама у подручјима која су предмет нефинансијског извештавања и забранила одребу директиве о могућем изостављању информација о постојећим околностима и питањима током преговора.²⁸²

²⁸⁰ Kardos, B., Madarsi-Szirmai A. (2013), *European traditions in accounting Accounting in Hungary*, EAA newsletter, Issue 3:18-23.

²⁸¹ KPMG (2015), *2015 Changes to the Accounting Act on Accounting related to the EU directive*, доступно на: <https://home.kpmg.com/hu/en/home/insights/2015/10/question-marks-2015-changes-to-the-act-on-accounting.html>, приступљено: 02.03.2018

²⁸² Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

Мађарска је проширила делокруг примене МСФИ/МРС на све ентитете који припремају консолидоване финансијске извештаје. За остале ентитете примена Мађарских рачуноводствених стандарда (Hungary Accounting Standards – HAS) је обавезна, док су МСФИ дозвољени за припрему додатног сета финансијског извештаја уз финансијске извештаје припремане према националним стандардима. Међутим, примена МСФИ није дубоко укореењена, као у развијеним земљама, јер код привредних субјеката није довољно развијена свест о значају међународних стандарда у успостављању пословних односа.²⁸³

Прва фаза у развоју рачуноводственог система **Румуније** односила се на укључивање Директиве 83/660/ЕЕЗ у национални оквир 1996. године, након чега је у сарадњи са Владом Велике Британије, започет „Румунски програм развоја рачуноводства“, који је реализован у консултацијама са Институтом овлашћених рачуновођа Шкотске (The Institute of Chartered Accountants of Scotland, у даљем тексту: ICAS). Циљ програма је била хармонизација финансијског извештавања у складу са Директивама европске уније и МРС. Овакав правац у развоју финансијског извештавања на подручју Румуније је произишао из захтева „Светске Банке и Међународног монетарног фонда, да се у припреми финансијских извештаја користе МРС и да наведени финансијски извештаји буду ревидирани у складу МСР.“²⁸⁴ У досадашњем периоду, Румунија је делимично ускладила своје прописе са европским. Категорије и критеријуми за класификацију индивидуалних ентитета су на нивоу предвиђених одредбама Директиве 2013/34/ЕУ, док припрему консолидованих финансијских извештаја Румунија уређује на сличан начин као и Мађарска, па је ова обавеза предвиђена за само велике групе ентитета.²⁸⁵ Микро и мали ентитети могу припремати скраћене билансе, али су задржани облици финансијских извештаја карактеристични за МСФИ тј. извештај о новчаним токовима и извештај о променама на капиталу за све категорије, осим за микро ентитете. Осим тога, у сет финансијских извештаја румунски законодавац је уврстио и додане облике извештаја предвиђене Директивом 2013/34/ЕУ. Оваквим приступом, Румунија није у потпуности спровела намеру Уније о административном растерећењу МСП, што посебно важи са средње ентитете за које је сет финансијских извештаја идентичан оном који припремају велики

²⁸³ Pacter P. (2017), *Pocket Guide to IFRS Standards: the global financial reporting language*, IFRS Foundation: 88

²⁸⁴ Опширније Album N., Albu C. (2012), *International Financial Reporting Standards in an Emerging Economy: Lessons from Romania*, Australian Accounting Review, Vol. 22, Issue 4: 341-35.

²⁸⁵ Perrin, R., Schöb R., Manlache A., (2015), *Plan Contabil Chart of Accounts*, KPMG, доступно на : <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/plan-de-conturi-2016-web.pdf>, приступљено : 02.03.2018.

ентитети.²⁸⁶ Румунија, као и већина анализиних земаља, предвиђа обавезну ревизију за средње, велике и субјекте од јавног интереса, као и за субјекте који прелазе законом прописане критеријуме. У области нефинансијског извештавања, 2016. године Министарство финансија је усвојило Одредбу бр. 1938 која садржи захтеве Директиве 2014/95/ЕУ. Међутим, постоје извесна одступања између ова два акта по питању делокруга, садржаја и области извештавања, као и извештавања о непредузетим мерама по питањима које нефинансијски извештај обухвата.²⁸⁷

У Румунији, Регулатива 1606/2002/ЕС је ступила на снагу 2006. године, а од 2012. године обавезна примена МСФИ/МРС је наложена свим ентитетима чијим се хартијама од вредности тргује на организованим тржиштима, као и свим кредитним институцијама. Примена МСФИ/МРС је допуштена у припреми консолидованих финансијских извештаја некотирајућих ентитета, као и за остале субјекте који немају обавезу извештавања према Румунским националним стандардима (Romania Accounting Standards). Национални сет стандарда је развијан у два нивоа и разликује се у односу на МСФИ и МСФИ за МСП. Проширене националне стандарде примењују мала и средња предузећа која испуњавају прописане критеријуме, док остали МСП примењују једноставнији оквир.²⁸⁸

Бугарска је доношењем новог Закона о рачуноводству 2015. године транспоновала одредбе Директиве 2013/34/ЕУ у национални оквир. Уведена је категорија микро ентитета, а критеријуми за класификацију предузећа и групе ентитета су усклађени са захтевима Директиве. Осим тога, Бугарска је у потпуности ускладила националне прописе из подручја припреме консолидованих финансијских извештаја са европским. На овај начин, створени су услови за побољшање пословног окружења и ефикасности МСП сектора. Закон дозвољава припрему скраћених биланса за микро и мале ентитете, што не важи за средње субјекте. Такође, средњи, велики и субјекти од јавног интереса имају обавезу припреме извештаја о новчаним токовима и извештаја о променама на капиталу, поред извештаја предвиђених Директивом. Појединачни финансијски извештаји субјеката од јавног интереса, великих, средњих и малих ентитета који испуњавају предвиђене услове подлежу обавези независне ревизије, што

²⁸⁶ Perrin, R., Schöb R., Manlache A., (2015), *Plan Contabil Chart of Accounts*, KPMG, доступно на : <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/plan-de-conturi-2016-web.pdf>, приступљено: 02.03.2018.

²⁸⁷ Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

²⁸⁸ IFRS Fondation Romania, доступно: <http://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/romania>, приступљено: 05.03.2018. године.

важи и за финансијске извештаје великих и средњих група.²⁸⁹ У Бугарској, постоји обавеза припреме нефинансијског извештаја за велике субјекте од јавног интереса са просечним бројем запослених од преко петстотина у години извештавања. Међутим, бугарски закон одступа у дефинисању категорије субјекта од јавног интереса у односу на Директиву 2013/34/ЕУ, што доводи до разлика у делокругу обвезника нефинансијског извештавања. Извесне недоследности у односу на директиву произилазе и услед разлика у прописаној форми обелодањивања и оквира извештавања, где се Бугарска позива на акт Министарства финансија. Одступања постоје и у вези извештавања о мерама које нису предузете по питањима које извештај обрађује, као и са обавезом извештавања о политикама разноликости у извештају о корпоративном управљању. Осим тога, за разлику од Директиве 2014/95/ЕУ која налаже проверу постојања нефинансијског извештаја у сету финансијских извештаја, бугарски Закон проширује ревизију и на сам садржај истог.²⁹⁰

Бугарска је проширила обавезу примене МСФИ/МРС за све субјекте од јавног интереса, док се остали могу одредити за Бугарске националне рачуноводствене стандарде (Bulgarian National Accounting Standards). За финансијско извештавање у области мале и средње привреде, Министарство финансија је развило националне рачуноводствене стандарде за мала и средња предузећа (National Standards for Small and Medium-sized Enterprises – NSSME), у складу са одредбама IASB-а, европским правним тековинама и националним специфичностима. Стандарди су усвојени 2005. године, а ступили су на снагу од 01. јануара 2008. године, са сврхом да се финансијско извештавање малих и средњих ентитета одвија у складу са директивама, уз избегавање примене комплексних МСФИ. Међутим, по својој суштини ови стандарди су скраћени преводи МСФИ.²⁹¹ Према актуелном законском решењу велики, средњи, мали и микро ентитети припремају финансијске извештаје према националним рачуноводственим стандардима, али се могу одредити за примену МСФИ. При том, уколико се одреде за примену МСФИ, захтева се коегзистентна примена истих у будућности. С друге стране, микро, мали и средњи ентитети који су примењивали МСФИ, имали су опцију избора преласка на националне до 31. децембра 2015. године. Консолидовани

²⁸⁹ Ernst & Young (2016), *New accounting act*, Bulgaria: Ernst & Young, доступно на:

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-accountancy-act-en/\\$FILE/ey-accountancy-act-en.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-accountancy-act-en/$FILE/ey-accountancy-act-en.pdf)
приступљено 11.08.2017.

²⁹⁰ Опширније GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe

²⁹¹ Basheva S., Boyanov B. (2015), *Regulation of the Bulgarian Accounting system and Its Future Perspectives*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości* 84(140): 49-66, доступно на: <http://ztr.skwp.pl/resources/html/cms/>,
приступљено: 11.08.2017.

финансијски извештаји, припремају се према стандардима које користе повезани ентитети, док је примена МСФИ за ентитете са јавном одговорношћу обавезна.²⁹²

Албанија је јануара 2008. године интензивније приступила унапређењу националног рачуноводственог система, развојем и усвајањем националних стандарда који су на снази од 2009. године. Заснованост националних стандарда на МСФИ/МРС, позитивно је утицала на хармонизацију финансијског извештавања са глобалним трендовима из ове области. Негативне консеквенце овако конципираног оквира, односиле су се на целисходност његове примене у конкретном пословном окружењу. Наиме, МСФИ су превасходно намењени великим предузећима са јавном одговорношћу, док у неразвијеној економији Албаније доминирају мала и средња предузећа, па је Национални рачуноводствени савет Албаније (National Accounting Council of Albania, у даљем тексту: НАСА) 2014. године ревидирао националне стандарде и усагласио их са МСФИ за МСП. Према важећим прописима, ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на тржиштима капитала, ентитети са јавном одговорношћу, као и ентитети који на основу предвиђених критеријума спадају у групу великих, примењују пуне МСФИ. Мали и средњи ентитети примењују националне рачуноводствене стандарде, док микро ентитети примењују национални стандард број 15.

Према актуелној регулативи, на подручју Албаније ентитети могу бити разврстани у четири категорије (микро, мали, средњи и велики ентитети), док је вредност критеријума за разврставање нижа у односу на вредности из Директиве 2013/34/ЕУ. Групе ентитета могу припремати консолидоване извештаје, али ова област није посебно уређена рачуноводственим прописима, јер тржите капитала није регулисано. Такође, прописи не дефинишу појам субјекта од јавног интереса.²⁹³ У претходном периоду, Албанија је била усмерена на усклађивање националне регулативе са МСФИ, што одговара прописаном обиму и облицима финансијског извештавања за поједине категорије предузећа у овој земљи. Обавезна ревизија је предвиђена за све финансијске извештаје који су припремани у складу са МСФИ, акционарска друштва и друштва са ограниченом одговорношћу под прописаним условима. Дакле, албанска рачуноводствена регулатива не укључује постојеће захтеве

²⁹² PWC (2015), *The New Accounting Act of Bulgaria*, доступно на: [https://www.pwc.bg/en/publications/assets/New-Accountancy-Act-of-Bulgaria-\(EN\).pdf](https://www.pwc.bg/en/publications/assets/New-Accountancy-Act-of-Bulgaria-(EN).pdf), приступљено: 11.08.2017.

²⁹³ Опширније ЕУ (2014), *Doing Business in Albania*, доступно на: [http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/Doing_business_in_Albania_2014/\\$FILE/EY-doing-business-in-albania-2014.pdf](http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/Doing_business_in_Albania_2014/$FILE/EY-doing-business-in-albania-2014.pdf), приступљено: 02.03.2018.:3

европског законодавца, па ће даљи развој рачуноводствених прописа ове земље подразумевати транспоновање Директиве 2013/34/EУ, као осталих релевантних аката у национални регулаторни оквир.²⁹⁴

Од почетка деведесетих година до данас, земље Источне и Централне Европе су успеле да изграде и успоставе рачуноводствене системе који су сврсисходна подршка развоју националних економија у тржишним условима пословања. Анализиране државе су у највећем обиму хармонизовале националне захтеве у процесу финансијског извештавања са међународним и регионалним. Сагледавањем основних одлика националних оквира појединих земаља Источне и Централне Европе, могу се уочити извесне специфичности. Одлике националних прописа су резултат разлика у начину транспоновања регионалне и међународне регулативе у постојеће оквиру који су условљени конкретним привредним окружењем и рачуноводственим наслеђем. Анализиране земље, осим Албаније, су делимично ускладиле своје прописе из финансијског извештавања са захтевима Уније у погледу унапређења правног оквира за већу ефикасност МСП сектора. Међутим, циљ да се унапреди квалитет финансијских информација малих и средњих предузећа за кориснике, уз смањење трошкова извештавања није у потпуности остварен, јер земље углавном не предвиђају смањени обим обелодањивања, пре свега за средње ентитете. У готово свим анализираним земљама, критеријуми за обавезну ревизију су нижи у односу на препоруке Директиве 2013/34/EУ, што додатно оптерећује предузећа која објективно немају потребе за независном потврдом квалитета финансијских информација.

Све анализиране земље чланице примењују Регулативу 1606/2002/ЕС. Делокруг примене МСФИ/МРС је проширен и на друге субјекте, што важи и за Албанију, чиме је досегнут виши ниво хармонизације у финансијском извештавању на највишем нивоу. С друге стране, у већини земаља, МСП имају обавезу примене националних GAAP-а или могућност избора између међународних и националних стандарда. Између наведених сетова постоје извесне разлике, јер су неке земље чланице последње измене својих оквира спровеле ради усклађивања са Директивом 2013/34/EУ. На основу свега, може се закључити да између националних регулатива, европског оквира и МСФИ/МРС постоје извесне неусаглашености, што условљава специфичности рачуноводствених система анализираних земаља и нарушава компаративност и транспарентност финансијског извештавања на подручју региона.

²⁹⁴Shkurti R., Duraj Brunilda, (2016), The Accounting Standards and Financial Reporting in Albania, CBU International Conference on Innovations in Science and Education: 92-98

Међутим, хармонизација националних рачуноводствених система са међународном рачуноводственом праксом је неминовна у даљем развоју. Виши ниво упоредивости финансијских извештаја у регионалним и међународним оквирима, доприноси поверењу у финансијске системе, чиме процес финансијског извештавања постаје својеврсни катализатор привредног развоја у овим земљама, на шта упућује и чињеница да су државе, попут Чешке Пољске и Словачке у којима су друштвено-економске реформе спроведене у релативно кратком року, успеле да привуку инострани капитал и остваре бенефите услед трансфера технологија и структуралних побољшања. Унапређење рачуноводствених прописа и праксе у анализираним земљама резултирало је и другим користима, што су:

- унапређење компетенција рачуноводствене и ревизорске професије, уз јачање кредибилитета ових професија на националном нивоу;
- развој рачуноводствене културе на нивоу појединих националних економија;
- унапређење знања и вештина за примену међународне регулативе у финансијском извештавању;
- укључивање рачуновођа у управљачке структуре ентитета и виши ниво респекта за подршку рачуноводствене професије алтернативном пословном одлучивању.
- реално приказивање капитала предузећа на националном нивоу;
- адекватна процена перформанси националних економија;
- доступност релевантним, веродостојним и транспарентним финансијским информацијама;
- развој корпоративног управљања;
- обелодањивање нефинансијских информација о пословању ентитета.²⁹⁵

3.4. ПЕРСПЕКТИВЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ ЕВРОПЕ

Европска унија обједињује више региона са различитим социјалним и економским одликама, где земље Источне и Централне Европе спадају у тзв. економије у настајању. Слични политички, економски и друштвени фактори у овим земљама креирају привредни амбијент и детерминишу услове пословања. Данас, Централна и

²⁹⁵Милошевић М. (2013), *Хармонизација финансијског извештавања у земљама Источне Европе*, Часопис Финансије, Бр. 1-6: 59-78.

Источна Европа бележи бржи развој у односу на Западну Европу, па су у 2016. години међу првих десет земаља са највишом стопом раста друштвеног бруто производа и пет из Источне и Централне Европе (Румунија, Бугарска, Словачка, Албанија, Босна и Херцеговина), док је учешће ових земаља у 2017. години осам (Румунија, Словенија, Естонија, Пољска, Летонија, Чешка, Литванија, Бугарска).²⁹⁶ У будућности, овај регион може бити генератор просперитета Европе, односно Европске уније.

Међутим, у земљама Источне и Централне Европе, ниво привредног раста и животног стандарда је испод достигнутог нивоа у другим чланицама Уније, о чему говоре и основни макроекономски индикатори земаља Европе:

Табела 23. Макроекономски индикатори земаља Европе (2016.)

Земља	ДБП у мили.\$	Ранг	ДБП по глави становника у \$	Ранг	Паритет куповне моћи	Ранг
Албанија	12.269	39	4.210	40	11.861	40
Азербејџан	35.686	32	21.147	42	17.688	35
Аустрија	387.299	13	44.561	10	47.856	10
Белгија	465.248	11	41.491	13	44.881	12
БиХ	16.234	37	4.289	39	11.034	41
Бугарска	49.364	26	7.091	34	20.166	34
Белорусија	45.887	28	5.092	37	17.497	26
Велика Британија	2.649.893	2	40.412	14	42.514	13
Грчка	194.594	19	18.078	23	26.809	28
Грузија	14.463	38	3.908	41	10.100	42
Данска	366.873	16	53.243	6	46.603	11
Естонија	28.177	34	17.896	24	28.650	24
Ирска	301.784	15	65.871	4	69.375	2
Италија	1.852.499	4	30.294	16	36.313	18
Исланд	18.633	36	57.889	5	48.070	9
Јерменија	10.754	40	3.596	43	8.881	43
Кипар	19.795	35	23.425	19	34.387	19
Летонија	28.177	33	14.141	27	25.740	30
Литванија	43.024	30	14.899	26	29.882	23
Србија	37.381	31	5.294	36	14.226	39
Луксембург	60.176	25	105.829	1	101.936	1
Мађарска	117.729	22	11.903	29	27.221	27
Малта	10.341	43	24.298	18	37.891	16
Македонија	10.424	41	5.060	38	14.530	38
Молдавија	6.084	43	1.872	45	5.218	45
Немачка	3.494.898	1	42.326	12	48.190	8
Норвешка	366.873	14	71.497	3	69.296	3
Пољска	473.501	12	12.30	28	26.499	26
Португалија	205.085	18	19.759	21	28.515	25
Румунија	181.944	21	9.439	31	22.319	32
Русија	1.267.754	5	8.838	33	26.109	29

²⁹⁶ доступно на:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00115&language=en>,
приступљено: 12.05.2018. године

Сан Марино	1.569	46	49.579	8	64.444	4
Словачка	89.797	23	16.648	25	31.182	22
Словенија	43.791	29	21.370	20	32.028	21
Турска	735.716	8	9.317	32	21.147	33
Финска	234.578	17	43.492	11	41.813	15
Француска	2.488.284	3	38.537	15	42.384	14
Холандија	769.930	7	45.210	9	45.210	6
Хрватска	49.928	27	11.858	30	22.145	31
Црна Гора	4.182	45	6.809	35	17.035	37
Чешка	185.269	20	18.326	22	33.233	20
Украјина	83.550	24	2.052	44	8.230	44
Швајцарска	769.930	9	79.578	2	59.375	5
Шведска	512.748	10	51.604	7	49.687	7
Шпанија	1.252.163	6	27.012	17	36.451	17

Извор: База података „Statistics Times“, доступно на: <http://statisticstimes.com/economy/european-countries-by-gdp-per-capita.php> приступљено дана 03.09.2016.

Према приказаним подацима, земље западне Европе, које су чланство у Европској унији стекле до 2004. године тзв. земље ЕУ-17, имају доминантну економску моћ. Ове државе остварују 92,1% укупног бруто друштвеног производа Уније, „а свака од четири велике економије (Немачка, Француска, Велика Британија и Италија) има већи друштвени бруто производ од збира ДБП-а земаља Источне и Централне Европе.“²⁹⁷ Појединачно, ниједна из групе анализираних држава не може бити сврстана у првих десет европских економија, а најбоље резултате има Пољска, рангирана на 12. месту по висини ДБП-а у Европи. Ове чињенице, потврђују и подаци о ДБП-у по глави становника, где Словенија, међу земљама Источне и Централне Европе, има највишу вредност овог индикатора и боље је рангирана од Грчке и Португалије које припадају групацији ЕУ-17 земаља. Осим тога, Чешка, Словенија и Словачка предњаче и по паритету куповне моћи у односу на посматране земље у развоју. Ове економије, према релативном односу цена заузимају 20. 21. и 22. место у Европи. Међутим, у европским оквирима, показатељи указују да су економске перформансе земаља Источне и Централне Европе на нижем нивоу. Осигурање одрживог раста у овим земљама захтева одговарајућу подршку рачуноводствене струке у изградњи стабилних рачуноводствених система, уз респектовање савремених праваца у развоју рачуноводствене регулативе и праксе наметнутих од стране Европске уније и међународних регулатора.

²⁹⁷ Prochayka D., (2017), *Specifics of IFRS Adoption By Central and Eastern European Countries: Evidence From Research*, *Scientific Annals of Economics and Business*, Vol 64, No 01: 59-81

3.4.1. Рачуноводствена професија као фактор унапређења финансијског извештавања на подручју земаља Источне и Централне Европе

Повећање потреба заинтересованих страна, развој информационих технологија и пословног окружења, проузрокује промену места и улоге рачуноводствених стручњака у предузећима. Промене проширују ингеренције рачуновођа са књижења тј. евидентирања трансакција на анализу пословања, консултативни рад и пословно одлучивање. Рачуновође постају чланови управљачке структуре привредних субјеката, са значајним утицајем на одговорност менаџмента за деловање у јавном интересу.²⁹⁸ У пракси савременог друштвено одговорног предузећа, могу се идентификовати следеће области у којима рачуновође имају значајну улогу и то:

- формулисање и примена свеобухватне пословне политике,
- успостављања ефикасног система контроле и надзора, ради спречавања превара,
- стварање позитивног радног окружења,
- успостављање ефикасне комуникација,
- мониторинг и реформисање политике управљања.

У земљама Источне и Централне Европе, овако конципиран делокруг активности рачуновођа, захтева ангажовање државе, професионалних организација и образовних институција у пружању системске подршке рачуноводственим и ревизијских стручњацима у развоју компетенција. Према спроведеним истраживањима рачуноводствену струку у овим земљама карактерише нижи ниво усвајања пракси из подручја управљачког рачуноводства, уз претежну усмереност на пореско рачуноводство, што умањује одговорност менаџмента за деловање у јавном интересу. Преко 60% европских предузећа има проблем у проналажењу квалификованог рачуновође, зато креатори економске политике и професионалне организације у непосредном контакту са послодавцима, морају радити на осмишљавању и реализовању одговарајућих програма образовања и развоја вештина из области друштвено одговорног пословања и очувања дугорочне вредности предузећа.²⁹⁹ У највећој мери, разлоге за овако незавидан положај рачуноводствених стручњака, треба тражити у повезаности саме професије са познавањем појединих националних

²⁹⁸ ACCA (2011), *Accountants for Business A New Vision for Finance and Business in Europe: The Role of Accountants*, London: ACCA, pp.7

²⁹⁹ Otrusínová M., Hýblová, E., (2013), *International Harmonisation Of Accounting Demands a New Approach To Accounting Education*, Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis, Vol. 61, No 2 : 427-435

законодавстава. Даљи развој капацитета рачуноводствене професије у посматраним земљама, захтеваће праћење европске политике у овој области која је одређена у Директивама Европске уније, препорукама Уједињених Нација у виду Упутства о националним захтевима за квалификације професионалних рачуновођа (UNCTAD/ITF/EDS/9 Guideline on National Requirements for the Qualification of Professional Accountants) и захтевима IFAC- офих Међународних образовних стандарда за професионалне рачуновође. Наведени акти имају за циљ стандардизацију у рачуноводственом образовању уз развијање свести о концепту целоживотног учења како би професионалне рачуновође током времена радиле на одржавању и унапређењу стечених компетенција. Посебно значајну улогу у томе, имају Међународни стандарди образовања путем којих IFAC тежи да успостави глобалне одреднице за образовање и развој професионалних рачуновођа, како би се постигла доследност овог процеса на подручју земаља чланица. За земље Источне и Централне Европе стандардизација рачуноводственог образовања и развој квалификационог оквира су неопходни како би компетенције њихових рачуновођа биле на нивоу осталих чланица Уније, обзиром да у постојећим условима, још увек постоји резервисаност страних послодаваца у односу на стручност домаћих рачуновођа чије квалификације нису признате у иностранству.

3.4.2. Међународни рачуноводствени стандарди и квалитет финансијског извештавања земаља Источне и Централне Европе

Глобални рачуноводствени стандарди и хармонизација финансијског извештавања јесу извор поверења и заштите јавног интереса. Њиховом доследном применом у посматраним земљама, биће омогућено успостављање једнаких услова за све учеснике у пословању, уз смањење трошкова трансакција. МСФИ доприносе корпоративном управљању и вишој транспарентности у финансијском извештавању Источне и Централне Европе. Зато примена МСФИ/МРС у овим земљама има макроекономски утицај на креаторе економске политике у области промоције и привлачења страних директивних инвестиција и корпоративног опорезивања.³⁰⁰

На основу изложеног, може се закључити да све анализирани земље теже хармонизацији националних оквира са МСФИ/МРС, зато што се „глобалним стандардима осигурава висок квалитет финансијских информација у односу на примену

³⁰⁰ Опширније Prochayka D., (2017), *Specifics of IFRS Adoption By Central and Eastern European Countries: Evidence From Research*, *Scientific Annals of Economics and Business*, Vol 64, No 01, pp.59-81

националних рачуноводствених стандарда.³⁰¹ Према једном истраживању спроведеном међу компанијама на берзи Уједињених Арапских Емирата, примена МСФИ/МРС је допринела квалитету финансијских информација, јер је 77% испитаника мишљења да примена овог сета повећава поузданост финансијских информација, 73% испитаника сматра да су информације разумљивије, а 71% да МСФИ чине финансијске извештаје релевантнијим.³⁰² Идентична искуства у примени МСФИ/МРС имају и Кина, Мексико и Турска. Наведене земље припадају групацији економија у развоју, па су по привредном амбијенту и потенцијалу сличне земљама Источне и Централне Европе, отуда је за очекивати да ће доследна примена МСФИ и у овим државама имати позитивне ефекте на квалитет и вредност финансијских информација. Предности примене глобалних рачуноводствених стандарда у посматраним економијама огледају се и у нижим трошковима финансијског извештавања, што је нарочито изражено код мултинационалних компанија. МСФИ/МРС утичу на праксу управљачког рачуноводства, првенствено код сложених пословних система, јер њихова примена у матичним и повезаним предузећима смањује трошкове који би настали услед егзистенције више рачуноводствених модела.

Такође, МСФИ/МРС омогућавају виши ниво флексибилности у рачуноводственом третману појединих привредних операција, што за рачуноводствену професију транзиционих привреда представља својеврсни изазов, пре свега у подручју примене рачуноводства фер вредности које све више бива заступљено у ISAB-овим тенденцијама у развоју МСФИ. С друге стране, недовољно активно тржиште капитала и тржиште рада у појединим посматраним државама, може неповољно утицати на адекватност професионалног просуђивања приликом презентовања економске суштине трансакција у финансијским извештајима, што отежава примену овог концепта.³⁰³ Превазилажење наведеног проблема и примена фер вредности је неминовност модерног рачуноводства. Отуда имплементација рачуноводства фер вредности и у опште МСФИ/МРС у посматраним државама, захтева надоградњу постојећих рачуноводствених система, што изискује извесне напоре у подизању квалитета кадрова.

Земље Источне и Централне Европе приликом унапређење рачуноводственог система и финансијског извештавања морају показати разумевање и за сектор мале и

³⁰¹ Опширније Odia J.O., Ogiedu, K.O. (2013), *IFRS Adoption: Issues, Challenges and Lessons for Nigeria and other Adopters*, Mediterranean Journal of Social Sciences, MCSER Publishing, Italy, Vol. 4, No.3, pp. 389-391

³⁰² Опширније Alsaqqa, I., Sawan N. (2013), *The Advantages and The Challenges of Adopting IFRS into UAE Stock Market*, International Journal of Business and Management, Vol. 8, No.19, pp.9-15

³⁰³ Опширније Alsaqqa, I., Sawan N. (2013), *The Advantages and The Challenges of Adopting IFRS into UAE Stock Market*, International Journal of Business and Management, Vol. 8, No.19, pp.9-15

средње привреде. Мала и средња предузећа јесу окосница економског развоја на подручју Европске уније. У току 2015. године 23 милиона ентитета из сектора мале и средње привреде је пословало на подручју ЕУ. Ова предузећа генерисала су 3.900 милијарде евра новостворене вредности, упосливши преко 90 милиона људи. Након стагнације током финансијске кризе из 2008. године, сектор мале и средње привреде поново се креће узлазном путањом, о чему говори и стопа раста новостворене вредности од 3,8% за 2014., односно, 5,7% за 2015. годину, док је запосленост у овом сектору током 2014. порасла за 1,1%, а већ у наредној години овај проценат је износио 1,5%.³⁰⁴ Међутим, у поређењу са великим ентитетима, мала и средња предузећа и даље нису довољно интегрисана у јединствено тржиште Уније, што се објашњава:

- разликама у правним прописима појединих земаља чланица,
- непостојањем јединствених стандарда за ова предузећа (до јула 2009. године)
- непостојањем јединственог опорезивања ових предузећа,
- недовољном подршком на јединственом тржишту,
- културним и језичким разликама,
- недовољним информацијама.

У планским економијама, мала и средња предузећа готово да нису постојала, а предузетничка активност поново је оживела тек након спроведених друштвених и привредних реформи. Данас, сектор мале и средње привреде полако постаје носилац економског просперитета, али недостатак традиције у финансијском извештавању за потребе тржишта и донекле још увек заступљени социјалистички менталитет рачуновођа, потенцирају негативни утицај горе наведених фактора на мала и средња предузећа у транзиционим земљама. Стечена искуства током развоја тржишне економије и смањење утицаја комунистичког наслеђа, требало би да допринесу бољем искоришћењу потенцијала мале и средње привреде кроз интернационализацију пословања. Због тога, земље Источне и Централне Европе морају преиспитати усклађеност националне регулативе из области финансијског извештавања малих и средњих ентитета са међународном и регионалном регулативом.

ISAB је развио МСФИ за МСП с циљем подизања квалитета и упоредивости финансијског извештавања малих и средњих ентитета како у националним, тако и у међународним оквирима. Иако МСФИ за МСП имају широку примену у свету, то није

³⁰⁴ Muller, P. Devnani S. Julius J., Gagliardi D. Maryocchi C. (2016), *Annual Report on European SMEs 2015/2016.*, European Commission, доступно на: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment_en, приступљено 02.09.2017.

случај са најразвијенијим економијама. У Европи само шест земаља прописује примену МСФИ за МСП, а са подручја Источне и Централне, као и Југоисточне Европе то чине то чине Србија, Босна и Херцеговина и Македонија. Незаинтересованост посматраних, али и других европских земаља за усвајање МСФИ за МСП, проузрокована је потенцијалним проблемима у њиховој примени, јер стандарди не воде рачуна о специфичностима ових ентитета услед разлика у величини, природи пословања, информационим потребама. Осим тога, не постоји иницијатива власника капитала за примену међународних стандарда, јер су банке доминантни извор финансирања малих и средњих предузећа. Такође, усвајање и примена МСФИ за МСП је отежана и због трошкова имплементације, који би били проузроковани изменама у примењеној технологији, редизајнирањем постојећег процеса извештавања, тренинзима рачуновођа и обукама заинтересованих корисника. Осим тога, Европска унија нема јасан став о примени МСФИ за МСП, па они не могу бити део европске политике у финансијском извештавању.

Земље чланице своје националне оквире заснивају на Директиви 2013/34/ЕУ с циљем постизања напретка у процесу конвергенције према међународно прихваћеном заједничком оквиру за финансијско извештавање, утемељеном на висококвалитетним принципима и приступима који теже постизању „истинитог и поштеног виђења „у финансијским извештајима.³⁰⁵ У области МСП, слично МСФИ за МСП, Директива тежи унапређењу корисности финансијских информација за стејхолдере, кроз побољшање пословног амбијента и интернационализацију пословања малих и средњих предузећа, уз „потенцијалне уштеде у трошковима извештавања од око 1,5 милијарде долара на годишњем нивоу.³⁰⁶ Данас, највећи број земаља чланица Европске уније, међу којима и анализирани земље Источне и Централне Европе са изузетком Албаније, примењују националне прописе који су делимично усклађени са Директивом 2013/34/ЕУ. Такође, земље које претендују на стицање чланства су већ ускладиле своје националне оквире са европским или ће то учинити у будућности. Усвајањем Директиве 2013/34/ЕУ, европски регулаторни оквир је значајно конвергирао према МСФИ/МРС, али и даље постоје извесне разлике које се огледају „у обиму извештавања, прописаним рачуноводственим принципима, као и у просуђивању

³⁰⁵ Cisi M., (2016), *Differences and Similarities between IAS/IFRS Regulation and the New Directive, Corporate Tax Base in the Light of the IAS/IFRS and EU Directive 2013/34*, Kluwer Law International B.V., The Netherlands: 39-64

³⁰⁶ Deac M., (2014), *The New EU Accounting Directive – A Comparison Of Reporting Requirements*, Annals of the Constantin Brâncuși, University of Târgu Jiu, Economy Series, Issue 2/2014: 197-205.

рачуноводствених политика, где се Директива позива на националне оквире, па је као таква флексибилнија од МСФИ/МРС.³⁰⁷ Разлике су још очигледније код МСФИ за МСП и обухватају више тема, попут: „годишњих финансијских извештаја за мала правна лица, приказивања уписаног-неуписаног капитала, процене некретнина, постројења и опреме по фер вредности, капитализације камата и других трошкова позајмљивања, улагања у развој и трошкови оснивања, амортизације гудвила, вредновања учешћа у зависним, повезаним, заједнички консолидованим правним лицима, примени лифо методе, припреме извештаја о осталом укупном резултату, извештаја о токовима готовине, извештаја о новчаним токовима, изузећа од консолидације и примена методе пропорционалне консолидације.³⁰⁸

На подручју Европе, па самим тим и на подручју анализираних земаља не постоји јединствени оквир извештавања. Рачуноводствени системи већине земаља су утемељени националним и међународним стандардима, што угрожава упоредивост финансијских извештаја на националном нивоу. На основу анализе актуелних оквира појединих земаља Источне и Централне Европе, могу се уочити извесне недоследности приликом имплементације Директива ЕУ, што се неповољно одражава на рачуноводствене обавезе и упоредивост финансијских извештаја, посебно за МСП ентитете, јер је у већини земаља за велике ентитете и субјекте од јавног интереса предвиђена, обавезна и/или опциона примена МСФИ/МРС. Посебан проблем у међународној хармонизацији представља чињеница, да се на подручју Уније примењују модификовани МСФИ/МРС. Модификације се односе на „МРС 39, у делу примене фер вредности и рачуноводства хеџинга, као и на проширену примену МСФИ 9 са МСФИ 4. Утицај ових модификација је сведен на ограничени број предузећа, па већина ентитета може постићи потпуно усклађивање са стандардима МСФИ.“³⁰⁹ У наступајућем периоду, међународни и регионални регулатори морају радити на даљој конвергенцији МСФИ/МРС и европског оквира. Осим тога, узевши у обзир примену МСФИ за МСП на глобалном нивоу, Европска унија треба сагледати потенцијалне користи од укључивања овог сета у свој регулаторни оквир. С друге стране, националне економије које примењују МСФИ за МСП, мораће да преиспитају своју одлуку о

³⁰⁷ Стојановић Р. (2016), Дивергенција рачуноводствене регулативе у Србији у односу на глобалну регулативу“, Рачуноводство бр. 1:73-100

³⁰⁸ Неговановић М. (2016), *Контраверзе у вези са применом МСФИ за мала и средња правна лица у Србији*, Финиз Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум „Ризици у савременим условима постовања“ Београд, Београд: Универзитет Сингидунум: 33-41

³⁰⁹ IFRS Foundation, доступно на : [.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/european-union/#endorsement](https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/european-union/#endorsement), приступљено: 25.02.2018. године.

њиховој даљој примени. Ово утолико пре, ако се има у виду чињеница да су наведене државе кандидати или претендују на стицање статуса кандидата за чланство у Европску Унију, што захтева усклађивање националних рачуноводствених прописа са европским тековинама из ове области, најкасније до 2018. године.³¹⁰

3.4.3. Нефинансијско извештавање у земљама Источне и Централне Европе

Новонастале тржишне привреде морају пратити текуће тенденције у измени концепта финансијског извештавања, а које се односе на: проширење круга корисника, наративном извештавању као допуни финансијских информација и показатеља и оријентисаности на будућност приликом припреме финансијских извештаја. Пружање информација за потребе пословног одлучивања инвеститора је срж финансијског извештавања. Међутим, инвеститори неретко сматрају да су финансијски извештаји привредних субјеката у анализираним економијама информативно оскудни, јер поред краткорочне презентације финансијског положаја, често не садрже информације о управљачкој структури, управљању ризиком, развојним плановима и стратегији одрживог раста.

Данас, нематеријална имовина, истраживање и развој и иновативне технологије јесу три главна извора конкурентских предности у европским економијама, па се интересовања тржишних учесника и рачуноводствене професије проширују на питања корпоративног управљања и политике одрживости. Привредни субјекти морају бити мотивисани да своје пословне политике ускладе са вредностима окружења, уз етичност и допринос економском расту и развију конкретне друштвено-економске средине. Интересовање за сегмент нефинансијског извештавања први пут се јавило 70-тих година прошлог века, пре свега, у вези социјалних питања, а након тога и са еколошким аспектима пословања. Од почетка овог века, извештавање о одрживости поприма све већу пажњу учесника у процесу финансијског извештавања, пре свега на добровољној основи, уз примену свеобухватних Global Reporting Initiative – GRI смернице. Даљи развој извештавања о одрживости усмерен је на његово повезивање са традиционалним извештавањем, у оквиру концепта интегрисаног извештавања о перформансама и вредностима ентитета, сходно Оквиру за међународно интегрисано финансијско извештавања (International Integrated Reporting Frame – IIRF) који је успоставио Савет за

³¹⁰ Опширније Неговановић М. (2016), *Контраверзе у вези са применом МСФИ за мала и средња правна лица у Србији*, Финиз Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум „Ризици у савременим условима постовања“ Београд, Београд: Универзитет Сингидунум: 33-41

међународно интегрисано извештавање (International Integrated Reporting Council – IIRC).³¹¹ У већини земаља, обелодањивања о одрживом развоју имају добровољни карактер, али је оваква пракса, „за мултинационалне компаније све више правило.“³¹² О томе говори и податак, да је „у протеклих дванаест година, проценат компанија које објављују извештаје о одрживом развоју из групе 250 највећих (према рангирању часописа „Fortune“), порастао са 35% на 95%.“³¹³

Директивом 2014/95/EУ је надограђен регулаторни оквир Европске уније, с циљем унапређења квалитета и транспарентности у нефинансијском извештавању земаља чланица. Увођење обавезе припреме нефинансијског извештаја за прописану категорију ентитета, „требало би да повећа стопу извештавања која у Европи износи 74% и нижа је у односу на стопу извештавања САД-а и Азије од 77%.“³¹⁴ Осим Албаније, остале анализирани земље су, у предвиђеном року до 2016. године, делимично транспоновале Директиву 2014/95/EУ у своје националне оквире. Међутим, може се уочити да постоје извесне разлике у праксама извештавања о одрживом развоју између земаља. Ове разлике су условљене начином транспонована одредби, али флексибилношћу саме Директиве 2014/95/EУ која „дозвољава примену различитих националних, међународних и европских оквира у извештавању (GRI смернице, OECD смернице, ISO стандарди, EMAS), што доводи у питање коначне исходе у погледу транспарентности и компаративност финансијског извештавања.“³¹⁵

На подручју Европске уније, нефинансијско извештавање је неједнако заступљено у корист Западне Европе са стопом извештавања од 79%, у односу на Источну, где је ова стопа износи 61%.³¹⁶ Разлике у стопама извештавања проузроковане су непостојањем традиције корпоративног управљања у некадашњим планским економијама, у којима се и данас систем рачуноводства и финансијског извештавања у већој мери ослања на законску регулативу, у односу на просуђивање професионалне праксе. Пословно извештавање као проширени модел традиционалног финансијског

³¹¹ Blab, D., Stojanović, M. & Spasić, D. (2016), *Sustainability Reporting – A Challenge for Serbian Companies*, Teme, 40(4), 1349-1366.

³¹² Малинић С., Савић Б. (2011), Трансформација корпоративног извештавања – од финансијског ка пословном извештавању, Економски хоризонти, Вол. 13, Бр. 1: 105-124

³¹³ Секерез, В. (2016), *Регулаторни оквир и квалитет извештавања о одрживом развоју*, Економске идеје и пракса, број 20: 53-68

³¹⁴ Секерез, В. (2016), *Регулаторни оквир и квалитет извештавања о одрживом развоју*, Економске идеје и пракса, број 20: 53-68

³¹⁵ Blab, D., Stojanović, M. Spasić, D., (2016), *Sustainability Reporting – A Challenge for Serbian Companies*, Teme, 40(4), 1349-1366.

³¹⁶ KPMG (2015), Currents of change: The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting, KPMG, pp. 31 доступно на: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/02/kpmg-international-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2015.pdf>, приступљено 12.05.2015

извештавања је карактеристичан за међународне привредне субјекте. Мања предузећа која послују у националним оквирима сматрају да овакав вид извештавања изискује више трошкове и законску одговорност, а да је пружање додатних информација искључиво мотивисано промотивним активностима великих корпорација.³¹⁷ Међутим, регулисање нефинансијског извештавања за одређене ентитете на подручју Уније, доводи до промене у корпоративним политикама привредних субјеката Источне и Централне Европе. Посвећеност одрживости и оперативна транспарентност постаје битан инструмент за комуникацију субјеката са окружењем. Према истраживању Deloitte-а из 2016. године, 117 компанија, од петстотина прво рангираних на подручју посматраног региона, је практиковало неку врсту нефинансијског извештавања, што је повећање од 8% у односу на 2015. годину. Од тога 50% ентитета припрему извештаја о одрживости заснива на GRI смерницама, док је 31% ентитета посвећен интегрисаном извештавању.³¹⁸ Субјекти на подручју ЕУ имају обавезу примене одредби Директиве 2014/95/ЕУ најкасније од 2018. године, па се очекује да ће не финансијско извештавање бити заступљено у око 6000 предузећа са подручја Уније, што би требало да резултира већим бројем нефинансијских извештаја ентитета који послују у Источној и Централној Европи. Подизањем свести о значају нефинансијског извештавања и променом приступа у финансијском извештавању, овај регион би потенцијално могао остварити користи од повећања страних директних и портфолио инвестиција услед јачања имиџа домаћих предузећа, вишег нивоа лојалности међу запосленима, нижег ризика пословања, а самим тим и смањења трошкова капитала. Отуда је потребно радити на унапређењу извештавања о одрживом развоју, са циљем задобијања поверења шире јавности, кроз транспарентно обелодањивање информација о оријентацији предузећа ка дугорочном креирању вредности, за разлику од традиционалног извештавања са фокусом на краткорочно остварење добити. Добро конципирана и спроведена стратегија пословног извештавања мора попримити и друштвену димензију, димензију добровољног обелодањивања, обухватити заштиту животне средине и потребе ширег круга корисника.³¹⁹

³¹⁷Albu C. N., Cagnur B., Krasodomska J. (2016), Introduction to the Special Issue on Corporate Social Reporting in Central and Eastern Europe, Accounting and Management Information System Vol. 15, No. 2: 193-205

³¹⁸ Deloitte (2016), Central Europe Top 500 an Area of Digital Transformation, Deloitte pp.44 доступно на: <https://www2.deloitte.com/ce/en/pages/about-deloitte/articles/central-europe-top500.html>, приступљено 12.05.2018.

³¹⁹Albu C. N., Cagnur B., Krasodomska J. (2016), *Introduction to the Special Issue on Corporate Social Reporting in Central and Eastern Europe*, Accounting and Management Information System Vol. 15, No. 2, pp. 193-205

4. ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ

4.1. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ НЕКАДАШЊЕ СФРЈ

Достигнути ниво друштвено-економске развијености држава са подручја некадашње СФРЈ креће се у оквирима карактеристичним за преостали део Југоисточне Европе. Спроведене привредне реформе у овим земљама одвијале су се на сличан начин, као и у другим државама које су у последњој деценији прошлог века прешле са планске на тржишну привреду.

У односу на остале земље из окружења некадашња СФРЈ је имала најбоље предиспозиције за спровођење промена. Полутржишна самоуправна привреда, различити облици плурализма који нису били карактеристични за друге планске економије, као и развијен приватни сектор, са учешћем од 25% у стварању ДБП-а, указивали су на брзо и релативно лако спровођење реформи. Према ондашњим прогнозама, СФРЈ је требала постати прва од свих комунистичких земаља, чланица Европске уније.³²⁰ Међутим, распад СФРЈ је успорио друштвено-политичке и привредне реформе, које су у новонасталим државама, осим Словеније, интензивирани тек средином деведесетих година. Спровођење промена одвијало се у три етапе. Прва етапа подразумевала је увођење тржишта кроз либерализацију цена, домаће и спољне трговине и приватизацију малих привредних субјеката. Након успостављања тржишног механизма, даљи развој тржишних снага захтевао је приватизацију великих предузећа и имовине, као и јачање банкарског сектора и других финансијских институција. Напослетку, било је потребно осигурати подршку несметаном функционисању тржишта, путем реформи процеса управљања у предузећима, јачања конкурентности националних економија и конкурентских предности привредних субјеката и инфраструктурних промена.³²¹

Наведене реформе започете су 1989. године, сетом мера којима су делимично успостављени тржишни услови на подручју СФРЈ, што је резултирало настајањем несавршеног тржишта роба и рада, док тржиште капитала није постојало. Као и у

³²⁰ Опширније Махмугефендић Т. (2012), *Економски раст у социјалистичкој Југославији и државама наследницима*, Београд: Финансије, Министарство финансија и привреде РС: 344-350

³²¹ Опширније Свијис С., Sanfey, P. (2010), *The Political and Economic Reemergence of South-Eastern Europe*, United Kingdom: C. Hurst & Co. Ltd: 147.

случају осталих држава Источне и Централне Европе, постојећа акумулација капитала је била недовољна за иницирање и спровођење привредних реформи, па је било потребно ангажовати инострани капитал. Недостатак капитала је била кључна препрека и за каснији развој новонасталих држава током деведесетих година, па инвеститори постају све значајнији за пословање предузећа. У новонасталим околностима, било је потребно подстакнути власнике капитала да улажу у ослабљене транзиционе привреде, што је подразумевало заштиту њиховог интереса. Између осталог, законодавци су морали да успоставе регулаторни оквир којим се подржава даљи развој рачуноводственог система и финансијског извештавања у складу са потребама тржишне привреде, док је јачање и развој компетенција рачуноводствене и ревизорске професије омогућило професионалним организацијама све веће учешће у овом процесу.

4.1.1. Законска рачуноводствена регулатива некадашње СФРЈ

Уређење књиговодства на овим просторима посредством законске регулативе датира с краја деветнаестог века. Нацрт Трговачког закона Краљевине Југославије из 1937. године, заснивао се на Немачком трговачком закону тзв. *Handelsgesetzbuch* из 1897. године. Према нацрту, Закон је имао за „циљ уређење књиговодствене делатности, како би се јасно стекао увид у имовинско стање, пословање и развој пословања, док је рачуноводствена ревизија доприносила поузданости информација садржаних у трговачким књигама и годишњим завршним рачунима.“³²² Нацрт је путем организације рачуноводствене и ревизијске делатности требао да обавезе предузетнике на полагање рачуна, како би се заштитили интереси поверилаца.

Укидање тржишта и успостављање планске економије по завршетку Другог светског рата, имало је за последицу промене у дотадашњем концепту рачуноводства. Рачуноводство постаје информациона база државе за управљање привредом, што наглашава потребу за унифицираним књиговодством. У ту сврху је 1946. године донет Закон о једнообразном књиговодству, као и Уредба о основном контном плану и посебним контним плановима за мале привредне организације, трговину, угоститељство, производна предузећа, занатске радње и пољопривредна предузећа из 1948. године.³²³

³²² Теофрановић, Р. (1958), *Историја и теорије књиговодства*, Београд: Савремена администрација: 47.

³²³ Видаковић С.В. (2016), Напуштање неолибералног економског модела – примарни услов враћања поверења у рачуноводствену професију, у: Изазови финансијско рачуноводствене и менаџерске професије у БиХ – Могућности и ограничења, 2. Међународни симпозијум, Тузла-Фојница: Финцолсунт д.о.о

Самоуправљање и препуштање управљачких активности непосредним произвођачима иницирало је нове измене у рачуноводственој регулативи почетком педесетих година. „Године 1954. донесена је Уредба о књиговодству привредних организација. Овом Уредбом усклађени су контни планови са инструментима привредног система који су ступили на снагу 1953. године.“³²⁴

Током самоуправљања, пословне активности привредних субјеката су финансиране из сопствених акумулационих фондова и из банкарских кредита. Није постојао тржишни механизам који би одређивао алокацију ограничених ресурса, па је и финансијско извештавање попримило формални карактер. Држава, односно, Служба друштвеног књиговодства, је била најважнији корисник финансијских информација, а финансијски извештаји нису били предмет интересовања екстерних корисника. Регулисање односа у привреди, заснивало се на Закону о удруженом раду. Овај закон је био основа за развој Закона о књиговодству и Закона о утврђивању и распоређивању укупног прихода и дохотка, чиме је одређен нормативни оквир за вођење пословних књига и припрему завршног рачуна. При том, „непосредни произвођачи су вршили надзор над пословањем привредних субјеката, што је елиминисало потребу за независном ревизијом која није разматрана у наведеним законским решењима.“³²⁵ Међутим, седамдесетих година СФРЈ бива суочена са недостатком средстава за реализацију инфраструктурних пројеката и пројеката од локалног значаја. Држава је била принуђена да посегне за доданим изворима финансирања. Позајмљивање средстава од Међународне банке за обнову и развој, Међународне финансијске корпорације и других иностраних финансијера, заснивало се на процени кредитног бонитета и пословних перформанси привредних субјеката, што је отворило питање квалитета презентованих финансијских информација, наглашавајући значај екстерне ревизије у процесу финансијског извештавања. Године 1978. је усвојен Закон о Служби друштвеног књиговодства у коме се дефинише и регулише обављање независне економско - финансијске ревизије, где се као циљ ревизије, по угледу на тржишне привреде, наводи утврђивање истинитости и објективности приказа средстава, обавеза и резултата у финансијским извештајима.

³²⁴ Опширније Видаковић С.В. (2016), Напуштање неолибералног економског модела – примарни услов враћања поверења у рачуноводствену професију, у: Изазови финансијско рачуноводствене и менаџерске професије у БиХ – Могућности и ограничења, 2. Међународни симпозијум, Тузла-Фојница: Финцолсунт д.о.о.

³²⁵ Видаковић, В.С. (2009), *Ревизија – основа компетентности, кредибилитета, поверења*, Нови Сад: Едуконс:31

Деценију касније држава је иницирала успостављање тржишта и дерегулацију услова привређивања, уз либерализацију спољнотрговинског пословања. Ове мере су биле подржане изменама у рачуноводственој регулативи усвајањем Закона о финансијском пословању (Сл. Гласник СФРЈ 10/1989) и Закона о рачуноводству (Сл. Гласник СФРЈ 12/1989), којима је смањено учешће државе у области уређења рачуноводствене материје у корист професије, док је Савез рачуновођа и финансијских радника, као национална професионална организација, добио овлашћења за развој рачуноводствених начела и националних рачуноводствених стандарда. Осим тога, Законом о рачуноводству прописане су квалификације рачуновођа за потребе вођења пословних књига и припрему финансијских извештаја, што је допринело подизању компетенција струке на виши ниво. Јачање кредибилитета и повећање поверења у рачуноводствену професију, позитивно је утицало на развој професионалне регулативе, чиме је створена основа за даље унапређење рачуноводства и финансијског извештавања. Повезано са овим је и ангажовање Савеза рачуновођа и финансијских радника на преводу Директиве 78/660/ЕЕЗ, Директиве 83/349/ЕЕЗ и Директиве 84/253/ЕЕЗ чиме су учињени први напори ка хармонизацији финансијског извештавања.³²⁶ Овакав приступ законодавца и представника струке, имао је за циљ унапређење започетог процеса трансформације привреде СФРЈ, уз излазак на међународно тржиште, за шта је предуслов била стандардизација финансијског извештавања према захтевима међународне регулативе, првенствено Европске уније. Овај правац у развоју рачуноводствене регулативе задржан је и након распада СФРЈ.

4.1.2. Професионална рачуноводствена регулатива у развоју рачуноводственог система некадашње СФРЈ

На подручју СФРЈ, почетак рада на развоју професионалне регулативе везује се за крај шездесетих година прошлог века, а прву верзију рачуноводствених начела Савез рачуновођа и финансијских радника је усвојио 1974. године. Такође, у овом периоду Савез је радио на креирању регулативе којом се уређује професионално понашање струке, па је 1973. године усвојен Кодекс професионалне етике, док је Кодекс за финансијске раднике донесен 1975. године. Наведени акти су 1981. године обједињени у Кодекс рачуноводствених и финансијских кадрова.

³²⁶ Милошевић, М. (2012), *Хармонизација финансијског извештавања у бившим југословенским републикама*, LVIII, бр.4: 189-199

Средином осамдесетих година, Светска банка је значајно инвестирала у пољопривредну производњу Југославије, што је утицало на интензивирање активности националне професионалне организације на унапређењу квалитета постојеће професионалне регулативе. Усаглашавање рачуноводствених прописа и приближавање тржишно оријентисаном финансијском извештавању било је нужно, ради обезбеђивања финансијске подршке међународних институција. Због тога, 1986. године Савезно извршно веће потписује споразум са Свезом рачуновођа и финансијских радника о припреми, усвајању и објављивању рачуноводствених начела и националних рачуноводствених стандарда. Нова верзија рачуноводствених начела усвојена је 1988. године, а рачуноводствена професија тј. Савез је имао легитимитет за креирање и унапређење професионалне регулативе, што је било потврђено одредбама Закона о рачуноводству и Закона о финансијском пословању.³²⁷

4.1.2.1. Рачуноводствена начела Савеза рачуноводствених и финансијских радника СФРЈ

Савез рачуноводствених и финансијских радника је 1989. године усвојио трећу верзију рачуноводствених начела. Кодексом рачуноводствених начела Савез је дефинисао опште концепте и правила, чија се сврха одгледала у рачуноводственом процесирању података приликом припреме и презентације финансијских извештаја. Рачуноводствена начела су поред основних правила, регулисала књиговодствену евиденцију, рачуноводствено планирање, рачуноводствени надзор, рачуноводствено информисање, као и само организовање рачуноводствених служби. Кодекс је био резултат ангажмана рачуноводствене професије и требао је да допринесе унапређењу активности и заштити интереса исте. Путем Кодекса рачуноводствених начела, Савез рачуноводствених и финансијских радника је:

- допринео остварењу друштвеног опредељења за уређење друштвено-економских односа применом друштвено-пословних норми, а не искључиво применом законских решења,
- подстакао регулаторну улогу рачуноводствене професије у односу на државу која је до тада била доминанта у креирању рачуноводствених норми којима се уређивала рачуноводствена пракса,

³²⁷ Vukelić, G. Đuričin S., Belopavlović G., (2011) *Harmonization of Serbian Accounting Standards With The EU Standards*, In: *Serbia and The European Union: Economic Lessons From the New Member States*, Coimbra: Faculdade de economia Universidade de Coimbra: 92-104

- пружио подршку рачуноводственим и другим финансијским радницима у обављању рачуноводствених послова, што је позитивно утицало на њихове компетенције и креативност,
- допринео активном повезивању теоријских достигнућа и рачуноводствене праксе, што је било од значаја за стручно оспособљавање младих кадрова,
- детерминисао основу за развој рачуноводствених стандарда и нових законских решења која су требала да подрже усвајање тржишног начина привређивања и отварање привреде ка свету у наступајућем периоду,
- установио основне концепте за регулисање рачуноводствене материје на микроекономском нивоу, чиме би пословне политике привредних субјеката биле усклађене потребама пословања у условима тржишне конкуренције,
- радио на афирмисању рачуноводствене професије СФРЈ на међународном нивоу,
- подстицао комуникацију домаћих предузећа у међународном оквирима.³²⁸

Кодекс рачуноводствених начела из 1989. године је Савезу послужио као основа за конципирање Југословенских рачуноводствених стандарда (ЈРС), те је у њиховој припреми примењена иста терминологија. Такође, приликом развоја ЈРС, било је неопходно постићи одређено усклађивање са међународном регулативом, па је „приликом решавања одређених рачуноводствених питања консултована регулатива САД-а, МРС, као и Четврта, Седма и Осма Директива Европске уније.“³²⁹

4.1.2.2. Југословенски рачуноводствени стандарди

Савез рачуновођа и финансијских радника Југославије је средином осамдесетих година започео рад на развоју националних рачуноводствених стандарда. Стандарди су били утемељени на рачуноводственим начелима и детаљније су уређивали признавање, одмеравање, евидентирање и презентовање пословних трансакција. Препуштањем процеса стандардизације професионалној организацији смањене су ингеренције државе и њених законодавних органа, при чему су осигурана професионална и објективна решења, што је водило ка реалном и поузданом приказу пословања у финансијским извештајима. Током 1990. године Савез је, узимајући у обзир МРС и одговарајуће директиве Европске уније, „развио првих четрнаест стандарда који су донесени у мају

³²⁸ Петровић М., (1989), *Предговор Кодексу из области рачуноводства и пословних финансија*, Београд: Савез рачуноводствених и финансијских радника Србије: 10

³²⁹ Petrović M., Turk I. (1995), *History, theory and practice of accounting in Yugoslavia*, The European Accounting Review, Vol 4, No.4: 809-826

1991. године. Паралелно са тим, Савез је припремао још шеснаест стандарда који су објављени јуна и јула исте године.³³⁰ Према делокругу, национални стандарди СФРЈ су били шири у односу на МРС, а како су се темељили на Кодексу рачуноводствених начела, класификације је извршена на следећи начин: „ЈРС 1- Основна средства у облику ствари; ЈРС 2 – Основна средства у облику права и дугорочних активних временских разграничења; ЈРС 3 – Дугорочна финансијска улагања; ЈРС 4 – Залихе; ЈРС 5- Комерцијална и друга краткорочна потраживања; ЈРС 6 – Краткорочна финансијска улагања; ЈРС 7- Готовина и остала новчана средства; ЈРС 8- Обавезе по основу капитала; ЈРС 9 – Дугорочне обавезе по основу дугова; ЈРС 10 – Дугорочна пасивна временска разграничења; ЈРС 11 – Краткорочне обавезе; ЈРС 12 – Краткорочна временска разграничења; ЈРС 13 – Амортизација; ЈРС 14 – Трошкови материјала и услуга; ЈРС 15 – Плате и учешће запослених у добити; ЈРС 16 – Трошкови по врстама, местима и носиоцима; ЈРС 17 - Расходи; ЈРС 18- Приходи; ЈРС 19- Врсте пословног резултата; ЈРС 20 – Рачуноводствено планирање; ЈРС 21- Књиговодствени документи; ЈРС 22- Пословне књиге; ЈРС 24- Облици рачуноводственог исказа стања; ЈРС 25 – Облици рачуноводственог исказа успеха; ЈРС 26 – Облици исказа финансијских токова; ЈРС 27 – Облици исказа готовинских токова; ЈРС 28 – Интерни рачуноводствени надзор; ЈРС 29 – Рачуноводствена анализа; ЈРС 30 – Рачуноводствено информисање; ЈРС 31- Стручна оспособљеност за самостално вођење рачуноводства; ЈРС 33 – Рачуноводствени софтвер; ЈРС 34 – Консолидовани рачуноводствени извештај.“³³¹ Одредбе за одмеравање и презентацију ван пословне имовине и обавеза, биле су интегрисане у стандардима за пословну имовину и изворе финансирања пословања, док је ревалоризација овог дела имовине у случају инфлације, односно, консолидације, обрађена у стандардима који су се бавили имовином, обавезама, приходима и расходима.³³²

На последњој конференцији Савеза 12.01.1992. године, Југословенски рачуноводствени стандарди су и формално усвојени. Конференција је била последња активност јединственог Савеза рачуновођа и финансијских радника Југославије, јер су након иступања република из федерације, новоформиране професионалне асоцијације

³³⁰ Новићевић, Б., Шкобић, П. (2005), Улога и значај Савеза рачуновођа и ревизора Србије на развој рачуноводства и рачуноводствене професије“ XXXVI Симпозијум, Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања – стање и перспективе, Златибор, Београд: СРРС:12

³³¹ Petrović M., Turk I. (1995), *History, theory and practice of accounting in Yugoslavia*, The European Accounting Review, Vol 4, No.4: 809-826

³³² Petrović M., Turk I. (1995), *History, theory and practice of accounting in Yugoslavia*, The European Accounting Review, Vol 4, No.4: 809-826

наставиле самостални рад на изградњи и осавремењавању сопствених рачуноводствених система. При том, Савез је наредне године усвојио ЈРС 31- Стручна оспособљеност за самостално вођење рачуноводства, у коме су детерминисане квалификације лица задужених за вођење пословних књига и припрему финансијских извештаја, као и ЈРС 33 – Рачуноводствени софтвер. којим су дефинисани елементи квалитета рачуноводственог софтвера као софтверског производа. Актуелни национални рачуноводствени образовни стандард и национални рачуноводствени софтверски стандард Републике Србије, засновани су на ЈРС 31, односно, ЈРС 33. Одлуком Скупштине Савеза рачуновођа и ревизора Србије из 2008. године ЈРС 31 је промењен назив у РОС 31 – Професионално образовање рачуновођа, док је ЈРС 33 преименован у РСС 33- Рачуноводствени софтверски стандард.

Доношењем последња два специфична рачуноводствена стандарда 1993. године заокружена је активност Савеза рачуновођа и ревизора Југославије на развоју националних стандарда према датим овлашћењима у Закону о рачуноводству из 1989. године. Професионална регулатива Савезне Републике Југославије је била усклађена са међународним рачуноводственим стандардима, а последња допуна односила се на усвајање ЈРС 34 – Консолидовани рачуноводствени извештај, 1998. године.³³³

На основу свега, може се закључити да су национални рачуноводствени стандарди произишли из успешне сарадње државе и рачуноводствене професије. Као део регулаторног оквира, Југословенски рачуноводствени стандарди, су имали за циљ бржу реализацију процеса транзиције. Због тога, се наведени стандарди могу посматрати као основа за даљи развој законских и професионалних прописа новонасталих држава на подручју некадашње СФРЈ.

4.1.2.3. Кодекс професионалне етике рачуновођа

Недостатак адекватних рачуноводствених структура и финансијских инструмената карактеристичних за развијене тржишне привреде, одликовало је готово све планске економије, па и СФРЈ. Активност професионалних асоцијација на изградњи и развоју рачуноводствене професије је била недовољна, па је у транзиционом периоду рачуноводствена и ревизорска професија узела веће учешће приликом установљавања и поштовања професионалних критеријума приликом припреме финансијских извештаја.

³³³ Vukelic, G. Đurićin S., Belopavlovic G., (2011), *Harmonization of Serbian Accounting Standards With The EU Standards* In: Serbia and The European Union: Economic Lessons From the New Member States, Coimbra: Faculdade de economia Universidade de Coimbra: 92-104

Деловање рачуновођа и ревизора у општем јавном интересу, наметнуло је потребу поштовања етичких принципа ове струке. У рачуноводству, етика је базирана на моралу, доказаном поверењу, професионалном понашању, знању и вештинама у примени ових знања приликом извршења конкретних радних задатака.

У планској економији није постојала одговарајућа економска одговорност за предузете активности и резултате привредних субјеката. Суштина и сврха рачуноводства, била је прихваћена на другачији начин у односу на тржишне економије, јер се деловања рачуновођа сводило на формално попуњавање билансних шема пред крај пословне године, што је било под надзором Службе друштвеног књиговодства. Макро економисти су имали доминантну улогу у регулисању економских односа, па је читава микроекономија, укључујући и рачуноводство поимана као техничка активност.

Зато је потреба за респектовањем етичких принципа посебно дошла до изражаја током транзиције. На подручју СФРЈ, иницијатива за развојем професионалне регулативе која се односи на етичке норме у рачуноводственој и ревизорској професији, предузета је почетком осамдесетих година претходног века. „Реформе рачуноводственог система укључиле су и доношење Кодекса професионалне етике рачуновођа 1989. године.“³³⁴ Овим актом, прописана су правила по којима рачуновође поступају при извршавању својих стручних задатака. Рачуновођама је наметнута обавеза поступања са дужном професионалном пажњом, како би квалитет њиховог рада био усклађен са професионалном етиком. Усвајањем Кодекса дефинисана је тројака одговорност припадника рачуноводствене професије, односно, одговорност према јавности, према послодавцима и према другим припадницима струке. Чланови Савеза рачуновођа и финансијских радника били су у обавези да примењују Кодекс током деловања у области рачуноводствене праксе, што је имало позитиван ефекат на поверење, професионалност, квалитет услуге и сигурност током деловања рачуноводствене професије.

Јачање рачуноводствене професије и подизање статуса струке, уз смањење учешћа државе у уређењу рачуноводственог система, било је део реформи у овој области. На тај начин, створена је основа за даље унапређење законских и професионалних норми најпре СФРЈ, а потом и новонасталих држава, што је био и јесте, један од услова за успешно реализовање интеграционих процеса са Европском унијом.

³³⁴ Милошевић, М. (2012), Хармонизација финансијског извештавања у бившим југословенским републикама, LVIII, бр.4: 189-199

4.2. ПОСТОЈЕЋИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА ДРЖАВА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ

У некадашњим републикама СФРЈ процес транзиције се одвијао на три нивоа. Најпре су предузете мере за прелазак са планске економије тј. из социјализма у систем тржишне економије. Престанак постојања федерације је проузроковао други ниво реформи, што је обухватало развој независних националних економија некадашњих република СФРЈ. Трећи ниво реформи, спроведен је с циљем приступања новонасталих држава Европској унији, у чему су поједине земље постигле различит успех.

Основу за надоградњу рачуноводствене регулативе сачињавало је наслеђе предтранзиционе СФРЈ, док су евроинтеграциони процеси одредили правац даљег развоја финансијског извештавања на овим просторима.

4.2.1. Постојећи оквир финансијског извештавања у Републици Словенији

Република Словенија је стекла независност јуна 1991. године. Као једна од транзиционих економија ова земља је најбрже реализовала прелазак са централно планске на тржишну економију. Политичка и економска стабилност, током целог транзиционог периода, учинила је ову државу 2004. године чланицом Европске уније. Словенија је, као прва од ондашњих нових чланица, 2007. године прихватила евро као монету. До средине прве декаде овога века, Словенија је у потпуности спровела процес транзиције, те је интеграцијом у европске токове усвојила економску политику и правне тековине Уније. Данас је Словенија једна од најразвијенијих транзиционих економија са подручја Источне и Централне Европе, што се може видети на основу следећих података:

Табела 24. Економски показатељи Републике Словеније за 2014. и 2015. годину

Економски показатељи	Године	
	2014.	2015.
Друштвени бруто производ – у текућим ценама (у милионима евра)	37.615	38.837
Друштвени бруто производ – у реалним ценама (у милионима евра)	37.319	38.465
Друштвени бруто производ по глави становника	18.244	18.823
Годишњи приход (у милионима)	93.572	95.299
Номинални раст ДБП-а (%)	2,9	3
Стопа привредног раста (%)	3	2,3
Број регистрованих ентитета	186.433	191.863
Број запослених	827.400	857.454

Извор: Statistical Office Republic Slovenia доступно на: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>,

приступљено дана: 25.09.2016. године

У односу на претходну, 2014. годину, сви индикатори имају вишу вредност, па је 2015. године број регистрованих предузећа повећан за 2,9%, број запослених за 1,2%, док је раст промета износио 1,8%. Према подацима из 2015. године, од укупног броја предузећа 99,8%, припадало је сектору мале и средње привреде, а њихово учешће у годишњем промету износило је 88%. Микро предузећа чине 95% од укупно броја регистрованих субјеката, док је њихово учешће у укупном промету 22%, па се може закључити да је сектор мале и средње привреде битан сегмент просперитета словеначке привредне.

Након стицања независности, Словенија је наставила са хармонизацијом националног регулаторног оквира са међународном рачуноводственом регулативом. Закон о привредним друштвима (Сл. Гласник Републике Словеније 30/93), усвојен је 1993. године, са утемељењем у немачком праву. Законом је прописан минимум података који требају бити обелодањени у билансима. Иако је постојала усклађеност између легислативе и стандарда, извесне разлике између пореског и рачуноводства за пословне сврхе, наметале су припрему два сета финансијских извештаја сходно овим наменама.

Југословенска рачуноводствени стандарди и рачуноводствена начела чинили су основу за конципирање Словеначких рачуноводствених стандарда (Slovenia Accounting Standards – SAS), а њиховим развојем бавио се Словеначки комитет за рачуноводствене стандарде. Комитет је представљао део Словеначког института рачуновођа, професионалне организације установљене од стране Асоцијације рачуновођа, благајника и ревизора. Првих тринаест стандарда Комитет је објавио 1990. и 1991. године, а наредна два су усвојена 1993. године. Исте године, Асоцијација рачуновођа, благајника и ревизора, је одобрила предлог тридесет два национална стандарда. Првобитни рачуноводствени стандарди, били су засновани на међународним рачуноводственим стандардима, Директиви 78/660/ЕЕЗ и Директиви 83/349/ЕЕЗ, а Комитет је приликом њиховог конципирања узео у обзир Закон о рачуноводству СФРЈ из 1989. године. Стандарди су обухватили ширу рачуноводствену и управљачку материју од МРС, док је за њихову примену била задужена словеначка рачуноводствена професија која је своје активности заснивала на искуствима Велике Британије и САД-а.³³⁵ Након усвајања првобитних стандарда, даљи развој

³³⁵ Опширније Garrod N., Turk I. (1995), *The development of accounting regulation in Slovenia*, *The European Accounting Review*, Vol. 4, No. 4: 749-764

професионалне рачуноводствене регулативе, подразумевао је усаглашавања са међународном, која је била релевантна за проблематику којом се нису бавили национални стандарди. Такође, екстерна ревизија се темељила на непосредној примени Међународних ревизорских стандарда. Наведене тенденције представљале су одраз либерализације тржишта, растуће потребе за иностраним капиталом, као и усмерења ка евроинтеграцијма.

Словенија је 2004. године испунила услове за чланство у ЕУ, прихвативши *acquis communautaire* и европску економску политику. Део усвојених тековина односио се на финансијско извештавање и ревизију, на чијим основама је 2001. године усвојен Закон о привредним друштвима. Исте године, Словеначки институт ревизора је усвојио унапређену верзију Словеначких рачуноводствених стандарда. Обавеза примене стандарда односила се на правна лица и ентитете који припремају консолидоване финансијске извештаје. Међутим, није постојала обавеза примене МСФИ/МСР за учеснике тржишта капитала који припремају консолидоване финансијске извештаје, што није било у складу са Регулативом 1606/2002/ЕС. Национални стандарди су се односили и на мале и средње ентитете, али није постојала диференцијација у захтевима, те је њихова примена била комплексна за сектор мале и средње привреде. С друге стране, обавеза ревизије наметнута је ентитетима са јавном одговорношћу, а Законом о ревизији из 2001. године предвиђена је непосредна примена МСР, чиме су се створиле претпоставке за квалитетнију независну ревизију.³³⁶

4.2.1.1. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Словеније

Закон о привредним друштвима представља нормативну основу којом се уређује рачуноводство и финансијско извештавање на подручју Републике Словеније. Овај акт је, по први пут, усвојен 1993. године, а 1994. године је донесена прва верзија Словеначких рачуноводствених стандарда (СРС). Ревизија законског решења је уследила 2001. године, а односила се на укључивање одредби Четврте и Седме директиве, што је праћено и изменама у националним стандардима из 2002. године. Године 2006. године је усвојен нови Закон о привредним друштвима, као и нова верзија рачуноводствених стандарда. Од ступања на снагу па до данас, најзначајније измене одредби усвојене су 2013. и 2015. године и односиле су се на транспоновање Директиве

³³⁶ The World Bank CFRR (2004), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing*, The World Bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/302211468301132462/pdf/626000WP0P082200Box0361486B0PUBLIC0.pdf>, приступљено: 01.10.2017.

2013/34/EU. Такође, Закон прописује ширу примену МСФИ у односу на Регулативу 1606/2002 ЕС. У области ревизије Закон инкорпорира одредбе Директиве 2006/43/EU, као и измене у вези са законском ревизијом годишњих и консолидованих финансијских извештаја по основу Директиве 2014/56/EU.

Осми одељак Закона под називом „Књиговодство и годишњи извештај“ обједињује најзначајнија правила књиговодствене евиденције и припреме завршног рачуна, док се материја, посебно у сегменту процене и обелодањивања, детаљније уређује Словеначким рачуноводственим стандардима. У наредној табели приказане су законске обавезе ентитета у финансијском извештавању, ревизији и јавном објављивању финансијских извештаја:

Табела 25. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Словеније по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Љубљанска берза Агенција тржишта хартија од вредности	МСФИ/МРС или СРС	Да	АЛПЕС – интернет презентација Ентитет
Некотирајући ентитети	Ниједан/ АЛПЕС	МСФИ/МРС или СРС		АЛПЕС – интернет презентација
Велики			Да	
Средњи			Да	
Мали и Микро			Не	
Банке	Словеначка банка	МСФИ/МРС	Да	АЛПЕС – интернет презентација
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Супервизорска агенција за осигуравајуће компаније	МСФИ/МРС	Да	АЛПЕС – интернет презентација Компанија – интернет презентација

Извор: *The World Bank CFRR, (2014), Report on the Observance o Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia: 10, The World Bank CFRR, Закон о изменама и допунама Закона о привредним друштвима Републике Словеније (Службени гласник РС 55/2015)*

Закон предвиђа припрему МСФИ/МРС за све ентитете који припремају консолидоване финансијске извештаје. Осим тога, примена МСФИ/МРС је обавезна за банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске организације. Остали ентитети примењују СРС, уз могућност примене МСФИ/МРС под прописаним условима.

Ревизија финансијских извештаја је усклађена са захтевима Директива. Финансијски извештаји великих и средњих ентитета, ентитета чијим се хартијама од вредности тргује на берзи, као и консолидовани финансијски извештаји подлежу независној ревизији. Ревизија обухвата оцену истинитости и поштења финансијских извештаја,

односно консолидованих извештаја, према прописаном оквиру за финансијско извештавање, као и оцену усклађености (консолидованог) извештаја о пословању са елементима финансијских извештаја и законом. Такође, за обвезнике нефинансијског извештавања ревизори проверавају да ли је овај извештај презентован у оквиру годишењег рачуна.

Разврставање предузећа на микро, мала, средња и велика, врши се на основу броја запослених, нето прихода и вредности имовине. Котирајућа предузећа, банке, осигуравајућа друштва и финансијске институције не могу бити сврстана у категорију средњих, малих и микро предузећа. Године 2015. измењене су вредности горе наведених критеријума за разврставање, чиме су они усклађени са Директивом 2013/34/ЕУ.

Табела 26. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о привредним друштвима Републике Словеније

	Микро предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Укупна актива (еур)	350.000	4.000.000	20.000.000	20.000.000
Нето приход (еур)	700.000	8.000.000	40.000.000	40.000.000
Просечан број радника	10	50	250	250

Извор: Закон о изменама и допунама Закона о привредним друштвима Републике Словеније (Службени гласник РС 55/2015), доступно на: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2015-01-2281, приступљено дана 02.10.2017. године

Годишњи извештај привредних субјеката чине: биланс стања, биланс успеха, извештај о променама на капиталу, напомене уз финансијске извештаје, као и извештај о пословању. Извештај независне ревизије, предлог расподеле акумулираног добитка и извештај о односима са матичном компанијом, могу пратити годишњи рачун, али се не сматрају саставним делом. У оквиру годишњег рачуна, микро и мала предузећа припремају биланс стања, биланс успеха и напомене, при чему је за микро ентитете законодавац предвидео изузеће од припреме и презентације напомена уколико законом предвиђене информације објави у билансима. У складу са Законом, предузетници и друштва лица која спадају у мале или микро ентитете, припремају биланс стања и биланс успеха.

Финансијски извештај великих и средњих предузећа, пред биланса стања, биланса успеха и напомена, обухвата и извештај о променама новчаних токова и извештај о променама на капиталу. Такође, Закон налаже великим и средњим предузећима припрему извештаја о пословању у коме се детаљније сагледавају постигнути резултати, развојне могућности, потенцијални ризици и неизвесности у пословању предузећа. Ентитети који су обавезници ревизије, дужни су да у оквиру извештаја о пословању презентују и извештај о примењеним правилима корпоративног управљања. Осим тога, у складу са Директивом 2013/34/ЕУ велика предузећа и субјекти од јавног интереса, који послују у области истраживања, откривања, предвиђања, развоја и екстракције минерала, природног гаса, нафте и шума припремају извештај о плаћању државним органима, док је за одређене субјекте од јавног интереса предвиђена припрема нефинансијског извештаја према Директиви 2014/95/ЕУ.³³⁷ Закон прописује обавезу припреме консолидованих финансисјких извештаја за матична предузећа која са зависним предузећима испуњавају вредности критеријума за каласификацију у категорију великих ентитета (узимајући у обзир вредност нето прихода и укупне активе увећане за 20%), осим у случају када је матично или зависно предузеће учесник тржишта харија од вредности. Консолидовани годишњи извештај се састоји од консолидованих финансијских извештаја и консолидованог извештаја о пословању, док одређени субјекти припремају и консолидовани извештај о плаћањима државним органима, као и консолидовани нефинансијски извештај.

Дакле, интенција европског законодавца о поједностављењу финансијског извештавања за сектор мале и средње привреде, није у потпуности укључена у измене Закона из 2015. године, јер средњи ентитети морају да припремају и извештај о токовима готовине и извештај о променама на капиталу, обзиром да је сет редовних годишњих извештаја у словеначком закону шири за ова два биланса у односу на Директиву 2013/34/ЕУ.

Предузећа своје годишње извештаје морају доставити у овом року Агенцији за јавно правне регистре и сродне услуге Републике Словеније (АЛПЕС), и то:

- велики, средњи и мали ентитети који су обавезници ревизије, своје финансијске извештаје и извештај о ревизији достављају у року од осам месеци од датума билансирања,

³³⁷ CSR Europe (2017), Member State Implementation of Directive 2014/95/ EU, Brussels: CSR Europe: 28

- ентитети који припремају консолидоване финансијске извештаје дужни су да их са ревизорским извештајем доставе АЛПЕС-у у року од осам месеци,
- мали ентитети који се не котирају, достављају годишње извештаје у року од три месеца.

Наведени период за достављање и публикување годишњих рачуна је краћи од захтева предвиђених Директивом 2013/34/ЕУ. Период од шест месеци се сматра добром пословном праксом, што отвара простор за ефикасније извештавање. Осим тога, субјекти чијим се хартијама од вредности тргује на берзама имају обавезу да публикују своје годишње рачуне у року од четири месеца од краја пословне године и да их учине доступним јавности у периоду од 10 година, па су ови захтеви усклађени са Директивом 2013/50/ЕУ.³³⁸

Надзор над процесом финансијског извештавања у Републици Словенији обављају Агенција тржишта хартија од вредности, Љубљанска берза, Словеначка банка, Супервизорска агенција за осигуравајуће компаније, Државни фонд за државна предузећа. Агенција тржишта хартија од вредности прати благовременост у достављању финансијских извештаја, али се посебно не бави примењеним рачуноводственим политикама и обелодањивањима у финансијским извештајима, односно, применом МСФИ у припреми истих. Љубљанска берза сагледава испуњење обавезе достављања финансијских извештаја у предвиђеном року, као и испуњеност захтева у погледу обелодањивања, али не врши детаљну контролу финансијских извештаја издаваоца. Словеначка банка врши надзор над процесом финансијског извештавања у делу процене ризика банака, док Супервизорска агенција за осигуравајуће компаније врши проверу финансијских извештаја осигуравајућих друштава у зависности од изложености ризику конкретног субјекта. Обим провере је детаљнији за ентитете који су сврстани у групу са високим ризиком, али и овде изостаје праћење примене МСФИ. Осим тога, АЛПЕС проверава достављене финансијске извештаје, са аспекта аритметичке исправности. Наведене институције делимично обављају надзор над финансијским извештавањем субјеката, при чему су домети истих ограничени кадровским капацитетима, пре свега у делу познавања МСФИ.³³⁹

³³⁸ Market in Financial Instruments Act Unofficial Consolidated Text (ZTFI – UPB6), доступно на : https://www.a-tvp.si/Documents/ZTFI-UPB6_2.pdf, приступљено: 02.10.2017.

³³⁹ The World Bank CFRR, (2014), *Report on the Observance o Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/499511479710238625/pdf/892320ESW0P114000Box385275B00OU0090.pdf>, приступљено дана 02.10.2017

Словенија је законску регулативу у области финансијског извештавања делимично ускладила са правним оквиром Европске уније. Одредбе Директиве 2013/34/ЕУ, транспоноване су у Закону о привредним друштвима 2015. године, а измене су обухватале:

- Увођење нове категорије микро ентитета;
- Измену критеријума за разврставање ентитета;
- Поједностављење захтева за микро и мале ентитете;
- Прописивање додатних облика извештавања тј. извештаја о примени правила корпоративног управљања, нефинансијског извештаја, извештаја о плаћањима државним органима;
- Прописивање садржаја напомена у складу са Директивом сходно величини предузећа. Повезано са тим, мали привредни субјекти имају обавезу да обелодане информације које су захтеване Директивом тј. смањен је ниво захтеваних информација, док микро ентитети нису у обавези да припремају напомене.
- Прописивање обавезе независне ревизије финансијских и нефинансијских извештаја према Директиви 2013/34/ЕУ и Директиви 2014/95/ЕУ.

Унапређење нормативне регулативе у овој области подразумевао би даља усклађивања са европским прописима, па је неопходно:

- Ускладити облике и обим финансијског извештавања са захтевима предвиђеним Директивом 2013/34/ЕУ;
- Проширити колективну одговорност за финансијске извештаје укључивањем административног одбора;
- У области надзора, потребно је детаљније уредити ингеренције и захтеве појединих институција, уз проширење делокруга контроле на оцену презентовања економске суштине пословних трансакција, а према МСФИ, што мора бити подржано унапређењем квалитета кадрова који обављају контролу.

4.2.1.2. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Словеније

Професионална регулатива финансијског извештавања у Словенији је утемељена на националним рачуноводственим стандардима. Словеначки рачуноводствени стандарди су произишли из оквира МРС, како је и наведено у Предговору. У почетку је установљено 32 стандарда, а касније су додати нови, па је укупно 38 стандарда регулисало екстерно финансијско извештавање, као и одређене

теме које су се односиле на интерно извештавање. Националних сет стандарда садржао је засебне стандарде за теме попут обрачун трошкова (SAS 16), буџети и буџетирање (SAS 20), анализа финансијских извештаја (SAS 29), што је и била његова специфичност у односу на МСФИ/МРС или ГААР.³⁴⁰

Промене у међународној регулативи с краја двадесетог и почетка двадесет првог века, утицале су и на развој и доношење нове верзије Словеначких рачуноводствених стандарда који су ступили на снагу 01. јануара 2002. године. Сет је обухватао 30 базичних стандарда и 9 специфичних који су се бавили проблематиком финансијског извештавања финансијских институција (банака, осигуравајућих друштава, инвестиционих фондова), непрофитних организација и самосталних предузетника, са ауторитетом закона. Ова верзија стандарда је инкорпорирала одредбе Директиве 78/660/ЕЕЗ и Директиве 83/349/ЕЕЗ, чиме је у значајној мери усклађена национална са међународном регулативом. Најзначајније промене односиле су се на увођење појма „истинитог и поштеног приказа“ финансијских извештаја и принципа фер вредности. Међутим, према извештају Светске банке из 2004. године финансијско извештавање у Словенији је било усмерено на подмиривање пореских прописа, а не на примену рачуноводствених стандарда, што се неповољно одражавало на одговорност и транспарентност у овом процесу.³⁴¹

Усвајањем правног оквира Европске уније иницирана је друга ревизија словеначких рачуноводствених стандарда 2006. године. Најзначајније новине у рачуноводственој регулативи Словеније односиле су се на увођење захтева Регулative 1606/2002/ЕС, као и на проширење захтева о обавезној примени МСФИ приликом припреме појединачних финансијских извештаја за банке и осигуравајуће компаније. Осим тога, допуштена је примена МСФИ/МРС у припреми финансијских извештаја других ентитета у периоду од најмање пет година.³⁴² Нова верзија националних стандарда је била готово у потпуности усклађена са МСФИ/МРС, услед измена у области признавања, мерења и обелодањивања некретнина, постројења, опреме,

³⁴⁰ Novak, A. (2008), *Harmonization of Slovene Accounting Standards With International Financial Reporting standards*, 50 years of European , *L'Union Européenne a 50 ans: research monograph*, , Rijeka: Rijeka, Faculty of Economics: 511-520

³⁴¹ The World Bank CFRR (2004), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing*, The World CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/302211468301132462/pdf/626000WP0P082200Box0361486B0PUBLIC0.pdf>, приступљено: 01.10.2017.

³⁴² Jerman, M., Novak, A. (2014), IFRS application in Slovenia, *Accounting and Management Information Systems*, Vol.13, No.2.:351-372

нематеријалне имовне, инвестиција и финансијске имовине.³⁴³ Такође, национални стандарди су предвиђали непосредну примену МСФИ/МРС за регулисање материје у вези са финансијским лизингом, пословним комбинацијама и заједничким улагањима.

Последња верзија СРС је ступила на снагу 01. јануара 2016. године. Стандарди су ажурирани транспоновањем најзначајнијих одредби Директиве 2013/34/ЕУ, као што су редефинисање критеријума за разврставање ентитета, захтева у вези са напоменама у финансијским извештајима и извештајем о плаћањима влади. За разлику од претходне, из актуелне верзије искључена су сва упутства за консолидацију, јер су предузећа упућена на непосредну примену МСФИ/МРС. Стављањем ван снаге десет стандарда о нефинансијском извештавању, делокруг СРС је сужен, док је за овај сегмент извештавања предвиђен Правилник за одговорно рачуноводство Словеначког института ревизора. Правилник још увек није публикован у Службеном Гласнику Републике Словеније, те је његова примена необавезујућа и има снагу препорука праксе. С друге стране, области које нису у претходној верзији стандарда биле адекватно покривене детаљније су обређене у актуелној кроз два нова стандарда: SAS 16 – мерење применом фер вредности, SAS 17 - отпис вредности нефинансијске имовине. Међутим, и даље постоје извесне разлике између Словеначких рачуноводствених стандарда и МСФИ/МРС. Неке од најзначајнијих разлика огледају се у следећем:

- Обавезу припреме комплетног сета финансијских извештаја, дефинисаног МРС 1, имају само ентитети који подлежу независној ревизији. Остали субјекти припремају завршне рачуне у складу са Законом о привредним друштвима који не захтева од малих и микро предузећа достављање комплетног сета финансијских извештаја и омогућава микро, малим и средњим предузећима припрему скраћених биланса;
- МСФИ/МРС третирају goodwill као нематеријалну имовину са неограниченим веком коришћења, па се исти не амортизује. За разлику од тога, словеначки стандарди предвиђају амортизацију goodwill-а током употребе. У случају када се период употребе не може прецизно предвидети, амортизација се врши за период од пет године, временском методом обрачуна. Нова директива предвиђа сличан третман goodwill-а, с тим што период амортизације не сме бити краћи од пет, нити дужи од десет година;

³⁴³Novak, A. (2008), *Harmonization of Slovene Accounting Standards With International Financial Reporting standards*, 50 years of European , *L'Union Européenne a 50 ans: research monograph*, , Rijeka: Rijeka, Faculty of Economics: 511-520

- МСФИ/МРС у области нематеријалне имовне дозвољавају примену модела ревалоризације, што није случај са словеначким стандардима који захтевају искључиву примену модела трошкова у вредновању нематеријалне имовине након почетног признавања;
- Према МСФИ/МРС, ентитети као рачуноводствену политику у вредновању некретнина, постројења и опреме могу одабрати модел трошка или модел ревалоризације, који примењују на ову класу рачуна. С друге стране, словеначки стандарди налажу примену модела ревалоризације за некретнине тј. земљиште и за грађевинске објекте;
- МСФИ/МРС у презентовању владиних донација у вези са имовином, дозвољавају примену једне од могућих алтернатива. Према једној методи донација се признаје у билансу успеха, као одложен приход током века коришћења средстава. Друга метода подразумева умањење књиговодствене вредности средстава за износ донације. У билансу успеха донација се признаје као смањење трошкова амортизације током амортизационог периода. Словеначки рачуноводствени стандарди дозвољавају примену само првог метода;
- Према МСФИ/МРС улагања у повезана предузећа, заједничка улагања и придружена предузећа, могу бити вреднована применом методе трошка или фер вредности у складу са МСФИ 9, док национални стандарди захтевају примену методе трошка.³⁴⁴

Дакле, Словенија, поред Исланда, Луксембурга и Малте, дозвољава примену МСФИ/МРС за остале ентитете, чиме је законодавац подржао привредне субјекте који претендују на излазак или већ послују на међународном тржишту. Ови ентитети могу остварити бенефите у заузимању конкурентске позиције, услед једнообразног и квалитетног финансијског извештавања. Субјекти који послују у на подручју Европске уније, имају могућност примене националних стандарда, који су прилагођени особеностима европског привредног окружења. Наведени стандарди се користе преко двадесет година, па су као такви, разумљивији и једноставнији за примену словеначкој рачуноводственој професији.

У наступајућем периоду, потребно је наставити са транспоновањем одредби *aquaris*-у, без супротности са МСФИ/МРС оквиром. У том смислу, неопходан је систематски приступ у праћењу и примени релевантне међународне регулативе,

³⁴⁴Novak A., Valentinčić A., (2017), *The Role and Current Status of IFRS in The Completion of National Accounting Rules – Evidence From Slovenia*, Forthcoming in *Accounting in Europe*, a Journal of the European Accounting Association, Vol.14, Issue 1-2, pp.187-198

приликом конципирања нових и ревизије постојећих стандарда, што подразумева активно учешће како професионалних организација, тако и корисника стандарда, ревизора и пореских експерата. Такође, Словеначки институт ревизора треба осигурати примену стандарда у рачуноводственој пракси, путем подршке стејкхолдерима у виду одговора на коментаре и закључке након усвајања стандарда.³⁴⁵

4.2.1.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Словеније

Словеначки институт ревизора је водећа професионална организација, која је и главни носилац процеса хармонизације финансијског извештавања. Поред института, као професионалне организације делују и Савез рачуновођа, благајника и ревизора и Комора рачуновођа Словеније. Словеначки институт ревизора је основан 1993. године као удружење појединаца који се баве рачуноводственом и ревизијском праксом. Институт је од 1995. године пуноправни план ИФАС-а и задужен је за:

- усвајање и објављивање професионалне регулативе, укључујући рачуноводствене и ревизорске стандарде, стандарде и правила за финансијске институције, правила интерне ревизије, правила ревизије информационих система и правила вредновања,
- организацију професионалног образовања и испита за стицање професионалних звања,
- организацију континуираног професионалног образовања,
- лиценцирање ревизорских фирми, овлашћених ревизора и сертификавање вештака,
- регистар ревизора.³⁴⁶

Савез рачуновођа, благајника и ревизора Словеније је друга професионална организација која делује као федерација 30 локалних удружења са око 6.000 до 7.000 лица. Савез није члан Међународне федерације рачуновођа, а његове активности се односе на објављивања стручних часописа, као и на организацију професионалних обука, те подстицање умрежавања између представника струке. Трећа организација, Комора рачуновођа Словеније је интересна група пружалаца рачуноводствених услуга са око 8.500 чланова. Комора делује у оквиру Привредне коморе Словеније, са циљем подизања квалитета и кредибилитета професионалних рачуновођа. Процене су да их је

³⁴⁵ The World Bank CFRR, (2014), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/499511479710238625/pdf/892320ESW0P114000Box385275B000UO090.pdf>, приступљено 05.10.2017

³⁴⁶ Доступно на: <http://www.si-revizija.si/ointitutu/slovenski-institut-za-revizijo>, приступљено 05.10.2017.

између 12.000 и 18.000, од чега је око 8.000 рачуновођа и ревизора ангажовано у 4.500 привредних субјекта који се баве пружањем услуга из ове области, а чије услуге користи око 85% предузетника и правних лица. Око 15 % предузетника и правних лица имају посебну службу унутар организације која се бави рачуноводством.³⁴⁷

На основу изложеног, може се закључити да професија има значајну улогу у уређењу рачуноводственог система Словеније. Словеначки институт ревизора је задужен за креирање националне професионалне регулативе, а заједно са друге две професионалне организације активно учествује у процесу хармонизације националних прописа са међународним, као и у осигурању примене исте у процесу финансијског извештавања привредних субјеката.

Достигнут ниво у „de facto“ хармонизацији финансијског извештавања у великој мери је одређен и квалитетом рачуноводствене професије, који није на адекватном нивоу. Разлог за то треба тражити у последицама финансијске кризе из претходне деценије, када је велики број рачуновођа остао без посла и окренуо се ка оснивању предузећа за пружање рачуноводствених услуга, што је довело до повећане понуде у односу на тражњу у области пословања. У наредном периоду, Словеначки институт ревизора, као и остале професионалне организације, требају радити на успостављању механизма за регулисање тржишта рачуноводствених и ревизорских услуга. Словеначки институт ревизора је ускладио своје активности са захтевима IFAC-а, па је потребно обезбедити континуирано ажурирање програма професионалног образовања и едукација по угледу на ову међународну професионалну организацију и према Међународним образовним стандардима у рачуноводству, јер је рад на квалитету рачуноводствене професије, први корак ка уређењу тржишту рачуноводствених и ревизорских услуга.

4.2.2. Постојећи оквир финансијског извештавања у Републици Хрватској

Република Хрватска је 1991. године стекла независност, па је процес транзиције ка тржишној привреди наставила као самостална држава. До данас, рачуноводствени систем Републике Хрватске је више пута реформисан. Почетак рачуноводствене транзиције означиле су суштинске промене које су имале за циљ да рачуноводствени систем преведу од пасивног који је конципиран за статистичке потребе и захтеве

³⁴⁷ The World Bank CFRR, (2014), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/499511479710238625/pdf/892320ESW0P114000Box385275B000UO090.pdf>, приступљено 05.10.2017.

законодаваца у условима планске економије у активан, креативан, иновативан, тржишно оријентисан инструмент, дизајниран да пружи поуздане, релевантне, истините, тачне информације за рационално пословно одлучивање. Република Хрватска је до краја јуна 2013. године спровела друштвено економске реформе и постала чланица Европске уније. Приступ фондовима Европске уније и повећана домаћа потрошња су позитивно утицали на опоравак хрватске привреде у 2015. години, када је остварен раст ДБП-а од 1,8%, након шестогодишњег кризног периода у коме је овај индикатор смањен за око 12%. Кретање осталих кључних показатеља наведено је у следећој табели:

Табела 27. Економски показатељи Републике Хрватске за 2014. и 2015. годину

Економски показатељи	Године	
	2014.	2015.
Друштвени бруто производ – у текућим ценама (у милионима евра)	43.416	44.456
Друштвени бруто производ - у реалним ценама (у милионима евра)	41.466	42.352
Друштвени бруто производ по глави становника	10.245	10.596
Годишњи приход (у милионима еур)	81.099	84.058
Номинални раст ДБП-а (%)	-0,1	2,3
Стопа привредног раста (%)	-0,4	1,6
Број регистрованих ентитета	298.161	312.357
Број запослених	1.342.139	1.356.568

Извор: Народна банка Хрватске доступно на [:https://www.hnb.hr/en/statistics/main-macroeconomic-indicators](https://www.hnb.hr/en/statistics/main-macroeconomic-indicators), приступљено дана: 15.10.2017.

Показатељи из 2015. године указују на позитивна кретања у привредној активности Хрватске, па је стопа раста бруто домаћег производа износила 1,6%, укупан приход је порастао за 3,65%, док је стопа незапослености смањена са 17,2% колико је износила у 2014. години, на 16,3 %. У 2015. години, број регистрованих привредних субјеката је повећан за 4,8%. Микро, мали и средњи ентитети су имали удео од 99,7% у укупном броју регистрованих привредних субјеката и мобилисали 69,2% радно способног становништва са учешћем у укупном приходу од око 54% и учешћем у укупном извозу од 51,3%. На основу кретања кључних индикатора у посматраној години, може се закључити да „сектор мале и средње привреде има све значајнији удео у утицај у хрватској привреди.“³⁴⁸

Основни акт којим се уређује рачуноводствени систем Републике Хрватске је Закон о рачуноводству (Народне Новине Републике Хрватске 90/1992.), донесен 1992.

³⁴⁸ Apeza, M., Has, M., Novosed, M., Singer, S., (2016) Izvešće o malim i srednjim poduzećima za 2015 godinu, Zagreb: CEOP: 11-19

година, са применом од 1993. године. Законодавац је приликом развоја овог акта у фокусу имао потребе инвеститора, а не потребе државних органа за обрачун опорезиве добити, што је била и квалитативно најзначајнија новина овог решења. Тежњу ка хармонизацији финансијског извештавања и оријентисаност ка међународном тржишту капитала, јасно је одражавао захтев о обавезној примени МРС, као и усклађеност са Директивом 78/660/ЕЕЗ по питању садржине и форме биланса. Међутим, Закон није интегрисао Директиву 83/349/ЕЕЗ.³⁴⁹ Ради унапређења квалитета финансијског извештавања и усаглашавања са *acquis communautaire* и међународном праксом, 2005. године је усвојен нови Закон о рачуноводству. Најзначајнија измена се односила на ограничавање захтева за коришћење МСФИ/МРС, па су велики ентитети, ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзи и финансијске институције биле дужне да примењују међународне стандарде. Остали ентитети су имали избор између МСФИ/МРС и националних рачуноводствених стандарда које је Одбор за стандарде финансијског извештавања донео 2007. године, при чему су новим Законом, усклађени критеријуми за разврставање предузећа са европским Директивама.³⁵⁰ Измена законског решења из 2007. године иницирана је доношењем Хрватских стандарда финансијског извештавања (ХСФИ) са применом за извештајне периоде од 01.01. 2008. године. Према Закону о рачуноводству (Народне Новине број 109/07) предузећа су дужна да припремају и презентују финансијске извештаје применом ХСФИ. Велика предузећа и предузећа чијим се хартијама од вредности тргује на берзи, изузета су од овог захтева и примењују МСФИ/МРС.

4.2.2.1. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Хрватске

Постојеће законско решење, примењује се од 01. јануара 2016. године, а измене у новом Закону о рачуноводству (Народне Новине 78/15, 134/15, 120/16) су резултат транспоновања Директиве 2013/34/ЕУ и усклађивања са међународном регулативом. Такође, у законски оквир Републике Хрватске је укључена Директива 2006/43/ЕС, Директива о повезивању регистра, трговачких регистра и регистра трговачких друштва (Directive 2012/17/EU), Директива о усклађивању заштитних мера, ради очувања интереса чланова и трећих страна (Directive 2009/101/EU), Једанаеста директива о

³⁴⁹The World Bank CFRR, (2002). Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing, The World Bank CFRR. доступно на:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/344381468027670205/Croatia-report-on-the-observance-of-standards-and-codes-ROSC-accounting-and-auditing>, приступљено :15.10.2017.

³⁵⁰ The World Bank CFRR., (2007). Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing, The World Bank CFRR: 8 доступно на:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/540761468032391634/pdf/430540REPLACEMENT01C000rosc0aa0cro0eng.pdf>, приступљено 15.10.2017.

захтевима објављивања података у вези са подружницама које су у некој држави чланици отвориле одређене врсте трговачког друштва према закону друге државе (Directive 89/666/EU), Директива 2014/95/EУ, као и Регулатива 1606/2002/ЕС.³⁵¹ У наредној табели, приказане су обавезе ентитета у финансијском извештавању:

Табела 28. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Хрватске по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Хрватска агенција за надзор финансијским услугама (ХАНФА) Министарство финансија Пореска управа	МСФИ	Да	ФИНА – интернет страница Ентитет
Некотирајући ентитети	Министарство финансија Пореска управа	МСФИ или ХСФИ		ФИНА – интернет страница
Велики		МСФИ	Да	
Средњи		ХСФИ	Да	
Мали и Микро		ХСФИ	Не	
Банке	Министарство финансија Пореска управа Народна Банка Хрватске (ХНБ)	МСФИ	Да	ФИНА – интернет страница Банка – интернет страница ХНБ – интернет страница
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Министарство финансија Пореска управа ХАНФА	МСФИ	Да	ФИНА – интернет страница Компанија – интернет страница

Извор: Закону о рачуноводству (Народне Новине 78/15, 134/15, 120/16), Закон о тржишту капитала (Народне Новине 88/08....131/17), Закон о Хрватској агенцији за надзор над финансијским услугама (Народне Новине 140/05,12/12)

Према актуелном Закону о рачуноводству Републике Хрватске ентитети су дужни да припремају финансијске извештаје у складу са ХСФИ, док су од овог захтева изузети велики ентитети, матична друштва великих група која припремају консолидоване финансијске извештаје, као и субјекти од јавног интереса. Ове категорије ентитета примењују МСФИ/МРС. Такође, зависно предузеће које примењује ХСФИ, у случају када матично предузеће примењује МСФИ, може опционо одабрати да своје финансијске извештаје припрема према овим стандардима. Обвезници ревизије су велики и средњи ентитети, матична друштва субјеката од јавног интереса, матична друштва великих и средњих група који нису субјекти од јавног интереса, субјекти од јавног интереса, као и друштва која се припремају за стицање овог статуса и ентитети

³⁵¹ Закон о рачуноводству (Народне Новине 78/15, 134/15, 120/16)

који су учествовали у пословима спајања или поделе. Обвезници ревизије могу бити и сви они који пређу законом дефинисане критеријуме у погледу укупне aktive, укупног прихода и просечног броја радника.³⁵² Поред тога, вишем нивоу транспарентности финансијског извештавања доприноси и обавеза достављања и објављивања финансијских извештаја тј. годишњег рачуна за одређене ентитете, Финансијској агенцији Републике Хрватске (ФИНА), што није било карактеристично за претходна законска решења.

Разврставање предузећа на микро, мала, средња и велика, врши се на основу броја запослених, нето прихода и вредности имовине. Банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске институције не могу бити сврстана у категорију средњих, малих и микро предузећа. Критеријуми за класификацију су приказани у следећој табели:

Табела 29. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Хрватске

	Микро предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Укупна актива Кн (eur)	2.600.000 (350.000)	30.000.000 (4.000.000)	150.000.000 (20.000.000)	150.000.000 (20.000.000)
Нето приход Кн (eur)	5.200.000 (700.000)	60.000.000 (8.000.000)	300.000.000 (40.000.000)	300.000.000 (40.000.000)
Просечан број радника	10	50	250	250

Извор: Закон о рачуноводству (Народне Новине 78/15, 134/15, 120/16)

Као резултат усклађивања нормативног оквира са прописима Европске уније, промењени су критеријуми за разврставање привредних субјеката и уведена нова категорија ентитета тј. микро ентитети. У својству транспарентније категоризације привредних субјеката, измењени су критеријуми за разврставање групе предузећа и дефинисан је појам субјекта од јавног интереса, те је у делу захтева за разврставање ентитета постигнута пуна усклађеност са Директивом 2013/34/EУ.

Потпуни сет редовних финансијских извештаја сачињавају: извештај о финансијском положају, рачун добитка и губитка, извештај о свеобухватној добити,

³⁵²Према члану 20, став 3. актуелног Закона о рачуноводству Републике Хрватске акционарска друштва, комадинта друштва и друштва са ограниченом одговорношћу која припремају појединачне или консолидоване финансијске извештаје, а у години која претходи ревизији прелазе два од следећа три критеријума: износ укупне aktive 15.000.000 куна, износ прихода 30.000.000 куна, просечан број радника 25 у току пословне године, имају обавезу вршења екстерне ревизије.

извештај о новчаним токовима, извештај о променама на капиталу и напомене уз финансијске извештаје. Велики ентитети су дужни да састављају годишњи извештај који мора садржати: финансијске извештаје за обрачунски период, извештај независне ревизије, извештај о пословању. Такође, субјекти од јавног интереса су у обавези да припреме извештај о примени кодекса корпоративног управљања, извештај о плаћањима државним органима у случају да обављају делатност рударства вађења минерала или делатност сечења примарних шума. Велики ентитети од јавног интереса који упошљавају на дан билансирања преко 500 запослених, дужни су да кроз нефинансијски извештај информишу ширу јавност о развоју, пословном резултату, утицају на животну средину, социјалним и кадровским питањима, поштовању људских права и борби против корупције.³⁵³ Средњи ентитети припремају годишњи извештај који укључује: финансијске извештаје, извештај независног ревизора, као и извештај о пословању који не мора да садржи нефинансијске информације. Микро и мала предузећа припремају: извештај о финансијском положају, рачун добитка и губитка, као и напомене уз финансијске извештаје у којима се наводе информације о откупу сопствених деоница или удела. Матична друштва припремају консолидоване финансијске извештаје, а одређени субјекти припремају и консолидован извештај о плаћањима државним органима и консолидовани нефинансијски извештај. Од обавезе припреме консолидованог финансијског извештаја изузете су мале групе, осим оних које укључују субјекте од јавног интереса. Такође, од ове обавезе могу бити изузете мале групе са субјектима од јавног интереса под законом прописаним условима.

Чланови управе и надзорног одбора (у случају да постоји) и сви извршни директори одговорни су за припрему и информације садржане у финансијским извештајима. Финансијске извештаје потписују председник и чланови управе, односно, сви извршни директори, па је одговорност проширена, како и налаже Директива 2013/34/ЕУ, у односу на претходно законско решење, где су извештаје потписивала одговорна лица.

Ревизији подлежу појединачни и консолидовани финансијски извештаји законом предвиђених ентитета. Ревизија обухвата оцену истинитости и поштења приказане финансијске позиције ентитета, а у складу са Законом, ХСФИ, МСФИ /МРС и осталим прописима. Осим тога, за субјекте који припремају извештај о пословању тј. консолидовани извештај о пословању, ревизија обухвата оцену усклађености ових

³⁵³Закон о изменама и допунама Закона о рачуноводству (Службени Гласник Републике Хрватске 120/16)

извештаја са финансијским извештајима и законом. Такође, ревизори су дужни да провере да ли је нефинансијски извештај презентован у оквиру завршног рачуна ентитета који имају обавезу припреме овог извештаја.

Закон обавезује привредне субјекте да своје појединачне финансијске извештаје са извештајем независне ревизије доставе ФИНА у року од четири месеца од последњег дана пословне године, док је за субјекте који припремају консолидоване финансијске извештаје, рок девет месеци. Ови субјекти поред консолидованих финансијских извештаја достављају и извештај независне ревизије. Мали и микро привредни субјекти који нису обвезници независне ревизије немају обавезу достављања финансијских извештаја ФИНА, што европски прописи дозвољавају, али није у складу са добром праксом. За разлику од претходног законског решења, у актуелном, постоје казнене одредбе за непоштовање обавезе доставе финансијских извештаја и извештаје независне ревизије, чиме се доприноси ефикасности финансијског извештавања. Финансијска агенција на својој интернет презентацији објављује достављене финансијске извештаје почев од 2002. године. Субјекти који учествују на тржишту капитала, дужни су да објаве своје годишње извештаје у року од четири месеца и да их учине доступним јавности у периоду од 10 година, а према Директиви 2013/50/ЕУ.³⁵⁴

Надзор над финансијским извештавањем обавља Министарство финансија тј. Пореска управа, у делу контроле примене основног Закона, као и других закона којима се уређује пословање привредних субјеката.³⁵⁵ Хрватска Народна Банка врши контролу годишњих финансијских извештаја и консолидованих финансијских извештаја кредитних институција са становишта примене законских прописа.³⁵⁶ Надзор укључује оцену истинитог и фер приказа финансијског положаја и успешности пословања појединачних или група кредитних институција. ХАНФА врши надзор над финансијским извештавањем учесника тржишта капитала, инвестиционих фондова, осигуравајућих друштава, првенствено у области примене позитивних прописа.³⁵⁷

На основу изложеног може се закључити да је нормативни оквир финансијског извештавања у значајној мери усклађени са европским прописима, јер је:

- дефинисан појам јавног друштва, односно субјекта од јавног интереса,

³⁵⁴ Закон о тржишту капитала (Народне Новине 88/08...131/17)

³⁵⁵ Закону о рачуноводству (Народне Новине 78/15, 134/15, 120/16)

³⁵⁶ Закон о кредитним институцијама Републике Хрватске (Народне новине 159/13, 19/15, 102/15, 15/18)

³⁵⁷ Закон о Хрватској агенцији за надзор над финансијским услугама Републике Хрватске (Народне Новине 140/05,12/12)

- извршено усклађивање критеријума за разврставање ентитета и група ентитета са Директивом 2013/34/ЕУ,
- дефинисана обавеза ентитета приликом консолидованог финансијског извештавања, као и услова за изузеће од консолидације;
- уведена обавеза припреме извештаја о примени кодекса корпоративног управљања, нефинансијског извештаја и извештаја о плаћањима државним органима за одређене категорије ентитета,
- проширена одговорност за припрему финансијских извештаја,
- прописана обавеза спровођења независне ревизије у складу са горе поменутом директивом.

Осим тога, последња измена Закона из 2016. године односила се на укључивање одредби Директиве 2014/95/ЕУ у погледу обавезе припреме, ревизије и објављивања нефинансијског извештаја за одређене ентитете, чиме је ова област извештавања у значајној мери усклађена са европским оквиром. Извесна одступања постоје у делокругу примене, јер хрватски закон шире дефинише појам субјеката од јавног интереса од Директиве 2013/34/ЕУ.

С друге стране, закон не дозвољава средњим ентитетима припрему скраћеног рачуна добитка и губитка, док мали и микро ентитети не могу припремати скраћени извештај о финансијском положају, рачун добитка и губитка, као и напомене, те су захтеви за обелодањивањем финансијских информација у хрватском законодавству виши у односу на Нову рачуноводствену директиву. За разлику о европске легислативе, микро предузећа имају обавезу припреме напомена, док Директива дозвољава објављивање информација у фуснотама биланса или у извештају о пословању у случају да предузеће припрема исти. Такође, није одређен минимум информација које треба презентовати у напоменама уз финансијске извештаје сходно категорији ентитета. Осим тога, Хрватски законодавац има и строже захтеве и у области ревизије, јер су прагови за обавезну независну ревизију нижи у односу на оне предвиђене Директивом. То указује да није дошло до смањења захтева у финансијском извештавању микро, малих и средњих предузећа.

4.2.2.2. Примена међународне професионалне регулативе и националних стандарда на подручју Републике Хрватске

Међународни стандарди финансијског извештавања и Хрватски стандарди финансијског извештавања чине окосницу професионалне регулативе у Хрватској. Међународни стандарди финансијског извештавања су били директно коришћени за све ентитете до 2008. године. Од тада до данас, велики ентитети и субјекти од јавног интереса припремају финансијске извештаје у складу са МСФИ/МРС, а овај сет стандарда се од уласка Републике Хрватске у Европску унију објављује на хрватском језику у Службеном Гласнику Европске уније.

Сектор мале и средње привреде је упућен на примену ХСФИ. Одбор за стандарде финансијског извештавања Републике Хрватске, као стручно тело ресорног министарства је установио, 2007. године, националне стандарде с циљем пружања информација о финансијском положају, успешности пословања, оствареним новчаним токовима у предузећу, као и задовољења јавног интереса, кроз квалитетне, транспарентне и упоредиве информације на међународном нивоу.³⁵⁸ Стандарди су били утемељени на домаћој теорији и пракси, МСФИ/МРС, Директиви 78/660/ЕЕЗ и Директиви 83/349/ЕЕЗ са сврхом поједностављења оквира за припрему финансијских извештаја малих и средњих предузећа. Одбор за стандарде финансијског извештавања је 2015. године извршио ревидирања постојећих ХСФИ и исте изменио и допунио према Директиви 2013/34/ЕУ. ХСФИ-ма се уређује састављање, презентовање и објављивање финансијских извештаја за микро, мале и средње привредне субјекте који послују на подручју Републике Хрватске, а који према важећем Закону о рачуноводству нису обвезници МСФИ. ХСФИ су структурирани према билансном принципу и обухватају 17 стандарда. Ради усклађивања са међународним прописима, нови ХСФИ су измењени у следећем:

- У оквиру ХСФИ 1- Финансијски извештаји, дефинисани су појмови инвестициони предузетник и финансијски холдинг. ХСФИ 1 уводи нови термин резерве фер вредности финансијске имовине расположиве за продају, који је у извештају о променама капитала заменио појам ревалоризације финансијске имовине расположиве за продају. У оквиру овог стандарда измене се односе и на напомене уз финансијске извештаје. Мали, микро и средњи привредни субјекти дужни су да у напоменама уз финансијске извештаје објаве информације о износу дивиденди,

³⁵⁸ Žager, K., Smrekar, N., Olučić, A., (2008), *Računovodstvo malih i srednjih poduzeća*, Zagreb: Mikrograd: 53

накнадама члановима административних, управних и надзорних тела, дугорочним обавезама које доспевају након више од пет година и укупним задужењима која су покривена вредносним инструментима осигурања;

- ХСФИ 2 – Консолидовани финансијски извештаји, садржи измене у дефиницији матичног предузећа, а према Директиви, што је подржано и у основним Закону. Такође, уведен је појам повезаних друштва са заједничким интересом и проширена је дефиниција повезаног физичког или правног лица са извештајним ентитетом. Према новом ХСФИ 2, матична предузећа која припремају годишњи рачун за мале групе, изузета су од припреме консолидованих финансијских извештаја, осим у случају мале групе која укључује субјекте од јавног интереса;
- У ХСФИ 6 – Дугорочна материјална имовина, допуњене су дефиниције у вези са признавањем и отуђењем вредности дуготрајне материјалне имовине и измењена је дефиниција фер вредности;
- ХСФИ 9 – Финансијска имовина, садржи измене дефиниције фер вредности, уз захтев да се учинци промене фер вредности имовине расположиве за продају признају као резерва фер вредности. У напоменама уз финансијске извештаје је потребно објавити информације у случају када је дугорочна финансијска имовина виша од њене фер вредности;
- ХСФИ 13 – Обавезе, према коме се обавезе вреднују по садашњој вредности плаћања које ће обавезу подмити. Стандард је допуњен одредбом да се обавезе према добављачима и запосленим признају у износу којим ће бити подмирене. Такође, измењени и допуњени су захтеви у вези са износима свих финансијских обавеза, јемства или непредвиђених обавеза који морају бити објављени у напоменама, док се информације о повезаним ентитетима одвојено објављују.
- У ХСФИ 15 – Приходи, уведена је дефиниција нето прихода у које спадају приходи остварени продајом производа и давањем услуга по одбитку попушта и пореза на додату вредност, као и осталих припадајућих пореза. Осим тога, укинута је категорија ванредних прихода.
- ХСФИ 16 – Расходи, уводи дефиницију вредносног усклађивања које подразумева усклађивање са намером узимања у обзир промене вредности поједине имовине

утврђене датумом билансирања, без обзира да ли је промена коначна или не. У оквиру стандарда укинута је категорија ванредних расхода.³⁵⁹

Хрватски законодавац, а непосредно и Одбор за хрватске стандарде финансијског извештавања су имали у виду потребе малих и средњих предузећа приликом развоја националних стандарда. Овај сет стандарда је мање обиман, али покрива све битне рачуноводствене сегменте. ХСФИ су једноставни за примену и динамични у погледу усклађивања са међународном, а пре свега европском регулативом.

У односу на МСФИ за МСП који су објављени две године након доношења ХСФИ, постоје извесне разлике. Разлике се односе на методе за мерење и признавање у финансијским извештајима, садржину и форму финансијских извештаја, као и на примењену терминологију.³⁶⁰ Новим сетом националних стандарда неусклађености нису превазиђене, јер Нова рачуноводствена директива није усаглашена МСП за МСФИ. У постојећим околностима, хрватски законодавац би могао да дозволи примену МСФИ за МСП за ентитете од којих се тренутно захтева примена ХСФИ, што би потенцијално имало позитиван утицај на конкурентност сектора хрватске мале и средње привреде на међународном тржишту.

4.2.2.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Хрватске

У процесу развоја и усклађивања хрватских рачуноводствених прописа са међународним, улога хрватске рачуноводствене професије у успостављању рачуноводственог регулаторног оквира је неадекватна. Не постоји посебно уређење професије кроз удружења са јавним овлашћењима. Хрватска заједница рачуновођа и финансијских радника (ХЗРИФ) је најстарија и најзначајнија професионална организација на подручју Хрватске. Основана је 1993. године под називом Савез рачуноводствених и финансијских радника Републике Хрватске.³⁶¹ ХЗРИФ је 1995. године постала члана ИФАС-а, а њено деловање је усмерено на:

³⁵⁹ Опширније: Cirkveni, T., (2015), *Objavljeni su izmijenjeni Hrvatski standardi financijskog izvještavanja*, Računovodstvo, revizija i financije 09/15: 40-41

³⁶⁰ Опширније: Smrekar, N., (2009), *Usklađivanje nacionalne i međunarodne regulative financijskog izvještavanja malih i srednjih poduzeća*, Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7(2): 89-100

³⁶¹ Gulin, D., Milčić, I., Barkan, D., (2015) Očekivanja stanja i perspektive razvoja računovodstvene profesije, u Aljinović Barać, Ž., *Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi*, 50. jesensko svatovanje Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi, Split: Uloga računovođa i financijskih djelatnika: 1-26

- унапређење и развој теорије и праксе рачуноводства, финансија, ревизије и интерне ревизије,
- пружање стручне помоћи рачуновођама, ревизорима и финансијским стручњацима,
- развој активности удружених чланица заједнице.³⁶²

Поред ХЗРИФ, на подручју Хрватске делују и друга професионална удружења као што су: Хрватска ревизорска комора, Хрватски рачуновођа, Хрватско удружење рачуноводствених сервиса и сл. Наведене асоцијације имају сличан делокруг активности, као што су: повезивање припадника струке, развој и унапређење рачуноводствене праксе, организовање едукација и стручних скупова, заштита статуса професије. Међутим, њихово деловање карактерише нејединство, што урушава квалитет, кредибилитет и снагу рачуноводствене професије. Новим Законским решењем (Народне Новине Републике Хрватске 120/16) први пут се у хрватској рачуноводственој пракси уводи могућност лиценцирања професије, што би могло довести до подизања квалитета понуде на хрватском тржишту рачуноводствених послова³⁶³, односно, до подизања квалитета и кредибилитета професије. На овај начин, би се створили повољнији услови за организованију рачуноводствену професију, као и за већу заступљеност независних професионалних организација у регулисању рачуноводственог система Хрватске.

4.2.3. Постојећи оквир финансијског извештавања у Републици Босни и Херцеговини

Босну и Херцеговину карактерише децентрализовано управљање услед постојања два ентитета, Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ). Република Српска је своју независност прогласила јануара 1992., а Федерација Босне и Херцеговине је то учинила у марту исте године. Држава има ограничене надлежности, док ентитети поседују висок степен аутономности, што укључује независну владу и институције. На подручју БиХ, почетак транзиције је пропраћен ратним дејствима, а по окончању сукоба држава је остварила снажан економски раст услед јачања приватне иницијативе и привлачења страног капитала. Као резултат спроведених реформи, Босна и Херцеговина је јуна 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и

³⁶² Gulin, D., Milčić, I., Barkan, D., (2015) Očekivanja stanja i perspektive razvoja računovodstvene profesije, u Aljinović Barać, Ž., *Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi*, 50. jesensko svatovanje Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi, Split: Uloga računovođa i financijskih djelatnika: 1-26

³⁶³ Ramljak, B., Pavić, M., (2016) Izazovi računovodstvene profesije u budućem razdoblju, u Aljinović Barać, Ž., *Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi*, 51. jesensko svatovanje Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi, Split: Uloga računovođa i financijskih djelatnika: 1-12

придруживању ЕУ. Убрзо након потписивања Споразума, услед глобалне финансијске и економске кризе, угрожена је макроекономска стабилност БиХ, бруто друштвени производ је смањен за 3%, привреда је била у рецесији, а економске реформе у заостатку. У наредним годинама уследио је опоравак привреде уз јачање економске активности, што је позитивно утицало на вредности основних макроекономских показатеља. Постигнута економска стабилност је имала позитиван утицај на процес интеграције БиХ у Европску унију, па је 2016. године Европски Савет прихватио захтев ове државе за учлањење. У наставку је дат упоредни приказ вредности основних економских индикатора БиХ, Републике Српске и ФБиХ за 2014. и 2015. годину:

Табела 30. Економски показатељи БиХ, Републике Српске и ФБиХ за 2014. и 2015. годину

Економски показатељи	БиХ		Република Српска		ФБиХ	
	Година		Година		Година	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Друштвени бруто производ у текућим ценама (у мил. еур)	13.943	13.451	4.525	4.481	9.100	8.659
Друштвени бруто производ по глави становника	3.723	3.510	3.184	3.143	3.894	3.705,10
Номинални раст ДБП (%)	1,90	4,52	0,70	0,99	2,40	5
Стопа привредног раста (%)	1,10	3,10	0,40	2,60	1,2	3,03
Број регистрованих ентитета	-	-	28.348	29.140 ³⁶⁴	101.475	103.066 ³⁶⁵
Број запослених	684.501	673.135	241.588	238.640	443.541	435.273

Извор: ИРБРС – База података о економским индикаторима Републике Српске доступно на: <http://www.irbrs.net/statistika/UporedniPrikaz.aspx?tab=3&lang=lat>, приступљено: 26.10.2017. год.

У 2015. години, забележен је значајан привредни раст, како на подручју БиХ, тако и на подручју ентитета. Економски просперитет је израженији у Републици Српској, где је стопа привредног раста повећана са 0,4% колико је износила у 2014. години, на 2,6% у 2015. години. У анализираној години, стопа привредног раста у ФБиХ је повећана за 2%, док на нивоу БиХ овај показатељ је са 1,20% у претходној, повећан на 3,03% у анализираној години. Међутим, незапосленост је и даље на високом нивоу, па је за БиХ стопа незапослености 2015. године износила 43,20% и нешто је нижа у односу на претходну годину, када је износила 44,50%. У ФБиХ стопа незапослености је 2015. године износила 46,40%, док је овај индикатор био најнижи у

³⁶⁴Федерални завод за програмирање развоја Републике БиХ (2016), *Анализа пословања привредних субјеката у Федерацији БиХ 2015*, Република БиХ: Федерални завод за програмирање развоја Републике БиХ: 16

³⁶⁵Савић Б. (2016), *Ово је Република Српска*, Бања Лука: Републички завод за статистику: 15

Републици Српској 36,20%, уз смањење у односу на 2014. годину за око 1,5%.³⁶⁶ Смањење незапослености у Републици Српској је резултат јачања предузетничке иницијативе, јер је у 2015. години 1230 предузећа започело своју пословну активности, па је број регистрованих субјеката повећан за 4,33% у односу на претходну годину. У ФБиХ, током 2015. године, покренуто је 1591 нових пословних подухвата, што је за 1,6% више односу на 2014. годину.³⁶⁷

На подручју БиХ, у 2015. години, мала предузећа су имала доминантно учешће у укупном броју са 87,3%, средња предузећа су учествовала са 6%, а мала са 1%, док за 5,7% регистрованих субјеката не постоје подаци о величини. Највеће учешће у укупном приходу имају мала и средња предузећа 97,9%, учешће великих субјеката је 0,3%, а 1,5% од укупног прихода остваре предузећа за које не постоје подаци о величини.³⁶⁸ На основу изложених показатеља може се закључити да је период рецесије и макроекономске нестабилности привреде БиХ приведен крају. Сектор мале и средње привреде је носилац економских активности БиХ, а експанзија малих и средњих предузећа посебно долази до изражаја у Републици Српској.

Сложеност друштвено-политичког система БиХ одразио се и на успостављање регулаторног оквира у области рачуноводства и ревизије. Од 2004. године на подручју ове државе се примењује Оквирни закон о рачуноводству и ревизији (Службени Гласник БиХ 42/04). Овај Закон је инструмент за хармонизацију прописа и пракси у области рачуноводства и ревизије на подручју ентитета, док сваки ентитет својим законским решењем засебно регулише уређење сопственог рачуноводственог система. Оквирним законом су усклађени водећи аспекти рачуноводства и ревизије у циљу успостављања јединственог економског простора на подручју БиХ, што обухвата:

- Примену рачуноводствених и ревизијских стандарда, где се у БиХ примењују МСФИ/МРС и МСР, у облику који издаје IASB и IAASB укључујући смернице за имплементацију и тумачења;
- Примену Етичког Кодекса Међународног одбора за етичке стандарде рачуновођа (International Ethics Standards Board for Accountants – IESBA);
- Примену одредби за образовне квалификације, практично искуство и обуку, континуирану едукацију и процену теоријског знања, на начин и у форми

³⁶⁶ИРБРС – База података о економским индикаторима Републике Српске доступно на: <http://www.irbrs.net/statistika/UperedniPrikaz.aspx?tab=3&lang=lat>, приступљено 26.10.2017. год

³⁶⁷Федерални завод за програмирање развоја Републике БиХ (2016), Анализа пословања привредних субјеката у Федерацији БиХ 2015: 16

³⁶⁸Агенција за статистику БиХ (2016), Босна и Херцеговина у бројкама 2016: 55-56, доступно на: http://www.bhas.ba/tematskibilteni/TB_BiH_u_brojovima_2016_BS.pdf, приступљено: 26.10.2017. године.

Међународног одбора за стандарде образовања (International Education Standard Board – IEASB);

- Сертификацију тј. процес стицања професионалних диплома које обезбеђују професионална тела и лиценцирање тј. процес обнове дозволе за обављање рачуноводствене и ревизијске активности за одређени период;³⁶⁹
- Оснивање Комисије за рачуноводство и ревизију БиХ. Комисија је надлежна за: примену међународних и националних прописа из области професионалне етике, примену стандарда, дефинисање критеријума и јединственог програма обука, тестирања, сертификације и лиценцирања, као и за надзор над овим процесом, пружање подршке професионалним организацијама у реализацији програма обука и тестирања, надзор над активностима сертифицивања и лиценцирања професионалних организација. Осим тога, Комисија тежи успостављању заједничког професионалног тела на подручју БиХ, координира, сарађује и подноси извештај Савету Министра БиХ.³⁷⁰

Оквирни Закон није у функцији усклађивања националних са европским прописима, а транспонување захтева Директива ЕУ у рачуноводствени систем ентитета постиже се независним законским решењима Републике Српске и ФБиХ. Република Српска и ФБиХ су своје законске оквире успоставиле 1998. године, уз честе измене и допуне.

4.2.3.1. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Федерације Босне и Херцеговине

У ФБиХ, Закон о рачуноводству и ревизији је усвојен 1995. године, а прве значајније измене десиле су се 1999. године. Закон је регулисао широк спектар рачуноводствених питања, што је укључивало обавезу припреме финансијских извештаја у складу са МСФИ/МРС и Директивама ЕУ. Са једне стране, законским одредбама наметнута је обавеза непосредне примене националних стандарда ФБиХ, а с друге, усклађеност финансијских извештаја са међународном регулативом, што је

³⁶⁹ The World Bank CFRR (2004), *Report on the Observance of Standards and codes (ROSC): Accounting and Auditing Bosnia and Herzegovina*, The World Bank CFRR: 5, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/>, приступљено: 27.10.2017.

³⁷⁰ Закон о рачуноводству и ревизији БиХ (Службени Гласник 42/04) члан 3.

указивало на колизију, јер су постојала извесна неподударања између рачуноводствених стандарда ФБиХ и МСФИ.³⁷¹

Важећи Закон о рачуноводству и ревизији је усвојен 2009. године (Службене Новине 83/2009), а његовим доношењем законодавац је имплементирао одредбе Оквирног закона БиХ, како би се постигао виши ниво усклађености са Републиком Српском. У табели 31. сагледане су одредбе овог закона у вези са финансијским извештавањем субјеката на подручју ФБиХ.

Табела 31. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике ФБиХ по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Комисија за вредносне папире Пореска управа	МСФИ	Да	Финансијско информатичке агенције (ФИА) – интернет страница Дневне новине на подручју БиХ Сарајевска берза – интернет страница
Некотирајући ентитети	Пореска управа	МСФИ или МСФИ за МСП		ФИА – интернет страница
Велики			Да	
Средњи			Да	
Мали			Не	
Банке	Пореска управа Агенција за банкарство ФБиХ	МСФИ	Да	ФИА - интернет страница Дневне новине на подручју БиХ
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Пореска управа Агенција за надзор у осигурању ФБиХ	МСФИ	Да	ФИА - интернет страница

Извор: Закон о рачуноводству и ревизији ФБиХ (Службене Новине 83/2009), Закон о банкама ФБиХ (Службене Новине 27/17), Закон о осигурању ФБиХ (Службене Новине 23/2017), Закон о комисији за вредносне папире (Службене Новине 39/98, 36/99 и 33/04), <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/bosnia-and-herzegovina/#application>

Законом се прописује непосредна примена МСФИ/МРС за субјекте чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту капитала, банке, осигуравајуће компаније, инвестиционе фондове, као и друге финансијске институције. Министарство Финансија ФБиХ је дозволило примену МСФИ за МСП за велика, мала

³⁷¹ The World Bank CFRR, (2004), *Report on the Observance of Standards and codes (ROSC): Accounting and Auditing Bosnia and Herzegovina*, The World Bank CFRR: 4, , доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/>, приступљено: 27.10.2017.

и средња предузећа, чијим се хартијама од вредности не тргује на берзи, почев од 2013. године.³⁷² Закон намеће обавезу независне ревизије појединачних финансијских извештаја великих и средњих предузећа, као и консолидованих финансијских извештаја великих и средњих привредних субјеката, док мала предузећа могу спроводити процес независне ревизије. Сва предузећа су дужна да доставе своје финансијске извештаје, а када је то могуће и извештај независне ревизије, овлашћеној институцији. На подручју ФБиХ, воде се два регистра финансијских извештаја у Сарајеву и Мостару.

Класификација предузећа на подручју ФБиХ је заснована на Директиви 78/660/ЕЕЗ, а предузећа се разврставају на мала, средња и велика. Банке, осигуравајуће компаније, инвестициони фондови, штедне и кредитне институције и друга финансијска предузећа су сврстани у категорију великих. У табели бр. 32. приказани су критеријуми за класификацију привредних субјеката:

Табела 32. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству и ревизији ФБиХ

	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Просечна имовина км (еур)	1.000.0000 (520.000)	4.000.000 (2.080.000)	4.000.000 (2.080.000)
Укупна приход км/(еур)	2.000.000 (1.040.000)	8.000.000 (4.160.000)	8.000.000 (4.160.000)
Просечан број радника	50	250	250

Извор: Закон о рачуноводству и ревизији ФБиХ (Службене Новине 83/2009)

Дакле, критеријуми за класификацију предузећа у закону ФБиХ нису усклађени са актуелним оквиром Европске уније. Осим тога, категорија микро ентитета није предвиђена законом. Такође, средњи, велики и субјекти чијим се хартијама од вредности тргује на берзи, без обзира на величину, имају обавезу припреме полугодишњих финансијских извештаја, што додатно трошковно оптерећује привредне субјекте.

Годишње финансијске извештаје чине: Биланс стања - Извештај о финансијском положају на крају периода, Биланс успеха – Извештај о укупном резултату за период, Извештај о готовинским токовима – Извештај о токовима готовине, Извештај о

³⁷² The World Bank (2015) Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Technical Note, The World Bank

променама на капиталу, Белешке уз финансијске извештаје. Припрема финансијских извештаја је поједностављена за мала предузећа која своје пословање презентују кроз Биланс стања и Биланс успеха. Поред наведених, субјекти припремају и презентују извештај у складу са захтевима Федералног завода за статистику.

Правна лица имају обавезу припреме годишњег извештаја о пословању који садржи још и информације о значајним догађајима насталим у периоду од завршетка пословне године до датума предаје финансијских извештаја, информације о будућем развоју и о активностима у вези са истраживањем и развојем, информације о откупу акција и удела, информације о пословним сегментима, коришћеним финансијским инструментима, циљеве и политике правног лица у вези са ризицима и заштитом од ризика и сл. Осим, тога, велика правна лица и субјекти од јавног интереса морају упознати јавност са примењеним правилима корпоративног управљања. Код статусних облика повезивања постоји обавеза израде консолидованих финансијских извештаја према правилима и процедурама одређеним МСФИ/МРС. За садржај информација у финансијским извештајима одговорно је овлашћено лице за заступање правног лица уписано у судски регистар. Финансијски извештаји, у штампаном или електронском облику, морају бити потписани и оверени од стране сертификованог рачуновође.

Ревизија представља поступак провере и оцене финансијских извештаја, података и метода примењених у припреми истих, како би се дало независно и стручно мишљење о истинитости и објективности приказаног финансијског положаја, резултата пословања и новчаних токова, а у складу са МСФИ/МРС оквиром и другим прописима. Законско решење не предвиђа ревизију извештаја о пословању.

Према Закону о рачуноводству и ревизији, сви привредни субјекти су дужни да своје финансијске извештаје са информацијама о активностима, циљевима, прогнозама и ризицима, доставе ФИА-и тј. надлежном регистру за финансијске извештаје до краја фебруара, односно, у случају припреме консолидованих финансијских извештаја до краја априла. Извештај независне ревизије, предузећа достављају до краја текуће године за претходну годину. Овако дефинисани рокови за доставу финансијских извештаја отежавају контролу доставе финансијских извештаја, а у случају потребе за модификацијом финансијских извештаја, потребно је поново доставити сет регистру, што повећава трошкове извештавања. Ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на организованим тржиштима капитала, дужни су да своје финансијске извештаје

учине доступним јавности у најмање једном дневном листу који се издаје на подручју БиХ.³⁷³

Пореска управа ФБиХ је овлашћена за надзор над рачуноводственим пословима и финансијским извештавањем привредних субјеката. Надзор обухвата оцену поштовања Закона о рачуноводству и ревизији, као и других релевантних прописа, при чему се не врши контрола примене МСФИ/МРС. Осим тога, надзор над финансијским извештавањем обављају и друге институције. Комисија тржишта вредносних папира ФБиХ прописује услове финансијског извештавања за издаваоце и врши делимичну контролу овог процеса „приликом јавног уписа акција, односно када дође до повећања или смањења броја акција према извештају независног ревизора.“ Агенција за банкарство ФБиХ обавља надзор над финансијским извештавањем банка у складу са позитивним прописима. Агенција је, током 2012. и 2013. године, пратила укључивање МСФИ у финансијско извештавање банка, што је подразумевало одговарајућу обуку особља.³⁷⁴ Агенција за надзор у осигурању ФБиХ врши контролу финансијских извештаја и извештаја независне ревизије осигуравајућих друштава у складу са позитивним прописима.

ФБиХ мора наставити са испуњењем обавеза преузетих из Споразума о стабилизацији и придруживању између ЕУ и њених држава чланица с једне, и БиХ, с друге стране, што између осталог подразумева унапређење система финансијског извештавања у складу са актуелним европским правним тековинама. У том контексту неопходно је транспоновати следеће одредбе :

- дефинисати појмове субјекта од јавног интереса, матичног друштва, зависног друштва и групе предузећа,
- ускладити класификацију привредних субјеката са Директивом 2013/34/ЕУ,
- прописати класификацију група предузећа сходно захтевима Директиве 2013/34/ЕУ,
- ускладити постојеће опште одредбе о облицима и обиму финансијског извештавања са Директивом 2013/34/ЕУ,
- поједноставити оквир за финансијско извештавање микро, малих и средњих предузећа,
- ускладити садржај извештаја о пословању са Директивом 2013/34/ЕУ,

³⁷³ Закон о тржишту вредносних папира ФБиХ (Службене Новине 85/08)

³⁷⁴ The World Bank (2015) Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Technical Note, The World Bank

- прописати припрему извештаја о корпоративном управљању у складу са Директивом 2013/34/ЕУ и Директивом 2014/95/ЕУ,
- увести колективну одговорност за финансијске извештаје;
- прописати обавезну ревизију на начин како то предвиђа Директива 2013/34/ЕУ.

Осим тога, у циљу транспарентнијег и ефикаснијег финансијског извештавања, потребно је:

- прописати припрему нефинансијског извештаја сходно Директиви 2014/95/ЕУ,
- прописати припрему извештаја о плаћањима државним органима према Директиви 2013/34/ЕУ,
- уредити област консолидације финансијских извештаја и услове за изузеће од консолидације финансијских извештаја,
- ускладити рокове за објављивање финансијских извештаја за котирајуће ентитете, као и рокове у којима исти требају бити доступни јавности са захтевима Директиве 2013/50/ЕУ,
- успоставити адекватан систем надзора који би обухватао и оцену доследности у примени МСФИ/МРС оквира у финансијском извештавању привредних субјеката.

Наведене измене постојећег законског решења требало би да допринесу бољој процени перформанси предузећа, чиме би се смањио ризик пословања и осигурало доношење квалитетнијих пословних одлука како за инвеститоре, тако и за остале кориснике. При том, законодавац треба имати у виду и измене које је Република Српска учинила доношењем новог Закона о рачуноводству и ревизији из 2015. године, како би се осигурало постојање јединственог пословног простора на подручју БиХ.

4.2.3.2. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Српске

Република Српска је започела реформе рачуноводственог система 1999. године, доношењем Закона о рачуноводству којим је прописана непосредна примена МРС за све привредне субјекте. Нови Закон о рачуноводству и ревизији је усвојен 2005. године, а овим актом је регулисано шире подручје деловања рачуноводствене професије. Одредбе о Закона су биле усклађене са Оквирним Законом БиХ из 2004. године, чиме су створене претпоставке за хармонизацију рачуноводствене регулативе међу ентитетима. Наредне значајније измене уследиле су Законом о рачуноводству и ревизији из 2009. године с циљем усклађивања нормативног оквира Републике Српске са ондашњим европским прописима. Исти циљ, законодавац је имао код доношења

актуелног законског решења 2015. године. Сходно основним законским одредбама, у наредној табели су приказане обавезе ентитета у финансијском извештавању, ревизији и јавном објављивању финансијских извештаја:

Табела 33. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Српске по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Комисија за хартије од вредности Пореска управа	МСФИ	Да	АПИФ - интернет страница Бањалучка Берза - интернет страница Ентитет
Некотирајући ентитети	Пореска управа	МСФИ или МСФИ за МСП		АПИФ - интернет страница
Велики			Да	
Средњи			Не	
Мали и Микро			Не	
Банке	Пореска управа Агенција за банкарство Републике Српске	МСФИ	Да	АПИФ - интернет страница Банка - интернет страница Дневне новине на подручју БиХ
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Пореска управа Агенција за осигурање Републике Српске	МСФИ	Да	АПИФ- интернет страница

Извор: Закон о рачуноводству и ревизији (Службени Гласник Републике Српске 94/2015), Закон о банкама Републике Српске (Службени Гласник Републике Српске 3/2016), Закон о друштвима за осигурање (Службени Гласник Републике Српске 17/05...47/2017), Закон о тржишту хартија од вредности (Службени Гласник Републике Српске 92/06...04/17), <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/bosnia-and-herzegovina/#application>

На подручју Републике Српске, примењују се и следећи прописи из области рачуноводства и ревизије: МСФИ/МРС, МСФИ за МСП, МСР, МРС за јавни сектор, Међународни стандарди вредновања, Међународни стандарди за професионалне праксе интерне ревизије, ISAB-ов Концептуални оквир за финансијско извештавање, Кодекс етике за професионалне рачуновође, као и пратећа упутства, обавештења и смернице IASB-а и IFAC-а. Субјекти чијим се хартијама од вредности тргује на берзи, друштва која се припремају за учешће на организованом тржишту капитала, као и остали привредни субјекти који се према Закону сматрају субјектима од јавног интереса дужни су да примењују МСФИ/МРС. Велики, средњи, мали и микро ентитети се опредељују

између МСФИ за МСП или МСФИ.³⁷⁵ Ревизија финансијских извештаја је обавезна за субјекте од јавног интереса, велика правна лица, као и за матична правна лица која припремају консолидоване финансијске извештаје. Остали привредни субјекти се добровољно опредељују за независну ревизију финансијских извештаја.

Привредни субјекти су дужни да доставе финансијске извештаје, односно, годишње извештаје о пословању Агенцији за посредничке, информатичке и финансијске услуге (АПИФ). Агенција обезбеђује увид у достављене финансијске извештаје на званичној интернет презентацији, са неограниченим приступом за основне информације. АПИФ основне информације из финансијских извештаја презентује и на енглеском језику, чиме је омогућена шира видљивост истих како међу домаћим, тако и међу иностраним корисницима.³⁷⁶

Разврставање привредних субјеката врши се на основу просечног броја запослених, укупног годишњег прихода и просечне вредности имовне утврђене на дан билансирања. Према новом Закону о рачуноводству и ревизији предузећа се могу разврстати у четири категорије: микро, мала, средња и велика предузећа, где се у последњу групу сврставају и банке, микро кредитна друштва, штедно-кредитне задруге, осигуравајућа друштва, лизинг друштва, друштва за управљање инвестиционим фондовима, берзе и друге финансијске организације.

Табела 34. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству и ревизији Републике Српске

	Микро предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Просечна имовина Км (еур)	250.000 (128.000)	1.000.0000 (520.000)	4.000.000 (2.080.000)	4.000.000 (2.080.000)
Укупна приход Км (еур)	500.000 (256.000)	2.000.000 (1.040.000)	8.000.000 (4.160.000)	8.000.000 (4.160.000)
Просечан број радника	5	50	250	250

Извор: Закон о рачуноводству и ревизији (Службени Гласник Републике Српске 94/2015)

Дакле, законодавац је увео категорију микро предузећа, али и даље нема потпуне усклађености са захтевима Директиве 2013/34/ЕУ у критеријумима и вредностима критеријума за разврставање. Треба нагласити, да је задржана једнообразност у начину разврставања предузећа на мале, средње и велике између

³⁷⁵ The World Bank (2015) Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Technical Note, The World Bank:4

³⁷⁶ Закон о рачуноводству и ревизији (Службени Гласник Републике Српске 94/2015)

ентитета, што иде у прилог хармонизацији услова финансијског извештавања на подручју БиХ. Такође, у циљу адекватне категоризације привредних субјеката дефинисан је појам субјекта од јавног интереса, али у томе постоје одступања у односу на Директиву 2013/34/ЕУ.

На подручју Републике Српске, сет годишњих финансијских извештаја сачињавају: Биланс стања - Извештај о финансијском положају на крају периода, Биланс успеха – Извештај о укупном резултату за период, Биланс токова готовине-Извештај о токовима готовине, Извештај о променама на капиталу и Напомене уз финансијске извештаје. Потпуни сет финансијских извештаја припремају сви ентитети осим микро предузећа, предузетника који воде двојно књиговодство, заједнице етажних власника и удружења грађана. Ови субјекти припремају Биланс стања и Биланс успеха. Такође, сви ентитети су у обавези да припреме и посебан извештај према захтевима Републичког завода за статистику. За финансијске извештаје одговара овлашћено лице за заступање уписано у судски регистар, које заједно са квалификованим лицем потписује завршни рачун.

Поред горе наведених финансијских извештаја, правна лица припремају годишњи извештај о пословању у коме су презентоване информације о: значајним догађајима насталим у периоду од завршетка пословне године до датума предаје финансијског извештаја, очекиваном развоју правног лица, истраживању и развоју, информације о откупу властитих акција и удела, о пословним сегментима, о коришћењу финансијских инструмената, циљеве и политике правног лица, процену ризика. Такође, годишњи извештај о пословању котирајућег предузећа мора да садржи и извештај о примењеним правилима корпоративног управљања. Обвезници састављања годишњег рачуна су велики ентитети, средњи ентитети, субјекти од јавног интереса и групе предузећа. Групе предузећа припремају консолидоване финансијске извештаје у складу МСФИ/МРС. Овакво дефинисани захтеви о појединачним и консолидованим финансијским извештајима, усклађени су са захтевима из Закона о рачуноводству и ревизији ФБиХ.

Ревизија обухвата испитивање истинитости и објективности финансијских информација исказаних у финансијским извештајима и консолидованим финансијским извештајима, према МСФИ/МРС оквиру и другим релевантним актима. Ревизија садржаја извештаја о пословању није предвиђена законом.

Појединачне финансијске извештаје, привредни субјекти су дужни да доставе АПИФ-у до последњег дана фебруара, док је крај априла рок за доставу

консолидованих финансијских извештаја. Годишњи извештај о пословању достављају са извештајем независне ревизије најкасније до краја јуна. Субјекти који учествују на тржишту капитала, достављају своје годишње финансијске извештаје и извештаје о пословању, односно, консолидоване финансијске извештаје и консолидоване извештаје о пословању Комисији за хартије од вредности и берзи у року од 60 дана од краја пословне године. Берза је дужна да финансијске извештаје објави, док закон не прецизира обавезе ентитета у погледу објављивања и доступности финансијских извештаја.³⁷⁷

Надзор над пословима рачуноводства обавља Пореска управа Републике Српске. Делокруг Пореске управе у овој области обухвата проверу тачности разврставања правних лица, организације система рачуноводства и интерних контрола, исправности вођења и чувања пословних књига, примене контног оквира, припреме и презентације финансијских извештаја, њихове предаје Регистру, извршења обавезе законске ревизије и сл.³⁷⁸ Пореска управа је првенствено заинтересована примену прописа којима се уређује порески поступак, те се посебно не бави квалитетом финансијског извештавања за пословне сврхе. Комисија за хартије од вредности врши преглед финансијских извештаја учесника тржишта капитала у одређеним случајевима, првенствено, када дође до промене у вредности капитала. Агенција за банкарство Републике Српске врши надзор над финансијским извештавањем финансијског сектора, у области примене Закона о рачуноводству и ревизији, Закона о банкама (Службени Гласник Републике Српске 3/2016) и осталим позитивним прописима. Агенција би требала вршити контролу примене МСФИ у финансијском извештавању банака и других институција банкарског сектора, али је у томе ограничава неадекватан квалитет кадрова за обављање оваквог надзора. У сектору осигурања, Агенција за осигурање Републике Српске прати примену основног закона којим се уређује рачуноводство, Закона о друштвима за осигурање (Службени Гласник Републике Српске 17/05...47/2017) и осталих аката, али су донети ове институције ограничени услед неадекватних компетенција кадрова посебно у примени међународних стандарда³⁷⁹

³⁷⁷ Закон о изменама и допунама Закона о тржишту хартија од вредности (Службени Гласник Републике Српске 30/2012)

³⁷⁸ Закон о рачуноводству и ревизији (Службени Гласник Републике Српске 94/2015)

³⁷⁹ The World Bank (2015) Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Technical Note, The World Bank, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/600431468189567877/pdf/98306-WP-P150589-PUBLIC-Box393168B.pdf>, приступљено дана 27.10.2017.

Дакле, постојећи нормативни оквир финансијског извештавања није у потпуности усклађен са европским прописима. Даљи развој легислативе из области финансијског извештавања на подручју Републике Српске подразумевао би увођење одредби Директиве 2013/34/ЕУ, што обухвата:

- дефинисање појмова матичног друштва, зависног друштва и групе предузећа,
- усклађивање критеријума за класификацију индивидуалних привредних субјекта,
- одређивање критеријума за класификацију групе предузећа,
- усклађивање постојећих општих одредби о обиму и облицима финансијских извештаја,
- симплификацију захтева финансијског извештавања за микро, мале и средње ентитете,
- колективну одговорност управног, надзорног или административног одбора за финансијске извештаје,
- детаљно прописивање консолидације и услова за изузеће од консолидације за групе предузећа,
- усклађивање захтева из области ревизије финансијских извештаја, извештаја о пословању и доставе нефинансијског извештаја према горе поменутој директиви и Директиви 2014/95/ЕУ;
- усклађивање садржаја извештаја о пословању и извештаја о корпоративном управљању са Директивом 2013/34/ЕУ и Директивом 2014/95/ЕУ,
- прописивање обавезе припреме извештаја о плаћањима државним органима.

Такође, ради усклађивања са осталом регулативом из ове области, потребно је:

- прописати обавезу учесника тржишта капитала да објаве и учине доступним своје финансијске извештаје према Директиви 2013/50/ЕУ,
- осигурати доступност информација садржаних у финансијским извештајима ентитета учесника тржишта капитала, широј јавности у периоду од 10 године у складу са Директивом 2013/50/ЕУ,
- прописати обавезу припреме нефинансијског извештаја сходно Директиви 2014/95 ЕУ;
- осигурати ефикасан систем надзора над процесом финансијског извештавања, што би допринело адекватној примени МСФИ/МРС оквира.

На основу изложеног, може се закључити да постоји висок ново конвергенције између нормативних оквира Републике Српске и ФБиХ. Законска регулатива ентитета

је усклађена по питању критеријума за класификацију предузећа, прописаног сета финансијских извештаја, садржаја информација у годишњем извештају о пословању, захтева за консолидацију финансијских извештаја, као и по питању рокова за објављивање истих. У будућем периоду, усаглашавање националних регулатива са европским прописима, посредно би водило ка превазилажењу постојећих разлика у прописима ентитета, чиме би се створио повољнији привредни амбијент за пословање домаћих предузећа, али и за привлачење страних инвеститора.

4.2.3.3. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Босне и Херцеговине

Оквирни Закон о рачуноводству и ревизији Босне и Херцеговине, прописује МРС, МСФИ, и сва пратећа упутства, објашњења и смернице IASB-а, као рачуноводствене стандарде који се примењују на подручју БиХ. Ентитети актуелним законима из области рачуноводства и ревизије дозвољавају примену МСФИ за МСП за привредне субјекте који немају јавни интерес. МСФИ за МСП захтевају мањи број обелодањивања у односу на пуне МСФИ, па узевши у обзир постојећи ниво компетентности припадника рачуноводствене и ревизорске професије на подручју БиХ, примена овог сета стандарда може да допринесе квалитетнијем финансијском извештавању.

Према истраживању Светске банке спроведеном током октобра и новембра 2014. године, преко 50% предузећа из Републике Српске је припремало финансијске извештаје према МСФИ за МСП, што указује на успешну имплементацију овог сета стандарда у наведеном ентитету. Насупрот томе,, низак ниво примене МСФ за МСП карактерише финансијско извештавање овог сектора у ФБиХ.³⁸⁰ Доступност превода међународне професионалне регулативе је околност која може бити од опредељујућег значаја за практичну примену исте, што је још више испотецирано у мултиетничкој БиХ, где егзистирају три службена језика. Комисија за рачуноводство и ревизију БиХ је надлежна за превод и објаву стандарда, али је од 2006. године, то овлашћење пренела на професионалне организације ентитета.³⁸¹ Од преношења ингеренција, па до данас, превод међународне професионалне регулативе је више пута ревидиран, али без континуитета, што је у појединим периодима доводило у питање валидност важеће

³⁸⁰ Edwards M., Munoz S. (2015), *Bosnia and Herzegovina Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Program*, World Bank , IMF: 4, доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15164.pdf>, приступљено: 02.11.2017

³⁸¹ Одлука број:2-11/06 од 10.03.2006. године (Службени Гласник Босне и Херцеговине број 81/06)

верзије превода. Последњу верзију превода МСФИ, МРС, Концептуалног оквира за финансијско извештавања, као и повезаних тумачења, пратећих упутства, објашњења и смерница Савез рачуновођа, ревизора и финансијских радника Федерације Босне и Херцеговине СРРФ-ФБиХ је објавио 2017. године, а према изворној едицији IFRS фондације – Blue Book (2016).³⁸² Такође, током 2017. објављени су преводи и донесена је одлука о примени нових МСФИ 9, МСФИ 15 и МСФИ 16, у складу са прописаним датумима ступања на снагу.³⁸³ СРРФ-ФБиХ је објавио и последњу верзију МСФИ за МСП из 2015. године са изменама и допунама које ступају на снагу од 2017. године.³⁸⁴ Може се закључити да су тренутно у ФБиХ, доступне ажурне верзије превода релевантне међународне професионалне регулативе. Благовременост у преводу, објављивању и усвајању релевантне регулативе, је постигнута формирањем Одбора за међународну и локалну сарадњу и Одбора за професионалне стандарде, током 2017. године. Одбор за међународну и локалну сарадњу, између осталог, прати међународне прописе из рачуноводствене и ревизијске професије, предлаже измене националне регулативе у складу са актуелном међународном регулативом и припрема захтеве за превођење и објављивање различитих издања IFAC-а, IFRS-а, као и публикација других релевантних тела.³⁸⁵ Одбор за професионалне стандарде прати измене и допуне у МСФИ/МРС оквиру, МСР и МРСЈС и друге професионалне регулативе IFAC-а, IASB-а и осталих надлежних тела. У оквиру овог одбора делује и Одбор за стручну коректуру који се бави преводима, лектуром и стручном коректуром свих измена и допуна релевантне међународне професионалне регулативе. Новом организационом структуром Савеза, створени су услови да горе поменути Одбори, континуираним деловањем раде на развијању и имплементацији регулаторног оквира за примену међународних рачуноводствених и ревизијских стандарда, с циљем унапређења *de jure*, али и *de facto* хармонизације финансијског извештавања.

Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске (СРРРС) је последњу верзију Концептуалног оквира за финансијско извештавање, МРС, МСФИ, IFRIC тумачења, SIC-ових тумачења објавио 2017. године, са почетком примене за припрему финансијских извештаја који се састављају на дан 31.12.2018. године. Преводи су објављени у складу са Споразумом о обезбеђивању података за усвајање и објављивање

³⁸²Одлука број: О-1/2-2017 од 13.01.2017. од године доступно на: <http://www.srr-fbih.org/File/Download?idFi=260>, приступљено дана 02.11.2017.

³⁸³Одлука број: О-1/7-2017 од 24.05.2017. доступно на <http://www.srr-fbih.org/File/Download?idFi=713>, приступљено: 02.11.2017.

³⁸⁴ доступно на <http://www.srr-fbih.org/File/Download?idFi=133>, приступљено: 02.11.2017.

³⁸⁵ доступно на: <http://www.srr-fbih.org/>, приступљено:02.11.2017.

МСФИ/МРС, МСФИ за МСП бр.1658 БА-ААРС-2017, закљученог између СРРРС и IFRS фондације.³⁸⁶ Овим нису обухваћени преводи и примена нових МСФИ 9 и МСФИ 15 који ступају на снагу од 01.01.2018. године. Такође, објављена верзија превода МСФИ за МСП је из 2009. године, и не укључује најновије измене и допуне. Република Српска касни са укључивањем нових, изменама постојећих и применом у односу предвиђени датум ступања на снагу. Новим Законом о рачуноводству и ревизији је прописана обавеза сарадње СРРРС са ресорним министарством у овој области, што је требало бити уређено посебним правилником. До данас, овај правилник није донесен.

Већим ангажовањем законодавца и представника рачуноводствене професије на континуираном праћењу и интегрисању промена међународне професионалне регулативе у националне оквире, створили би се услови за благовремено ажурирање превода у складу са променама које уводе међународне регулаторне институције.

4.2.3.4. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Босне и Херцеговине

Поред наведеног ангажмана у области уређења професионалне регулативе и хармонизације исте са међународним прописима, СРРФ-ФБиХ и СРРРС, као националне професионалне организације своје деловање усмеравају на реализацију професионалних обука, организовање провере знања и вештина чланова, а ради стицања сертификата и лиценци у складу са позитивним прописима. Повезани са наведеним активностима су и напори професионалних организација у успостављању концепта континуираног професионалног развоја за припаднике струке, чиме се доприноси јачању компетенција и кредибилитета професије на подручју ентитета. Професионалне организације су од 2010. године пуноправни чланови IFAC-а и активно раде на успостављању и одржавању веза са другим професионалним телима у земљи и у иностранству, као и на унапређењу међусобне сарадње и сарадње са Комисијом за рачуноводство и ревизију БиХ, ради заједничког деловања на унапређењу рачуноводствене и ревизорске делатности, уз укључивање међународно признате добре пословне праксе у овој области. У том смислу, потребно је истаћи да је СРРРС надлежан за процес контроле вршења професионалне делатности својих чланова у складу са актуелним рачуноводственим и ревизорским прописима, МРС, МСФИ,

³⁸⁶ Одлука број:295/17 од 04.10.2017. године доступно: <http://www.srrrs.org/?strana=mrs>, приступљено 03.11.2017. године.

МСФИ за МСП, МРСЈС, МСР и другом ISAB-овом и IFAC-овом професионалном регулативом.³⁸⁷ Такође, припадници СРРРС су чланови Савета за рачуноводство и ревизију Републике Српске, активно учествују иницирању и праћењу примене рачуноводствених и ревизорски стандарда, конципирању мишљења, нацрта и предлога закона и других прописа из области рачуноводства и ревизије, развоју и спровођењу стратегије, смерница и акционог плана за унапређење квалитета финансијског извештавања, рачуноводствене и ревизорске праксе у Републици Српској.³⁸⁸

На основу изложеног, може се закључити да су националне професионалне организације на подручју БиХ, носиоци процеса хармонизације финансијског извештавања. Својим деловањем, професионалне организације утичу на успостављање и примену регулаторног оквира, односно, на креирање окружења у коме делује рачуноводствена и ревизорска професија.

4.2.4. Постојећи оквир финансијског извештавања у Републици Црној Гори

Република Црна Гора је до 2006. године егзистирала у оквиру државне заједнице са Републиком Србијом. Заједницу је одликовао висок степен аутономности чланица, па је Црна Гора и пре стицања независности, имала сопствена законодавна, судска и регулаторна овлашћења у уређењу привредног амбијента, финансијског сектора и тржишта капитала.

Од 1997. године, уз подршку међународне заједнице, Црна Гора је активно ангажована на спровођењу програма економских реформи у циљу трансформације националне економије у модерну тржишну привреду. Процес реформи је усмерен на макроекономску стабилизацију и тржишно оријентисане структурне промене које би коначни исход имале у виду пуноправног чланства у Европску унију.³⁸⁹ Црна Гора је своје стратешко опредељење ка приступању Европској унији формализовала 2007. године, потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању. Ступањем споразума на снагу 2010. године, ова држава је стекла статус кандидата, а као резултат спроведених структурних реформи у јавном и финансијском сектору 2012. године су отворена прва преговарачка поглавља.

³⁸⁷ Правилник о контроли квалитета рада чланова СРРРС доступно на:

http://www.srrs.org/?strana=komisija_ppkr, приступљено: 03.11.2017. године

³⁸⁸ Закон о рачуноводству и ревизији Републике Српске (Службени Гласник Републике Српске бр. 94/15)

³⁸⁹ Светска Банка (2005), Република Црна Гора *Економски меморандум – Агенда за дефинисање политике раста и конкурентности*, Светска Банка: 3

Снажни привредни раст, подржан приливом страних директних инвестиција, био је карактеристичан за црногорску економију до 2008. године када је стопа реалног раста друштвено бруто производа достигла највиши ниво од 8,7%. Међутим, као мала отворена тржишна привреда у настајању, Црна Гора се већ наредне године суочила са последицама финансијске кризе, што се одразило у виду негативне стопе привредног раста од 5,7%. Опоравак је уследио 2010. године уз ограничени раст економске активности, а након другог периода рецесије који је уследио 2012. године, настављено је са позитивним кретањима, па је просечна стопа привредног раста од стицања независности до 2015. године износила 3,2%.³⁹⁰ Црна Гора је данас, једна од најстабилнијих и најразвијенијих земаља у окружењу, са највишим дохотком по глави становника у односу на остале земље Југоисточне Европе. Табела бр. 35 садржи приказ вредности основних макроекономских индикатора за 2014. и 2015. годину:

Табела 35. Економски показатељи Републике Црне Горе за 2014. и 2015. годину

Показатељ	2014.	2015.
Друштвени бруто производ – текуће цене (у милионима еур)	3.458	3.625
Друштвени бруто производ – реалне цене (у милионима еур)	3.422	3.575
Друштвени бруто производ по глави становника	5.621	5.826
Номинални раст ДБП-а (%)	2,8	4,8
Стопа привредног раста (%)	1,8	3,4
Годишњи приход (у милионима еур)	3.458	3.747
Број регистрованих ентитета	23.008	25.955
Број запослених	116.000	117.500

Извор: Републички завод за статистику Црне Горе (2016), *Црна Гора у бројкама 2015: 13-19* доступно на: www.monstat.org, приступљено дана: 05.11.2017.године

Црна Гора је у 2015. години забележила позитивна кретања у свим анализираним индикаторима. Стопа привредног раста је износила 3,4%, док је ДБП по глави становника, у анализираној у односу на претходну годину, повећан за 3,64%. Стопа незапослености се незнатно смањила са 18% на 17,6%, што је делимично резултат повећања број регистрованих предузећа за око 12,81%.³⁹¹ Од укупног броја привредних субјеката на подручју Црне Горе, 99% чине мала предузећа, 0,9% средња, а свега 0,1% велика.³⁹² Мала и средња предузећа су носилац економске активности, јер

³⁹⁰Републички завод за статистику Црне Горе (2015), *Најчешће коришћени статистички подаци 2006-2015*, стр. 8, доступно на: www.monstat.org, приступљено: 05.11.2017.године

³⁹¹Републички завод за статистику Црне Горе (2016), *Црна Гора у бројкама 2015: 13-19* доступно на: www.monstat.org, приступљено: 05.11.2017.

³⁹²Републички завод за статистику Црне Горе (2016), *Број и структура пословних субјеката у Црној Гори*, стр. 3-4. доступно на: www.monstat.org, приступљено: 05.11.2017.

остварују 76% укупног промета, учествују са 64% у новоствореној вредности и запошљавају преко 2/3 радно ангажованог становништва.³⁹³

У досадашњем периоду, Црна Гора је постигла значајне резултате у привредним реформама, а важан сегмент унапређења пословног амбијента и конкурентности односио се на усклађивање националне економске регулативе са прописима Европске уније, што је у области рачуноводства и финансијског извештавања интензивирано у последње две године.

4.2.4.1. Актуелна рачуноводствена регулатива Републике Црне Горе

Након стицања независности, основу нормативног оквира финансијског извештавања сачињавао је Закон о рачуноводству и ревизији (Службени Лист Црне Горе 69/2005). Током времена, Закон је у два наврата ревидиран, 2008. и 2011. године, ради усклађивања са регулативом Европске уније, а најзначајније измене огледале су се у:

- дефинисању критеријума за класификацију правних лица у мала, средња и велика,
- напуштању одредбе о „готовинском рачуноводству“,
- увођењу захтева о обавези припреме консолидованих финансијских извештаја,
- установљењу Савета за рачуноводство и ревизију,
- одређивању санкција и казни за непоштовање законских одредби и сл.³⁹⁴

Поред напора да се нормативни оквир финансијског извештавања усклади са *acquis*-ом у наведено решење је и даље одступало од европске легислативе у:

- непостојању дефиниције субјекта од јавног интереса, што је доводило до конфузије у примени захтева у вези са финансијским извештавањем појединих категорија ентитета и угрозило доследност у примени Директиве 2014/56 ЕУ,
- неусклађености са новоусвојеном Директивом 2013/34/ЕУ
- одредбама о обавезној примени МСФИ за све ентитете приликом припреме годишњих финансијских извештаја.

Наведене неусаглашености су делимично превазиђене новим Законом о рачуноводству (Сл. Лист Црне Горе 052/2016). Међутим, за сва правна лица, независно од величине и економске снаге, и даље остаје обавеза примене пуних МСФИ у

³⁹³ Влада Црне Горе (2017), Програм економских реформи за Црну Гору 2017-2019, стр. 74 доступно на: <http://www.izvoznookno.si/>, приступљено 05.11.2017.

³⁹⁴ The World Bank, (2016), Financial Sector Assessment Program Montenegro Technical Note Corporate Sector Financial Reporting, The World Bank, IMF:5-6, доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16199.pdf>, приступљено 05.11.2017.

припреми и презентацији финансијских извештаја. Новим Законом о ревизији (Службени Лист Црне Горе 01/2017) субјекти од јавног интереса у које спадају велики ентитети, ентитети чијим се хартијама од вредности и финансијским инструментима тргује на организованим тржиштима капитала, банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске институције имају обавезу спровођења независне ревизије финансијских извештаја. Ову обавезу имају и средњи ентитети, ентитети који припремају консолидоване финансијске извештаје, а који се са зависним привредним субјектима сврставају у велике и средње групе, као и инвестициона друштва, инвестициони фондови, друштва за управљање инвестиционим фондовима и пензиони фондови. Појединачни и консолидовани финансијски извештаји, као и извештај о независној ревизији, достављају се органу управе надлежном за порезе тј. Пореској Управи.

Табела 36. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Црне Горе по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Комисија за хартије од вредности, Министарство финансија - Пореска Управа	МСФИ	Да	Комисија за хартије од вредности – интернет страница Интернет страница ентитета Пореска Управа – интернет презентација
Некотирајући ентитети	Министарство финансија Пореска Управа	МСФИ		Пореска Управа – интернет презентација
Велики		МСФИ	Да	
Средњи		МСФИ	Да	
Мали и Микро		МСФИ	Не	
Банке	Министарство финансија – Пореска Управа Централна банка	МСФИ	Да	Пореска Управа – интернет презентација Централна банка – интернет презентација
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Министарство финансија – Пореска Управа Агенција за надзор над осигурањем	МСФИ	Да	Пореска Управа – интернет презентација Агенција за надзор над осигурањем – интернет презентација

Извор: Закон о рачуноводству Црне Горе (Сл. Лист Црне Горе 52/2016), Закон о банкама (Сл. Лист Црне Горе 17/08... 40/11), Закон о осигурању (Сл. Лист Црне Горе 78/06...06/13), Закон о тржишту капитала (Сл. Лист Црне Горе 1/2018)

Нови Закон о рачуноводству садржи измене у категоризацији ентитета (микро ентитети) и редефинисања вредности критеријума за разврставање. Међутим, одредбе Директиве 2013/34/ЕУ су делимично транспоноване у закон, јер као трећи критеријум задржан укупан приход. Такође, дефинисан је појам субјекта од јавног интереса како би

се постигла већа једнообразност у тумачењу и примени захтева из области финансијског извештавања.

Табела 37. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Црне Горе

	Микро предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Укупна актива (еур)	350.000	4.000.000	20.000.000	20.000.000
Укупан приход (еур)	700.000	8.000.000	40.000.000	40.000.000
Просечан број радника	10	50	250	250

Извор: Закон о рачуноводству Црне Горе (Сл. Лист Црне Горе 52/2016)

Према црногорском Закону о рачуноводству, финансијски извештаји обухватају скуп финансијских исказа и других пратећих извештаја, као што су извештај менаџмента (извештај о пословању), коментари управе, мишљења и друге исправе. У финансијске исказе сагласно МСФИ/МРС спада: Исказ о финансијској позицији (Биланс стања), Исказ о укупном резултату (Биланс успеха), Исказ о новчаним токовима, Исказ о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје. Осим тога, саставни део завршног рачуна је и статистички анекс.

Велики, средњи и ентитети чијим се хартијама од вредности или другим финансијским инструментима тргује на организованом тржишту капитала, банке, осигуравајуће компаније и друге финансијске институције имају обавезу припреме годишњег извештаја о пословању. Извештај о пословању треба да обухвати информације о пословним активностима, о развоју и будућем развоју, о улагањима у откуп сопствених акција, као и информације о изложености финансијским, кредитним, ценовним ризицима и сл. Треба нагласити да средњи ентитети нису дужни да у годишњем извештају о пословању презентују нефинансијске информације, док микро и мали ентитети немају обавезу припреме овог извештаја, већ своје пословање презентују кроз биланс стања, биланс успеха и статистички анекс.

Матично друштво припрема консолидоване финансијске извештаје, као и консолидовани извештај о пословању, док одређени субјекти припремају и консолидовани извештај о плаћањима државним органима и консолидовани нефинансијски извештај. Законом су изузети од обавезе консолидације финансијски извештаји матичних друштва у случају мале групе правних лица које не обухватају

субјекте од јавног интереса. Такође, матично друштво које је зависно друштво другог правног лица нема обавезу консолидације финансијских извештаја уколико задовољи услове предвиђене законом.

Новине у финансијском извештавању се односе и на додатне извештаје које предвиђа европски оквир. Велики ентитети, матична друштва, као и велике групе које у пословној години на дан билансирања имају више од 500 запослених припремају нефинансијски извештај или уз извештај о пословању презентују нефинансијске информације. Такође, субјекти од јавног интереса достављају и изјаву о примени кодекса корпоративног управљања, а у случају обављања законом предвиђене делатности дужни су да доставе и извештај о плаћањима држави или јединици локалне самоуправе, односно, консолидовани извештај о плаћању држави или јединици локалне самоуправе. За информације садржане у годишњим финансијском извештајима, годишњим извештајима о пословању, као и консолидованим финансијским извештајима, и консолидованим извештајима о пословању колективну одговорност носе чланови управних и надзорних органа.

Ревизија финансијских извештаја пружа оцену истинитости и фер приказа презентованог финансијског положаја ентитета. Делокруг ревизије је проширен и на проверу усклађености извештаја о пословању са елементима финансијског извештаја и законом, као и на проверу испуњења обавезе у вези са доставом нефинансијског извештаја за обвезнике. Наведене одредбе се примењују и за консолидоване финансијске извештаје.

Привредни субјекти су дужни да годишње финансијске извештаје и извештај о пословању у писаном и електронском облику доставе Пореској Управи до 31. марта текуће за претходну годину, док је тај рок за консолидоване извештаје 30. септембар. Извештај ревизора се не сматра саставним делом финансијских извештаја, а након спроведеног процеса ревизије, ревизорски извештај се доставља Пореској Управи до 30. јуна. Емитенти хартија од вредности имају обавезу да објаве финансијске извештаје на својој интернет страници, најкасније три месеца од краја финансијске године и да исте учине доступне јавности у периоду од десет година, што је у складу са Директивом 2013/50/ЕУ³⁹⁵

Надзор над рачуноводственим пословима привредних субјеката спроводи Министарство финансија, односно, Пореска управа. Инспекцијски надзор финансијског

³⁹⁵ Закон о тржишту капитала Црне Горе (Службени Лист 1/2018)

извештавања обухвата примену позитивних прописа у припреми финансијских извештаја. Осим тога, Пореска управа проверава благовременост и потпуност достављених финансијских извештаја надлежним институцијама. Централна банка Црне Горе врши надзор над финансијским извештавањем банака, док Агенција за надзор над осигурањем има овлашћења да обавља надзор над финансијским извештавањем осигуравајућих друштава са становишта примене основног закона којим се уређује рачуноводство, Закона о банкама (Сл. Лист Црне Горе 17/08... 40/11), односно, Закона о осигурању (Сл. Лист Црне Горе 78/06...06/13) и других прописа. Комисија за хартије од вредности прати финансијско извештавање учесника тржишта капитала, при чему је пажња ове институције усмерена на благовременост и потпуност достављених финансијских извештава, док изостаје оцена одрживости и доследности у примени МСФИ/МРС.³⁹⁶ Због свега наведеног, потребно је унапредити постојећи систем надзора, проширивањем деловања овлашћених институција на контролу примене МСФИ/МРС приликом припреме финансијских извештаја привредних субјеката.

Новим Законом о рачуноводству (Сл. Гласник Црне Горе 052/16), Црна Гора је у најзначајнијим сегментима ускладила своју легислативу са прописима о финансијском извештавању Европске уније, кроз:

- појмовно дефинисање субјекта од јавног интереса у Закону о рачуноводству и Закону о ревизији,
- појмовно дефинисање матичног, зависног и повезаног друштва,
- нову категорију микро ентитета, као и промену вредности критеријума за класификацију ентитета у складу са Директивом 2013/34/EУ,
- увођење класификације група предузећа у складу са Директивом 2013/34/EУ,
- усклађивање садржаја извештаја о пословању са Директивом 2013/34/EУ,
- прописивање услова консолидације финансијских извештаја и услова за изузеће од консолидације,
- увођење извештаја о примењеним правилима корпоративног управљања,
- прописивање обавезне ревизије у складу са одредбама Директиве 2013/34/EУ и Директиве 2014/95/EУ,
- увођење нефинансијског извештаја према према Директиви 2014/95/EУ,

³⁹⁶ The World Bank, (2016), Financial Sector Assessment Program Montenegro Technical Note Corporate Sector Financial Reporting, World Bank, IMF:5-6, доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16199.pdf>, приступљено 05.11.2017.

- увођење извештаја о плаћањима држави или јединици локалне самоуправе, односно, консолидованог извештаја о плаћањима држави или јединици локалне самоуправе,
- одредби о колективној одговорности за садржај финансијских извештаја,

Повезаност црногорске економије са земљама региона и економијом Европске уније, захтева међународно признат и препознатљив регулаторни оквир пословања. У том смислу, стварање повољнијег привредног амбијента, ради наставка процеса европских интеграција, подразумева даљи рад на транспоновању европских прописа у рачуноводствену регулативу Црне Горе, те је неопходно:

- потпуно усагласити критеријуме за класификацију ентитета са прописаним критеријумима у Директиви 2013/34/ЕУ,
- ускладити постојеће опште одредбе о обиму и облицима финансијског извештавања са Директивом 2013/34/ЕУ,
- поједноставити захтеве за финансијским извештавањем микро, малих и средњих ентитета у складу са европским прописима;
- уврстити у извештај о примењеним правилима корпоративног управљања, кратак опис политике разноликости која се примењује у вези са административним, надзорним и управним одборима, према Директиви 2014/95/ЕУ
- проширити одговорност за припрему финансијских извештаја на административни одбор.

4.2.4.2. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Црне Горе

Црна Гора је прописала непосредну примену МСФИ/МРС за све ентитете, што укључује и око 23.500 предузећа из сектора мале и средње привреде. Прва преведена верзија МРС је објављена 1998. године, а прва примена МСФИ/МРС и МСР прописана је Законом о рачуноводству и ревизији Црне Горе из 2002., док је њихова примена потврђена наредним законским решењем из 2005. године. Заступљеност и примена МСФИ у црногорској рачуноводственој пракси зависи од доступних превода истих, па су Институту сертифициованих рачуновођа Црне Горе поверени послови усвајања, превода и објављивања МРС, МСФИ и МСР, као и послови усвајања, превода и објављивања допуна МРС, МСФИ и МСР.³⁹⁷ У циљу постизања ажурности и континуитета у преводу професионалне регулативе Институт сертифициованих рачуновођа Црне Горе је потписао споразум са СРРС и СРРРС о заједничком

³⁹⁷ доступно на: <http://www.isrcg.org/uredbe/>, приступљено: 08.11.2017.

ангажовању на преводу IASB-ове, IAASB-ове, IESBA-ове литературе. Тренутно је доступна верзија MPC и одређених МСФИ из 2009. године, као и могућност преузимања јавних превода стандарда са интернет странице Министарства финансија Републике Србије. Институт сертифицизованих рачуновођа Црне Горе нема право превода, па се проблем неажурних верзија стандарда, тумачења и смерница у Републици Србији, преноси на Црну Гору. У постојећим условима, професионалне организације Црне Горе би могле радити на одрживости доступних стандарда и друге професионалне регулативе, путем публикација и едукација у организацији.

Други проблем у примени МСФИ/MPC огледа се у њиховој обимности и сложености. Овај оквир садржи комплексне рачуноводствене поступке и захтеве за детаљним обелодањивањем, па је преамбициозан за већину микро, малих и средњих ентитета, пре свега због непостојања адекватних капацитета за квалитетну примену пуних стандарда. Европска унија чини напоре да смањењем и поједностављењем рачуноводствених прописа за микро, мале и средње ентитете, подигне ниво квалитета финансијских информација садржаних у извештајима привредних субјеката. Зато је неопходно ускладити захтеве у погледу финансијског извештавања појединих категорија ентитета према њиховом економском потенцијалу. Полазећи од односа трошкова и користи финансијског извештавања, рачуноводствени регулаторни оквир може бити поједностављен изузимањем микро, малих и средњих предузећа од примене МСФИ, развојем националних стандарда који би били засновани на међународној регулативи, пре свега aquaris-у, односно, прописивањем непосредне примене МСФИ за МСП, како то чини више земаља из окружења.

4.2.4.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Црне Горе

Даљи развој и примена националне рачуноводствене регулативе путем хармонизације постојећег нормативног оквира са европским прописима и имплементације међународне професионалне регулативе у рачуноводствену праксу, условљен је квалитетом и снагом црногорске рачуноводствене и ревизорске професије. На подручју Црне Горе постоје две професионалне организације, Институт сертифицизованих рачуновођа и Институт рачуновођа и ревизора Црне Горе.

Обе организације су чланице, IFAC-а, а Институт сертифицизованих рачуновођа је и придружени члан АЕ-е. Иако постоје значајна квалитативна унапређење, још увек организовано деловање рачуноводствене и ревизорске професије није на адекватном

нивоу. Рачуноводствену и ревизорску професију карактерише подељеност између припадника струке, као и одсуство сарадње између горе поменутих организација. Проблем интересног повезивања, постао је још израженији након преношења дела надлежности органа државне управе Институту сертифицираних рачуновођа за послове усвајања, превода, објављивања и ажурирања међународне професионалне регулативе, консалтинга у примени исте, припреме модела образаца финансијских извештаја, утврђивања програма сертификације и реализације стручних испита и вођења регистра сертифицираних рачуновођа.³⁹⁸ С друге стране, Институт рачуновођа и ревизора Црне Горе је добровољна организација која се бави обукама и сертификацијом у области рачуноводства и ревизије, без регулаторних овлашћења.³⁹⁹

У будућем периоду, потребно је успоставити виши ниво сарадње између наведених организација, посебно у подручју едукација и тренинга, ради јачања квалификација и вештина припадника струке. Професионалне организације у сарадњи са ресорним министарством, требају активно радити на успостављању система за развој и периодичну проверу образовања рачуновођа и ревизора, уз унапређење постојећег концепта целоживотног учења. Овакав приступ у деловању рачуноводствене и ревизорске професије свакако би утицао на већу заступљеност представника струке у изградњи и имплементацији квалитетног рачуноводственог регулаторног оквира на подручју Црне Горе.

4.2.5. Постојећи оквир финансијског извештавања у Републици Македонији

Након стицања независности 1991. године, почетак транзиционих промена у Републици Македонији, пратила је висока стопа инфлације, пад друштвеног бруто производа и макроекономска нестабилност. Средином деведесетих година, Македонија је почела са реализацијом програма монетарних и фискалних реформи које су утицале на стабилизацију цена и услова пословања, па се стопа привредног раста, из године у годину, кретала узлазном путањом. Као прва земља са Западног Балкана, Република Македонија је 2004. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању Европској унији, а статус кандидата јој је додељен децембра 2005. године. На предлог Европске Комисије, преговори за чланство су почели 2009. године, али је овај процес у онемогућен из политичких разлога.

³⁹⁸Доступно на: <http://www.isrcg.org/uredbe/>, приступљено: 08.11.2017. године

³⁹⁹The World Bank (2016), *Financial Sector Assessment Program Montenegro Technical Note Corporate Sector Financial Reporting*, World Bank, IMF:15, доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16199.pdf>, приступљено: 05.11.2017.

У овом периоду, смањење регулаторног и административног оптерећења, учинили су Македонију привлачном одредницом за стране директне инвестиције, а просечна стопа учешћа страних директних инвестиција у ДБП-у, за период 2006-2013. године је износила 4,4%. Иако је ова вредности испод регионалног просека од 6,4%, јачање приватне иницијативе уз привлачење капитала из иностранства, оживело је привреду Македоније.⁴⁰⁰ Просечна стопа раста ДБП-а у периоду од 2002. до 2015. године, износила је 3,1%, а максимална стопа од 6,7% достигнута је 2007. године, након чега је уследио период рецесије са падом реалног ДБП-а од 0,4% у 2009. години, а негативна стопа раста од 0,5% је забележана и у 2012. години. У осталим годинама стопа привредног раста је била позитивна, те је у анализираној 2015. години износила 3,9%. У наредној табели садржан је упоредни приказ вредности основних макроекономских индикатора за 2014. и 2015. годину:

Табела 38. Економски показатељи Републике Македоније за 2014. и 2015. годину

Показатељ	2014.	2015.
Друштвени бруто производ – текуће цене (у милионима еур)	8.562	9.072
Друштвени бруто производ – реалне цене (у милионима еур)	6.615	6.869
Друштвени бруто производ по глави становника	4.141	4.382
Номинални раст ДБП-а	3,6	3,8
Стопа привредног раста (%)	3,6	3,9
Годишњи приход (у милионима еур)	8.404	8.787
Број регистрованих ентитета	70.659	70.139
Број запослених	690.188	705.991

Извор: Република Македонија Државен завод за статистика (2016), Македонија во бројки 2016, Скопје: Република Македонија Државен завод за статистика, стр. 27-30

Република Македонија је, у 2015. години, остварила привредни раст од 3,9%, а позитивна кретања овог показатеља су карактеристична за целокупни период након 2012. године. Привредни просперитет је утицао на смањење стопе незапослености са 28% у 2014. години на 26,1% у 2015. години, али је забележено и смањење укупног броја активних ентитета од 0,73%. У 2015. години пословну активност, вршило је 70.139 предузећа, а највећи удео су имала микро и мала предузећа са 98,3%, удео средњих предузећа износио је 1,4%, а великих је 0,3%. Сектор мале и средње привреде

⁴⁰⁰ Опширније: The World Bank CFRR (2014), Report on The Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing FYR Macedonia, The World Bank:19-25, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/110691468046854315/pdf/958010ROSC0P120BLIC00Box391428B0ACS.pdf>, приступљено 11.11.2017. године

и данас мобилише преко три четвртине запосленог становништва и доприноси новоствореној вредности са 65,8%.⁴⁰¹

Иако показатељи упућују на значајни развојни потенцијал сектора мале и средње привреде, могућности ових ентитета нису довољно искоришћене. Наиме, незапосленост је и даље на високом нивоу, а број ново регистрованих ентитета је незнатно виши од броја угашених. У будућем периоду, потребно је јачати предузетничку иницијативу у циљу привлачења страног капитала, где су од посебног значаја економски односи са Великом Британијом, Немачком и Аустријом, као и са Швајцарском и Турском, јер су ове земље најзначајнији извори директних и портфолио инвестиција. Повећање продуктивности и привлачење страног капитала зависиће од даљих реформи македонске привреде.⁴⁰²

4.2.5.1. Актуелна регулатива финансијског извештавања Републике Македоније

Република Македонија је током времена, радила на унапређењу рачуноводствене регулативе с циљем остварења вишег нивоа квалитета, упоредивости и транспарентности финансијских информација о предузећима. Основу рачуноводствене регулативе сачињавали су Закон о трговачким друштвима (Службене Новине Републике Македоније 28/1996) и Закон о ревизији (Службене Новине Републике Македоније 65/1997). Законом о трговачким друштвима, дефинисан је оквир за финансијско извештавање, утврђени су одговорни субјекти за припрему, презентацију и дистрибуцију финансијских извештаја, рокови за извештавање, као и критеријуми за законску ревизију, а детаљније уређење подручја рачуноводства и ревизије регулисано је подзаконским актима. Постојећи Закон о трговачким друштвима ступио је на снагу 2004. године (Службене Новине Републике Македоније 28/04.....61/2016)⁴⁰³ и од тада је претрпео неколико измена и допуна које се односе и на финансијско извештавање

⁴⁰¹Република Македонија Државен завод за статистика (2017), МакСтат_Избор 2017, Скопје: Република Македонија Државен завод за статистика: 54-55

⁴⁰²The World Bank (2014), Report on The Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing FYR Macedonia, The World Bank: 19-25, доступно на: documents.worldbank.org/curated/en/110691468046854315/Former-Yugoslav-Republic-FYR-Macedonia-Report-on-the-observance-of-standards-and-codes-on-accounting-and-auditing-update, приступљено: 11.11.2017. године

⁴⁰³Закон о трговачким друштвима Републике Македоније (Службене Новине Републике Македоније 28/04.....61/2016), доступно на <http://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/ZTD%20konsolidiiran.pdf>, приступљено 16.11.2017.

Према актуелним прописима, припрема и презентација финансијских извештаја за велике и средње ентитете заснива се на МСФИ/МРС. Пуне МСФИ/МРС примењују и банке, осигуравајућа друштва, предузећа која су учесници тржишта капитала, као и предузећа која припремају консолидоване финансијске извештаје. Финансијско извештавање малих и микро ентитета је симплифицирано применом МСФИ за МСП. Осим тога, обвезници независне ревизије су велика и средња правна лица, учесници на тржишту капитала, као и субјекти који припремају консолидоване финансијске извештаје. Сви привредни субјекти су дужни да у предвиђеном року доставе Централном регистру годишњи рачун, односно, финансијске извештаје, а захтеви финансијског извештавања приказани су у табели 39.

Табела 39. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Македоније по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Комисија за хартије од вредности Централни регистар	МСФИ	Да	Централни регистар – интернет страница Ентитет - интернет страница
Некотирајући ентитети	Централни регистар	МСФИ или МСФИ за МСП		Централни регистар – интернет страница
Велики		МСФИ	Да	
Средњи		МСФИ	Не	
Мали и Микро		МСФИ за МСП	Не	
Банке	Централни регистар Народна банка Македоније	МСФИ	Да	Централни регистар – интернет страница
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	Централни регистар Агенција за супервизију осигурања	МСФИ	Да	Централни регистар – интернет страница

Извор: Закон о трговачким друштвима Републике Македоније (Службене Новине Републике Македоније 28/04...61/2016) Закон о банкама (Пречишћен текст-Неофицијална верзија објављена на сајту Министарства финансија Републике Македоније, Закон о надзору осигурања (Пречишћен текст – Неофицијална верзија објављена на сајту Министарства финансија Републике Македоније), Закон о хартијама од вредности (Службене Новине Републике Македоније 95/2005....23/2016)

Привредни субјекти могу бити разврстани на микро, мале, средње и велике ентитете на основу просечног броја запослених, оствареног бруто прихода и просечне вредности имовне у последње две године обрачунске године. Банке, друштва за осигурање и друге финансијске институције, као и субјекти који припремају консолидоване годишње извештаје, односно, консолидоване финансијске извештаје,

сврставају се у категорију великих ентитета. Табела 40. садржи критеријуме за класификацију привредних субјеката:

Табела 40. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о трговачким друштвима Републике Македоније

	Микро предузећа (ако не прелази критеријуме)	Мала предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелазе два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелазе два од три критеријума)
Просечна вредност активе (еур)	-	2.000.000	11.000.000	11.000.000
Бруто приход (еур)	50.000	2.000.000	10.000.000	10.000.000
Просечан број радника	10	50	250	250

Извор: Закон о трговачким друштвима Републике Македоније (Службене Новине Републике Македоније 28/04...61/2016)

Подаци у табели указују на несклад између критеријума садржаних у националном и европском оквиру. У Закону су прагови за класификацију ентитета дефинисани на нижем нивоу, што може навести кориснике на погрешне закључке у вези са економском снагом појединих привредних субјеката. Како критеријуми за класификацију условљавају примену одређеног регулаторног оквира за поједине категорије ентитета, постоји опасност неоправданог оптерећења привредних субјеката комплексним правилима за финансијско извештавање, што неповољно утиче на ефикасност овог процеса, као и на квалитет информација садржаних у финансијским извештајима.

Годишњи рачун привредних субјеката укључује биланс стања, биланс успеха и напомене. Годишњи рачун припремају сви ентитети, док велика предузећа, средња предузећа, банке, осигуравајућа друштва, предузећа која су учесници тржишта хартија од вредности, као и предузећа која припремају консолидоване финансијске извештаје, поред (консолидованог) годишњег рачуна, припремају и додатне (консолидоване) финансијске извештаје, односно, извештај о токовима капитала, биланс токова готовине, примењене рачуноводствене политике, као и друга објашњења у сагласности са МСФИ/МРС. Такође, ови ентитети припремају и годишњи извештај о раду у коме презентују опредељујуће факторе и околности од значаја за пословање, укључујући и ризике, политику инвестирања, политику дивиденди, политику управљања ризицима, информације о члановима управног, надзорног одбора и сл.

Годишњи рачун и финансијске извештаје потписује задужен службеник за њихову припрему или овлашћени рачуновођа. Осим тога, извештаје потписује и

одговорно лице, чиме је прописана индивидуална одговорност са садржину истих. Поређењем са европским оквиром за финансијског извештавање, може се закључити да постоје битне разлике између националног закона и европске рачуноводствене регулативе.

Ревизија годишњег рачуна и финансијских извештаја, односно, консолидованог годишњег рачуна и консолидованих финансијских извештаја треба да пружи разумно уверење да приказ финансијског положаја ентитета не садржи материјално погрешна приказивања. Осим тога, ревизија подразумева контролу усклађености информација презентованих у годишњем рачуну и финансијским извештајима, односно, у консолидованом годишњем рачуну и консолидованим финансијским извештајима за исту пословну годину.

На основу Закона о трговачким друштвима, привредни субјекти су дужни да годишње рачуне доставе Централном регистру најкасније до краја фебруара, док финансијске извештаје и годишњи извештај о раду достављају у року од 30 дана од датума усвајања, а најкасније до 30 јуна. Осим тога, сходно Закону о хартијама од вредности (Службене Новине Републике Македоније 95/0523/2016) учесници тржишта капитала имају обавезу да до 31. маја доставе Комисији за хартије од вредности финансијске извештаје и да исте објаве на својој интернет страници. Финансијске информације из годишњих рачуна и финансијских извештаја су доступне свим заинтересованим субјектима у виду непосредног увида, фотокопија, односно, електронске базе података, а што је детаљније прописано Законом о Централном регистру. Такође, велики ентитети и ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзи објављују своје финансијске извештаје у службеном листу Републике Македоније 15 дана од усвајања.

Надзор над финансијским извештавањем на подручју Македоније обавља више институција. Комисија за хартије од вредности прати благовременост и потпуност у достављених финансијских извештаја учесника тржишта капитала. Народна банка Македоније и Агенција за супервизију осигурања прате примену позитивних прописа у финансијском извештавању банака тј. осигуравајућих друштва. Закон о трговачким друштвима прописује казне за непоштовање прописа у финансијском извештавању привредних субјеката, али јасно не одређује надлежни надзорни орган који треба да идентификује неусаглашености, што није ни другим прописима ближе одређено. Напоследку, Централни регистар прати испуњење формалних захтева у достављању

годишњих рачуна и финансијских извештаја.⁴⁰⁴ Унапређење квалитета финансијског извештавања на подручју Македоније захтева јасно дефинисање надлежности и овлашћења појединих институција у надзору над финансијским извештавањем, уз проширење делокруга на доследну у примену МСФИ/МРС.

На основу изложеног, може се закључити да не постоји усклађеност између нормативног оквира Републике Македоније и међународно признатих прописа. У контексту опредељења ка приступању Европској унији и неминовног јачања присуства на европском и светском тржишту, Македонија мора у скоријој будућности ускладити своје рачуноводствене прописе са актуелним Директивама. Најзначајније новине које треба уградити у законска решења односе се на:

- појмовно дефинисање јавног друштва тј. субјекта од јавног интереса⁴⁰⁵, матичног друштва, зависног друштва и групе предузећа,
- класификацију привредних субјеката и група предузећа према критеријумима Директиве 2013/34/ЕУ,
- поједностављење захтева финансијског извештавања за микро, мале и средње ентитете у складу са европским регулаторним оквиром,
- усклађивање обима и облика финансијског извештавања према европском регулаторном оквиру,
- проширење одговорности за финансијске извештаје на управни, административни и надзорни одбор,
- припрему и садржину извештаја о пословању,
- припрему извештаја о примени кодекса корпоративног управљања, према Директиви 2013/34/ЕУ и Директиви 2014/95/ЕУ;
- прописивање захтева у вези са консолидацијом и условима за изузеће од консолидације финансијских извештаја,
- припрему извештаја о плаћањима државним органима;
- припрему нефинансијског извештаја,

⁴⁰⁴ The World Bank (2014), Report on The Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing FYR Macedonia, The World Bank, доступно на: documents.worldbank.org/curated/en/110691468046854315/Former-Yugoslav-Republic-FYR-Macedonia-Report-on-the-observance-of-standards-and-codes-on-accounting-and-auditing-update, приступљено: 11.11.2017. године

⁴⁰⁵ Закон о ревизији дефинише појам субјекта од јавног интереса као акционарско друштво које се котира на берзи, акционарско друштво са посебним обавезама извештавања у складу са Законом о хартијама од вредности и трговачко друштво које законом дефинисано као субјект од јавног интереса или које је обвезник законске ревизије према истим правилима као и акционарско друштво које се котира на берзи. (Закон о ревизији, Службене Новине Републике Македоније 158/10.....23/16)

- обавезну ревизију финансијских извештаја, извештаја о пословању и доставе нефинансијског извештаја према Директиви 2013/34/ЕУ и Директиви 2014/95/ЕУ,
- рокове за објављивање и доступност финансијских извештаја учесника тржишта капитала у складу са Директивом 2013/50 ЕУ.

4.2.5.2. Примена професионалне регулативе на подручју Републике Македоније

Професионална рачуноводствена регулатива у Републици Македонији подразумева непосредну примену МСФИ/МРС, МСФИ за МСП, МСР и Кодекса професионалне етике ИФАС-а. МРС су први пут објављени у Правилнику о вођењу рачуноводствених евиденција (Службене Новине Републике Македоније бр. 40/97) из 1997. Овим Правилником је предвиђена њихова обавезна примена за извештајне периоде од 01.01.1998. године.

Превод стандарда који се, на основу Закона о трговачким друштвима, тренутно примењује, објављен је у Правилнику о вођењу рачуноводствених евиденција (Службене Новине Републике Македоније бр. 159/09 и 164/10). Правилник садржи преводе основног текста МСФИ, укључујући и ISAB-ова тумачења, а ступио је на снагу 01.01.2010. године. Такође, јуна 2010. године, објављен је превод МСР, на основу IAASB-овог приручника из 2009. године, док су МСФИ за МСП преведени и објављени 2011. године са обавезом примене за извештајне периоде од 2012. године. Од последњих објава из 2010. године, односно, 2011. године, преводи наведених сетова стандарда нису ажурирани, што их чини застарелим и неадекватним за примену у рачуноводственој пракси. Овај проблем посебно долази до изражаја код учесника тржишта капитала, због постојања колизије између Закона о хартијама од вредности којим се налаже примена актуелне верзије ISAB-ових МСФИ и подзаконских аката који се позивају на објављене преводе из 2009. године.⁴⁰⁶ У будућем периоду, потребно је учинити напоре како би се осигурала упоредивост финансијских извештаја на међународном нивоу, што захтева јасно одређене и доследне одредбе законске и подзаконске регулативе у погледу примене референтних верзија стандарда. Законодавац је проблем ажурирања превода формално решио, преносећи овлашћења за превод МСФИ/МРС и МСФИ за МСП Институту рачуновођа и овлашћених рачуновођа

⁴⁰⁶ The World Bank CFRR (2014), Report on The Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing FYR Macedonia, The World Bank CFRR: 7, доступно на: documents.worldbank.org/curated/en/110691468046854315/Former-Yugoslav-Republic-FYR-Macedonia-Report-on-the-observance-of-standards-and-codes-on-accounting-and-auditing-update, приступљено: 11.11.2017. године

Републике Македоније, а на основу Закона о вршењу рачуноводствених послова (Службене Новине Републике Македоније 95/12....190/16). До данас, ова иницијатива није операционализована успостављањем надлежног органа и процедура.

4.2.5.3. Рачуноводствена професија и професионалне организације на подручју Републике Македоније

На подручју Републике Македоније, као професионалне организације, делују Институт рачуновођа и овлашћених рачуновођа и Институт овлашћених ревизора. Доношењем Закона о вршењу рачуноводствених послова (Службене Новине Републике Македоније 95/12....190/16) дефинисани су јасни услови за стицање звања рачуновођа и овлашћених рачуновођа и вршење рачуноводствене делатности на подручју Републике Македоније Законом су Институту овлашћених рачуновођа и ревизора пренета овлашћења за организацију и спровођење обука из области рачуноводства, спровођење испита за стицање стручних звања, организацију и реализацију континуираног професионалног усавршавања, праћење издавања и одузимања лиценци, вођење регистра рачуновођа и сл. Део тих овлашћења се односи на преводе и ажурирање међународне регулативе, као и на посредну проверу примене исте кроз контролу квалитета рада својих чланова.

У будућем периоду, потребно је наставити јачање професионалних компетенција припадника струке. Обзиром да се активности Института рачуновођа и овлашћених рачуновођа и Института овлашћених ревизора у одређеном делу подударају, неопходно је остварити интензивнију сарадњу између ових институција, а узевши у обзир бројност припадника професије, заједничко деловање би могло водити ка спајању ових институција.⁴⁰⁷ Потенцијални синергијски ефекат уједињења, имао би позитиван утицај на квалитет рачуноводствене професије, односно, на њену независност и препознатљивост ван земље, путем стицања чланства у међународним професионалним организацијама, као и на већу заступљеност у изградњи и развоју рачуноводственог и ревизијског регулаторног оквира Републике Македоније.

⁴⁰⁷На подручју Републике Македоније 6095 лица има звање овлашћени рачуновођа, а 1103 лица има звање рачуновођа, доступно на: <http://isos.mk/index.php/za-nas/za-institutot#>, приступљено: 15.11.2017. године. Осим тога, звање ревизор има 208 лица, док звање овлашћени ревизор има 56 лица. доступно: <http://www.iorm.org.mk/reg.html>, 15.11.2017.

4.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА РАЧУНОВОДСТВЕНЕ РЕГУЛАТИВЕ И ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ДРЖАВАМА СА ПОДРУЧЈА НЕКАДАШЊЕ СФРЈ

Државе са подручја некадашње СФРЈ, су спровеле најзначајније друштвено-економске реформе, а у неким је тај процес учлањењем у Европску унију и формално приведен крају. У анализираним државама процес транзиције и динамика спроведених привредних реформи непосредно је била условљена приливом страних инвестиција, као и подршком међународних финансијски институција. Актуелни интеграциони процеси ових земаља захтевају унапређење билатералне и мултилатералне економске сарадње, како у региону, тако и са остатком европских земаља. Наведене државе, а посебно оне које теже чланству у Европску унију, требају ускладити своје трговинске системе и елиминисати постојеће интерне баријере, како би побољшале кретање капитала, робе и радне снаге, чиме би се повећао обим робне размене и створили услови за привлачење стараног капитала.⁴⁰⁸ Отуда се инсистира на значају хармонизације националних правила финансијског извештавања са међународним, а посебно европским, за даљи економски и привредни просперитет некадашњих република СФРЈ.

4.3.1. Компаративна анализа нормативних оквира држава са подручја некадашње СФРЈ

На основу увида у основе рачуноводственог регулаторног оквира наведених држава, могу се уочити разлике у условима под којима се одвија финансијско извештавање. Нормативну основу у појединим државама сачињавају различити акти:

Табела 41. Нормативна основа финансијског извештавања у некадашњим републикама СФРЈ

Држава	Република Словенија	Република Хрватска	Република Српска	Република ФБиХ	Република Црна Гора	Република Македон.
Акт	Закон о привредним друштвима Закон о ревизији	Закон о рачуноводству Закон о ревизији	Закон о рачуноводству и ревизији	Закон о рачуноводству и ревизији	Закон о рачуноводству Закон о ревизији	Закон о трговачким друштвима Закон о ревизији

Извор: Прилагођено на основу информација из рачуноводствене легислативе анализираних земаља доступне путем веб презентација ресорних министарства

⁴⁰⁸ Опширније Бахтић С., Чолаковић Н., Милић М. (2017), *Кохезијско јачање као кључ економског просперитета држава Западног Балкана*, Емс-геview Часопис за економију и тржишне комуникације, Бања Лука: Паневропски универзитет, Факултет пословне економије, Вол.7, Бр.1: 38

У већини земаља, са изузетком ентитета БиХ, нормативни оквир финансијског извештавања је уређен кроз два закона, где један обухвата рачуноводствену материју, док се други односи на ревизију. „Обзиром да је рачуноводство основа, а ревизија само један од елемената надоградње једног истог система финансијског извештавања, оваквим приступом беспотребно долази поделе целовитог процеса финансијског извештавања на два регулаторна подручја.“⁴⁰⁹ Такође, увидом у садржај актуелних законских решења, може се закључити да постоје разлике у прихватању и транспоновању одредби европских директива у поједине националне оквире. Свакако да је достигнут ниво хармонизације националних прописа са прописима Европске уније и међународном регулативом на вишем нивоу код земаља чланица, као и код земаља које су изразито стратешки опредељене ка приступању унији. Последње измене законских прописа ради транспоновања европске регулативе, у Хрватској, Црној Гори и Републици Српској, резултирале су доношењем нових законских решења током 2015. и 2016. године. Из истог разлога, Словенија и Македонија су измениле постојеће Законе о привредним друштвима, док је у ФБиХ још увек на снази законско решење из 2009. године. У наставку текста, сагледане су специфичности рачуноводствене регулативе анализираних држава у односу на актуелне европске и међународне прописе.

⁴⁰⁹Ђукић Т., Павловић М. (2014), *Квалитет финансијског извештавања у Републици Србији*, Економске теме, Вол. 52, Бр. 1: 101-116

Табела 42. Упоредни преглед захтева оквира ЕУ и законске регулативе анализираних земаља по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

Општи захтеви	Оквир ЕУ (минимални захтеви)	Република Словенија	Република Хрватска	Република Српска	Република ФБиХ	Република Црна Гора	Република Македонија
Делокруг	Привредни субјекти: акционарска друштва, друштва са ограниченом одговорношћу, комадитна и ортачка друштва	Привредни субјекти: акционарска друштва, друштва са ограниченом одговорношћу, комадитна и ортачка друштва и предузетници	Привредни субјекти и предузетници	Привредни субјекти, непрофитна правна лица, предузетници који воде пословне књиге по систему двојног књиговодства, буџетски корисници	Привредни субјекти, непрофитна правна лица, буџетски корисници	Правна лица и невладине организације и део страног субјекта	Привредни субјекти и предузетници
Разврставање привредних субјеката	Појединачни субјекти: микро, мали, средњи и велики Групе предузећа: мале, средње и велике	Појединачни субјекти: микро, мали и средњи, велики Групе предузећа: мале, средње и велике	Појединачни субјекти: микро, мали, средњи и велики Групе предузећа: мале, средње и велике	Појединачни субјекти: микро, мали, средњи, велики Не постоји разврставање за групе предузећа	Појединачни субјекти: микро, мали и средњи, велики Не постоји разврставање за групе предузећа	Појединачни субјекти: микро, мали, средњи и велики Групе предузећа: мале, средње и велике	Појединачни субјекти: микро, мали и средњи, велики Не постоји разврставање за групе предузећа
Елементи финансијских извештаја	Биланс стања Биланс успеха Напомене уз финансијске извештаје Извештај о пословању Извештај о корпоративном управљању Извештај о државним органима	Редовни годишњи финансијски извештаји* ⁴¹⁰ Извештај о пословању Извештај о корпоративном управљању Извештај о плаћањима државним органима	Редовни годишњи финансијски извештаји, Извештај о пословању Извештај о корпоративном управљању Извештај о плаћањима државним органима	Редовни годишњи финансијски извештаји Извештај о пословању са приказом правила корпоративног управљања	Редовни годишњи финансијски извештаји, Извештај о пословању са приказом правила корпоративног управљања	Редовни годишњи финансијски извештаји, Извештај о пословању корпо. управљању Извештај о плаћањима државним органима	Редовни годишњи финансијски извештаји Извештај о раду

⁴¹⁰ * Биланс стања, Биланс успеха, Извештај о новчаним токовима, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје

	плаћањима државним органима Нефинансијски извештај	Нефинансијски извештај	Нефинансијски извештај			Нефинансијски извештај	
Одговорност за финансијске извештаје	Колективна одговорност чланова управног, надзорног и административног одбора	Колективна одговорност чланова управног и надзорног одбора. Чланови управе потписују финансијске извештаје.	Колективна одговорност чланова управног, надзорног и извршних директора који потписују финансијске извештаје	Појединачна одговорност лица овлашћеног за заступање и квалификованог лица која потписују финансијске извештаје	Појединачна одговорност лица овлашћеног за заступање и квалификованог лица која потписују финансијске извештаје	Колективна одговорност чланова управног, надзорног одбора који потписују финансијске извештаје	Појединачна одговорност лица овлашћеног за заступање и квалификованог лица које потписују финансијске извештаје
Обавезност ревизије	Велики ентитети, средњи ентитети, матична друштва која припремају консолидоване финансијске извештаје за велике групе и средње групе, субјекти од јавног интереса	Велики ентитети, средњи ентитети, матична друштва која припремају консолидоване, ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзама,	Велики ентитети, средњи ентитети, субјекти од јавног интереса, матична друштва од јавног интереса, матична друштва великих и средњих група, као и привредни субјекти који испуњавају законом предвиђене услове	Велики ентитети, субјекти од јавног интереса, матична друштва која припремају консолидоване финансијске извештаје	Велики и средњи ентитети, матична друштва великих и средњих ентитета, ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзама	Субјекти од јавног интереса, велики и средњи ентитети, матична правна лица која припремају консолидоване извештаје за велике и средње групе, инвестициона друштва, инвестициони фондови и остали колективни инвестициони субјекти	Велики ентитети, средњи ентитети, учесници на тржишту капитала, ентитети који припремају консолидоване финансијске извештаје.
Јавна објава	Годишњи финансијски извештаји, извештај о пословању са извештајем независне ревизије објављују се најкасније 12	Појединачне и консолидоване годишње финансијске извештаје, извештаје о пословању са извештајем	Појединачне годишње финансијске извештаје, извештаје о пословању са извештајем независне ревизије	Појединачне годишње финансијске извештаје ентитети достављају АПИФ-у до краја фебруара,	Појединачне годишње финансијске извештаје са пословању ентитети достављају	Појединачне годишње финансијске извештаје са пословању ентитети достављају	Завршни рачун (Биланс стања, Биланс успеха и Напомене) ентитети достављају Централном регистру до

	месеци од датума билансирања	независне ревизије ентитети достављају АЛПЕС-у, најкасније у року од 8 месеци од датума билансирања, док мали и микро ентитети то чине у року од три месеца.	ентитети достављају ФИНА у року од четири месеци од датума билансирања, док је рок за доставу консолидованих финансијских извештаја, консолидованог извештаја пословању са извештајем независне ревизије девет месеци. Мали и микро ентитети немају обавезу доставе финансијских извештаја.	док се консолидовани финансијски извештаји достављају до краја априла. Извештај о пословању и извештај независне ревизије достављају се до краја јуна.	ФИА-и до краја фебруара, док се консолидовани финансијски извештаји са извештајем о пословању достављају до краја априла. Извештај независне ревизије доставља се до краја текуће за претходну годину.	Пореској Управи до краја марта, док се консолидовани финансијски извештаји са консолидованим извештајем о пословању достављају до краја септембра. Извештај независне ревизије доставља се до 30 јуна. Микро и мали ентитети достављају баланс стања, биланс успеха и статистички анекс.	краја фебруара, док је рок за доставу финансијских извештаја са извештајем о раду и извештајем независне ревизије најкасније до краја јуна
--	------------------------------	--	---	--	--	--	--

Извор: Прилагођено на основу информација из рачуноводствене легислативе ЕУ и анализираних земаља доступне путем веб презентација Законодавства Европске уније (European Union Law - Eur-Lex) и ресорних министарства

Поређењем најзначајнијих захтева из националних закона посматраних земаља којима се уређује финансијско извештавање са одредбама Директиве 2013/34/ЕУ и Директиве 2014/95/ЕУ, могу се уочити одређене разлике које нарушавају упоредивост финансијских извештаја ентитета из земаља које нису део европске заједнице. С друге стране, висок степен конвергенције карактеристичан је за Словенију и Хрватску, али и за Црну Гору. Делокруг законског оквира, у готово свим државама је шири у односу на Директиву 2013/34/ЕУ. У Словенији, Хрватској, Републици Српској и Македонији законом се уређује и финансијско извештавање предузетника, док у Републици Српској и ФБиХ закон уређује и финансијско извештавање буџетских корисника.

Директива 2013/34/ЕУ као један од циљева наводи административно растерећење малих и средњих ентитета, па је у ту сврху извршена измена категорија, критеријума и вредности критеријума за класификацију привредних субјеката. Усклађеност прописаних са европским захтевима за разврставање привредних субјекта у посматраним земљама, може бити представљена на следећи начин:

Табела 43. Усклађеност захтева за класификацију ентитета предвиђених националним прописима анализираних држава са Директивом 2013/34/ЕУ

Директива 2013/34/ЕУ	Р. Словенија	Р. Хрватска	Р. Српска	Р. ФБиХ	Р. Црна Гора	Р. Македонија
Групе ентитета	√	√	√	х	√	√
Критеријуми	√	√	х	х	х	х
Вредности критеријума	√	√	х	х	√	х

Извор: Прилагођено на основу информација из рачуноводствене легислативе анализираних земаља доступне путем веб презентација ресорних министарства

Словенија и Хрватска су у својим националним прописима потпуно интегрисале критеријуме за класификацију ентитета, што није случај са осталим републикама. Наведена одступања утичу на примену прописа у вези са припремом и презентацијом финансијских извештаја за поједине категорије ентитета, чиме се првенствено нарушава релевантност и упоредивост финансијских информација садржаних у извештајима.

Такође, могу се уочити разлике у обиму и облицима финансијских извештаја прописаних појединим националним прописима у односу на европске, што је приказано у следећој табели:

Табела 44. Упоредни преглед обима и облика извештавања предвиђених Директивом 2013/34/ЕУ , Директивом 2014/95/ЕУ⁴¹¹ и националним прописима анализираних држава

Категорија ентитета/ Елементи финансијских извештаја	Нова рачуноводствена директива (минимални захтеви)	Република Словенија	Република Хрватска	Република Српска	Република ФБиХ	Република Црна Гора	Република Македонија
Микро ентитети	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка Напомене уз могућност искључивања напомена	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Извештај о добитку и губитку, Напомене уз финансијске извештаје, при чему постоји могућност искључивања напомена ⁴¹²	Биланс стања Извештај о добитку и губитку, Напомене уз финансијске извештаје	Биланс стања – Извештај о променама финансијског положаја Биланс успеха – Извештај о укупном резултату ⁴¹³	-	Исказ о финансијској позицији тј. Биланс стања, Исказ о укупном резултату тј. Биланс успеха, Статистички анекс	Биланс стања Биланс успеха Напомене уз финансијске извештаје
Мали ентитети	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка, Напомене уз финансијске извештаје	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Извештај о добитку и губитку, Напомене уз финансијске извештаје.	Биланс стања Извештај о добитку и губитку Напомене уз финансијске извештаје	Биланс стања, Биланс успеха, Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје Извештај за потребе РЗС	Биланс стања, Биланс успеха Извештај за потребе статистичког завода ФБиХ	Исказ о финансијској позицији тј. Биланс стања, Исказ о укупном резултату тј. Биланс успеха, Статистички анекс	Биланс стања Биланс успеха Напомене уз финансијске извештаје

⁴¹¹ *одредбе директива се примењују на одређене категорије ентитеа

⁴¹² Према члану 60. став 3 Закона о изменама и допунама Закона о привредним друштвима Републике Словеније (Службени гласник РС 55/2015), редовни годишњи извештаји за друштва лица и предузетнике обухватају најмање биланс стања и биланс успеха.

⁴¹³ Према члану 19. ставу 5. Закона о рачуноводству и ревизији Републике Српске (Службени гласник РС 94/2015), микро ентитети, предузетници који воде двојно књиговодство, етажни власници, синдикалне организације и друга удружења своје пословање презентују кроз Биланс стања и Биланс успеха.

Средњи ентитети	Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка, Напомене уз финансијске извештаје, Извештај о пословању	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Извештај о добитку и губитку и напомене уз финансијске извештаје, Извештај о готовинским токовима, Извештај о променама на капиталу) Извештај о пословању који не мора да садржи нефинансијске информације	Редовни годишњи финансијски извештаји (Извештај о финансијском положају- Биланс стања, Извештај о добитку и губитку и напомене уз новчаним токовима, Извештај о променама на капиталу), Извештај о пословању који не мора да садржи нефинансијске информације	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје) Извештај о пословању Извештај за потребе републичког завода за статистику	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје) Извештај о пословању Извештај за потребе статистичког завода ФБиХ	Редовни финансијски извештаји (Исказ о финансијској позицији тј. Биланс стања, Исказ о укупном резултату тј. Биланс успеха, Исказ о новчаним токовима, Исказ о променама на капиталу, Напомене уз финансијске исказе, Извештај о пословању који не мора да садржи нефинансијске информације Статистички анекс	Редовни финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Напомене уз финансијске извештаје), Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Извештај о раду
Велики ентитети	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Рачун добитка и губитка, Напомене уз финансијске извештаје), Извештај о пословању, Извештај о плаћањима државним органима	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Извештај о добитку и губитку, Напомене уз финансијске извештаје, Извештај о готовинским токовима, Извештај о променама на капиталу)	Редовни годишњи финансијски извештаји (Извештај о финансијском положају- Биланс стања, Извештај о добитку и губитку и напомене уз осталој свеобухватној добити- Биланс успеха, Извештај о новчаним токовима, Извештај	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје) Извештај о	Редовни годишњи финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијске извештаје) Извештај о	Редовни финансијски извештаји (Исказ о финансијској позицији тј. Биланс стања, Исказ о укупном резултату тј. Биланс успеха, Исказ о новчаним токовима, Исказ о променама на капиталу, Напомене уз финансијске	Редовни финансијски извештаји (Биланс стања, Биланс успеха, Напомене уз финансијске извештаје), Биланс токова готовине, Извештај о променама на капиталу, Извештај о раду

		Извештај о пословању Извештај о плаћањима јавном сектору*	о променама на капиталу), Извештај пословодства са извештајем о примени кодекса корпоративног управљања* Извештај о плаћањима јавном сектору* Нефинансијски извештај*	пословању који садржи и приказ правила о корпоративног управљања* Извештај за потребе републичког завода за статистику	пословању који садржи и приказ правила корпоративног управљања,* Извештај за потребе статистичког завода ФБиХ	исказе) Извештај менаџмента и изјава о примени кодекса корпоративног управљања* Извештај о плаћањима држави* Нефинансијски извештај * Статистички анекс	
Субјекти од јавног интереса	Редовни финансијски извештаји, Извештај о пословању укључујући и извештај о корпоративном управљању за одређене категорије* Нефинансијски извештај* Извештај о плаћањима државним органима*	Редовни годишњи финансијски извештаји Извештај о пословању укључујући и извештај о корпоративном управљању* Извештај о плаћањима државним органима* Нефинансијски извештај*	Редовни годишњи финансијски извештаји Извештај пословодства са извештајем о примени кодекса корпоративног управљања,* Извештај о плаћањима јавном сектору* Нефинансијски извештај*	Редовни годишњи финансијски извештаји Извештај о пословању који садржи и приказ правила корпоративног управљања* Извештај за потребе републичког завода за статистику	-	Редовни финансијски извештаји Извештај менаџмента и изјава о примени кодекса корпоративног управљања* Извештај о плаћањима држави* Нефинансијски извештај * Статистички анекс	-

Извор: Прилагођено на основу информација из рачуноводствене легислативе ЕУ и анализираних земаља доступне путем веб презентација Законодавства Европске уније (European Union Law - Eur-Lex) и ресорних министарства

Осим Словеније, остале државе нису у потпуности дозволиле поједностављења која су, као минимални захтев за микро, мала и средња предузећа, предвиђена Директивом, па тако не постоји могућност припреме скраћених биланса. Обим извештавања за средње ентитете је проширен увођењем извештаја о пословању (извештај пословодства, извештај менаџмента) сходно Директиви 2013/34/ЕУ. Осим тога, у свим законским решењима прописани облици финансијских извештаја за средње ентитете су установљени према захтевима МСФИ/МРС, односно, МСФИ за МСП, што укључује и извештај о токовима капитала, извештај о новчаним токовима, а Република Српска је у овом обиму одредила и финансијско извештавање за мале ентитете.

Обим финансијског извештавања је проширен и за велика предузећа, где све јурисдикције, изузев Македоније, прописују обавезу припреме извештаја о пословању за ову категорију ентитета, док одређене категорије субјеката од јавног интереса у оквиру овог извештаја или као засебан извештај презентују и извештај о корпоративном управљању (извештај о правилима корпоративног управљања, извештај о примени кодекса корпоративног управљања). На подручју ентитета БиХ, приказ примењених правила корпоративног управљања је прописан за велике субјекте и правна лица чијим се хартијама од вредности тргује на организованим тржиштима.

Директива 2013/34/ЕУ наводи обавезу састављања извештаја о плаћањима државним органима (извештај о плаћањима држави, извештај о плаћањима јавном сектору) за све велике и субјекте од јавног интереса који послују у области о екстрактивне индустрије или се баве експлоатацијом шума, али ова новина није интегрисана у Републици Српској, ФБиХ и Македонији, а посебан проблем је чињеница да последње две земље, у својој регулативи којом се уређује рачуноводство, не дефинишу појам субјекта од јавног интереса. Напослетку, према захтевима Директиве 2014/95/ЕУ обавеза нефинансијског извештавања је уведена је Словенији, Хрватској и Црној Гори.

Облици финансијског извештавања за велике ентитете и субјекте од јавног интереса су одређени према МСФИ/МРС, па обухватају и извештај о токовима готовине и извештај о капиталу. Приписани обим и облици финансијског извештавања из анализираних закона, представљају комбинацију захтева Директива ЕУ, МСФИ, МСФИ за МСП услед чињенице да у оквиру свих јурисдикција егзистира више извештајних основа. Тако поред националног нормативног оквира, Хрватска, Словенија за извештајне основе имају и Директиве ЕУ, МСФИ и националне

стандарде, Црна Гора Директиве ЕУ и МСФИ, док остале земље финансијско извештавање ентитета заснивају на Директивама ЕУ, МСФИ, МСФИ за МСП. Због друштвено-политичког опредељења, али и економске размене са Европском унијом, наведене државе морају наставити са приближавањем националне регулативе из области финансијског извештавања европској. Међутим, разлике између МСФИ и МСФИ за МСП, као глобално прихваћених стандарда, и европске регулативе, могу створити конфузију у примени референтних правила приликом припреме финансијских извештаја код привредних субјеката, али и код корисника финансијских информација. Отуда и потреба, за већим ангажовањем надлежних међународних институција на превазилажењу постојећих разлика између међународно прихваћених извештајних основа, без нарушавања квалитета финансијских извештаја, што би коначно водило ка већој користи од овог процеса за све стејхолдере. За посматране земље, могуће решење је у преиспитивању потребе за директом применом МСФИ за МСП, обзиром да овај сет стандарда не припада *acquis communautaire*-у или у даљем усклађивању нормативног оквира и националних стандарда са правним тековинама Европске уније, у делу који није у супротности са МСФИ за МСП.

Упоредивост и разумљивост финансијских извештаја, поред обима и облика извештавања, условљава и прописана форма којом се одређује дубина рашчлањивања и начин систематизације позиција у обрасцима шема. Директива 2013/34/ЕУ, у анексима три и четири, односно, четири и пет, предвиђа по две форме образаца биланса стања и рачуна добитка или губитка. Директива дозвољава детаљнију поделу ставки, уз поштовање прописаних образаца, као и додавање међузбирева и нових ставки које нису обухваћене прописаним обрасцима, при чему је, „приликом прописивања билансних шема, потребно респектовати принцип коегзистентности и разумљивости.“⁴¹⁴ Табела у наставку, садржи компаративни приказ дубине рашчлањивања позиција у обрасцима биланса стања и биланса успеха прописаним у анализираним земљама:

⁴¹⁴ Директива 2013/34 ЕУ европског парламента и већа, доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>, приступљено: 14.01.2018.

Табела 45. Компаративни преглед дубине рашчлањивања позиција у билансу стања и биланса успеха прописаних националним нормативним оквирима анализираних земаља и Директивом 2013/34/ЕУ

Финансијски извештаји	Директива 2013/34/ЕУ	МСФИ	Република Словенија	Република Хрватска	Република Српска	Република ФБиХ	Република Црна Гора	Република Македонија
Биланс стања	67	32	102	110	127	135	48	112
Биланс успеха	21	35	42	60	127	144	34	93
Укупно	88	67	144	170	254	279	82	205

Извор: Прилагођено према Малинић Д. (2015), Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја, у Зборнику радова, 46. симпозијум СРРС, Актуелни проблеми и перспективе рачуноводства и финансија, Златибор: 46-68

Прописане билансне шеме свих анализираних земаља, изузев Црне Горе, садрже значајно већи број позиција, а у неким и вишеструко, у односу на актуелну европску регулативу, односно, међународно прихваћену регулативу. Оваква решења проузрокована су услед традиционалне оријентације извештајних ентитета и корисника ка квантитативним подацима о пословању привредних субјеката, што повећава оптерећеност билансних образаца и може угрозити њихову прегледност и исказну моћ.

По питању вишег степена заштите интереса корисника финансијских извештаја, Директивом је прописана већа одговорност за припрему и презентацију годишњих финансијских извештаја и извештаја о пословању, увођењем колективне одговорности административних, управљачких и надзорних органа. Међутим, овај захтев није у потпуности имплементиран у законским решењима анализираних држава, са изузетком Хрватске. У Словенији и Црној Гори предвиђена је колективна одговорност чланова управног и надзорног одбора, док у Републици Српској, ФБиХ и Македонији и даље за поштење и истинитост финансијских извештаја појединачно одговарају законски заступник и професионални рачуновођа који и потписује извештаје, што се потенцијално може негативно одразити на релевантност и веродостојност тј. поузданост финансијских информација.

Додатна верификација истинитости и поштења финансијског извештавања остварује се кроз обавезну ревизију финансијских извештаја за велике, средње и субјекте од јавног интереса, како је предвиђено европским прописима, а што је и

имплементирано у свим законским решењима, изузев Републике Српске која није предвидела обавезу независне ревизије за финансијске извештаје средњих ентитета. У одређеним јурисдикцијама, попут Хрватске, обавеза вршења независне ревизије је проширена и на ентитете који испуњавају законом дефинисане услове.

Такође, на квалитет, а првенствено на релевантност и благовременост финансијских информација утиче и њихова расположивост за употребу од стране корисника. Нова рачуноводствена директива предвиђа период од 12 месеци од датума билансирања, за достављање годишњих финансијских извештаја, извештаја о пословању и мишљења ревизора надлежним институцијама. Рок за доставу и јавно објављивање финансијских извештаја у свим наведеним земљама је краћи од захтеваног Директивом и креће се од два до осам за појединачне, односно, од четири до девет месеци за консолидоване финансијске извештаје. За ентитете који нису учесници на тржишту капитала, добром пословном праксом се сматра рок од шест месеци, док су ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзама дужни да своје финансијске извештаје објаве у року од четири месеца и учине их доступним јавности у периоду од десет година, како то предвиђа Директива 2013/50/ЕУ, па се може закључити да је у неким јурисдикцијама финансијско извештавање неблаговремено. Овај проблем је посебно изражен код Словеније, као и код Хрватске и Црне Горе у делу јавног објављивања за консолидоване финансијске извештаје, где су дозвољени рокови осам, односно, девет месеци, што финансијске информације чини застарелим и неажурним.

У свим анализираним земљама, више институција је овлашћено за обављање надзора над финансијским извештавањем одређених привредних субјеката. Надзор је усмерен на контролу испуњења формалних захтева легислативе, без намере да се њиме обухвате обелодањивања и примењене рачуноводствене политике у презентацији финансијског положаја и успешности пословања извештајних ентитета. Надзорне активности не подразумевају контролу примене МСФИ/МРС и друге релевантне међународне и регионалне регулативе. У Републици Македонији, додатни проблем представља нејасно успостављени систем за реализацију надзорних активности од стране појединих институција.

4.3.2. Примена оквира МСФИ/МРС и националних стандарда у државама са подручја некадашње СФРЈ

Основу професионалне регулативе на подручју анализираних република сачињавају МСФИ и МСФИ за МСП, при чему је у Словенији и Хрватској предвиђена примена националних стандарда, што је представљено у следећој табели:

Табела 46. Примена МСФИ, МСФИ за МСП и националних стандарда у анализираним земљама

Финансијско извештавање предузећа	Република Словенија	Република Хрватска	Република Српска	Република ФБиХ	Република Црна Гора	Република Македонија
Котирајући ентитети						
Појединачни финансијски извештаји	Прописани МСФИ за банке, осигуравајућа друштва; Осталим субјектима дозвољен избор између МСФИ и СРС	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ
Консолидовани финансијски извештаји	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ,	Прописани МСФИ,	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ
Некотирајући ентитети						
Појединачни финансијски извештаји	Прописани МСФИ за банке и осигураваће компаније; Осталим субјектима дозвољен избор између МСФИ и СРС	Прописани МСФИ за велике ентитете; Микро, мали и средњи ентитети имају обавезу примене ХСФИ	МСФИ или МСФИ за МСП	МСФИ или МСФИ за МСП	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ за велике и средње ентитете; Прописани МСФИ за МСП за мале и микро ентитете
Консолидовани финансијски извештаји	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ за велике групе, средње групе имају обавезу примене ХСФИ	Прописани МСФИ за	Прописани МСФИ	Прописани МСФИ,	Прописани МСФИ

Извор: прилагођено према информацијама из рачуноводствене легислативе анализираних земаља и <http://www.ifrs.org/use-around-the-world>, прикупљено дана 05.12.2017. године

У свим анализираним државама, прописана је обавеза примене пуних МСФИ/МРС за припрему консолидованих финансијских извештаја ентитета чијим се хартијама од вредности тргује на тржишту капитала. Републике су захтев за непосредном применом МСФИ/МРС прошириле на консолидовано финансијско извештавање ентитета чијим се хартијама од вредности не тргује на тржишту капитала, са изузетком Хрватске која прописује МСФИ за велике групе, док за средње прописује ХСФИ. Осим тога, у већини република, обавеза примене пуних МСФИ је проширена и на припрему појединачних финансијских извештаја етитета који учествују на тржишту капитала. Субјекти који нису учесници тржишта капитала примењују у зависности од јурисдикције, пуне МСФИ, МСФИ за МСП или националне стандарде.

Словенија прописује пуне МСФИ/МРС за појединачне финансијске извештаје банака и осигуравајућих компанија, а за остале дозвољава избор између СРС и МСФИ (субјекти који се одреде да примењују МСФИ, то морају чинити у периоду од најмање пет година). Црна Гора је прописала примену МСФИ/МРС за све ентитете, а Македонија за средње и велике. Ове државе би требале релаксирати захтеве у вези са финансијским извештавањем сектора мале и средње привреде, било путем развоја националних стандарда, било путем прихватања МСФИ за МСП, односно, у случају Македоније, проширењем примене наведеног сета на средње ентитете. У том смислу, Словенија дозвољава, а Хрватска налаже примену националних стандарда за средња, мала и микро предузећа, док се је у БиХ прописана примена МСФИ за МСП за велике, средње и мале субјекте.

Треба имати у виду, да сврсисходност међународне регулативе у великој мери зависи од квалитета и ажурности доступних превода. За чланице Европске уније превођење стандарда и обавезних смерница на службене језике обавља Европска Комисија, а преводи се публикују у Службеном листу ЕУ. На тај начин, проблем превода је само делимично решен за Словенију и Хрватску, јер закони у овим државама не прописују институционалну одговорност и стандардну процедуру превода друге међународне регулативе. У другим републикама ингеренције за праћење новина и измена, иницирање и реализацију превода међународних стандарда и друге професионалне регулативе, су пренете на професионалне организације. Међутим, изостаје финансијска подршка и надзор државе и ресорних министарства у осигурању континуитета деловања професионалних организација у овој области, што захтева веће ангажовање надлежних државних органа у обезбеђивању благовремених превода релевантне међународне рачуноводствене регулативе. Изузетак је ФБиХ у којој је

реорганизацијом СРРФ-ФБиХ успостављен оквир за систематско праћење, превод и имплементацију међународне регулативе, па су тренутно објављене актуелне верзије МСФИ и МСФИ за MPC IFRS фондације.

4.3.3. Улога професионалних организација у унапређењу рачуноводствене регулативе држава са подручја некадашње СФРЈ

Компетенције припадника струке и њихово умрежавање је непосредно повезано са статусом и снагом професије, а самим тим и са применом рачуноводствене регулативе и унапређењем исте у смислу измена националних прописа, ради усклађивања са европским и светским тенденцијама у овој области. У свим анализираним државама делује више удружења рачуновођа, ревизора и осталих представника финансијске струке, а већи број је и члан међународних професионалних организација:

Табела 47. Преглед професионалних организација на подручју анализираних земаља

Република Словенија	
Професионална организација: Словеначки институт ревизора	
Чланство: IFAC	
Јавна овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Словеначки институт ревизора има овлашћења за развој и установљавање СРС; • Словеначки институт ревизора конципира и усваја контни оквир главне књиге;
Професионална организација: Савез рачуновођа, благајника и ревизора	
Чланство: нема	
Јавна овлашћења	-
Професионална организација: рачуновођа Словеније	
Чланство : нема	
Јавна овлашћења	-
Република Хрватска	
Професионална организација: Хрватско удружење рачуноводствених експерата	
Чланство: IFAC	
Јавна овлашћења	-
Професионална организација : Хрватска ревизорска комора	
Чланство: Придружени члан IFAC, Придружени члан АЕ	
Јавна овлашћења	-
Професионална организација: Хрватско удружење рачуноводствених сервиса	
Чланство : нема	
Јавна овлашћења	-
Професионална организација: Хрватски рачуновођа	
Чланство: нема	
Јавна овлашћења	-

Република Српска	
Професионална организација: Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске	
Чланство: IFAC АЕ	
Јавна овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Спроводи програм обука за стицање квалификација за рачуновође и ревизоре Комисије за рачуноводство и ревизију БиХ; • Реализује програм обука за стицање квалификација и континуиране едукације; • Води евиденцију о континуираним едукацијама за лицензирање; • Тестира кандидате за добијање сертификата; • Издаје сертификате за звања из области рачуноводства и ревизије; • Издаје лиценце за звања из области рачуноводства; • Спроводи контролу рада чланова; • Преводи и објављује међународне прописе; • Унапређује прописе у сарадњи са Савезом за рачуноводство и ревизију Републике Српске
Федерација Босне и Херцеговине	
Професионална организација : Савез рачуновођа, ревизора и финансијских радника ФБИХ	
Чланство: IFAC АЕ	
Јавна овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Спроводи програм обука за стицање квалификација за рачуновође и ревизоре Комисије за рачуноводство и ревизију БиХ; • Реализује програм обука за стицање квалификација и континуиране едукације; • Води евиденцију о континуираним едукацијама за лицензирање; • Тестира кандидате за добијање сертификата; • Издаје сертификате за звања из области рачуноводства; • Издаје лиценце из области рачуноводства; • Преводи и објављује међународну професионалну регулативу;
Република Црна Гора	
Професионална организација: Институт сертифицираних рачуновођа Црне Горе	
Чланство: IFAC АЕ	
Јавна овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Институт сертифицираних рачуновођа Црне Горе усваја, преводи, објављује и ажурира преводе међународне професионалне регулативе; • Обавља консалтинг у примени исте; • Утврђује обрасце финансијских извештаја • Утврђује програме сертификације и реализације стручних испита; • Води регистре сертифицираних рачуновођа;
Професионална организација: Институт рачуновођа Црне Горе	
Чланство: IFAC	
Јавна овлашћења	-
Република Македонија	
Професионална организација: Институт рачуновођа и овлашћених рачуновођа Републике Македоније	
Чланство: нема	
Јавна овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Институт рачуновођа и овлашћених рачуновођа Републике Македоније организује и спроводи програме обуке из рачуноводства; • Спроводи стручне испите за стицање звања рачуновођа и овлашћених рачуновођа; • Спроводи континуирано професионално усавршавање; • Праћење издавања и одузимања лиценци, вођење регистра рачуновођа • Контрола квалитета рада чланова; • Прати и преводи МСФИ и МСФИ за МСП, као и остале међународне регулатива; • Стара се о примени Кодекса професионалне етике IFAC-а; • Води регистар рачуновођа, овлашћених рачуновођа, појединаца рачуновођа, појединаца овлашћених рачуновођа и друштва за вршење рачуноводствених послова

Професионална организација: Институт овлашћених ревизора Републике Македоније	
Чланство: нема	
Јавна овлашћења	-

Извор: Прилагођено на основу информација о рачуноводственој професији анализираних земаља доступних путем веб презентација професионалних организација, научних часописа и професионалних публикација

Може се уочити да постоје разлике у погледу места, улоге и значаја професионалних организација у институционалним рачуноводственим оквирима појединих република. Овлашћења да непосредно учествује у изградњи нормативног и професионалног регулаторног оквира, имају само Словеначки институт ревизора, односно, Институт сертифицираних рачуновођа Црне Горе. Професионалне организације у републикама које су се определиле да непосредно примењују МСФИ, њихова тумачења и другу међународну професионалну регулативу, овлашћене су да прате, ажурирају, преводе објављују исту на службене језике, али не и да партиципирају у прописивању регулативе из области финансијског извештавања. Изузетак је Република Хрватска, у којој учешће професионалних организација као репрезентата струке у креирању рачуноводног амбијента, ни на који начин, није препознато и признато од стране законодавца.

Такође, у Републици Српској, ФБиХ, Републици Црној Гори, Републици Македонији професионалне организације имају надлежност над процесом стицања стручних звања, што обухвата реализацију обука, тестирање, сертификавање и лиценцирање припадника рачуноводствене професије. У овим земљама, закон прописује област и ниво образовања, радно искуство и друге услове за стицање одговарајућих стручних звања, на основу којих се детерминише делокруг послова из области рачуноводства и ревизије које лице може да обавља. Словеначко и хрватско законско решење не детерминише услове за вођење пословних књига и припрему финансијских извештаја. Проблематику развоја и унапређења рачуноводствене теорије и праксе, едукација, тренинга и сл. самостално уређују професионалне организације, које не наступају јединствено, већ се боре за учешће на тржишту, што чини квалитет и примену стандарда у њиховом деловању дискутабилним. Оваква потпуна либерализација тржишта рачуноводствених услуга је неоправдана, јер имплицира нелојалну ценовну конкуренцију и има коначни одраз у нарушавању квалитета рачуноводствене професије доводећи у питање релевантност и поузданост презентованих информација у финансијским извештајима. Повезано са овим, је и

питање „примене система и процедура истраживања понашања професионалних рачуновођа, укључујући делотворан механизам вођења дисциплинског поступка у свим случајевима кршења етичких и професионалних стандарда од стране појединачних планова“ коју имају све чланице IFAC-а.⁴¹⁵ Ова обавеза је путем закона, прописана за професионалне организације у само у Републици Српској и Македонији, чиме се свакако доприноси вишем нивоу заштите интереса корисника финансијских информација.

На основу изложеног, може се закључити да је неопходно успоставити интензивнију сарадњу између законодаваца и професионалних организација у области развоја националних прописа и хармонизације истих са међународним, прописивању услова које лице треба да испуни за обављање рачуноводствених послова, успостављању одговарајућег оквира за спровођење обука, едукација и тренинга у складу са IFAC-овим Међународним образовним стандардима (International Accounting Education Standards – IES) као и у контроли квалитета рада припадника професије уз осигурање поштовања IFAC-овог Етичког кодекса професионалних рачуновођа.

Претходна разматрања пружила су увид у најзначајније недостатке у постојећим рачуноводственим регулаторним оквирима на подручју некадашњих република СФРЈ. На основу тога, могу се идентификовати кључни правци будућег развоја рачуноводствених прописа, који се огледају у :

- њиховим даљим усклађивањем са европским прописима,
- преиспитивању извештајних основа, ради осигурања квалитета финансијских извештаја за кориснике, уз заштиту интереса извештајних ентитета,
- усклађивању образаца биланса стања и биланса успеха са захтевима референте регулативе, што подразумева свођење рашчлањивања позиција на разуман ниво,
- осигурању благовремености финансијских информација путем усклађивања рокова за објављивања финансијских извештаја са европским прописима и добром професионалном праксом,
- наметању обавезе презентовања нефинансијских информација у складу са Директивом 2014/95/ЕУ, као и других додатних облика извештавања према Директиви 2013/34/ЕУ,
- континуираном осигурању ажурних превода актуелне међународне регулативе,

⁴¹⁵Стојилковић М. (2016), Финансијско извештавање у Републици Србији – отворена питања и стратегија развоја, Савез рачуновођа и ревизора Србије: Рачуноводство Бр. 1: 55-72

- сарадњи између законодаваца и професионалних организација коју треба успоставити путем уступања дела овлашћења професионалним организацијама за обављање одређених активности, што подразумева и обезбеђивање адекватног начина финансирања, као и успостављањем одговарајућег надзора над њиховим актовностима за које имају јавна овлашћења,
- успостављању ефикасног система надзора над финансијским извештавањем, путем јасног прописивања права, обавеза и одговорности појединих институција у овом процесу, уз проширење делокруга надзорних активности на праћење примене МСФИ/МРС и друге међународне регулативе, што захтева јачање кадровских капацитета за обављање инспекцијских послова у овој области.

5. ПЕРСПЕКТИВЕ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Република Србија припада групи земаља са средње високим приходом, а српска привреда бележи позитивна кретања у виду смањења референтне каматне стопе, стопе незапослености, смањења јавног дуга, стабилности цена и сл. Међутим, и поред привредног просперитета, раст друштвено бруто производа је скроман, па се може закључити да Србија заостаје у развоју у односу на Хрватску и Словенију, али и друге државе Источне и Централне Европе. Опсежне реформе, с циљем јачања конкурентности, повољнијег привредног амбијента и завршетка приватизације, обухватају унапређења у области управљања, изградњу институционалних капацитета и успостављање квалитетног регулаторног оквира. Данас, привредни амбијент наше земље карактерише висок ризик улагања, али са тенденцијом побољшања услова пословања. Република Србија је у 2017. години, унапредила своју конкурентност у односу на претходну годину. Изражено глобалним индексом конкурентности, Србија је од 137 економија за које се наведени индикатор израчунава, заузела 78. место, али су и даље, од анализираних земаља из окружења, конкурентније Словенија, Хрватска и Црна Гора.⁴¹⁶ На услове пословања, неповољно утиче висок ниво сиве економије и корупције у држави, а према међународном индексу перцепције корупције, Република Србија заузима 72. место од 176 земаља, док су од анализираних држава боље позициониране Словенија, Хрватска и Црна Гора.⁴¹⁷ Даље унапређење пословног окружења захтева анализу финансијских перформанси, ради оцене финансијске структуре, нивоа задужености, потенцијалних неликвидности и ризика, што намеће потребу са стварањем поузданог система финансијског извештавања.

Стратешка оријентација Републике Србије ка евроинтеграционим процесима детерминише будуће правце развоја рачуноводственог регулаторног оквира којим се уређује рачуноводствени систем једне земље, а самим тим и финансијско извештавање. Доношењем одлуке Европског Савета о отварању претприступних преговора са Републиком Србијом 28.06.2013. године и ступањем на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању између европских заједница и њихових држава чланица и Републике Србије, 01.09.2013. године, наша земља је прихватила обавезу да

⁴¹⁶Доступно на: [/www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018](http://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018), приступљено: 05.01.2018.

⁴¹⁷Доступно на: www.transparency.org/whatwedo/publication/corruption_perceptions_index_2016 приступљено: 05.01.2018.

свој политички, економски и правни систем усклади са стандардима Европске уније. Усклађивање националног законодавства са прописима Европске уније, засновано је на Националном програму за усвајање правних тековина Европске уније, а сегмент који се бави способностима преузимања чланства обухвата мере и активности које су усмерене и на хармонизацију финансијског извештавања са европском регулативом из ове области.

5.1. РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У односу на друге земље из окружења, Србија је са закашњењем кренула у процес транзиције, који ни након 25 година није приведен крају. Почев од 2001. године, у земљи се спроводе реформе које су усмерене на приватизацију својине и либерализацију трговине и цена, ради осигурања слободног деловања тржишних снага. Од почетка транзиције, па све до средине прве декаде 21. века, привредни раст Србије је био јак, са просечном стопом од 5%. Спроведене друштвено економске промене иницирале су почетак евроинтеграционих процеса, док је повећање домаће потрошње, експанзија кредита и прилив иностраног капитала стимулативно деловао на економски просперитет све до 2008. године. Неповољна кретања на глобалном нивоу, одразила су се и на српску привреду која је у 2009. години забележила негативну стопу привредног раста, али већ наредне године привреда бележи позитивне резултате. До данас, привредна кретања карактерише спорији раст, са негативним осцилацијама у 2012. и 2014. години. Нови инвестициони циклус у 2015. години, имао је одраз и на кретања најзначајнијих економских показатеља:

Табела 48. Економски показатељи Републике Србије за 2014. и 2015. годину

Показатељ	2014.	2015.
Друштвени бруто производ – текуће цене у милионима рсд (у милионима еур)	3.908.469,6 (33.318,6)	4.049.467,8 (33.491,0)
Друштвени бруто производ – реалне цене милионима рсд (у милионима еур)	3.099.964,4 (26.425,41)	3.123.453,3 (25.871,39)
Друштвени бруто производ по глави становника у рсд (у еур)	548.035 (4.672)	569.873 (4.720)
Номинални раст ДБП-а (%)	-0,88	0,77
Стопа привредног раста (%)	-1,8	0,8
Годишњи приход (у милионима еур)	31.966,8	31.826,0
Број регистрованих ентитета	86.996	86.138
Број запослених	1.689.000	1.989.617

Извор: Прилагођено према: Република Србија Републички завод за статистику, доступно на: webzrzs.stat.gov.rs, Народна банка Србије (2017), Макроекономска кретања у Србији, доступно на: www.nbs.rs/internet/latinica/18/18_3/prezentacija_invest.pdf приступљено дана: 09.12.2017. године

За разлику од 2014. године, у 2015. години је забележена позитивна стопа привредног раста. Незапосленост је смањена са 19,4% колико је износила у 2014. години, на 17,9%, док је ДБП по глави становника повећан за 3,99%. Укупан број привредних субјеката је смањен за 858 у 2015. години у односу на претходну, а у укупном броју регистрованих ентитета са 97% учествују микро и мала предузећа, са 2,4 % партиципирају средња, док је учешће великих ентитета 0,6%. Мала и средња предузећа мобилишу око 60% од укупног броја запослених лица и учествују у ново створеној вредности са 49%, што указује на велики потенцијал овог сектора привреде, те је јачање предузетничке иницијативе један од услова за даље привредне промене и просперитет Републике Србије.

Регулисање рачуноводства и финансијског извештавања у Републици Србији је под јаким утицајем државе. Рачуноводствена пракса је уређена законским прописима, међународним тј. европским актима, односно, међународним стандардима. Сужавање ингеренција у регулисању рачуноводства и финансијског и извештавања је одговор на растуће захтеве за укључивањем појединих националних економија у међународне пословне токове. Интернационализација пословања, као предуслов намеће питање хармонизације националних рачуноводствених пракси са глобално прихваћеним стандардима, пре свега МСФИ, МСФИ и МРС, МСР који јесу део нормативне основе Републике Србије. Тежња да се успостави развијен и поуздан систем финансијског извештавања, који ће српским (некада југословенским) предузећима отворити пут ка европском и глобалном тржишту, може се сагледати на основу честих промена законских решења од почета транзиције, па све до данас:

Табела 49. Хронологија законског оквира финансијског извештавања у Републици Србији у периоду од 1989. до 2013. године

Назив закона	Службено гласило	Основа хармонизације
Закон о рачуноводству	Службени лист СФРЈ бр. 10/1989	Директиве ЕЕЗ
Закон о рачуноводству	Службени лист СРЈ Бр. 18/1993	Директиве ЕУ
Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени лист СРЈ бр. 46/1996 Службени лист СРЈ бр. 46/1996	Директиве ЕУ
Закон о рачуноводству и ревизији	Службени лист СРЈ бр. 71/2002	МРС, МСР
Закон о рачуноводству и ревизији	Службени гласник РС бр. 46/2006	МСФИ/МРС, МСР
Закон о рачуноводству и Закон о ревизији	Службени гласник РС бр. 62/2013 Службени гласник РС бр. 62/2013	Директиве ЕУ, МРС за МСП

Извор: Стојиљковић др Милорад (2016), Финансијско извештавање у Републици Србији – отворена питања и стратегија развоја, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Рачуноводство бр. 1: 55-70

Поред Републике Србије, честе промене законских оквира карактеристичне су и за друге анализиране државе из окружења, што није случај за економије са развијеном рачуноводственом праксом. Честим променама законских оквира нарушава се упоредивост финансијских извештаја током времена, уз неоправдано повећање трошкова имплементације измена закона и пратећих подзаконских аката.

5.1.1. Анализа постојећег нормативног оквира Републике Србије у односу на међународну регулативу

Актуелним **Законом о рачуноводству** (Сл. Гласник РС 62/2013) Србија је попут неких република, подручје рачуноводства и ревизије уредила кроз два одвојена акта. Ревизија представља део екстерног надзора финансијског извештавања, „овим процесом се верификује истинитост и поштење приликом презентовања информација о финансијском положају и резултату пословања, по свим материјално значајним ставкама, па се ревизијом, надограђује квалитет финансијских извештаја, а самим тим и допуњује сврха финансијског извештавања.“⁴¹⁸ Због тога, подвајање уређења ревизије кроз посебан акт, нема професионалну оправданост.

Нови Закон је донесен с идејом постизања више транспарентности и ефикасности у вођењу пословних књига и припреми финансијских извештаја у односу на претходно законско решење из 2006. године. Законодавни оквир је употпуњен усвајањем пратећих подзаконских аката, и то:

- Правилника о Контном оквиру и садржини рачуна у Контном оквиру за привредна друштва, задруге и предузетнике (Сл. Гласник РС 95/14),
- Правилника о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике (Сл. Гласник РС бр. 95/14, 114/14),
- Правилника о начину признавања, вредновања, презентације и обелодањивања позиција у појединачним финансијским извештајима микро и других правних лица (Сл. Гласник РС бр. 118/13, 95/14),
- Правилника о начину и роковима вршења пописа и усклађивања књиговодственог стања са стварним стањем (Сл. Гласник РС бр. 118/13, 137/14),
- Правилника о садржини позиција у обрасцу Статистичког извештаја за привредна друштва задруге и предузетнике Сл. Гласник РС бр. 127/14),

⁴¹⁸Ђукић Т., Павловић М. (2014), *Квалитет финансијског извештавања у Републици Србији*, Економске теме, Вол. 52, Бр. 1: 101-116

- Правилника о Контном оквиру и садржини рачуна у Контном оквиру за друга правна лица (Сл. Гласник РС бр. 137/14),
- Правилника о садржини и форми образаца финансијских извештаја за друга правна лица (Сл. Гласник РС бр. 137/14),
- Правилника о садржини позиција у обрасцу Статистички извештај за друга правна лица (Сл. Гласник РС 24/14).

На основу броја подзаконских аката може се закључити да је законодавни оквир у Републици подељен, а чињеница да су већ у првој години након усвајања, одређени правилници замењени новим, односно, измењени и допуњени, уз претходну констатацију да су законска решења у досадашњем периоду често мењана, указује на нестабилност српске легислативе у овој области. Такође, и поред интенције законодаваца да се новим Законом оствари већи степен хармонизације са европским прописима, овај циљ није остварен. Измене закона су обухватиле транспоновање Директива 78/660/ЕЕЗ и Директива 83/349/ЕЕЗ. Примена ових аката је укинута за извештајне периоде од 01.01.2016. године, па постоје значајна одступања између националног и европског оквира. У табели су наведени основни захтеви финансијског извештавања, ревизије и услова јавног објављивања за привредне субјекте на подручју наше земље:

Табела 50. Преглед захтева рачуноводствене регулативе Републике Србије по најзначајнијим питањима уређења финансијског извештавања

	Надзор	Рачуноводствени стандарди	Обавеза ревизије	Доступност јавности
Котирајући ентитети	Пореска управа	МСФИ/МРС	Да	Агенција за привредне регистре Републике Србије (АПР) - интернет страница Ентитет - интернет страница
Некотирајући ентитети	Пореска управа	МСФИ/МРС или МСФИ за МСП		АПР -интернет страница
Велики		МСФИ/МРС	Да	
Средњи		МСФИ за МСП	Да	
Мали		МСФИ за МСП	Не	
Микро		МСФИ за МСП	Не	
Банке	НБС	МСФИ/МРС	Да	АПР --интернет страница
Осигуравајуће и реосигуравајуће компаније	НБС	МСФИ/МРС	Да	АПР -интернет страница

Извор: Закон о рачуноводству (Сл. Гласник РС 62/2013)

Србија, као и остале земље које се налазе у процесу приступања Унији, прати тренд усвајања и непосредне примене глобално прихваћених стандарда. Према Закону, примена пуних МСФИ/МРС је прописана за састављање консолидованих финансијских извештаја којима се тргује на организованом тржишту капитала. Законодавац је предвидео ширу примену МСФИ/МРС у односу на Регулативу 1606/2002/ЕС, па се МСФИ примењују и за припрему консолидованих финансијских извештаја привредних субјеката који нису учесници тржишта капитала, за припрему појединачних финансијских извештаја ентитета чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту, као и за финансијско извештавање осталих великих правних лица. Микро, мали и средњи ентитети, као и друга правна лица примењују МСФИ за МСП, при чему је средњим ентитетима дозвољено да се одреде за примену пуних МСФИ/МРС, што морају чинити континуирано у складу са Законом. На овај начин Србија је сврстана у ред малобројних европских земаља које примењују МСФИ за МСП, попут БиХ (Република Српска и ФБиХ), Македоније и Швајцарске. Уврштавањем МСФИ за МСП као основе за припрему финансијских извештаја редуковано је оптерећење за сектор мале и средње привреде. Такође, ради праћења актуелних трендова у поједностављењу захтева финансијског извештавања, прописани су нови услови за класификацију привредних субјеката и дефинисана нове категорија ентитета:

Табела 51. Класификација привредних субјеката према критеријумима дефинисаним Законом о рачуноводству Републике Србије

	Микро предузећа (ако не прелази критеријуме)	Мала предузећа (ако не прелази два од три критеријума)	Средња предузећа (ако не прелази два од три критеријума)	Велика предузећа (ако прелази два од три критеријума)
Просечна вредност пословне имовине (еур)	350.000	4.400.000	17.500.000	17.500.000
Пословни приход (еур)	700.000	8.800.000	35.000.000	35.000.000
Просечан број радника	до 10	10-50	50-250	преко 250

Извор: Закон о рачуноводству (Службени Гласник Републике Србије 62/2013)

НБС, банке, осигуравајуће компаније, даваоци финансијског лизинга и друге финансијске институције прописане законом се сврставају у категорију великих. Класификација ентитета није усклађена са одредбама Директиве 2013/34/ЕУ у делу критеријума и њихових вредности. Класификацијом је детерминисана извештајна

основа за поједине категорије ентитета, па поједини привредни субјекти могу бити неоправдано оптерећени применом пуних МСФИ/МРС. Такође, треба напоменути да предузетници, сврстани у микро правна лица, могу водити пословне књига по систему простог књиговодства. У том случају, вођење пословних књига и утврђивање финансијског резултата је регулисано подзаконским актом тј. Правилником о пословним књигама и исказивању финансијског резултата по систему простог књиговодства (Сл. Гласник РС бр. 140/2004).

Повезана са применом извештајне основе је и чињеница да основи закон којим се уређује рачуноводство не детерминише појам субјекта од јавног интереса. Субјекат тј. друштво од јавног интереса је дефинисано Законом о ревизији (Сл. Гласник РС 62/2013), у коме се под овим појмом ,подразумевају сви велики ентитети разврстани у складу са Законом о рачуноводству, правна лица која се сматрају јавним друштвима у складу са законом којим се уређује тржиште капитала, као и сва правна лица које Влада на предлог надлежног министарства прогласи субјектима од јавног интереса за јурисдикцију, што није у потпуности усклађено са Директивом 2013/34/ЕУ.

Редован годишњи извештај правних лица чине Биланс стања, Биланс успеха⁴¹⁹, Извештај о осталом резултату, Извештај о променама на капиталу, Извештај о токовима готовине, Напомене уз финансијске извештаје. При том, друга правна лица, осим оних који припадају микро категорији, припремају Биланс стања, Биланс успеха и Напомене уз финансијске извештаје. Микро правна лица и предузетници су дужни да припремају Биланс стања и Биланс успеха. У наведеном прегледу представљени су захтеви у погледу обима и облика финансијског извештавања за поједине категорије ентитета према Закону о рачуноводству и актуелној међународној регулативи:

⁴¹⁹Назив Биланс успеха није у складу са међународном регулативом, јер се према МСФИ/МРС користи назив извештај о резултату или извештај о укупном резултату, односно, према Директиви 2013/34/ЕУ извештај о добитку и губитку

Табела 52. Преглед обима и облика финансијског извештавања према релевантним извештајним основама

Категорија ентитета/ Елементи финансијских извештај	Закон о рачуноводству (Сл. Гласник 62/2013)	Директива 2013/34/ЕУ и Директива 2014/95/ЕУ (минимални захтеви)	МСФИ	МСФИ за МСП
Велики ентитети	Редовни финансијски извештај (Биланс стања, Биланс успеха, Извештај о осталом резултату, Извештај о променама на капиталу, Напомене уз финансијски извештај) Годишњи извештај о пословању	Редовни финансијски извештаји (Биланс стања, Рачун добитка и губитка, Напомене уз финансијске извештаје), Извештај о пословању Извештај о плаћањима државним органима	Биланс стања Извештај о резултату (опционо и Извештај о укупном резултату), Извештај о променама на капиталу, Извештај о токовима готовине, Напомене уз финансијске извештаје	Не разматрају ову категорију ентитета
Субјекти од јавног интереса	Редовни финансијски извештаји, годишњи извештај о пословању	Редовни финансијски извештаји Извештај о пословању Извештај о корпоративном управљању Извештај о плаћањима државним органима Нефинансијски извештај	Не разматрају ову категорију ентитета	Не разматрају ову категорију ентитета
Средњи ентитети	Редовни финансијски извештаји	Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка Напомене уз финансијске извештаје Извештај о пословању	Исти захтеви за све категорије ентитета	Биланс стања Извештај о резултату (опционо и Извештај о укупном резултату) Извештај о променама на капиталу, Извештај о токовима готовине, Напомене уз финансијске извештаје ⁴²⁰

⁴²⁰У случају када су промене на капиталу проузроковане само резултатом, исплатом дивиденди и исправком грешака, онда ентитет може уместо припреме извештаја о променама на капиталу и извештаја о укупном резултату, припремити извештај о резултату и нераспоређеној добити

Мали ентитети	Редовни финансијски извештаји	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка Напомене уз финансијске извештаје	Исти захтеви за све категорије ентитета	Исти захтеви као и у случају средњих ентитета
Друга правна лица осим микро ентитета	Биланс стања Биланс успеха Напомене уз финансијске извештаје	Не разматрају ову категорију ентитета	Не разматрају ову категорију ентитета	Не разматрају ову категорију ентитета
Микро ентитети и предузетници	Биланс стања Биланс успеха	(Скраћени) Биланс стања, (Скраћени) Рачун добитка и губитка Напомене уз финансијске извештаје које могу бити изостављене	Исти захтеви за све категорије ентитета	Исти захтеви као и у случају малих ентитета

Извор: Прилагођено према Закону о рачуноводству (Службени Гласник Републике Србије 62/2013), Директиви 2013/34/ЕУ, оквиру МСФИ/МРС

Закон прописује шири обим финансијског извештавања кроз облике извештаја карактеристичне за МСФИ/МРС оквир, од чега су изузета друга правна лица и микро ентитети. Промене у савременим условима привређивања, условиле су потребу за екстензијом постојећег модела финансијског извештавања информацијама о плановима и предвиђањима менаџмента, ризицима пословања, нематеријалним факторима вредности и другим нефинансијским информацијама који могу бити од значаја за тржишну вредност привредног субјекта. Виши ниво транспарентности и потпуности у информисању ентитета, усмерен је на грађење поузданог односа између привредног субјекта и инвеститора, али и осталих стејкхолдера, што је од значаја за дугорочни развој и опстанак предузећа. Због тога је Законом о рачуноводству, предвиђено проширење обима финансијског извештавања у односу на обим који је дефинисан МСФИ/МРС, прописивањем припреме годишњег извештаја о пословању за велика предузећа и субјекте од јавног интереса. Међутим, ова обавеза не постоји за средње ентитете, како то налаже Директива 2013/34/ЕУ која за ову групу ентитета дозвољава само изузимање од објављивања нефинансијских информација. На овај начин, извештавање средњих ентитета о свеобухватним активностима и кључним индикаторима успеха, је сведено на презентовање информација о откупу сопствених

акција тј. удела у напоменама, како је предвиђено и за микро и мале ентитете. Осим тога, финансијско извештавање малих и средњих предузећа није поједностављено на начин како то учињено европским прописима.

Поред наведених извештаја, годишњи извештај о пословању јавних друштва, односно друштва која се припремају да постану јавна у складу са позитивним прописима, садржи и преглед правила корпоративног управљања. Приказ правила у предвиђеном обиму, не садржи информације о правној заштити акционара, конкурентском окружењу, структури власништва, корпоративним одредбама, саставу одбора, финансијској политици менаџмента, одлукама донесеним на скупштини акционара и другим питањима од значаја за транспарентност пословања јавних друштва, што је карактеристично и за друге земље у окружењу у којима не постоји развијено тржиште капитала, попут Републике Српске, ФБиХ, односно, Македоније. Отуда и потреба да се овај сегмент извештавања прошири према Директиви 2013/34/ЕУ и Директиви 2014/95/ЕУ.

Наведене директиве налажу и додатне облике извештавања чије је увођење у рачуноводствену праксу повезано са све већим интересовањем за социо одговорним аспектом пословања субјеката. Актуелни Закон не препознаје, Извештај о плаћањима државним органима којим се пред грађанима, правда одлука државе о уступању природног богатства на коришћење компанијама. Осим тога, савремено комуницирање између извештајних ентитета и стејкхолдера захтева интегрисани приступ који укључује и концепт корпоративне друштвене одговорности. Овим информацијама квалитативно се доприноси исказној моћи финансијских извештаја, јер информације о нефинансијским перформансама допуњују и чине разумљивијим информације о финансијском аспекту пословања. Према члану 29. Закона о рачуноводству Републике Србије, предвиђено је да се информације о нефинансијским перформансама предузећа презентују у оквиру годишњег извештаја о пословању. У даљем праћењу најновијих трендова у развоју рачуноводствене теорије и праксе, неопходно је показати респект за област рачуноводства одрживог развоја. Усклађивање захтева по питању презентације информација о нефинансијским индикаторима успеха, тражи припрему засебног нефинансијског извештаја, односно, консолидованог нефинансијског извештаја за одговарајуће категорије ентитета, а према Директиви 2014/95/ЕУ.

Све интензивније пословно повезивање и развој сложених пословних система, подржано је кроз уређење припреме **консолидованих финансијских извештаја**. Консолидовани годишњи финансијски извештај сачињавају: консолидовани биланс

стања, консолидовани биланс успеха, консолидовани извештај о осталом резултату, консолидовани извештај о променама на капиталу, консолидовани извештај о новчаним токовима, напомене уз консолидоване финансијске извештаје и консолидовани извештај о пословању. Признавање, вредновање, презентација и обелодањивање у консолидованим финансијским извештајима врши се у складу са МСФИ, односно, МСФИ за МСП, уз могућност изузећа од консолидације у законом прописаним условима.⁴²¹ Међутим, у овом сегменту закона постоје значајна одступања у односу на Директиву 2013/34/ЕУ, и то:

- закон не дефинише појам матичног, зависног и повезаног друштва,
- закон не предвиђа класификацију група ентитета,
- законом није детаљно прописана консолидација финансијских извештаја, а критеријуми за изузеће се разликују од оних које предвиђа Директива,
- законом није предвиђена обавеза припреме консолидованог нефинансијског извештаја,
- прописана примена МСФИ, односно, МСФИ за МСП проузрокује недоследности између рачуноводствене праксе матичних предузећа у припреми консолидованих финансијских извештаја и Нове рачуноводствене директиве у дозвољеним, а самим тим и примењеним рачуноводственим политикама за вредновање учешћа у зависним, придруженим и заједнички контролисаним правним лицима,
- не постоји могућност примене пропорцијалне консолидације у случају заједничких контролисаних правних лица, што је дозвољено Директивом;

Наведена разлике нарушавају квалитет, а пре свега релевантности и упоредивост консолидованих финансијских извештаја које припремају матична предузећа, обвезници Закона о рачуноводству Републике Србије у односу на субјекте који послују на подручју Уније, али и осталих земаља које су усвојиле европску регулативу.

Одговорност за припрему и презентацију финансијских извештаја позива законског заступника, орган управљања, надзорни орган и лице задужено за вођење пословних књига и састављање финансијских извештаја, односно, предузетника, за

⁴²¹Према члану 27. став 5. од припреме консолидованих финансијских извештаја се изузимају матична правна лица када укупна вредност имовине и пословног прихода матичног и зависних правних лица, не рачунајући међусобна учешћа, потраживања, обавезе, међусобне резултате, међусобне пословне приходе и расходе матичног и зависних правних лица у збиру, не прелазе половину критеријума за мало правно лице у смислу члана 6. став 3. Закона. Осим у случају када су матична правна лица учесници тржишта капитала или се припремају да то постану.

истинитост и поштење информација у финансијским извештајима. У Закону није прописано ко одговара за тачност и исправност финансијских извештаја, што не делује стимулативно на поступање извештајних ентитета у корист јавности. У европској регулативи овај проблем је решен прописивањем колективне одговорности. Колективна одговорност је један од механизма контроле квалитета финансијских извештаја, те Директива 2013/34/EУ захтева од држава чланица да кроз национална законодавства осигурају одговорност административних (рачуноводствених), управних и надзорних органа за припрему, презентацију и обелодањивање финансијских извештаја.

Институционалну одговорност за надзор над вођењем пословних књига и финансијско извештавање ентитета на подручју Републике Србије, имају Пореска Управа и Народна банка Србије. Према Закону, активности наведених институција заснивају се на прописима којима се уређује порески поступак и пореска администрација, те не постоји посебна институционална одговорност за проверу примене прописане регулативе у извештајне сврхе, у рачуноводственој пракси наших предузећа.

Извештајни ентитети достављају своје редовне годишње финансијске извештаје Агенцији за привредне регистре (АПР) до 30. јуна наредне године за претходну годину, односно, у случају припреме консолидованих финансијских извештаја до 31. јула наредне за претходну годину. Такође, ентитети су дужни да доставе одлуку о усвајању редовних, односно, консолидованих годишњих финансијских извештаја, одлуку о расподели добити, односно о покрићу губитка, годишњи извештај о пословању, док обвезници ревизије достављају и извештај независног ревизора. АПР има обавезу, да у року од 60 дана, објави на својој интернет страници достављене, потпуне и рачунски тачне финансијске извештаје, у пуном садржају за обвезнике ревизије. Финансијске извештаје ентитета који нису обвезници законске ревизије, АПР објављује у скраћеном облику, што умањује њихову исказну моћ. Осим тога, до 31. октобра АПР је дужна да као непотпуне и рачунски нетачне, објави финансијске извештаје субјеката који нису уклонили утврђене недостатке. Иако је наведени рок краћи у односу на допуштене рокове у европским прописима, рок од шест, односно, седам месеци, чини финансијске извештаје неажурним, јер су исти дотупни јавности у периоду од два месеца након достављања.

Поред достављања финансијских извештаја Агенцији, ентитети чијим се хартијама од вредности тргује на берзи су дужни да своје финансијске извештаје објаве

на својој интернет страници и доставе Комисији за хартије од вредности ревидиране финансијске извештаје са извештајем о пословању до краја априла. Учесници тржишта капитала чијим се хартијама од вредности тргује на посебном сегменту регулисаног тржишта који није листинг, дужни су да припремају полугодишње извештаје и исте доставе Комисији и организатору регулисаног тржишта, односно, објаве на интернет страници самог предузећа., док субјекти од јавног интереса чијим се хартијама од вредности тргује на листингу регулисаног тржишта, припремају и достављају кварталне финансијске извештаје, где финансијски извештаји за други квартал садрже и полугодишње информације.⁴²² Захтев за кварталним финансијским извештавањем није у складу са aquagis-ом, те представља непотребно оптерећење за ентитете. Издаваоци хартија од вредности дужни су да учине финансијске извештаје доступним јавности у периоду од пет година, па је овај рок краћи од предвиђеног Директивом 2013/50/ЕУ.⁴²³

Такође, извештајни ентитети за статистичке и друге потребе достављају АПР-у до краја фебруара наредне, за претходну годину Биланс стања, Биланс успеха и Статистички извештај. Систем достављања финансијских извештаја за статистичке и за потребе јавног објављивања не гарантује доследност у садржаним подацима. Према Правилнику о условима и начину јавног објављивања финансијских извештаја и вођењу Регистра финансијских извештаја (Сл. Гласник Републике Србије 127/2014 и 101/2016) извештајни ентитет може захтевати замену финансијских извештаја када утврди да финансијски положај и резултат пословања није исказан истинито и поштено. Овакав начин достављања и јавне објаве финансијских извештаја, може негативно утицати на њихову поузданост, јер за исти извештајни период могу бити достављени различити биланси стања и биланси успеха. Такође, обавеза припреме два сета финансијских извештаја за статистичке и извештајне сврхе повећава трошкове извештавања.

Ревизија финансијских извештаја привредних субјеката на подручју Републике Србије је обавезна за велика и средња правна лица, јавна друштва, као и за сва остала правна лица, односно, предузетнике чији пословни приход остварен у претходној години прелази износ од 4.400.000 еур.⁴²⁴ Осим тога, обавеза ревизије постоји и за матична правна лица која састављају консолидоване финансијске

⁴²² Правилник о садржини, форми и начину објављивања годишњих, полугодишњих и кварталних извештаја јавних друштава (Службени Гласник Републике Србије 14/2014, 5/2015, 24/2017)

⁴²³ Закон о тржишту капитала (Службени Гласник Републике Србије 31/2011, 112/2015, 108/2016)

⁴²⁴ Закон о ревизији (Службени Гласник Републике Србије 62/2013)

извештаје. Ревизијом се врши оцена финансијских извештаја, метода и поступака примењених у припреми истих, како би се дао суд о истинитости и поштењу приказаног финансијског стања и резултата пословања привредних субјеката, у односу на релевантну законску регулативу. Такође, ревизија обухвата оцену усклађености извештаја о пословању и финансијских извештаја за пословну годину.

Обзиром да су Законом прописани нижи прагови за разврставање ентитета у оквиру средње категорије, уз проширење обавезе ангажовања независног ревизора и за субјекте чији је пословни приход у претходног години премашио законом дефинисан лимит, може се закључити да је делокруг ревизије у нашим прописима шири у односу на европске.

Такође, за разлику од Директиве која предвиђа обавезну ревизију за консолидоване финансијске извештаје великих и средњих група предузећа, према нашем Закону сви консолидовани финансијски извештаји су предмет обавезне ревизије.

Садржина и структура финансијских извештаја, прописана је Правилником о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике (Сл. Гласник РС бр. 95/14, 114/14), односно, за друга правна лица Правилником о садржини и форми образаца финансијских извештаја за друга правна лица (Сл. Гласник РС бр. 137/14). Најзначајније одлике и проблеми у вези са садржином и формом финансијских извештаја огледају се у недоследној примени методе укупних трошкова, преоптерећености шема биланса и неадекватном обиму и садржају напомена уз финансијске извештаје.

Примена методе укупних трошкова за билансирање резултата подразумева сучељавање укупних расхода и укупне вредности произведених учинака у једном обрачунском периоду. Према овој методи, на страни расхода се приказују настали расходи разврстани по врстама, док се на страни прихода презентује укупна вредност учинака, без обзира да ли су они реализовани у потпуности или не. Према постојећој шеми биланса успеха, корекција вредности залиха учинака приказује се на страних расхода, уместо стране прихода, како то налаже рачуноводствена методологија. На овај начин, расходи укључују негативне токове рентабилитета учињене у обрачунском периоду за који се билансира резултат, али за друге обрачунске периоде, па овако

представљени расходи одговарају методи трошкова продатих учинака.⁴²⁵ Према постојећој шеми биланса успеха, страна расхода садржи и учинке тј. промену вредности залиха недовршених и готових производа и недовршених услуга, што нарушава транспарентност, разумљивост и упоредивост овог финансијског извештаја са извештајима припреманим у другим земљама.

Друга битна одлика наших билансних шема је неадекватан степен рашчлањивања позиција у финансијским извештајима. Наиме, поређењем са релевантним међународним прописима може се уочити да је знатно увећан број прописаних позиција у финансијским извештаја које примењују ентитети на подручју Републике Србије.

Табела 53. Компаративни приказ степена рашчлањена у билансу стања и билансу успеха према Директиви 2013/34/ЕУ, МСФИ и актуелног Закона о рачуноводству

Финансијски извештаји	Директива 2013/34/ЕУ (Прилог III и V)	Директива 2013/34/ЕУ (Прилог IV и VI)	МСФИ	Закон о рачуноводству
Биланс стања	67	79	32	137
Биланс успеха	20	15	35	99
Укупно	88	94	67	236

Извор: Прилагођено према Малинић Д. (2015), *Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја*, у *Зборнику радова, 46. симпозијум СРРС, Актуелни проблеми и перспективе рачуноводства и финансија, Златибор: 46-68 и Директиви 2013/34/ЕУ*

Број позиција у нашим финансијским извештајима је значајно већи у односу на број позиција дефинисаних регионалним и међународним оквирима. У том смислу, МРС 1 дозвољава детаљније расчлањивање у билансима у односу на прописани, што важи и за Директиву 2013/34/ЕУ која даје могућност за детаљнијом поделом ставки, уз поштовање прописаних образаца, при чему треба имати у виду принцип јасности, прегледности и упоредивости. Међутим, чини се да је оваквим приступом законодавац у тежњи да обезбеди виши ниво транспарентности сета финансијских извештаја, управо учинио супротно, јер оптерећењем основних финансијских извештаја не може надоместити оскудност информација у другим. Осим тога, овакав степен рашчлањивања неповољно утиче на њихову упоредивост са финансијским извештајима из земаља са развијеном рачуноводственом праксом. Са истим проблемом се суочава и већи број анализираних земаља из окружења. Међутим, треба имати у виду да непоштовање принципа јасности, прегледности и транспарентности приликом

⁴²⁵ Детаљније Правилник о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике (Сл. Гласник РС бр. 95/14, 114/14)

прописивања садржине и структуре финансијских извештаја нарушава ефекте хармонизације рачуноводствене регулативе, јер су управо извештаји носиоци финансијских информација које су крајњи производ вођења пословних књига. Током времена, промене у законским решењима су праћене променама у подзаконским актима, што се одражавало и на честе измене садржине и структуре финансијских извештаја, чиме је нарушена хронолошка упоредивост финансијских извештаја на подручју наше државе. Примера ради, „у директивама Европске Уније билансне шеме нису претрпеле значајне измене преко 35 година, што потенцира значај наведених принципа формалног континуитета и коегзистентности за квалитет финансијског извештавања.“⁴²⁶

Напомене уз финансијске извештаје, према подзаконском акту садрже: опште информације о правном лицу, информације о усаглашености са националним прописима и МРС, информације о корекцији почетног стања по основу грешке и промене у припреми финансијских извештаја, информације о примењеним основама и политикама за вредновање позиција, информације о примењеним рачуноводственим политикама, додатне информације и обелодањивања која захтевају МСФИ/МРС и друге информације које нису признате у извештајима, али су од значаја за оцену финансијског положаја и успешности пословања. Међутим, рачуноводствена пракса указује да део информација које требају да носе Напомене, преузимају основни финансијски извештаји, услед чињенице да се недовољна пажња поклања обелодањивању квалитативних информација о појединим билансним позицијама, као и недовољне примене напомена од стране корисника извештаја који су традиционално фокусирани на квантитативне податке из биланса. Директива 2013/34/ЕУ тежи стандардизацији садржаја напомена, наводећи које информације морају бити обелодањене. Примарна сврха Напомена је обелодањивање информација о примењеним рачуноводственим политикама, основама мерење и усклађености са начелом трајности пословања, као и ефектима услед промене рачуноводствених политикама. За субјекте од јавног интереса, велике и средње ентитете, Директива 2013/34/ЕУ проширује обим информисања, уз захтев да се одређене информације морају представити у табели.⁴²⁷ С друге стране, Директива предвиђа минимална обелодањивања за микро и мала предузећа (уз могућност изузећа микро ентитета од

⁴²⁶Малинић Д. (2015), Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја“, Београд: СРРС, Рачуноводство, Бр. 2, стр. 50-70

⁴²⁷ Опширније Директива 2013/34/ЕУ

објављивања напомена). Овакво решење у одређивању садржаја Напомена уз финансијске извештаје, могло би да концепцијски допринесе већој информативној користи годишњих финансијских извештаја, уз осигурање разумљивих, релевантних, транспарентних, потпуних и упоредивих финансијских информација и заштиту интереса ентитета у смислу избегавања сувишних трошкова.

Поред наведених кључних проблематичних одлика структуре и садржине финансијских извештаја могу се издвојити и друге нелогичности наших билансних шема као што су:

- билансирање губитка изнад капитала у пасиви Биланса стања,
- приказивање емисиона премије у оквиру основног капитала у Билансу стања,
- приказивање прихода од активирања учинака и робе међу расходима у Билансу успеха,
- прописана примена искључиво директне методе за припрему Извештаја о токовима готовине и итд.⁴²⁸

Наведеним законским и подзаконским актима, детерминише се рачуноводствени амбијент за вођење пословних књига и финансијско извештавање на подручју Републике Србије. Осим тога, нормативним актима уређује се примена професионалне регулативе и дефинише основа за доношење интерне регулативе у привредним субјектима.

5.1.2. Примена професионалне регулативе у Републици Србији

Професионалну рачуноводствену регулативу чине акти усвојени од стране професионалних рачуноводствених организација, а прописивањем непосредне примене МСФИ/МРС, почев од 2002. године, овај сет стандарда је постао део регулаторног оквира Републике Србије. Према актуелном Закону, МСФИ обухватају: Оквир за припремање финансијских извештаја, МРС, МСФИ, као и са њима повезана тумачења Комитета за тумачење рачуноводствених стандарда, измене стандарда и са њима повезаних тумачења, одобрених од ISAB-а. Такође, од 2013. године, прописана је непосредна примена МСФИ за МСП. Први превод МСФИ/МРС, објављен је 2003. године и односио се на оквир и стандарде, без тумачења. У досадашњем периоду, преводи стандарда су публиковани спорадично на сваких неколико година. Дисконтинуитет у превођењу је имао за последицу неусклађеност између актуелне

⁴²⁸ Опширније Малинић Д. (2015), Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја“, Београд: СРРС, Рачуноводство, Бр. 2: 50-70

ISAB-ове регулативе и регулативе која се у датом тренутку примењивала у Србији. Последња верзија стандарда, објављена је 2014. године на сајту Министарства финансија и од тада није ревидирана. Министарство има овлашћење да утврђује преводе основног текста стандарда, тумачења комитета, али не и примера, смерница, коментара, и других допунских материјала. Усвајање МСФИ и тумачења комитета подразумева да се њихов превод објављивање и у служеном гласилу, те неажурности у преводима доводе до кашњења у примени нових стандарда. Пример за то су МСФИ 9 и МСФИ 15, који су ступили на снагу 01.01.2018. године, а за које још увек није објављен званични превод. Наведени проблеми, прате и МСФИ за МСП, јер је прописана примена верзије из 2009. године, иако је IASB 2015. године објавио ревидирану верзију са изменама и допунама које су ступиле на снагу 01.01.2017. год.

Дакле, имплементирање релевантне међународне професионалне регулативе у национални регулаторни оквир карактерише неблаговременост и дисконтинуитет у преводу, усвајању и примени нових и измена постојећих стандарда. То доводи до одступања у основама финансијског извештавања које се примењују у нашој земљи у односу на оригиналне ISAB-ове МСФИ и МСФИ за МСП, али и у односу на Европску Унију, „где су IASB-ови документи ажурно уграђивани у регулаторни оквир“.⁴²⁹

Такође, проблем неупоредивости финансијских извештаја произилази из недоследне примене МСФИ, услед неадекватних подзаконских решења којима се дерогирају поједине одредбе стандарда. Тако, НБС захтева од банака, осигуравајућих друштава, пензионих фондова и други финансијских институција, примену рачуноводствених третмана који нису у складу са МСФИ. Примери разлика односе се на обрачун покрића губитака по основу кредита за банке, односно, за осигуравајућа друштва, признавање и обезвређивање потраживања по основу премија осигурања.⁴³⁰ Према истраживању Светске банке, а којим су обухваћени ревидирани финансијски извештаји из 2013. године, уочавају се следећа проблематична питања у примени стандарда:

⁴²⁹ Обрадовић В. Карапавловић Н. (2015), Стандарди финансијског извештавања у Европској Унији и Србији – компаративна анализа у Зборнику радова, Економско-социјални аспекти прикључивања Србије Европској Унији, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу: 415-425

⁴³⁰ <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/serbia/>

Табела 54. Недоследности и проблеми у примени МСФИ на подручју
Републике Србије

Подручје	Врста проблема	Стандард
Резервисања	Извештаји ентитети често не признају обавезе чији је настанак изван, а чији се износ може поуздано проценити. Не признавање резервисања доводи до потцењивања обавеза и прецењивања резултата.	МРС 37 резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијала имовина
Обрачун залиха	Правило мерења захтева да се залихе признају по нижој од следеће две вредности: набавној вредности/цени коштања или нето остваривој вредности. Неадекватно одмеравање вредности залиха, доводи до прецењивања имовине и резултата.	МРС 2 - Залихе
Прецењена потраживања	Рачуноводствене политике у вези са евидентирањем и отписом сумњивих и спорних потраживања су флексибилне и/или се не примењују у пракси. У неким ентитетима су као потраживања изражена и она старија од 180, па и од 360 дана.	МРС 8 Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке, МРС 9 Финансијски инструменти
Умањење вредности имовине	У ретким случајевима се врши идентификација имовине која може да буде умањена и врши обезвређивање. Оваква пракса резултира прецењеном имовином и прецењеним резултатом у билансима.	МРС 36 Умањење вредности имовине
Резервисања на име примања запослених	Обрачун и обелодањивање накнада запосленима по основу рада или у случају раскида уговора о раду, није у складу са наведеним стандардом, чиме се подцењују обавезе и прецењује резултат.	МРС 19 Примања запослених
Одложена пореска средства и обавезе	Проблеми са признавањем и мерењем одложених пореских средстава и обавеза	МРС 12 Порез на добитак

Извор: The World Bank Centre for Financial Reporting Reform (2015), Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Serbia, World bank: 38, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/557921479710152064/pdf/March-2016-Serbia-ROSC-Report-finalapprovedMoF.pdf>, приступљено: 16.11.2017

Такође, узроци проблема у практичној примени МСФИ/МРС су непосредно повезани постојећим кадровским капацитетима, успостављеним системом интерних контрола у привредним субјектима, као и екстерним надзором.

Осим тога, нормативни оквир из области рачуноводства, не намеће обавезу примене друге међународно признате професионалне регулативе, којом се регулише област етичког понашања и одговорности професионалних рачуновођа тј. ИФАС-овог Етичког кодекса професионалних рачуновођа, као ни међународних и националних стандарда којима се уређује област рачуноводственог образовања и континуираног усавршавања. Примена наведених докумената, заснива се на тржишним подстицајима и ауторитету националне професионалне организације.

5.1.3. Улога рачуноводствене професије у креирању и примени рачуноводствене регулативе на подручју Републике Србије

Професионалне рачуновође заштиту јавног интереса, остварују доношењем рачуноводствених политика и друге интерне рачуноводствене регулативе, успостављањем и организовањем рачуноводственог информационог система предузећа, признавањем пословних трансакција и одмеравањем њихових ефеката, те презентовањем рачуноводствених и финансијских извештаја. Осим тога, професионалне рачуновође обављају активности из домена финансијског консалтинга и управљања ризиком, пореског консалтинга, што подразумева како финансијско, тако и нефинансијско извештавање. Отуда се може констатовати, да су квалитетни финансијски извештаји, уз остале извештаје које укључује завршни рачун основни инструмент рачуноводствене професије за вршење функције деловања у интересу шире јавности, па су рачуновође „одговорне за квалитет финансијског извештавање, јер се налазе на првој линији интегритета финансијског извештавања и бране исти на самом извору“.⁴³¹

Професионалне асоцијације као вид организованог деловања струке, јесу битан елемент институционалног оквира у најразвијенијим земљама света. На нашим просторима, постојање професионалног удружења у предтранзиционом периоду је олакшало развој рачуноводствене професије у Републици Србији у почетним годинама транзиције. Као професионална организација, Савез рачуновођа и ревизора Србије (СРРС) је радио на конципирању и успостављању оквира за стицање професионалних квалификација из области рачуноводства, као и на промовисању обука и континуираног професионалног развоја. То је допринело јачању статуса професије, али не на нивоу који уживају припадници других струка који делују у јавном интересу.

Актуелни Закон предвиђа потпуну либерализацију тржишта рачуноводствених услуга, јер је правном лицу, односно, предузетнику омогућено да општим актом пропише школску спрему, радно искуство и остале услове које мора да испуни лице одговорно за вођење пословних књига и припремање финансијских извештаја.⁴³² Односно, не постоје никакви законски захтеви за стандардизацијом квалитета у пружању рачуноводствених услуга, већ рачуноводствени послови могу бити поверени било ком физичком лицу, независно од његовог образовања, радног искуства и додане

⁴³¹ Новићевић Б. (2016), *Професионални рачуновођа-квалитет финансијског извештавања на извору*, Београд: СРРС, Рачуноводство бр. 1: 39-54

⁴³² Закон о рачуноводству (Службени Гласник Републике Србије 62/2013)

едукације. Намера законодавца да омогући слободну конкуренцију на тржишту рачуноводствених услуга, има коначни исход у нарушавању кредибилитета рачуноводствене професије у Србији.

Постојећи Закон о рачуноводству, не препознаје IAESB-ове Међународне образовне стандарде за професионалне рачуновође и ревизоре и IFAC-ов Етички кодекс професионалних рачуновођа, као достигнућа међународне рачуноводствене професије у стандардизацији квалитета рачуноводствене праксе. IFAC-ов Меморандум о обавезама чланица у другом ставу који носи назив „Међународне образовни стандарди за професионалне рачуновође и ревизоре“ налаже континуирани рад професионалних организација на ажурирању и одржавању програма едукације за припаднике струке у циљу постизања усаглашености са међународним образовним стандардима. Поред одговарајућег образовања, поштовање етичких норми је основа модерне рачуноводствене професије. Зато горе поменути Меморандум, у ставу четири, тражи од професионалних организација - чланица, увођење и поштовање Етичког кодекса професионалних рачуновођа међу припадницима професије. IFAC-овим Етичким кодексом професионалних рачуновођа, поверење, поштење, одговорност, фер однос, правичност, приврженост послу и цивилизовано понашање, су детерминисане као кључне вредности рачуноводствене струке. Деловање у складу са захтевима јавног интереса, намеће потребу поштовања наведених професионалних принципа у раду рачуновођа и ревизора. Међутим, актуелна законска регулатива из области рачуноводства не дефинише едукацију професионалних рачуновођа, нити их позива на личну и професионалну одговорност у финансијском извештавању, што се неповољно одражава на квалитет финансијских извештаја.

Проблем квалитета рачуноводствене професије и развоја кадрова потенцира чињеница да Савез рачуновођа и ревизора Србије (у даљем тексту: СРРС), Законом о рачуноводству није институционализован као професионална организација, без обзира на чињеницу да је СРРС међународно признато професионално удружење, које је пуноправни члан IFAC од 1997., а од 2013. године и АЕ-а. Своје активности СРРС темељи на обавезама које прилазе из чланства у наведеним међународним професионалним организацијама, па су чланови СРРС дужни да поштују IFAC-ов Етички кодекс професионалних рачуновођа. У области едукације, професионално образовање и стицање професионалних звања, заснива се националном образовном стандарду РОС 31, при чему СРРС чини напоре да одржи усклађеност са IAESB-овим стандардима у реализацији образовних програма. Такође, СРРС је имплементирао

механизме истраживања и дисциплиновања својих чланова, у чему се ослања на државни правни систем.

У области хармонизације националне са међународном професионалном регулативом СРРС је имао јавна овлашћења за превод МСФИ, МСФИ за МСП, МСР, и МРСЈС до 2013. године када је ову улогу, на основу уговора са Фондацијом МСФИ, преузело Министарство финансија.

На овај начин, држава је у потпуности искључила професионалну организацију из уређења рачуноводствене регулативе, занемарујући чињеницу да у земљама са развијеном рачуноводственом праксом, попут САД-а и Велике Британије, професионалне организације, чине важну карику у изградњи рачуноводственог система, кроз унапређење квалитета рачуноводствене професије, развој националне професионалне регулативе и њене хармонизације са међународном.

Постојећи нормативни оквир препознаје само ревизију као професију, те су у Закону о ревизији дефинисани захтеви у вези са лиценирањем, стицањем звања овлашћени ревизор и континуираном едукацијом у ревизији.⁴³³ Законом је предвиђено обављање послова ревизије у складу са позитивним прописима, МСР и Кодексом професионалне етике ревизора, односно, у складу са IFAC-овим Етичким кодексом професионалних рачуновођа. Такође, као професионална организација установљена је Комора овлашћених ревизора. Комора је од 2014. године, члан IFAC-а, а регулаторна овлашћења ове институције, односе се на: осигурање квалитета ревизије, конципирање и реализацију програма испита за стицање стручних звања, организовање испита и сертификацију овлашћених ревизора, спровођење програма континуиране едукације. Комора прати примену МСР и обавља друге послове поверене Законом, али нема независност у раду, јер је под јаким утицајем ресорног Министарства.

Интересовање законодавца тј. државе за ревизијску професију, иницирано је привлачењем страних извора финансирања, у чему велику улогу има и истинито и поштено финансијско извештавање. Међутим, рад ревизора је немогуће изоловати од рада професионалних рачуновођа. Ревизија следи након припреме и презентације финансијског извештавања, те квалитет у раду ревизора не гарантује квалитет финансијских извештаја. Ревизори независном оценом истинитости и поштења приказа финансијског стања и успеха пословања, по свим материјално значајним ставкама,

⁴³³ Закон о ревизији (Службени Гласник Републике Србије бр. 62/2013)

верификују финансијске извештаје и доприносе релевантности, веродостојности и фер презентацији њиховог садржаја, за шта су примарно одговорне рачуновође.

5.2. ПРОБЛЕМИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Финансијско извештавање на подручју Републике Србије карактерише неповерење корисника у финансијске извештаје с једне, као и недостатак капацитета за разумевање и примену истих у пословању, с друге стране.⁴³⁴ Проблем недовољног квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Србије, непосредно је условљен ограниченом применом информација садржаних у финансијским извештајима привредних субјеката. На подручју наше земље, доносиоци пословних одлука не разумеју сврху и употребну вредност финансијских информација за пословање предузећа. Власници капитала, кредитори и остали екстерни корисници, не користе у потпуности информациони потенцијал финансијског извештавања за процену пословних перформанси. Српско тржиште капитала је неразвијено и обим трговања је мали, па не постоји значајна потражња за поузданим финансијским информацијама. Изузетак су инострани инвеститори који при доношењу одлука о пласирању капитала у српска предузећа, користе информације из објављених финансијских извештаја, али су резервисани по питању поверења у квалитет истих. Већа заступљеност финансијских извештаја у пословном одлучивању, подстакла би извештајне ентитете и ревизоре да унапреде културу извештавања. Зато јавност у Србији, а пре свега инвеститори и кредитори, требају показати разумевање за сврсисходност и примену финансијских извештаја, што је уједно и најважнији фактор дугорочне одрживости квалитета у овој области. Потражња за квалитетним финансијским информацијама је најбоља мотивација извештајним ентитетима, држави, професионалним организацијама и представницима рачуноводствене и ревизорске струке за унапређење квалитета система финансијског извештавања. Поред недовољне потражње, сами извештајни ентитети немају довољно развијену свест о користима које могу остварити од поузданог система финансијског извештавања, услед боље преговарачке позиције на тржишту. Поимање припреме и достављања финансијских

⁴³⁴ The World Bank Centre for Financial Reporting Reform (2015), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Serbia*, World bank: 12, доступно на <http://documents.worldbank.org/curated/en/557921479710152064/pdf/March-2016-Serbia-ROSC-Report-finalapprovedMoF.pdf>, приступљено: 16.11.2017

извештаја везује се за испуњење законских прописа, а не за пословно комуницирање, што је њихова примарна сврха у развијеним тржишним економијама. У табели бр. 55 је дат приказ достављених финансијских извештаја АПР-у

Табела 55. Преглед броја достављених финансијски извештаја АПР-у

	2016.			2015.			2014.		
	Број ентитета	Број достављених	Број обрађених	Број ентитета	Број достављених	Број обрађених	Број ентитета	Број достављених	Број обрађених
Привредно друштво	131.058	98.991	97.543	126.626	95.378	92.842	120.852	96.352	93.759
Економске целине	643	643	631	659	642	642	685	685	662

Извор: доступно на <http://www.apr.gov.rs>

Према подацима, преко 30% правних лица није доставило своје финансијске извештаје АПР-у, а разлика је највећа за последњу посматрану годину, што потврђује чињеницу да припрема финансијских извештаја представља формалну обавезу за привредне субјекте, док се финансијске информације садржане у њима, неретко сматрају пословном тајном.

Компетенције професионалних рачуновођа и капацитет рачуноводствене професије, квалитет националне регулативе и усклађеност са међународном, институционални оквир, квалитет независне ревизије, спадају у најзначајније факторе који детерминишу квалитет финансијског извештавања.

Слика 10. Чиниоци квалитета финансијског извештавања

Између ових фактора постоји узрочно последична повезаност, а њихово деловање одређује рачуноводствено окружење у коме се одвија финансијско извештавање. Постојећа регулатива не може бити адекватна подршка процесу финансијског извештавања у Републици Србији. Актуелне прописе карактеришу одређене слабости услед:

- високог нивоа диверсификације,
- неусклађености са актуелним оквиром Европске уније,
- повезаности са пореским прописима,
- неадекватног екстерног надзора,
- проблема у примени МСФИ/МРС и МСФИ за МСП,
- искључивања рачуноводствене професије и професионалних организација из регулаторног оквира и либерализације тржишта рачуноводствених услуга,
- преношења јавне одговорности за квалитет финансијски извештаја на ревизоре.

Диверсификација нормативног оквира финансијског извештавања, отежава припрему и презентацију финансијских извештаја. На подручју наше земље, област финансијског извештавања је уређена кроз велики број аката, што се огледа у следећем:

- рачуноводство и ревизију регулишу два законска прописа,
- постоји велики број подзаконских аката којим се детаљније уређује финансијско извештавање привредних друштва, предузетника, других правних лица, односно за финансијског и јавног сектора, што упућује на фрагментираност прописа. Примера ради, на подручју Републике Србије се примењује тринаест контних оквира,
- финансијско извештавање буџетских институција се не помиње у основном Закону о рачуноводству, већ се засебно регулише Законом о буџетском систему (Сл. Гласник Републике Србије 59/09 ...103/15), као и подзаконским актима тј. Уредбом о буџетском рачуноводству (Службени гласник Републике Србије 125/03, 12/06) и Уредбом о примени међународних рачуноводствених стандарда за јавни сектор (49/2010 и 63/2016).

Закон о рачуноводству није усклађен са важећим европским прописима, а пре свега са Директивом 2013/34/ЕУ и Директивом 2014/95/ЕУ. На основу анализе регулаторног оквира финансијског извештавања земаља у окружењу, као и појединих држава са подручја Источне и Централне Европе, може се закључити да Република Србија значајно касни са усвајањем европске легислативе у овој области.

Поред тога, подзаконски акти којима се прописује форма и садржина финансијских извештаја садрже бројне неусклађености са релевантном међународном регулативом, што резултира недоследним и неупоредивим финансијским извештајима.

Порески прописи имају јак утицај на финансијско извештавање. За разлику од пословног, извештавање за пореске сврхе је засновано на Закону о порезу на добит правних лица (Службени Гласник Републике Србије 25/2001...113/2017). Основицу пореза на добит, чини добит исказана у складу са МСФИ/МРС и МСФИ за МСП и осталим релевантним прописима. Међутим, између националних прописа и МСФИ/МРС постоје извесне разлике у признавању расхода и прихода за пореске сврхе. Ове разлике се могу идентификовати и презентовати кроз напомене у финансијске извештаје, па „не морају нужно нарушити квалитет финансијских извештаја.“⁴³⁵ Негативне последице разлика у извештавању за пословне и пореске сврхе, огледају се у повећаном административном оптерећењу, јер привредни субјекти припремају посебне финансијске извештаје за потребе опорезивања. Дакле, одређени субјекти који имају обавезу достављања извештаја за статистичке потребе, припремају три сета финансијских извештаја, што значајно увећава трошкове извештавања.

Институционална одговорност и надзор над финансијским извештавањем је поверен Пореској управи, односно, за финансијски сектор, Народној банци Србије. У обављању надзорне функције, наведене институције су заинтересоване за вођење књиговодствене евиденције о пословним догађајима, при чему је Пореска управа усмерена на пореско рачуноводство. Због тога, изостаје надзор над применом референтних стандарда у циљу презентације економске суштине пословних трансакција у финансијском извештавању на подручју наше земље. Законским решењем из 2006. године, као подршка *de facto* хармонизацији, успостављена је Национална комисија за рачуноводство. Комисија је и према актуелном законском решењу, задржала наведену функцију и има следеће задатке:

- прати процес усвајања МСФИ/МРС и МСФИ за МСП,
- доставља мишљење ресорном Министарству о преводу стандарда,
- прати примену стандарда и проналази решења за потенцијалне проблеме у практичној имплементацији,
- прати процес примене директива Европске уније и даје предлоге за њихово транспоновање у национално законодавство.

⁴³⁵Прокоповић, Б., Арсић-Трајковић, М., Павлова, М. (2014), *Међународни стандарди финансијског извештавања корпорација у Србији*, Економика, 60, 1: 21-27

Обзиром на сагледана одступања важећег закона у односу на прописе Европске уније, као и на доступне верзије превода МСФИ/МРС и МСФИ за МСП, може се закључити да Национална комисија за рачуноводство није пружила адекватан допринос у унапређењу рачуноводствене регулативе и практичној примени исте.

Поред Комисије, Законом о ревизији (Службени Гласник Републике Србије 62/2013), као друго самостално и независно тело у области надзора над квалитетом финансијског извештавања, установљен је Одбор за јавни надзор, са следећим задацима:

- надзор над спровођењем контроле квалитета рада друштва за ревизију, самосталних ревизора и лиценцираних овлашћених ревизора,
- надзор над спровођењем испита за стицање звања овлашћени ревизор, континуираним професионалним усавршавањем и лиценцирањем ревизора, издавањем и одузимањем дозвола за обављање ревизије, применом МСР, применом Кодекса професионалне етике ревизора, спровођењем дисциплинских мера ради отклањања и санкционисања неправилности,
- достављање мишљења на превод МСР,
- сарадња са Комором овлашћених ревизора и другим надзорним органима држава чланица ЕУ и трећих земаља.

На основу поверених задатака, може се закључити да ова тела не могу обављати контролу и координацију финансијског извештавања, јер немају овлашћења за вршење инспекцијских послова, покретање дисциплинских поступака и изрицање санкција у случају поступања извештајних ентитета које је супротно у односу на позитивне прописе. Наиме, у националној легислативи постоје извесне неусклађености са Директивом 2014/56/ЕУ у области успостављања надзорног тела. Одбору за јавни надзор, законом морају бити делегиране више надлежности у вези са спровођењем истражних радњи и изрицањем санкција за откривање, уклањање и спречавање неадекватног вршења законске ревизије, а према поглављу седам горе поменуте Директиве. Независност у раду Одбора, потребно је осигурати одговарајућим начином финансирања, односно, потребним ресурсима за покретање и спровођење истражних радњи. Према актуелном закону, непрактичари морају чинити већину чланова Одбора, док Директива 2006/43/ЕУ налаже да чланови јавног надзора морају бити особе које нису професионално ангазоване на пословима ревизије.

Осим тога, независност у раду Националне комисије за рачуноводство и Одбора за јавни надзор, угрожава начин именовања и разрешења чланова, што је у надлежности Владе Републике Србије, па држава има непосредни надзор и одговорност за финансијско извештавање извештајних ентитета на подручју Републике Србије.

Осим тога, Закон не препознаје професионалне организације као део институционалног оквира, чиме се „ угрожава развој кадрова у области рачуноводства и нарушава поверење у рад професионалних рачуновођа, што имплицира неквалитетни систем финансијског извештавања са свим негативним последицама по једну економију.“⁴³⁶

Директна примена МСФИ/МРС, односно, МСФИ за МСП може увећати вредност финансијских извештаја, али је искоришћеност потенцијала глобалних рачуноводствених стандарда дискутабилна. Законом је проширен делокруг примене МСФИ/МРС у односу на Регулативу 1606/2002/ЕС. Међутим, непосредна примена међународних стандарда је пропраћена бројним проблемима:

- Није успостављен перманентни систем праћења, иницирања, превођења и имплементирања нових и измена постојећих стандарда, тумачења и других прописа из МСФИ/МРС оквира;
- Подзаконским актима у области финансијског извештавања банака, осигуравајућих компанија, пензионих фондова и других финансијских институција, дерогирана је примена МСФИ/МРС. На званичној презентацији IFRS фондације, Република Србија је означена као земља у којој постоје измене у примени међународних стандарда;
- Недоследна примена МСФИ/МРС у рачуноводственој пракси извештајних ентитета, услед недостатка кадровских капацитета и ресурса. Проблем кадровског потенцијала за примену међународних стандарда је посебно изражен код „државних предузећа и малих и средњих ентитета које не ретко карактерише пристрасно финансијско извештавање, подложно манипулацијама, а ради остварења одређених интереса у виду умањења пореских обавеза, остварења права на кредит и сл.“⁴³⁷

⁴³⁶ Новићевећ Б. (2015), *Узроци и последице неквалитетног финансијског извештавања у Републици Србији*, Београд: СРРС: Рачуноводство бр. 2: 34-48

⁴³⁷ The World Bank CRRF (2015), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Serbia*, World bank CRRF: доступно на <http://documents.worldbank.org/curated/en/557921479710152064/pdf/March-2016-Serbia-ROSC-Report-finalapprovedMoF.pdf>, приступљено: 16.11.2017.

Маргинализовање рачуноводствене професије, нарушава интегритет професионалних рачуновођа и подстиче урушавање кредибилитета струке. Законодавац не предвиђа никакве захтеве у погледу образовања, провере компетенција, нити налаже сертификацију за обављање одређених послова из области рачуноводства. Такође, законом није предвиђено лицензирања и обнављање лиценци, ради одржања стечених компетенција и њихове даље изградње током радног века професионалних рачуновођа. С друге стране, СРРС као професионално удружење рачуновођа и ревизора има изграђен систем стицања професионалних звања који је усклађен са IAESB-овим Међународним образовним стандардима за професионалне рачуновође и ревизоре. Чланство у СРРС је добровољно, што је недовољно за обезбеђивање критичне масе квалификованих рачуновођа.

Друга професионална организација, Комора овлашћених ревизора представља струковно удружење пружалаца услуге ревизије. Нормативни оквир Републике Србије налаже стицање звања овлашћени ревизор, као и лицензирање за вршење услуге ревизије финансијских извештаја. У наредној табели дат је приказ припадника струке по професионалним звањима:

Табела 56. Рачуновође по професионалним звањима

Извештајни ентитети	Број
Број пословних субјеката	86.138
Број предузетника	228.476
Професионална звања (СРРС)	
Број овлашћених јавних рачуновођа	70
Овлашћени рачуновођа	1255
Самостални рачуновођа	293
Рачуновођа	729
Професионална звања (КОР)	
Овлашћени ревизор	249
Овлашћени лиценцирани ревизор	279

Извор: прилагођено према подацима преузетим са интернет презентација СРРС и КОР

Може се уочити да је у односу на број извештајних ентитета, број овлашћених јавних рачуновођа и овлашћених ревизора неадекватан. Примера ради, на подручју Словеније је у 2014. години деловало између 12.000-18.000 рачуновођа на 59.749 привредних субјеката.⁴³⁸ Овакви подаци, упућују на велику потражњу за високостручним и специјализованим кадровима у овој области, на подручју наше земље. С друге стране, велики број пружалаца рачуноводствених услуга без

⁴³⁸ The World Bank CRRF, (2014), *Report on the Observance o Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CRRF: 8

одговарајућих компетенција, као и сертификата, доводи до појаве нелојалне конкуренције међу професионалним рачуновођама која негативно утиче на обавезу поступања са дужном професионалном пажњом у интересу шире друштвене заједнице.

Држава је деловање у јавном интересу у потпуности пренела на ревизоре, што је неоправдано из најмање два разлога. Ревизори не могу бити одговорни за квалитет финансијског извештавања, јер они кроз независну верификацију додају вредност финансијским информацијама. Осим тога, новом класификацијом предузећа сужен је круг обвезника ревизије. Преко 97 % привредних субјеката припада групи малих и микро ентитета, те се њихови финансијски извештаји не ревидирају, што значи да не постоји никаква професионална одговорност за њихову припрему и презентацију. Овакав неповољан утицај регулативе на рачуноводствену професију има и имаће далекосежне негативне последице на финансијско извештавање, јер је квалитет финансијских извештаја у крајњој инстанци одређен применом рачуноводствене регулативе, те се професионални рачуновођа може сматрати покретачем и носиоцем квалитета финансијских информација које морају имати јавну вредност.

Постојећи регулаторни оквир финансијског извештавања на подручју Републике Србије, због свега изложеног, не може бити поуздана основа за идентификовање потенцијалних могућности и ризика за потребе спровођења структурних реформи, јачања конкурентности, смањења незапослености и даљих интеграционих процеса. Рачуноводствена регулатива којом се уређује финансијско извештавање непосредно утиче на квалитет финансијских информација презентованих у финансијским извештајима, што има далекосежне последице на микро економском и макро економском нивоу.

5.3. МОГУЋИ ПРАВЦИ УНАПРЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Рачуноводствена регулатива вишеструко условљава квалитет финансијских извештаја, а самим тим и релевантност, веродостојност и фер презентацију финансијских информација о резултату пословања предузећа са становишта одрживости његових пословних перформанси, зарађивачке способности и усклађености готовинских токова. Због ефеката корпоративне социјалне одговорности на пословни резултат, цену капитала и тржишну вредност предузећа, предмет интересовања рачуноводствене регулативе постаје и извештавање о одрживости.

Традиционални приступ заснован на финансијским информацијама и показатељима, бива проширен, информацијама о нефинансијским индикаторима пословања, што додаје вредност финансијском извештавању у савременим уловима пословања.

На основу извршене анализе рачуноводствене регулативе наше земље идентификоване су одређене слабости постојећег система финансијског извештавања. Чланство у Европску унију, привођење крају процеса транзиције, јачање конкурентности српске привреде на глобалном нивоу, тражи активно праћење и усвајање достигнућа савремене општеприхваћене рачуноводствене теорије и праксе. Остварење наведених циљева подразумева унапређење процеса финансијског извештавања, у чему је први корак даљи развој регулативе у овој области.

Република Србија је једна од ретких земаља са европским опредељењем која није транспоновала одредбе Директиве 2013/34/ЕУ и Директиве 2014/95/ЕУ у свој законски оквир. Од земаља у окружењу то нису учиниле само Албанија и Македонија. Превазилажењем анализираних разлика између националне легислативе и Директиве 2013/34/ЕУ, створили би се предуслови за ефикасније финансијско извештавање у контексту циљева Европске уније, предвиђених повељом „Прво мисли на мало – прописи за мало предузетништво Европе“. Такође, постигао би се виши ниво упоредивости у регионалним оквирима, у подручју финансијског извештавања малих и средњих предузећа, што би допринело вишој релевантности садржаних финансијских информација за европске кориснике.

Данас, европско правно наслеђе потенцира значај нефинансијског извештавања, ради бољег разумевања резултата пословања и развојних потенцијала ентитета. Конвенционално финансијско извештавање наведене информације обухвата кроз извештај о пословању, што је Република Србија имплементирала у свој нормативни оквир актуелним законом. Међутим, даља унапређења рачуноводствене регулативе подразумевају подизање свести о значају квалитативног и нефинансијског извештавања, које се данас своди на испуњење формалних захтева. Зато је потребно ускладити националне захтеве у складу са Директивом 2014/95/ЕУ, чиме би се постигао виши ниво коегзистентности и упоредивости информација о социјалним, еколошким и етичким аспектима пословања српских са европским предузећима, у границама у којима то директива омогућава. Иако је концепт корпоративне социјалне

одговорности „универзална пословна пракса“,⁴³⁹ проблематика процењивања и стандардизације квалитативних информација је изазов како за међународне и националне регулаторе, тако и за саме извештајне ентитете и рачуноводствену професију. На националном нивоу, то значи развијање и имплементирање система за прикупљање, евидентирање, одмеравање и презентовање материјално значајних нефинансијских информација, што подразумева одговарајуће кадровске капацитете и додатне трошкове.⁴⁴⁰ У будућем периоду, законодавац мора предвидети обавезу нефинансијског извештавања за одређене категорије ентитета, уз промовисање добровољног извештавања о одрживости, као што је то случај у државама са развијеном рачуноводственом културом.

У области ревизије финансијских извештаја, потребно је извршити усклађивање нормативног оквира са одредбама Директиве 2013/34/EУ и Директиве 2014/95/EУ. Такође, неопходно је у потпуности транспоновати захтеве Директиве 2014/56/EУ и Регулative о посебним условима у вези са законском ревизијом субјекта од јавног интереса 537/2014/ЕС, а ради обезбеђивања независног система контроле квалитета рачуноводствене професије. Одбор за јавни надзор представља један од елемената у осигурању заштите јавног интереса приликом обављања послова ревизије. Како би се постигла одговарајућа ефикасност у раду Одбора, неопходно је развити систем провере квалитета у раду професионалних ревизора који ће укључити и позивање на дисциплинску одговорност припадника професије за свој рад. Осим тога, ради осигурања интегритета и објективности у раду Одбора за јавни надзор, чланови морају бити независни од струке. Наведена побољшања у регулаторном оквиру ревизије, позитивно би утицала на подизање свести учесника у процесу финансијског извештавања о значају независне ревизије, а самим тим и на квалитет ревизорских услуга, што би водило ка веродостојним и фер презентованим информацијама о пословању предузећа.

Постојећа подзаконска регулатива којом се прописује форма и садржина финансијских извештаја је диверсификована. Већи број аката са сличном садржином и формом треба објединити, како би се постигла већа целисходност у примени исте. Попут основног акта и унапређење подзаконских аката, треба бити усмерено ка превазилажењу разлика између постојећих образаца финансијских извештаја и

⁴³⁹ Lament M. (2015), Trends in Corporate Social Responsibility (CSR) Reporting, *International Journal of Economic Practices and Theories*, Vol.5, No 5: 503-509

⁴⁴⁰ Кнежевић, Г., Павловић, В., Стевановић, С. (2017), Извештавање о одрживом развоју – карактеристике, ограничења, перспектива у Републици Србији, *Пословна економија*, 11(1): 83-102

захтеваних МСФИ/МРС, Директивом 2013/34/ЕУ и другим међународним прописима, што би резултирало побољшањима у материјалности, упоредивости, проверљивости и транспарентности финансијских извештаја. Преношење професионалној организацији дела овлашћења за креирање подзаконске регулативе, намеће се као могуће решење, по угледу на најбољу рачуноводствену праксу и како то чине земље са развијеном рачуноводственом културом, а што је својствено и за Републику Словенију и Републику Црну Гору.

Поред тога, виши ниво транспарентности пословања извештајних ентитета, а сами тим финансијског система земље, подразумева и унапређења објављивања финансијских извештаја, а која би требало да обухвате: усклађивање националне регулативе са одредбама Директиве 2013/50/ЕУ; скраћивање рокова за доставу појединачних и консолидованих финансијских извештаја на 01. март, односно, 01. април; искључивање обавезе достављања извештаја за статистичке потребе, што је и случај са свим анализираним земљама које су своје оквире ускладили са aquagis-ом, где је прописано јединствено достављање финансијских извештаја за све потребе; успостављање ефикасног система праћења извршења обавезе достављања финансијских извештаја, годишњег извештаја о пословању и ревизорског извештаја, уз покретање дисциплинских поступака и изрицање казних мера за оне ентитете који то не чине. Наведене измене би поред транспарентности, омогућиле и благовремени приступ поузданијим и релевантним финансијским информацијама.

Даља унапређења ишла би ка ревидирању одредби Закона у делу прописивања примене МСФИ за МСП, обзиром да се у извештају „Светске банке о поштовању стандарда и кодекса рачуноводства и ревизије за Републику Србију наводи да је примена овог сета за мале ентитете нереална и оптерећујућа, и да је потребно преиспитати захтев за директну примену МСФИ/МРС за све велике ентитете.“⁴⁴¹ Република Србија може следити праксу Републике Хрватске и Републике Словеније које су попут других чланица, развиле националне рачуноводствене стандарде утемељене на европској регулативи. Међутим, узевши у обзир стање у рачуноводственој професији, респектовање професионалних организација и трошкове, односно, тренд конвергенције рачуноводствене регулативе на глобалном нивоу са свим

⁴⁴¹ Неговановић М., (2016), *Контраверзе у вези са применом МСФИ за мала и средња правна лица у Србији*, Финиз Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум „Ризици у савременим условима постовања“ Београд, Београд: Универзитет Сингидунум: 33-41

бенефитима хармонизације финансијског извештавања, као ефикасније решење, намеће се подршка јачању капацитета за примену међународних стандарда, чиме би се избегле постојеће недоследности у њиховој практичној примени. Полазећи од заступљености у свету, МСФИ за МСП се могу сматрати квалитетном системом стандарда за извештавање, али узимајући у обзир евроинтеграциона настојања Србије, потребно је пратити однос Европске уније према наведеном сету, а ради процене сврсисходности истог и у будућем периоду. Превазилажење проблема у примени МСФИ/МРС захтева и искључивање модификација које су својствене подзаконском актима у области финансијског извештавања банака, осигуравајућих компанија и осталих финансијских институција. Треба имати у виду, да прописивање примене МСФИ/МРС неће резултирати очекиваним ефектима на квалитет и поверење корисника финансијских извештаја, уколико су доступне верзије стандарда нерелевантне. Зато је неопходно развити и успоставити одговарајући систем праћења, превођења и усвајања међународне регулативе, као и механизме одрживости у усклађивању националних и међународних прописа. Решавање овог проблема захтева адекватну сарадњу између законодаваца и професионалних организација. Проблем квалитета доступне међународне регулативе, би могао бити превазиђен операционализацијом активности Националне комисије за рачуноводство или враћањем јавних овлашћења за праћење, превод и имплементацију међународне регулативе СРРС-у, што и посредно произилази из његових обавеза преузетих чланством у IFAC-у и АЕ-у. На овај начин, створили би се услови за благовремену доступност квалитетних превода стандарда, тумачења и осталих релевантних прописа. Међутим, досадашња искуства и Републике Србије и земаља из окружења, показују да преношење јавних овлашћења, неће осигурати ажурност у праћењу развоја међународне регулативе. Успостављање сталног тела, у оквиру професионалне организације са надлежностима и одговорностима за унапређење националне регулативе у складу са достигнућима међународне рачуноводствене теорије и праксе, развој процедура за операционализацију конкретних активности, уз одговарајућу подршку државе у усвајању новина и измена и позивање на одговорност у случају не извршења обавеза на основу јавних овлашћења, би било потенцијално решење.

У области надзора и координације над процесом финансијског извештавања потребно је успоставити виши ниво сарадње између државе, односно, Министарства финансија, НБС, Комисије за хартије од вредности и СРРС као професионалне организације. Према постојећим прописима, Национална комисија за рачуноводство и

Одбор за јавни надзор имају обавезу да координирају активностима учесника у финансијском извештавању, али то изостаје у пракси. Зато ингеренције ових тела, а посебно Националне комисије за рачуноводство, треба проширити на праћење, координацију и усклађивање активности других институција учесника у процесу финансијског извештавања, али и на покретање дисциплинске одговорности и изрицање санкција за не поштовање позитивних прописа у раду. Такође, преношење дела овлашћења за контролу рада припадника професије на професионалну организацију, како то чине Република Српска и Република Македонија, потенцијално би могло да допринесе већем квалитету финансијског извештавања. У овом случају, потребно је имати у виду надлежности одговорних тела, како не би дошло до мешања ингеренција које би довеле у питање одговорност за обављање надзора. Уз све наведено, неопходно је обезбедити и континуирану едукацију у области примене релевантних националних и међународних рачуноводствених прописа за припаднике одговорних институција за надзор, што је у постојећем оквиру најзначајнија слабост у вршењу контролних активности.

Рачуноводствена регулатива, ради осигурања деловања рачуноводствене професије у јавном интересу, мора прописати поступање припадника струке у складу са IFAC-овим Етичким кодексом професионалних рачуновођа. Прописивање личне и професионалне одговорности за садржај финансијских извештаја, имао би одраз у непристрасним, потпуним и тачним финансијским информацијама.

Најзначајнији фактор квалитета финансијског извештавања је рачуноводствена професија. Рачуноводственом регулативом треба створити стимулативно окружење за развој високостручних кадрова из области рачуноводства и ревизије. Зато је потребно детерминисати минималне захтеве у погледу образовања, стручних компетенција и професионалних звања за обављање одређених активности из делокруга послова рачуноводства и ревизије. Такође, потребно је успоставити одговарајуће програме обука, провере знања, сертификације, континуиране едукације и лиценцирања за припаднике струке. Законодавац треба бити системска подршка у успостављању општег оквира за развој високостручних рачуноводствених кадрова, уз веће ангажовање професионалних организација и високошколских институција. У већини анализираних земаља из окружења, законом су прописани услови за приступање и напредовање у рачуноводственој професији, док су професионалне организације носиоци развоја кадровског потенцијала. Изузетак су Република Словенија и Република Хрватска за које је карактеристична потпуна либерализација тржишта

рачуноводствених услуга. Неразвијена свест о значају финансијског извештавања за пословање предузећа и привреду у опште, недовољно развијена рачуноводствена култура, бројни недостаци постојећег регулаторног оквира су само неки од фактора који потенцирају негативне ефекте слободног тржишта рачуноводствених услуга у Републици Србији. Тренутно законодавац препознаје улогу Коморе овлашћених ревизора у јачању кадровског потенцијала у области ревизије. Међутим, Комора није ускладила своје активности са Међународним образовним стандардима за професионалне рачуновође и ревизоре које је установио IAESB-еи и нема независност у раду, што доводи у питање сврсисходност њеног деловања у овој области. Законодавац мора верификовати напоре СРРС, као професионалне организације са традицијом у области развоја кадрова и јачања капацитета професије, те признати значај професионалних звања стечених према захтевима горе поменутих стандардима.

Наведене измене у рачуноводственој регулативи Републике Србије, требале би обезбедити успостављање квалитетног, свеобухватног и стабилног оквира за обављање активности из области рачуноводства и финансијског извештавања. Како је истакнуто, кључну улогу у процесу унапређења рачуноводствене регулативе има држава. Међутим, законодавац мора преиспитати место и улогу професионалне организације у изградњи и функционисању система финансијског извештавања и у најбољем општем интересу, пренети део овлашћења истој. У зависности од поверених ингеренција, професионална организација може значајно партиципирати у унапређењу рачуноводствене регулативе у смислу: праћења развоја релевантне међународне регулативе и иницирања измена у националном нормативном оквиру, креирању дела рачуноводствене регулативе у складу са достигнућима савремене међународне рачуноводствене праксе, успостављању одговарајућег система за развој рачуноводствених кадрова, развоју процедура и поступака за контролу рада припадника професије, покретање дисциплинских поступака и изрицања санкција.

Оваквим интегративним приступом у развоју рачуноводствене регулативе, уз активно учешће државе и професије, креирала би се поуздана основа за унапређење рачуноводствене културе на подручју наше земље. Транспарентнији систем финансијског извештавања резултирао би коегзистентним, просторно и временски упоредивим финансијским извештајима који би садржали релевантне и веродостојне финансијске информације за потребе пословног одлучивања корисника, уз адекватан однос између користи и трошкова овог процеса за сама предузећа.

6. ЗАКЉУЧАК

Убрзани развој глобалних и информатичких промена утиче на савремене услове и оквире пословања чинећи да конкуренција, настанак мултинационалних компанија и деловање привредних субјеката на тржишту роба, услуга и капитала поприме међународну димензију. Наведена кретања мењају потребе учесника у процесу финансијског извештавања, јер компоненте квалитета финансијских информација морају бити препознатљиве у глобалном окружењу. Бројни фактори проузрокују разлике у рачуноводственом системима између појединих земаља, што делује ограничавајуће на пословну комуникацију и смањење информационе асиметрије, као примарних функција финансијског извештавања у глобалном пословном окружењу. Актуелни процеси стандардизације, хармонизације и конвергенције финансијског извештавања доприносе превазилажењу ових разлика, како би се проширила примена финансијских извештаја и ван граница националних економија у којима су исти припремани. Процес хармонизације на глобалном нивоу је у досадашњем периоду прошао кроз пет фаза, а због утицаја МСФИ/МРС и GAAP-а на финансијско извештавање у оквиру два најзначајнија тржишта капитала тј. Европске уније и САД, као носиоци усаглашавања рачуноводствених пракси на глобалном нивоу, издвајају се IASB и FASB. Наведена тела су остварила одређене резултате у области усклађивања својих концептуалних оквира за финансијско извештавање, као и у области конвергенције МСФИ/МРС и GAAP-а, с циљем успостављања јединственог сета висококвалитетних стандард. Паралелно са конвергенцијом на глобалном нивоу, одвија се процес хармонизације финансијског извештавања појединих земаља са међународно признатом рачуноводственом праксом, што подржава већи број институција и организација на глобалном, регионалном и националном нивоу. Данас, хармонизација финансијског извештавања подразумева процесе усаглашавања рачуноводствених пракси развијених тржишних економија с циљем јачања њихових конкурентских позиција на глобалном тржишту, као и процесе подстакнуте укључивањем земаља у развоју у међународне економске токове. У оба случаја, транспонување међународно признате рачуноводствене регулативе у националне оквире доприноси упоредивости и транспарентности финансијских извештаја у међународним размерама, што утиче на ниже трошкове капитала, већу ликвидност тржишта, ефикаснију алокацију ограничених ресурса, уз пораст прекограничних инвестиција, већи обим међународне размене и већу мобилност радне снаге.

На подручју Европске уније, водећи инструменти хармонизације финансијског извештавања јесу директиве Европског парламента и регулативе Савета Европе. Директиве нису обавезне, чланице одлучују о начину њиховог транспонувања у националне оквире, као и о проширењу предвиђених правила којих се ентитети морају придржавати, што доводи до разлика у прихватању и примени истих. Доношењем Регулative 1606/2002/ЕС постигнута је већа усклађеност финансијског извештавања у делу припреме консолидованих финансијских извештаја за ентитете чијим се хартијама тргује на организованим тржиштима, а већина европских земаља проширује примену МСФИ/МРС и на друге ентитете, чиме губе део надлежности у погледу креирања националних рачуноводствених прописа. Међутим, проблем превода европске и међународне регулативе, допуштање примене два или више сета рачуноводствених стандарда, недостатак знања и вештина потребних за примену ових прописа и неразумевање рачуноводствене проблематике посебно у новим чланицама Европске уније, неповољно се одражава на усклађивање националних рачуноводствених пракси са европским. Флексибилан приступ Европске уније у успостављању јединствене рачуноводствене основе отежава хармонизацију финансијског извештавања на нивоу заједнице.

На основу анализе система финансијског извештавања Европске уније, са посебним освртом на земље Источне и Централне Европе, може се закључити да постоје извесне разлике у националним прописима, примени националне и међународне професионалне регулативе и места и улоге професионалних организација и рачуноводствене професије. У досадашњем периоду, наведене државе су у значајној мери у своје националне оквире интегрисале *aquis comunitare*, што је и водило ка испуњењу претпоставки за њихово чланство у Европску унију. Међутим, у делу компанијског права, разлике у начину интеграције захтева директива проузроковале су разлике у националним легислативама из области рачуноводства. Осим тога, разлике у извештајним основама за поједине категорије ентитета на подручју посматраних држава проузроковане су проширивањем делокруга примене МСФИ/МРС у односу на Регулative 1606/2002/ЕУ и применом националних стандарда у којима су инкорпориране одредбе Директиве 2013/34/ЕУ. Земље Источне и Централне Европе су виши ниво хармонизације постигле у финансијском извештавању субјеката од јавног интереса и великих ентитета у односу на финансијско извештавање малих и средњих предузећа. Посматране државе Источне и Централне Европе уређење система финансијског извештавања заснивају на континентално-европском моделу, што

подразумева доминантну улогу државе у креирању и успостављању регулаторног рачуноводственог оквира. Професионалне организације свој утицај остварују кроз развој компетенција припадника рачуноводствене струке, сертификацију у поступку стицања стручних звања, промовисању и примени МСФИ/МРС и етичких норми. У појединим земљама попут Чешке и Мађарске, професионалне организације активно учествују у креирању националних рачуноводствених стандарда, док у Словачкој остварују свој утицај и кроз учешће у креирању других норми.

Попут других транзиционих економија, реформе рачуноводствених система некадашњих република СФРЈ су подстакнуте друштвено-политичким циљевима. У досадашњем периоду, ове државе су спровеле најзначајније друштвено-економске реформе, што је у области финансијског извештавања значило прелазак са интерно оријентисаног за потребе органа управљања, на екстерно оријентисано извештавање. Развој рачуноводствене регулативе је условљен опредељењем наведених држава ка чланству у Европску унију, па је квалитет рачуноводствених регулаторних оквира ових земаља потребно посматрати у контексту усклађености истих са правним тековинама и прихваћеном међународном професионалном регулативом на подручју Уније. У том смислу, различити резултати остварени у евроинтеграционим процесима појединих држава, детерминишу и ниво усклађености националних са европским оквиром. Специфичности рачуноводствених прописа ових земаља од значаја за релевантност, веродостојност и остале аспекте квалитета финансијских извештаја, огледају се у следећем:

- Национална регулатива у различитој мери подржава примену легислативе Европске уније на подручју појединих земаља, при чему су Словенија и Хрватска, као земље чланице и Црна Гора, као кандидат за учлањење, у значајном делу транспоновале одредбе директива;
- У националним регулаторним оквирима је прописана примена више извештајних основа, што доводи до разлика у погледу захтеваног обима и облика финансијских извештаја између некадашњих република СФРЈ, али и у односу европску легислативу;
- Нормативни регулаторни оквири земаља не подржавају у потпуности Европску стратегију развоја сектора мале и средње привреде до 2020. године, јер захтевају већи обим обелодањивања у односу на Директиву 2013/34/ЕУ;

- Словенија и Хрватска су детаљније уредиле финансијско извештавање применом МСФИ/МРС и националних стандарда. У осталим државама се непосредно примењују МСФИ/МРС, односно, МСФИ/МРС и МСФИ за МСП, што негативно утиче на квалитет финансијског извештавања на регионалном нивоу, јер МСФИ за МСП нису део регулаторног оквира Уније, а проширена примена МСФИ/МРС на мала и средња предузећа је у супротности са циљевима Директиве 2013/34/ЕУ, и у опште са циљевима у погледу развоја овог сектора, представљеним у Комуникацији Комисије Европске Уније (ЦОМ (2008) 0394);
- Рачуноводствена професија може бити значајна подршка у успостављању стабилног рачуноводственог система на овим просторијама. У некадашњим републикама, са изузетком Хрватске, професионалне организације на основу делегираних јавних овлашћења у различитој мери партиципирају у развоју рачуноводственог регулаторног оквира и усклађивању истог са међународно прихваћеном рачуноводственом праксом;
- Успостављени систем праћења развоја, превођења и уградње измена и новина међународно признате професионалне регулативе у национални рачуноводствени оквир, условљава сврсисходност њене примене за квалитет финансијских извештавања. Проблем праћења међународне рачуноводствене праксе долази до изражаја у земљама које не припадају Унији, јер изостаје подршка државе овом процесу, кроз непосредно ангажовање или кроз осигурање извршења пренетих овлашћења професионалним организацијама;
- Рачуноводственом регулативом мора бити успостављен оквир којим би се осигурао развој високостручних кадрова и њихово деловање у јавном интересу. Осим у Словеније и Хрватске, преостале земље су прописима предвиделе захтеве у погледу потребних компетенција и деловања рачуновођа.

Рачуноводствени регулаторни оквир Републике Србије карактерише променљивост и некоегзистентност, диверсификованост, неусклађеност са регионалним и међународним прописима, те заостајање за актуелним правцима у финансијском извештавању. Осим тога, актуелним прописима се не ствара подстицајни амбијент за изградњу компетенција припадника струке и поштовање етичких норми, а изостаје и ефикасно деловање институционалног оквира. Наведени недостаци у рачуноводственим прописима негативно се одражавају на квалитет финансијског извештавања, угрожавајући стабилност финансијског система и конкурентност српске

привреде. Намеће се закључак да постоје извесне сличности између рачуноводственог регулаторног оквира Републике Србије и осталих некадашњих република СФРЈ, посебно оних које нису чланице Европске уније. У будућем периоду у циљу унапређења рачуноводственог регулаторног оквира Републике Србије, неопходно је:

- ✓ Објединити законе из области рачуноводства и ревизије и редуковати број подзаконских аката у циљу поједностављења примене истих;
- ✓ Ускладити законске и подзаконске акте са актуелном регионалном и међународном регулативом, а пре свега Директивом 2013/34/ЕУ и Директивом 2014/95/ЕУ;
- ✓ Успоставити систем за континуирано праћење, превођење и укључивање измена међународних прописа у националну регулативу, што се посебно односи на МСФИ/МРС оквир;
- ✓ Укинути недоследности између националних прописа и МСФИ/МРС и осигурати њихову доследну примену у пракси;
- ✓ Обезбедити благовременост и доступност у објављивању финансијских извештаја, уз укидање обавезе извештавања за статистичке потребе;
- ✓ Прописати минималне захтеве у погледу компетенција за приступање професији, као и за континуирану едукацију током професионалног напредовања и лиценцирања;
- ✓ Наметнути обавезу деловања у општем јавном интересу за припаднике рачуноводствене професије, сходно IFAC-овом Етичком кодексу професионалних рачуновођа;
- ✓ Успоставити ефикасан институционални оквир за праћење, координацију и надзор над процесом финансијског извештавања, уз независност надлежних тела;
- ✓ Укључити професионалну организацију рачуновођа (СРРС) у институционални оквир, путем признавања њеног места и улоге у развоју рачуноводствених кадрова, као и преношењем дела јавних овлашћења за доношење рачуноводствених прописа и обављање екстерног надзора над радом припадника струке.

Побољшањима у рачуноводственој регулативи остварио би се виши ниво усклађености са међународним прописима и осигурала доследна примена исте у општем интересу, од стране високостручних рачуновођа. На овај начин, створиле би се претпоставке за виши квалитет финансијских извештаја, а према захтевима ISAB-овог Концептуалног оквира у погледу потребних фундаменталних и подржавајућих квалитативних карактеристика финансијских информација садржаних у њима. Унапређењем финансијског извештавања, остварила би се већа применљивост

финансијских извештаја у националним и међународним оквирима, са свим предностима овог процеса за даљи економски развој и интернационализацију пословања како Републике Србије, тако и осталих земаља у окружењу.

7. СПИСАК КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Aerts, W., Walton, P., (2013), *Global financial accounting and reporting, principles and analysis*, Hampshire: Cengage Learning
2. Агенција за статистику БиХ (2016), Босна и Херцеговина у бројкама 2016, Агенција за статистику БиХ, доступно на: http://www.bhas.ba/tematskibilteni/TB_BiH_u_brojvima_2016_BS.pdf приступљено: 26.10. 2017.
3. Albu C. N., Cagnur B., Krasodomska J., (2016), *Introduction to the Special Issue on Corporate Social Reporting in Central and Eastern Europe*, Accounting and Management Information System Vol. 15, No 2.: 193-205
4. Album, N., Albu, C.,(2012), *International Financial Reporting Standards in an Emerging Economy: Lessons from Romania*, Australian Accounting Review, Vol.22, Issue 4: 341-352
5. Alexander, D., Nobes, C., (2010), *Financial Accounting An International Approach*, Pearson Education Limited
6. Ali, A. Hwang, L., (2000), *Country-specific factors related to financial reporting and the value relevance of accounting data*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, No. 1: 1-21
7. Alia M. Branson J.(2011), *The Effect of Environmental Factors On Accounting Diversity, A Literature Review*, SSRN Working Paper, доступно на: <http://ssrn.com/abstract=1780479> приступљено: 05.09.2016.
8. Alsaqqa, I., Sawan N.. (2013), *The Advantages and The Challenges of Adopting IFRS into UAE Stock Market*, International Journal of Business and Management, Vol. 8, No. 19: 9-15
9. Андрић, М., Крсмановић, В., Јакшић, Д. (2009), *Ревизија-теорија и пракса*, Економски факултет, Суботица
10. Ареза, М., Нас, М., Новосед, М., Сингер, С., (2016) *Izvešće o malim i srednjim poduzećima za 2015 godinu*, Zagreb: CEOP: 11-19
11. Arthur A., Crawford June, Hiller S., Lindsay R., Spence M., (2006), *Principles-Based or Rules Based Accounting Standards? A Question of Judgement*, Edinburgh: The Institute of Chartered Accountant of Scotland, доступно на: <https://www.iasplus.com/en/binary/europe/0603icasliterature.pdf>, приступљено 17.07.2017.
12. Act 431/2002 Coll. on Accounting as amended and on amendments of some act (by 562/2003 ...423/2015) Slovak Republic
13. ACCA (2011), *Accountants for Business A New Vision for Finance and Business in Europe: The Role of Accountants*, London: ACCA
14. ACCA (2012), *The rise of capital markets in emerging and frontier economies*, London: ACCA
15. Bailey, D. (1995), *Accounting in Transition in the Transitional Economy*, The European Accounting Review, Vol. 4 No. 4: 595-623
16. Ball, R. (2006), *International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors*, Accounting and Business Research, Forthcoming, Vol. 36, Issue 1: 5-27
17. Ball, R., (2001), *Infrastructure Requirements for an Economically Efficient System of Public Financial Reporting and Disclosure*, Brookings-Wharton Papers on Financial Services: 127-169

18. Ball, R., (2016), *IFRS – Ten Years Later*, The University of Chicago Booth School of Business, Vol. 46, No. 5: 1-51
19. Basheva S., Boyanov B., (2015), *Regulation of the Bulgarian Accounting system and Its Future Perspectives*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowści*, 84(140): 49-66
20. Baxter, W., (1979), *Accounting Standards Boon or Course?*, доступно на: https://www.baruch.cuny.edu/library/alumni/online_exhibits/digital/saxe/saxe_1978/baxter_79.htm, приступљено 06.07.2017. год.
21. Бахтић, С., Чолаковић, Н., Милић, М., (2017), *Кохезијско јачање као кључ економског просперитета држава Западног Балкана*, Емс-review Часопис за економију и тржишне комуникације, Бања Лука: Паневропски универзитет, Факултет пословне економије, Вол.7, Бр.1: 38-49
22. Beyer A., Cohen D.A., Walther B.R., (2010), *The financial reporting environment: Review of the recent literatures*, *Journal of Accounting and Economics*, No. 50: 296-343
23. Беке-Тривунац, Ј., (2011), *Улога одбора и интерног ревизора у савременом корпоративном управљању*, Часопис за економију и тржишне комуникације, Вол.1, Бр.1: 116-128
24. Belkaoui, A.R., (1994), *International and Multinational Accounting*, London: Dryden Press
25. Berry, M. H., (1983), *The Accounting Function in Socialist Economies*, *International Journal of Accounting*, Vol 18. No. 1: 185-198
26. Bialek-Jaworska A., Tušan R., (2014), *The Impact of Accounting Development on Business Sector growth in Slovakia*, *Theoretical Journal of Accounting*, Issue 78(134): 39-65
27. Blab, D., Stojanović, M., Spasić, D., (2016), *Sustainability Reporting – A Challenge for Serbian Companies*, *Teme*, 40(4): 1349-1366
28. Bob, C., Visean, M., Fulea, M., Saseanu, A., (1999), *Sisteme informatice in Comert*, Europa Nova, Bucharest
29. Bogdan V. Cristea, S.M. (2010), *Consistencies and Inconsistencies In Financial Reporting The Case Study of Central and Eastern Europe*, *Timișoara Journal Of Economics*, Vol. 3, Issue 1(9): 15-26
30. Богићевић Ј., Петровић З., Ракочевић С., (2015), *Хармонизација рачуноводства у условима глобализације*, у: *Управљање финансијама у савременим условима пословања/Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум (ФИНИЗ), Београд*; 48-48
31. Бонић, Љ., Ђорђевић М., (2013), *Контрола квалитета и јавни надзор екстерне ревизије*, *Економске теме*, 51 (2): 335-353
32. Botez D., (2014), *New Requirements For Statutory Auditors in European Union*, *Studies for Scientific Researches, Economics Edition*, No. 20: 37-43
33. Boulescu, M., Fusaru, D, Gherasim, Z., (2005), *Auditul Sistemelor Informatice Financiar Contabile*, Publishing House Tribuna Economica, Buchareast
34. Branson J., (2011), *The Effect of environmental factors on accounting diversity. A literature review*, SSRN Working Paper, доступно на: <http://ssrn.com/abstract=1780479> приступљено: 05.09.2016.
35. Bushman, R., Smith, A., (2003), *Transparency, Financial Accounting Information and Corporate Governance*, *Economic Policy Review*, Vol.9, No.1: 65-87
36. Wallace, R.S.O., Gernon, H., (1991), *Frameworks for International Comparative Financial Accounting*, *Journal of Accounting Literature*, No. 10: 209-264

37. Walter P. (2017), *GAAP and IFRS: A look at whether the two should converge*, Selected Honors Thesis, Southeastern University-Lakeland
38. Walton, P., Haller, A., Raffournier, B., (2003), *International Accounting*, second ed. Thompson Learning, London
39. Welch I. (2011), *The Importance Of Global Standards*, ACCA, доступно на: www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/financial-reporting/importance-global-standards.pdf приступљено: 11.07.2017.
40. Весић, Д, (2010), Утицај глобализације пословања на привредни систем Србије, Пројекат „Србија и савремени свет: перспективе и путеви учвршћивања спољнополитичког, безбедносног и спољно економског положаја Србије у савременим процесима у међународној заједници, Београд: Институт за међународну политику и привреду
41. Видаковић, В.С., (2009), *Ревизија – основа компетентности, кредибилитета, поверења*, Нови Сад: Едуконс
42. Видаковић, С.В. (2014), Напуштање неолибералног економског модела – примарни услов враћања поверења у рачуноводствену професију, у: *Изазови финансијско рачуноводствене и менаџерске професије у БиХ – Могућности и ограничења*, 2. Међународни симпозијум, Тузла-Фојница: Финцолсунт д.о.о. април
43. Влада Црне Горе (2017), Програм економских реформи за Црну Гору 2017-2019, доступно на: <http://www.izvoznookno.si/> приступљено: 05.11.2017.
44. Војнић, Д., Веселица, В., (2007), *Глобализација и нова економија*, Економски преглед, 58(7-8): 489-497
45. Wong, P. (2004), *Challenges and Successes In Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*, доступно на: <https://www.ifac.org/publications-resources> приступљено 04.04.2017.
46. Vrentzou E. (2011), *The Effects of International Financial Reporting Standards on the Notes of Auditors*, Managerial Finance, Vol 37, Issue 4: 334-346
47. Vukelić, G. Đurićin, S., Belopavlović, G., (2011) *Harmonization of Serbian Accounting Standards With The EU Standards*, In: *Serbia and The European Union: Economic Lessons From the New Member States*, Coimbra: Faculdade de economia Universidade de Coimbra: 92-104
48. Вучковић, С., (2010), *Регулација финансијских тржишта након светске економске кризе*, Мегатренд ревија, Мегатренд Универзитет, Београд, 7 (1): 33-50
49. Гавровић, М., (2014), *Финансијски извештаји као основа за доношење пословних одлука – нормативни и квалитативни аспект*, Теме-Часопис за друштвене науке, Бр.1: 447-466.
50. Garrod N., Turk I., (1995), *The development of accounting regulation in Slovenia*, *The European Accounting Review*, Vol. 4, No. 4: 749-764
51. Gill F., (2003), *Principles-Based Accounting Standards*, *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, Vol.28, No.4: 967-982
52. Gillis P., Petty R., Suddaby R. (2014), *The transnational regulation of accounting insights, gaps and an agenda for future research*, *Accounting & Accountability Journal* Volume Vol 27, Issue 6: 894-902
53. Gläserová, Otávková M., Bušová A, Dřinová E., (2017), *Impact of Transposition of The Directive 2013/34, EU Into The National Laws of EU Member States Emphatically V4*, *Acta Universitatis agriculturae et silviculturae mendelianae brunensis*, Vol 65, No 2: 631-639

54. Goletz, R.K., (2008), *International Accounting Harmonization: The Impossible (and unnecessary) dream in: The early years of the International Accounting Standards Committee*, London: Routledge, Vol. 5, Issue 1: 155-159
55. Gompers, P., Ishii J., Metrick A., (2003), *Corporate Governance and Equity Prices*, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 118, No. 01: 107-155
56. Gray, S.J., (1988), *Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally*, *ABACUS*, Vol. 24 No 1: 1-15
57. GRI & CSR Europe (2017), *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU*, Brussels: GRI & CSR Europe
58. Guglielmi, T., (2013), *Watching the GAAP*, *Accounting Ireland* 08, Vol. 45, No. 04: 57-57
59. Gulin, D., (2001), *Obilježja i razvoj računovodstvene regulative u svijetu i kod nas*, u Zbornik radova br. 36, Simpozijum HZRF, Pula: 9-35
60. Gulin, D., Milčić, I., Barkan, D., (2015) Očekivanja stanja i perspektive razvoja računovodstvene profesije, u Aljinović Barać, Ž., *Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi*, 50. jesensko svatovanje Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi, Split: Uloga računovođa i financijskih djelatnika: 1-26
61. Guo Y. (2015), *Developments In And Influences on, Financial Reporting in UK*, *Journal of Finance and Accounting*, Vol. 3. No. 6: 215-219
62. David, A., Britton A., Jorissen A., (2009), *International Financial Reporting and Analysis*, 4th edition, Cengage Learning EMEA
63. Deac M., (2014), *The New EU Accounting Directive – A Comparison Of Reporting Requirements*, *Annals of the Constantin Brâncuși, University of Târgu Jiu, Economy Series*, Issue 2/2014: 197-205.
64. Deaconu, A., Buiga, A., (2011) , *Accounting And the Environmental Factors – An Empirical Investigation In Post- Communist Romania*, *Accounting and Management Information Systems*, Vol. 10, No. 2: 135-168.
65. Deloitte (2016), *Accounting news*, Czech Republic: Deloitte, dostupno na: <https://edu.deloitte.cz/m/Content/Download/accounting-news-1612> pristupljeno: 02.03.2018.
66. Deloitte (2016), *Central Europe Top 500 an Area of Digital Transformation*, Deloitte dostupno na: <https://www2.deloitte.com/ce/en/pages/about-deloitte/articles/central-europe-top500.html> pristupljeno: 12.05.2018.
67. Deloitte, (2015), *EU audit legislation*, Deloitte: 3, dostupno na : <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Audit/gx-deloitte-eu-audit-legislation-overview.pdf>, pristupljeno: 18.02.2018.
68. Diaconu P., Coman N. (2006), *Accounting Research From The Globalization Perspective*, *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 2, No. 5: 569-576
69. Dimitrova J., Kostadinovski A. (2013), *The Application of IFRS for SMEs, Imperative for Uniform Financial Reporting* Zbornik na trudovi, , *Ekonomsko – Finansiskata kriza i smetkovodstvenoto okružuvanje predizvici za smetkovodstvo, revizijata, finansiiite*, XV Simpozium na smetkovoditelite na Republika Makedonia Struga, Skopje: Sojuz na smetkovoditeli na Republika Makedonia: 438-448
70. Ding Y., Hope O., Jeanjean T., Stolowy H., (2006), *Differences between domestic accounting standards and IAS: Measurement, Determinants and Implications*, *Journal of Accounting and Public Policy*, No. 26: 1-38

71. DiPiazza, S.A. , Flynn T., McDonnell D., Quigley J.H., Samyn F., Turley, J., (2008), *Principles-Based Accounting Standards*, in 4th Global Public Policy Symposium
72. Directive 2004/109/EC, Official Journal of European Union, L 390/38
73. Directive 2006/43/EC, Official Journal of European Union, L 157
74. Directive 2013/34/EU, Official Journal of European Union, L 182/19
75. Directive 2013/50/EU, Official Journal of European Union, L 294/13
76. Directive 2014/56/EU, Official Journal of European Union, L 158/196
77. Directive 2014/95/EU, Official Journal of European Union, L 330/1
78. Dichev I., Penman S. H., (2007), *On the Balance Sheet – Based Model of Financial Reporting*, Center for Excellence in Accounting and Security Analysis, Columbia Business School доступно на:
<https://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:125370>
79. Dye, R.A., Sridhar, S.S., (2008), *A positive theory of flexibility in accounting standards*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 46, No. 2-3: 312-33
80. Doni, F. Taplin, R., Veron, R.(2016), *Comparability of Company Accounts Using IFRS and US GAAP: Empirical Evidence of European and US Financial Statements*, International Journal of Business and Management, Canadian Center of Science and Education, Vol.11, No. 12: 54-73
81. Drury, C., (2008), *Management And Cost Accounting*, Pat Bond
82. Dutia, T., (1995), *The restructuring of the system of accounting in Romania, during the period of transition to the market economy*, The European accounting review. Vol. 4, No 4:738-749
83. Ђукић, Т., Павловић, М., (2014), *Квалитет финансијског извештавања у Републици Србији*, Економске теме, Вол. 52, Бр. 1: 101-116
84. Edwards M., Munoz S., (2015), *Bosnia and Herzegovina Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Program*, World Bank , IMF доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15164.pdf> приступљено: 02.11.2017.
85. Epstein B. J., Jermakowicz E. K., (2008), *IFRS: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*, New York: John Wiley & Sons
86. Epstein, B., Mirza, A., (2001), *IAS, Interpretation and Application*, New York: John Wiley & Sons
87. Ernst & Young (2016), *New accounting act*, Bulgaria: Ernst & Young, доступно на: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-accountancy-act-en/\\$FILE/ey-accountancy-act-en.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-accountancy-act-en/$FILE/ey-accountancy-act-en.pdf) приступљено 11.08.2017.
88. Ernst & Young, (2007), *The Drivers of Financial Reputation*, London: Ernst & Young
89. Ernst & Young, (2014), *Doing Business in Albania*, Ernst & Young, доступно на : [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Doing_business_in_Albania_2014/\\$FILE/EY-doing-business-in-albania-2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Doing_business_in_Albania_2014/$FILE/EY-doing-business-in-albania-2014.pdf) приступљено: 02.03.2018.
90. Ernst & Young, (2016), *Doing Business in Poland Accounting and Auditing*, Ernst & Young, доступно на: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/\\$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-doing-business-in-poland-accounting-and-auditing/$FILE/ey-dbp-accounting-and-auditing.pdf), приступљено: 02.03.2018.
91. EFRAG (2013), *Getting a Better Framework The Asset / Liability Approach, Bulletin*, доступно на:
<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FBulletin%2520Getting%2520a%2520Better%2520Framework%2520-%2520The%2520Asset-Liability%2520Approach.pdf> приступљено: 07.07.2017.

92. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever S., Žager, Lj., (2008), *Analiza finansijskih izveštaja*, Masmmedia, Zagreb
93. Žager, K., Smrekar, N., Oluić, A., (2008), *Računovodstvo malih i srednjih poduzeća*, Zagreb: Mikrograd
94. Зајми, С., (2011), *Хармонизација финансијског извештавања као један од предуслова интернационализације пословања*, Правно-економски погледи бр.1, научно друштво за право и економију, Београд
95. Закон о банкама Републике Српске, Службени Гласник Републике Српске 3/2016
96. Закон о банкама Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 17/08... 40/11
97. Закон о банкама Федерације Босне и Херцеговине, Службене Новине 27/17
98. Закон о друштвима за осигурање Републике Српске, Службени Гласник Републике Српске 17/05...47/2017
99. Закон о изменама и допунама Закона о привредним друштвима Републике Словеније, Службени Гласник Републике Словеније 55/2015, доступно на: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2015-01-2281> приступљено 02.10.2017.
100. Закон о изменама и допунама Закона о тржишту хартија од вредности (Службени Гласник Републике Српске 30/2012)
101. Закон о комисији за вредносне папире ФБиХ, Службене Новине 39/98, 36/99 и 33/04
102. Закон о кредитним институцијама Републике Хрватске, Народне новине 159/13, 19/15, 102/15, 15/18
103. Закон о осигурању Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 78/06...06/13
104. Закон о осигурању Федерације Босне и Херцеговине, Службене Новине 23/2017
105. Закон о рачуноводству Републике Србије, Службени Гласник Републике Србије 62/2013
106. Закон о рачуноводству и ревизији Републике Српске, Службени Гласник Републике Српске 94/2015,
107. Закон о рачуноводству и ревизији Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 69/2005
108. Закон о рачуноводству и ревизији Федерације Босне и Херцеговине, Службене Новине 83/2009
109. Закон о рачуноводству Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 52/2016,
110. Закон о ревизији Републике Македоније, Службене Новине Републике Македоније 158/10...23/16
111. Закон о ревизији Републике Србије, Службени Гласник Републике Србије 62/2013
112. Закон о ревизији Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 01/2017
113. Закон о трговачким друштвима Републике Македоније Службене Новине Републике Македоније 28/04.....61/2016
114. Закон о тржишту вредносних папира ФБиХ (Службене Новине 85/08)
115. Закон о тржишту капитала Републике Хрватске, Народне Новине 88/08....131/17
116. Закон о тржишту капитала Републике Црне Горе, Службени Лист Црне Горе 1/2018)
117. Закон о тржишту капитала (Службени Гласник Републике Србије 31/2011, 11/2015, 108/2016)
118. Закон о тржишту хартија од вредности Републике Српске, Службени Гласник Републике Српске 92/06...04/17
119. Закон о хартијама од вредности Републике Македоније, Службене Новине Републике Македоније 95/2005....23/2016

120. Закон о Хрватској агенцији за надзор финансијским услугама, Народне Новине 140/05, 12/12
121. Zenzerović, R. (2007), *Računovodstveni informacijski sustavi*, Pula: Sveučilišne Jurja Dobrile
122. Zeff, S.(2008), *Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)*, Rice University, доступно на www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaap.pdf, приступљено 14.02.2017.
123. Zinatul, I., Binti, A., Mahmoud, K., Al, S., Abdal-Majeed A.,(2015), *Transparency and Reliability in Financial Statement Do They Exist? Evidence form Malaysia*, Open Journal of Accounting, No. 4: 29-43
124. Invest Europe (2017), *Central and Eastern Europe Private Equity statistics 2016*, доступно на: www.investeurope.eu/media/671537/invest-europe_eee_privateequitystatistics2016_24082017.pdf приступљено: 28.02.2018
125. Institute of Internal Auditors (2011), *International Professional Practices Framework (IPPF)*, Altamonte Springs FL: Institute of Internal Auditors Research Foundation
126. Irvine, H.J., Lucas, N., (2006), *The rational and impact of the adoption of International Financial Reporting Standards: the case of the United Arab Emirates*, 18th Asian-Pacific Conference on International Accounting Issues: 1-22, доступно на: <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1230&context=commpapers> приступљено: 05.09.2016.
127. IFAC (2015), *Regulation and Growth IFAC Global Regulatory Survey*, London: IFAC, pp. 7. доступно на www.ifac.org, приступљено: 24.05.2017.
128. IFAC (2015), *Regulation and Growth IFAC Global Regulatory Survey*, London: IFAC
129. IFRS Foundation (2012), *IFRS as The Global Standards: Setting a Strategy of the Foundation's Second Decade*, Londnon: IFRS Foundation
130. ICAEW (2013), *Financial Reporting Disclosures Market and Regulatory Failures*, London: ICAEW UK
131. ICAEW (2015), *Moving to IFRS reporting: seven lessons learned from the European experience*, London: ICAEW
132. Yakhou, M., Dorweiler, V.P., (2004), *Dual reforms: Accounting and Corporate Governance*, Managerial Auditing Journal, Vol. 19, Issue 3: 361-377
133. Jaruga, A., Fijalkowska T., and Jaruga-Baranowska, M. (2010) *Review of practical implementation issues relating to International Financial Reporting Standards: Case study of Poland*, United Nation conference on trade and development, International Accounting and Reporting Issues 200 Review - Report by the secretariat of the United Nation Conference on Trade and Development, United Nations Publication, New York and Geneva: 21-22
134. Jerman, M., Novak, A., (2014), *IFRS application in Slovenia*, Accounting and Management Information Systems, Vol. 13, No.2: 351-372
135. Jesen, M., Meckling, W., (1976), *Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure*, Journal of Financial Economics 3: 305-360
136. Jindrichova, I., Kubickova, D., Kocmanova, S. (2014), *The development of accounting and application of IFRS in The Czech Republic*, Accounting and Management Information Systems, Vol. 13, No. 2: 198-235
137. Joos, P.P.M., Leung, E. (2013), *Investor perceptions of potential IFRS adoption in the United States*, *The Accounting Review*, Vol. 88, No. 2: 577-609
138. Jopson, B. (2005), *Opposition mounts to IFRS 3 draft Accounting Standards*, Financial Times

139. Young, S.D., (1999), *From Plan to Market: Financial Statements and Economics Transition in East German Enterprise*, The European Accounting Review, Vol.8. No.1: 157-189
140. Yuhao, L., (2010), *Case of the Scandal of Enron*, International Journal of Business and Economics, Vol. 5, No. 10: 37-41
141. Kardos, B., Madarsi-Szirmai A. (2013), *European traditions in accounting Accounting in Hungary*, EAA newsletter, Issue 3:18-23.
142. Kastrati A. (2016), *Financial Reporting in Albania and Kosovo*, International Journal of Economics, Commerce and Management, Vol. 4, Issue 5: 541-548
143. King, A.M. (2008), *GAAP vs IFRS: Will the real fair value please stand up?*, Financial Executive Vol. 24 No. 10: 14-16
144. Klikovac, A., (2009), *Financijsko izvještavanje u Evropskoj uniji*, Zagreb: Mate
145. Кнежевић, Г., Павловић, В., Стевановић, С., (2017), Извештавање о одрживом развоју – карактеристике, ограничења, перспектива у Републици Србији, Пословна економија, 11(1): 83-102
146. Концептуални оквир за финансијско извештавање, доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf> приступљено 25.08.2016.
147. Kothari S., (2000), *The Role of Financial Reporting in Reducing Financial Risks in The Market, building an Infrastructure for Financial Stability*, Conference Series, Proceedings, Federal Reserve Bank of Boston, Vol. 44 (Jun): 89-112
148. KPMG (2015), *2015 Changes to the Accounting Act on Accounting related to the EU directive*, доступно на: <https://home.kpmg.com/hu/en/home/insights/2015/10/question-marks-2015-changes-to-the-act-on-accounting.html> приступљено: 02.03.2018.
149. KPMG (2015), *Currents of change: The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting*, KPMG, доступно на: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/02/kpmg-international-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2015.pdf> приступљено: 12.05.2015
150. Lalević Filipović A., (2012), *Revised Qualitative Characteristics of Financial Statements As Precondition For Strengthening Information Power On Capital Market*, Facta Universitatis Series: Economics and Organization Vol. 9, No. 1: 81-92
151. Lament M., (2015), *Trends in Corporate Social Responsibility (CSR) Reporting*, International Journal of Economic Practices and Theories, Vol.5, No. 5: 503-509
152. Leuz C., Pfaff, D., Hopwood, A (2005), *The Economics and Politics of Accounting: International Perspectives on Trends Policy, and Practice*, Oxford: Oxford University Press: 103-104.
153. Leuz, C., Verrecchia, R., (2000), *The economic consequences of increased disclosure*, Journal of Accounting research, No. 38: 91-124.
154. Leuz, C., Wycoki, P. (2008), *Economic consequences of financial reporting and disclosure, regulation: a review and suggestions for future research*, University of Chicago, Working Paper
155. Lim A., Cheng C., (2016), *How Principles Based Accounting Standards Impact Litigation*, New York: Law 360, доступно на :<https://www.law360.com/articles/760089/how-principles-based-accounting-standards-impact-litigation>, , приступљено: 07.07.2017
156. Linsmeier, T.J. (2011), *Financial Reporting and Financial Crises: The Case for Measuring Financial Instruments and Fair Value in The Financial Statements*, Accounting Horizons, Vol.25, No. 02: 409-417

157. Lo A., (2011), *The External Financing and Investment Benefits of Quality Accounting Information: Evidence From Reactions of Small Banks to Monetary Policy*, Working Paper, Vancouver: University of British Columbia: 1-68
158. Madhani M. P., (2008), Role of Voluntary Disclosure and Transparency of Financial Reporting In: Alagiri D., Mallela, K., eds., *Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICAI University Press: 75-81
159. Market in Financial Instruments Act Unofficial Consolidated Text (ZTFI – UPB6), доступно на : https://www.a-tvp.si/Documents/ZTFI-UPB6_2.pdf, приступљено: 02.10.2017.
160. Малинић Д., (2015), *Критички осврт на садржину и структуру званичних финансијских извештаја*, Београд: СРРС, Рачуноводство, Бр. 2: 50-70
161. Малинић, С., Савић, Б., (2011), *Трансформација корпоративног извештавања - од финансијског ка пословном извештавању*, Економски хоризонти, Вол 13, Бр. 1: 105-124
162. Малинић, С.,(2005), *Рачуноводствена професија у функцији побољшања квалитета финансијског извештавања*, Београд:СРРС, Рачуноводство, 10: 33-37
163. Malinić D., Milićević V., Glišić M., (2016), *Legal and professional regulation as determinants of the quality of financial reporting: empirical research*, *Ekonomika preduzeća*, 7-8: 438-456
164. Marcacci, A. (2012), *IOSCO: The World Standard Setter For Globalized Financial Markets*, *Richmond Journal of Global Law & Business*, Vol. 12, No 1: 23-41
165. Mashayekhi, B., Mashayekh, S., (2008), *Development of accounting in Iran*, *The International Journal of Accounting* , Vol. 43 No 1: 66-86
166. Махмутефендић, Т., (2012), *Економски раст у социјалистичкој Југославији и државама наследницима*, Београд: Финансије, Министарство финансија и привреде РС: 344-350
167. MacLulich K.K., Gurau Callin (2004), *The Relationship Between Economic Performance and Accounting System Reform In The CEE Region, The Case of Poland and Romania*, Edinburg: Heriot-Watt University, доступно на: <http://www2.hw.ac.uk/sml/downloads/cert/wpa/2004/dp0406.pdf> приступљено: 27.04.2017.
168. Megis, R., Meigs M., (1999), *Računovodstvo kao temelj poslovnom odlučivanja*, Zagreb: Mate
169. Mednick, R., (1991), *Barriers to International Accounting Harmonization*, *Journal of Accounting Literature*
170. Meek, G.K., (2008), *International Accounting*, 6th edition, New Jersey: Pearson Education International
171. Mickiewicz A., (2016), *European Union Regulations of Corporate Reporting as a Response to the Evaluation of Business Activity Conditions*, *Finance and Accounting*, Vol.1 No 1
172. Miková T., Zárová M., (2015), *Important Changes in the Czech Accounting Regulatory System*, 16th Annual Conference on Finance and Accounting, ACFA Prague, *Procedia Economics and Finance*, 25: 185-19
173. Милошевић, М. (2012), *Хармонизација финансијског извештавања у бившим југословенским републикама*, LVIII, Бр.4: 189-199
174. Милошевић, М., (2013), *Хармонизација финансијског извештавања у земљама Источне Европе*, *Часопис Финансије*, Бр. 1-6: 59-78

175. Милутиновић, С., (2014), *Степен конвергенције рачуноводствене регулативе у Србији са међународном регулативом*, Зборник радова XIV симпозијума СРРС, Рачуноводство и менаџмент приватног и јавног сектора, Златибор, СРРС: 22-24
176. Mintz, S., Morris, R., (2008), *Ethical Obligations and Decision Making in Accounting, Text and Cases*, McGraw Hill, New York
177. Moktan, K.M., (2005), *Definition and Enforcement of International Accounting Standards, ADB/OECD Anti-Corruption Initiative Asia and Pacific*, 3th Master Training Seminar, доступно на: [/www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/regionalseminars/35167400.pdf](http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/regionalseminars/35167400.pdf) приступљено: 11.07.2017.
178. Mueller, G.G., Gernon, H., Meek, G.K., (1994), *Accounting An International Perspective, a Supplement to Introductory Accounting Textbooks*, Illinois, Boston, Massachusetts, Sydney Australia: Irwin, Burr Ridge
179. Muller, P. Devnani S. Julius J., Gagliardi D. Maryocchi C., (2016), *Annual Report on European SMEs 2015/2016.*, European Commision, доступно на: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment_en приступљено: 02.09.2017.
180. Munteanu V., Zuca M., Tinta A., (2011), *The financial accounting information system central base in the managerial activity of an organization*, Journal of Information System & Operation Management, Vol. 5 No. 1: 63-74
181. Newman, N., (2014), *One Worldwide Set of Global Accounting Standards*, Texas A&M University School of Law, Hastings Business Law Journal Vol. 10, No. 1: 37-70
182. Неговановић, М., (2016), *Контраверзе у вези са применом МСФИ за мала и средња правна лица у Србији*, Финиз Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум „Ризици у савременим условима пословања“ Београд, Београд: Универзитет Сингидунум: 33-41
183. Needles, Jr, B.E., Ramamoorti, S., and Shelton, S.W., (2002), *The role of international auditing in the improvement of international financial reporting*, Advances in International Accounting 15: 181-201
184. Nelson, M.W. (2003), *Behavioral Evidence on the Effects of Principles and Rules Based Standards*, Accounting Horizons, Vol. 17 No. 1: 91-104
185. Неранџић, Б., (2004), Систем интерних контрола и оперативних ревизија, Привредна изградња 47 (1-2): 99-112
186. Nicolaisen, D. T. (2005), *A Securities Regulator Look at convergence*“, Northwestern Journal of International Law & Business, Vol.25, No. 3: 661-686
187. Nobes, C., Parker R. (2008), *Comparative International Accounting*, Tenth Edition, Prentice Hall
188. Nobes, C.W., (1998), *Toward a General Model of Reasons of International Differences in Financial Reporting*, ABACUS, Vol. 34 No 2
189. Nobes, C., Parker, R., (2004), *Comparative International Accounting*, 8 edition, Prentice Hall
190. Novak, A., (2008), *Harmonization of Slovene Accounting Standards With International Financial Reporting standards, 50 years of European , L'Union Européenne a 50 ans: research monograph*, , Rijeka: Rijeka, Faculty of Economics: 511-520
191. Novak A., Valentinčić A., (2017), *The Role and Current Status of IFRS in The Completion of National Accounting Rules – Evidence From Slovenia*, Forthcoming in Accounting in Europe, a Jorunal of the European Accounting Association, Vol.14, Issue 1-2: 187-198

192. Новићевић, Б., (2015), *Узроци и последице неквалитетног финансијског извештавања у Републици Србији*, Београд: СРРС, Рачуноводство Бр. 2: 34-48
193. Новићевић, Б., (2016), *Професионални рачуновођа-квалитет финансијског извештавања на извору*, Београд: СРРС, Рачуноводство Бр. 1: 39-54
194. Новићевић, Б., Шкобић, П. (2005), Улога и значај Савеза рачуновођа и ревизора Србије на развој рачуноводства и рачуноводствене професије“ XXXVI Симпозијум, Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања – стање и перспективе, Златибор, Београд: СРРС:12
195. Обрадовић, В. Карапавловић, Н., (2015), Стандарди финансијског извештавања у Европској Унији и Србији – компаративна анализа у Зборнику радова, Економско-социјални аспекти прикључивања Србије Европској Унији, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу: 415-425
196. Обрадовић, В., (2014), Некоегзистентна примена Међународних стандарда финансијског извештавања, Крагујевац, Универзитет у Крагујевцу, Економски хоризонти, Вол. 16, Свеска 3: 239-251
197. Odia J.O., Ogiedu, K.O., (2013), *IFRS Adoption: Issues, Challenges and Lessons for Nigeria and other Adopters*, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, MCSER Publishing, Italy, Vol. 4, No. 3: 389-391
198. OECD (2015), *G 20 OECD Principles of Corporate Governance*, Paris: OECD Publishing, преузето са: <https://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm> приступљено: 25.07.2016.
199. Olhgar C., Steve E. (2011), *IFRS YES, No, Maybe: What US Companies Need to Know*, *Financial Executive*, Vol. 27 No. 8: 39-43
200. Otrusínová M., Hýblová, E., (2013), *International Harmonisation Of Accounting Demands a New Approach To Accounting Education*, *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, Vol. 61, No. 2: 427-435
201. Page A. (2007), *Financial reporting in the oil and gas industry*, PWC, доступно на: <http://www.pwc.com/> приступљено: 15.09.2016.
202. Pacter P. (2017)., *Pocket Guide to IFRS Standards: The Global financial reporting language*, London: IFRS, доступно на: <https://www.ifrs.org/-/media/feature/around-the-world/documents/pocket-guide-2017.pdf> приступљено: 20.07.2017.
203. PWC (2015), *The New Accounting Act of Bulgaria*, PWC, доступно на: [https://www.pwc.bg/en/publications/assets/New-Accountancy-Act-of-Bulgaria-\(EN\).pdf](https://www.pwc.bg/en/publications/assets/New-Accountancy-Act-of-Bulgaria-(EN).pdf) приступљено: 11.08.2017
204. Pellens, V. Gassen, J. (2001), *EU-Verordnungsentwurf zur IAS Konzernrechnungslegung*, *Rechnungslegung, Zeitschrift für kapitalmarktorientierte*, Heft 4:137-142
205. Perrin, R., Schöb R., Manlache A., (2015), *Plan Contabil Chart of Accounts*, KPMG, доступно на <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/plan-de-conturi-2016-web.pdf> приступљено: 02.03.2018.
206. Петровић, З. (2009), *Рачуноводствена регулатива*, Београд: Универзитет Сингидунум
207. Петровић, М., (1989), *Предговор Кодексу из области рачуноводства и пословних финансија*, Београд: Савез рачуноводствених и финансијских радника Србије: 10
208. Petrović M., Turk I., (1995), *History, theory and practice of accounting in Yugoslavia*, *The European Accounting Review*, Vol 4, No. 4: 809-826
209. Печујлић, М., (2000) *Глобализација – два лика света у Ђукић-Шећибовић В., Аспекти глобализације*, Београд: Београдска отворена школа

210. Покрајчић, Д. (2006), *Економика предузећа – принципи и циљеви*, Економски факултет, Београд
211. Правилник о контроли квалитета рада чланова СРРРС доступно на: http://www.srrrs.org/?strana=komisija_ppkrr приступљено: 03.11.2017.
212. Правилник о садржини и форми образаца финансијских извештаја за друга правна лица, Службени Гласник Републике Србије бр. 137/14
213. Правилник о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге и предузетнике, Службени Гласник Републике Србије бр. 95/14, 114/14
214. Правилник о садржини, форми и начину објављивања годишњих, полугодишњих и кварталних извештаја јавних друштава, Службени Гласник Републике Србије 14/2014, 5/2015, 24/2017
215. Правилник о условима и начину јавног објављивања финансијских извештаја и вођењу Регистра финансијских извештаја, Службени Гласник Републике Србије 127/2014 и 101/2016
216. Правилник о условима и начину јавног објављивања финансијских извештаја и вођењу Регистра финансијских извештаја, Службени Гласник Републике Србије 127/2014 и 101/2016
217. Prather-Kinsey, J., Jermakowicz, E.K., Vongphanith T., (2008), *Capital market consequences of European firms` Mandatory Adoption of IFRS*, American Accounting Association Annual Meeting, Anaheim, California, доступно на: <https://business.illinois.edu/accountancy/wp-content/uploads/sites/12/2013/03/Capital-Market-Consequences.pdf> приступљено: 05.09.2016.
218. Prochayka D., (2017), *Specifics of IFRS Adoption By Central and Eastern European Countries: Evidence From Research*, *Scientific Annals of Economics and Business*, Vol. 64, No. 01: 59-81
219. Puxty, A.G., Willmott, H.C., Cooper, D.J.,(1988), *Modes of regulation in advanced capitalism: Locating accountancy in four countries*, *Accounting Organizations and Society*, Volume 12, Issue 3: 273-291
220. Ramljak, B., Pavić, M., (2016) *Izazovi računovodstvene profesije u budućem razdoblju*, u Aljinovć Barać, Ž., *Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi*, 51. jesensko svatovanje Računovodstvo, revizija, financije i porezi u praksi, Split: Uloga računovođa i financijskih djelatnika: 1-12
221. Ранђеловић, Д., Ђукић Т. (2016), Нормативни оквир као основа квалитета финансијског извештавања на подручју Републике Словеније, Републике Македоније и Републике Србије, Економске теме (2016), 54 (1) 7: 129-154
222. Randelović, D., Ђукић, Т. (2018), *Harmonization of Accounting Regulations in The European Union With Special Reference to The EU Central and Eastern European Countries*, *Facta Universitatis*: 1-13
223. Regulation 1606/2002/EC, *Official Journal of European Union*, L 2043/1
224. Regulation 537/14/EC, *Official Journal of European Union*, L/158/77
225. Република Македонија Државен завод за статистика (2016), Македонија во бројки 2016, Скопје: Република Македонија Државен завод за статистика
226. Република Македонија Државен завод за статистика (2017), МакСтат_Избор 2017, Скопје: Република Македонија Државен завод за статистика
227. Републички завод за статистику Црне Горе (2015), *Најчешће коришћени статистички подаци 2006-2015*, Републички завод за статистику, доступно на: www.monstat.org приступљено: 05.11.2017.

228. Републички завод за статистику Црне Горе (2016), Црна Гора у бројкама 2015, Републички завод за статистику, доступно на: www.monstat.org приступљено: 05.11.2017. године
229. Ryan, B., (2004), *Finance and accounting for Business*, Thompson, 2004
230. Roaf, J., Atoyán R., Joshi B., Krzysytof K. (2017), *25 Years of Transition Post-Communist Europe and IMF*, Regional Economic Issues Special Report, IMF, доступно на:
http://www.imf.org/external/region/bal/rr/2014/25_years_of_transition.pdf
231. Roberts, C., Weetman, P., Gordon, P., (2008), *International corporate Reporting: A Comparative Approach (4th edition)*, Pearson Education Limited Harlow
232. Савић, Б., (2013), *Политика финансијског извештавања као инструмент формирања вредности за акционаре*, Acta Economica, Vol. XI No. 19: 201-220
233. Савић, Б., (2016), *Ово је Република Српска*, Бања Лука: Републички завод за статистику
234. Sargeant, N., What is difference between principles – based accounting and rules based accounting? , доступно на:
<https://www.investopedia.com/ask/answers/06/rulesandprinciplesbasedaccounting.asp> приступљено: 07.07.2017.
235. Saudagaran, S.M.,(2004), *International Accounting: A User Perspective*, Australia: Thomson South-Western
236. Sačer, Mamić, I., (2015), *The regulatory framework of accounting and accounting standard – setting bodies in the European Union member states*, Financial theory and practice, Vol. 39, No. 4: 393-410
237. Светска Банка (2005), Србија и Црна Гора, *Црна Гора Економски меморандум – Агенда за дефинисање политике раста и конкурентности*, Светска Банка, доступно на: <http://siteresources.worldbank.org/INTSERBIA/Resources/MEM.pdf> приступљено 05.11.2017.
238. Секерез, В., (2016), *Регулаторни оквир и квалитет извештавања о одрживом развоју*, Економске идеје и пракса, број 20: 53-68
239. Smrekar, N., (2009), *Usklađivanje nacionalne i međunarodne regulative finansijskog izvještavanja malih i srednjih poduzeća*, Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7(2): 89-100
240. Soderstrom, N. S. and Sun, K. J. (2007), *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review*, European Accounting Review, Vol. 16, No. 4: 675-702
241. Sorana M.M., Razvan M. Mustata, J.S., Carmen, G.B., Dumitru M., Boškova J. (2013) *Perspectives of Financial Reporting Harmonization*, World Academy of Science, Engineering and Technology: International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering, Vol.7, No.7,: 1906-1910
242. Spasić D., Denčić-Mihajlov K., (2013), *Transparency of Financial Reporting in Serbia – Regulatory Framework and Reporting Practice*, Procedia Economics and Finance 9:153-162
243. Spira, L.F., Page, M. (2003): *Risk Management: The Reinvention of Internal Control and the Changing Role of Internal Audit*, Accounting, Auditing and Accountability Journal 16: 640-661
244. Стевановић, Н., (2011), *Финансијско-извештајна одговорност у контексту ЕУ, Међународног и новог домаћег регулаторног оквира*, Економика предузећа, 5-6: 227- 242
245. Steel, D.L., (2012), *The impact in the United States of global adoption of IFRS*, Australian Accounting Review Vol. 18, No. 3: 466-491

246. Стефановић, Р. (2004), Међународни стандарди финансијског извештавања – суштина и иницијална примена, Банкарство, Вол.33, Бр.1-2: 15-20.
247. Стефановић, Р., (2004), *Међународни стандарди финансијског извештавања – суштина и иницијална примена*, Банкарство, Вол.33, Бр.1-2: 15-2
248. Stiglitz, J.E. (1994), *Whither Socialism?* Cambridge: MIT Press
249. Stichele Vander, M., (2008), *Financial Regulation In The European Union*, (Bretton Woods Project), Campagna Per La Reforma Della Banca Mondiale Eurodad Weed, доступно на:
http://www.eurodad.org/uploadedfiles/whats_new/reports/eumapping_financial_regulation_final.pdf, приступљено: 05.04.2017.
250. Стојановић, Р. (2016), Дивергенција рачуноводствене регулативе у Србији у односу на глобалну регулативу“, Рачуноводство бр. 1: 73-100
251. Стојилковић, М., (2016), *Финансијско извештавање у Републици Србији – отворена питања и стратегија развоја*, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Рачуноводство бр. 1: 55-70
252. Stojiljkovic, M., (2016), *New accounting directive with the aim to improve financial reporting in the European Union*, Teme, XL, No. 1: 103-122
253. Suhanyi E., Suhanyi L. (2011), *Application of Interantional Financial Reporting Standards (IFRS) in the Slovak Republic*, Agricultural Management, Lucrari Stiintifice Seria I:Management Agricol, Vol. 13, No. 3: 267-274
254. Schroll, R. (1995), *The new accounting system in Czech Republic*, *The European accounting review*, Vol 4, No. 4: 827-832
255. Schultz, J.J., Lopez, T. J., (2001), *The impact of national influence on accounting estimates: Implications for international accounting standard-setters*, *The International Journal of Accounting* No. 36: 271-290
256. Takáts G., (2014), *Classification of the Hungary accounting system*, *Zeszyt Teoretyczne Rachunkowości Theoretical Journal of Accounting*, Issue 78: 196-209
257. Tan, A., Chatterjee B., Wise, V., Hossain, M. (2016), *An Investigation into The Potential Adoption of International Financial Reporting Standards in The United States: Implications and Implementation*, *Australian Accounting Review*, Vol.26, Issue 1: 45-65
258. Теофановић, Р., (1958), *Историја и теорије књиговодства*, Београд: Савремена администрација
259. The World Bank CFRR (2004), *Report on the Observance of Standards and codes (ROSC): Accounting and Auditing Bosnia and Herzegovina*, The World Bank CFRR , доступно на:<http://documents.worldbank.org/curated/en/> приступљено: 27.10.2017
260. The World Bank CFRR, (2002). *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Croatia*, The World Bank CFRR, доступно на:
<http://documents.worldbank.org/curated/en/344381468027670205/Croatia-report-on-the-observance-of-standards-and-codes-ROSC-accounting-and-auditing>
 приступљено:15.10.2017.
261. The World Bank CFRR, (2004), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CFRR, доступно на:
<http://documents.worldbank.org/curated/en/302211468301132462/pdf/626000WP0P082200Box0361486B0PUBLIC0.pdf> приступљено: 01.10.2017.
262. The World Bank CFRR, (2007), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Croatia*, The World Bank CFRR, доступно на:

- http://documents.worldbank.org/curated/en/540761468032391634/pdf/430540REPLA_CEM0IC000rosc0aa0cro0eng.pdf приступљено: 15.10.2017.
263. The World Bank CFRR, (2014), *Report on The Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing FYR Macedonia*, The World Bank CFRR, доступно на: documents.worldbank.org/curated/en/110691468046854315/Former-Yugoslav-Republic-FYR-Macedonia-Report-on-the-observance-of-standards-and-codes-on-accounting-and-auditing-update, приступљено: 11.11.2017.
264. The World Bank CFRR, (2014), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Slovenia*, The World Bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/499511479710238625/pdf/892320ESWOP114000Box385275B00OUO090.pdf> приступљено: 02.10.2017.
265. The World Bank CFRR, (2015) *Financial Sector Assessment Program Bosnia and Herzegovina Accounting and Auditing Technical Note*, The World Bank, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/600431468189567877/pdf/98306-WP-P150589-PUBLIC-Box393168B.pdf> приступљено: 27.10.2017.
266. The World Bank CFRR, (2015), *Report on the Observance of Standards and Codes on Accounting and Auditing Republic Serbia*, The World bank CFRR, доступно на: <http://documents.worldbank.org/curated/en/557921479710152064/pdf/March-2016-Serbia-ROSC-Report-finalapprovedMoF.pdf>, приступљено: 16.11.2017.
267. The World Bank, (2016), *Financial Sector Assessment Program Montenegro Technical Note Corporate Sector Financial Reporting*, World Bank, IMF, доступно на: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16199.pdf>, приступљено: 05.11.2017.
268. Thomas, W., Maguire, A., (2014), *Changes Ahead for Corporate Sustainability Disclosures Following Publication of New EU Directive*, Willkie Farr & Gallagher LLP
269. UNCTAD, (2015), *World Investment Report*, UNCTAD, доступно на: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf приступљено: 14.01.2018.
270. FASB, SFAC No1 Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises, FASB, доступно на: https://www.fasb.org/resources/ccurl/816/894/aop_CON1.pdf приступљено: 25.8.2016.
271. Федерални завод за програмирање развоја Републике БиХ (2016), *Анализа пословања привредних субјеката у Федерацији БиХ 2015*, Република БиХ: Федерални завод за програмирање развоја Републике БиХ
272. Fosbre, A.B, Kraft E. M., Stockton R. Fosbre P.B.,(2009), *The Globalization of Accountning Standards: IFRS Versus of US GAAP*, Global Journal of Business Researc, Vol. 3, No. 1: 61-71
273. Fritz, S, Lämmle C. (2003), *The International Harmonization Process of Accounting Standards*, Linköping : Ekonomiska Institutionen, доступно на: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18878/FULLTEXT01.pdf> приступљено: 27.02.2017.
274. Heem, G., (2007), *International accounting standardization: the institutional legitimacy of a private standards setters. The objective of this paper is to analyse the sources of legitimacy of the producing organization*, доступно на: <https://hal.archives-ouvertes.fr/halshs-00856207/document> приступљено: 04.04.2017.
275. Holzmann O. J., Robinson, T., (2004), *FASB/IASB – International Convergence*, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol. 15, Issue 5
276. Hope, O., (2003), *Firm-level Disclosures And The Relative Roles Of Culture And Legal origin*, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 14(3): 218-248

277. Haskins E., Ferris, K., Selling, T., (1996), *International Financial Reporting and Analysis: a contextual emphasis*, Homewood, IL, Irwin
278. Cvijic C., Sanfey, P., (2010), *The Political and Economic Reemergence of South-Eastern Europe*, United Kingdom: C. Hurst & Co. Ltd
279. Cirkveni, T., (2015), *Objavljeni su izmijenjeni Hrvatski standardi financijskog izvještavanja*, Računovodstvo, revizija i financije 09/15: 40-41
280. Cisi M., (2016), *Differences and Similarities between IAS/IFRS Regulation and the New Directive, Corporate Tax Base in the Light of the IAS/IFRS and EU Directive 2013/34*, Kluwer Law International B.V., The Netherlands: 39-64
281. Collis J., Jarvis R., Skerratt L., (2017), *The role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from the UK*, Accounting in Europe, Vol. 14, No. 1-2: 235-247
282. Cooper, D. J., Robson, K., (2006), *Accounting, Professions and regulation: Locating the Sites Of Professionalization, Accounting, Organizations and Society*, No. 31: 415-444
283. Costello, A. Witenberg-Moerman, R., (2011), *The Impact of Financial Reporting Qualitz on Debit Contracting: Evidence form Internal Control Weakness Reports*, Journal of Accounting Research 49(1): 97-136.
284. Crumpton, M.A., (2011), *The Value of Transparency*, The Bottom Line, Vol. 24, Issue: 22: 125-128
285. Cserfalvi G., (2012), *Hungarian Accounting Standardization Effect*, Macrothink Institute: International Journal of Accounting Standardization Effect, Vol. 2, No. 1: 83-98
286. CSR Europe (2017), *Membar State Implementation of Directive 2014/95/ EU*, Brussels: CSR Europe
287. Chan, M. W. L., Rotenberg, M. (1999), *Accounting, Accounting Education And Economic Reforms In People's Republic of China*, International Studies of Management and Organizations, Vol 23, No. 3: 37-53
288. Chiapello E. Ding Y. (2010), *Searching for the Accounting Features of Capitalism: An Illustration With Economics Transition Process in China*, Université Pierre Mendés France Grenoble 2: CERAG, доступно на: <http://cerag.in2p3.fr/sites/default/files/2010-02-E2.pdf>
289. Chluska J., (2017), *Changes in The Polish Accounting Law in 1994-2014*, доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_3 приступљено: 08.08.2017
290. Choi, D.S.F., Mueller, G.G., (1992), *International Accounting*, New Jersey: Prentice – Hall
291. Choi, F., Frost C., Gray, K., (2002), *International Accounting*, 4th edition, New Jersey: Prentice Hall Choi, F.D.S.,
292. Чекеревац, А., (2007), *Глобализација и реформа социјалне политике*, Годишњак, Факултет политичких наука: 367-385
293. Ђерне, К., (2009), *Influential Factors of Country's Accounting System Development*, *Economics Research*, Vol.22, No.2: 66-97
294. Шеферс, М., Пакалук, М. (2009), *Разумевање рачуноводствене етике*, превод, Службеник Гласник РС
295. Шкарић-Јовановић, К., (2009), *Финансијска криза – повод за преиспитивање основа вредновања у финансијским извештајима*, 40. Симпозијум: 40 година рачуноводства и пословних финансија – домети и ограничења, Златибор, Београд: СРРС: 414-432

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

296. AICPA: <https://www.aicpa.org/InterestAreas/FRC/AccountingFinancialReporting/DownloadableDocuments/Jenkins%20Committee%20Report.pdf>
297. ACCA: <http://www.accaglobal.com/gb/en.html>
298. WTO: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf
299. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en/projects/completed/other/iasb-fasb-convergence>
300. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-us/standards/fasb/default.html#Format>
301. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/ifrs-in-the-uk-1>
302. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/ifrs-in-the-uk-1>
303. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/uk-gaap>
304. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-gb/standards/uk-gaap>,
305. Deloitte: <https://www.iasplus.com/en-us/standards/fasb/default.html#Format>
306. EUR-lex: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52017XC0705(01))
307. ИОПМ: <http://www.iorm.org.mk/reg.html>
308. ИРБРС: <http://www.irbrs.net/statistika/UporedniPrikaz.aspx?tab=3&lang=lat>
309. ИСОС, <http://isos.mk/index.php/za-nas/za-institutot#>
310. ИСПЦГ: <http://www.isrcg.org/uredbe/>
311. IFRS Foundation: <http://www.ifrs.org/-/media/project/conceptual-framework/current-stage/summary-of-tentative-decisions-june-2017.pdf/>
312. IFRS Foundation: <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/Analysis-of-the-G20-IFRS-profiles.aspx>,
313. IFRS Foundation: <http://www.ifrs.org/use-around-the-world/why-global-accounting-standards/>
314. KOP: <http://www.kor.rs/>
315. НБС: www.nbs.rs/internet/latinica/18/18_3/prezentacija_invest.pdf
316. PWC: <http://www.pwc.com/us/en/cfodirect/issues.html>
317. PWC: <https://inform.pwc.com/?action=informContent&id=1317233404103278>
318. Statistical Office Republic Slovenia: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
319. Statistics Times: <http://statisticstimes.com/economy/european-countries-by-gdp-per-capita.php>
320. Topforeignstocks.com: <http://topforeignstocks.com/2017/05/22/the-number-of-listed-companies-by-country-2016/>
321. Transparency International: www.transparency.org/whatwedo/publication/corruption_perceptions_index_2016
322. World Economic Forum: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>,
323. World Economic Forum: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>
324. The Slovenian Institute of Auditors: <http://www.si-revizija.si/ointitutu/slovenski-institut-za-revizijo>
325. FASB: (2014), *FASB Accounting Standard Codification – about the codification*
326. FASB: <http://www.fasb.org/>

327. FASB: <https://asc.fasb.org/help&cid=1176163588636>
328. FAF: <http://www.accountingfoundation.org/jsp/Foundation/Page/FAFSectionPage&cid=1351027541272>
329. ХНБ: <https://www.hnb.hr/en/statistics/main-macroeconomic-indicators>
330. РЗС: <http://www.stat.gov.rs/>
331. CPPPC: http://www.srrrs.org/?strana=komisija_ppkrr
332. CPPC <http://www.srrs.rs/>
333. CPPФ-ФБиХ, : <http://www.srr-fbih.org/>

8. БИОГРАФИЈА АУТОРА

Мр Драгана Ранђеловић је рођена у Лесковцу. У свом родном граду, завршила је основну и средњу економску школу “Ђука Динић” као носилац Вукове дипломе. Економски факултет у Нишу, уписала је школске 2000/2001. године, на студијском програму „Маркетинг“ На истом је дипломирала 14.11.2005. године са оценом 10 и просечном оценом 9,44, стекавши звање дипломирани економиста.

На Економском факултету у Нишу 2007. године уписује магистарске студије на студијском програму „Рачуноводство и управљање“, док је магистарску тезу под називом „Финансијско извештавање о новчаним токовима предузећа“ одбранила 2010. године, пред комисијом проф. др Тадија Ђукић (ментор), проф. др Јован Крстић, проф. др Љиљана Дмитривић-Шапоња (просечна оцена у току магистарских студија 10,00). Мр Драгана Ранђеловић је 2015. године на Економском факултету у Нишу, пријавила докторску дисертацију из области рачуноводства и финансијског извештавања.

Након обављеног приправничког стажа у Пореској Управи, Филијала Лесковац, Драгана Ранђеловић је засновала радни однос у Високој пословној школи струковних студија Лесковац, на позицији библиотекар. У периоду од 2007. до 2009. године, била је ангажована и на пословнима сарадника у настави за предмете Рачуноводство и Монетарне и јавне финансије. Мр Драгана Ранђеловић је 2010. године изабрана у звање предавача струковних студија за финансијско-рачуноводствену групу предмета. На основним студијама, мр Драгана Ранђеловић је предметни наставник за предмете Основи рачуноводства, Финансијско рачуноводство и биланс, Финансијски менаџмент и рачуноводство и Финансијска контрола и ревизија, док је на специјалистичким студијама предметни наставник за предмете Финансијско извештавање, Стратегијско управљачко рачуноводство и Стручна пракса. Године 2015., именована је за руководиоца Сектора за финансије, рачуноводство и банкарство.

Мр Драгана Ранђеловић је до сада, објавила 21 рад у научним и стручним часописима и зборницима радова научних конференција, одржаним у земљи и иностранству. Коаутор је уџбеника „Рачуноводство“ и „Основе рачуноводства“, као и приручника из предузетништва „Мисли као предузетник“. Као експерт била је ангажована на једном националном и једном међународном пројекту. Учествовала је у раду бројних комисија и организационих одбора научно-стручних скупова у земљи и иностранству. Члан је надзорног одбора ЈП „Градска аутобуска станица Лесковац“.

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја, која је одбрањена на Економском факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 11/06/2018. године

Аутор дисертације Драгана Ранђеловић

Потпис аутора дисертације _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Драгана Ранђеловић

Наслов дисертације: Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја

Ментор: проф. др Тадија Ђукић

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан електронском облику, који сам предао/ла за уношење у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу.

У Нишу, 11/06/2018. године

Потпис аутора дисертације _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом: Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да подвучете само једну од шест понуђених лиценци; опис лиценци дат је у наставку текста).

У Нишу, 11/06/2018. године

Аутор дисертације Драгана Ранђеловић

Потпис аутора дисертације _____